www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس

基础维吾尔语

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى

新疆大学中国语言系系列配套教材

ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس

基础维吾尔语

باش تۈزگۈچى: خالىق نىياز

تۈزگۈچىلەر: خالىق نىياز، ئۆمەر ھاپىز، گۈلچېھرە ئىسلام، باھارگۈل ھامۇت

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئابلىمىت قادىر
مەسئۇل كوررېكتورى: تۇنسايىم ساۋۇت

ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس

*

باش تۈزگۈچى: خالىق نىياز
تۈزگۈچىلەر: خالىق نىياز، ئۆمەر ھاپىز،
گۈلچېھرە ئىسلام، باھارگۈل ھامۇت

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى
ئۈرۈمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى №14، پوچتا نومۇرى. 30046
ئۈرۈمچى لوگېيدا باسما چەكلىك شىركىتىدە بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 مم، 1/32، باسما تاۋىقى: 19.5
1997 - يىل 9 - ئاي 1 - نەشرى
2006 - يىل 10 - ئاي 3 - بېسىلىشى
تىرىژى: 6001—9000

ISBN 7 — 5631 — 0911 — 0/G · 509
باھاسى: 25.00 يۈەن

说　　明

《基础维吾尔语》是高等学校维吾尔语专业一年级基础课教材，也供自学者使用。教材由新疆大学中语系部分教师编写。

教材共50课，除一至六课外，其余各课由课文、对话、词语、词语用法说明、语音常识、语法要点、练习部分组成。书后附有词语总表，词汇约1800条。

教材的编写采取了主编负责下分工编写，分单元集体讨论的方式。

哈力克·尼亚孜同志负责提出教材的总体设计，确定编写体例并修改、统一全稿并执笔编写"维吾尔语基础知识"，一至六课。

吾买尔·阿皮孜同志协助主编做了大量组织工作，并负责编写全书的语法要点，词语用法说明、七至二十一课的练习部分以及二十二至五十课的课文、对话部分。

古丽琪克热·依斯拉木同志负责编写七至二十一课的课文、对话、词语部分和二十二至五十课的练习部分。

巴哈尔古丽同志负责编写全书的语音常识，二十二至五十课的词语部分和总词汇表。

自治区教委教材处的领导对教材的规划和审查给予了具体指导。

教材在试用期间，中语系副教授米尔扎·克里木先生提出了许多宝贵的意见。教材审查期间，中语系教授热扎克·买提尼亚孜先生、中亚文化研究所副教授陈世民先生提出过较详细的修改意

见，修改过程中，我们采纳了他们的部分意见。新疆大学出版社的有关同志为此教材的出版给予了大力的协助。特此一并致谢。

由于时间紧迫，缺乏经验，教材难免有不当之处，恳请同行和同学批评指正。

编　者

1995 年 5 月

目　　录

维吾尔语基础知识

第一课 ………………………………………………………… 1

元音和辅音

元音： ئا ئە ئې ئى

辅音： ن م س ز

练习

第二课 ………………………………………………………… 11

元音： ئو ئۇ ئۆ ئۈ

辅音： ب پ ت ك

练习

第三课 ………………………………………………………… 24

辅音： چ ج ش ژ ي ۋ ف ق

音节与重音

练习

第四课 ………………………………………………………… 38

辅音： گ ك د خ غ ر ل ھ

辅音的分类

移行规则

练习

第五课 ………………………………………………………… 52

维吾尔文字母的顺序

字母的书写形式表

附：（一）国际音标元音舌位和维吾尔语元音舌位

附：(二)维吾尔语辅音表和元音表
维吾尔语音节的构成方式
维吾尔语的复辅音
练习
第六课 ………………………………………………………… 59
总复习
附：(一)维吾尔文字母的结构笔画
字母符号
附：(二)维吾尔文字母书写顺序
附：(三)部分维吾尔人名举例
附：(四)自治区主要城镇名称维汉对照
第七课 ………………………………………………………… 69
课文： بۇ كىتاب
对话
词语用法说明：一、ئۇ ، بۇ ، ماۋۇ ، ئاۋۇ ， 二、ھەئە
语音常识：维吾尔语的读音规则
浊辅音 ب 的清化
语法要点：一、维吾尔语的词类 二、判断句 三、疑问句
练习
第八课 ………………………………………………………… 77
课文： بۇ يېڭى كىتاب ئەمەس
对话
词语
词语用法说明： ياق
语音常识：元音 ئا ， ئە 的弱化
语法要点：一、判断句的否定形式 二、附加成分
练习
第九课 ………………………………………………………… 83
课文： مەن ئوقۇغۇچى
对话
词语

词语用法说明：一、ياخشىمۇسىز 二、مۇئەللىم 和 ئوقۇتقۇچى
语音常识：一、语音和谐规律：[元音和谐规律(一)] 二。辅音 ر 的脱落
语法要点：一、附加成分的变体及附加成分的分类 二、词根和词干 三、名词的数 四、人称代词
练习
第十课 …………………………………………………………… 92
课文： مېنىڭ ئىسمىم گۈلنۇر
对话
词语
词语用法说明： قەيەر ، نە
语音常识：一、پ，ق，ك 的浊化 二、ئۇ，ئۈ，ئى 的脱落
语法要点：一、名词的格 二、主格 三、领属格 四、名词的人称附加成分
练习
第十一课 ……………………………………………………… 103
课文： بىزنىڭ مەكتىپىمىز
对话
词语
词语用法说明：一、ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم
二、ناھايىتى ، بەك ، ئىنتايىن
语音常识：一、辅音的和谐 二、浊辅音 ب，د 的清化
语法要点：一、时位格 二、数词
练习
第十二课 ……………………………………………………… 114
课文： بۈگۈن دۈشەنبە
对话
词语
语音常识：一、元音和谐规律(二) 二、گ，غ 结尾的词同附

加成分的结合方法
语法要点：一、向格　二、星期几的表示法
练习
第十三课 ……………………………………………………………124
课文：　دەرسخانىدا
对话
词语
词语用法说明：　ئەمدى
语音常识：چ　的读音
语法要点：一、动词　二、宾格　三、词的变化　四、动词的肯定和否定形式　五、祈使式
练习
第十四课 ……………………………………………………………135
课文：　بىزنىڭ بىر كۈنىمىز
对话
词语
词语用法说明：一、بار　二、-بار　三、بىلەن
语音常识：动词中 ئا，ئە 的弱化
语法要点：一、动词的时　二、过去时直接陈述式　三、从格　四、时刻表达法
练习
第十五课 ……………………………………………………………146
课文：　بىز شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدە ئوقۇيمىز
对话
词语
语法要点：动词将来时直接陈述式
练习
第十六课 ……………………………………………………………155
课文：　بىز ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىۋاتىمىز
对话

词语
词语用法说明： ئەمسە
语音常识：一、ي的增加　二、ئى ، ئۈ ، ئۇ 的清化
语法要点：一、动词现在时直接陈述式（一）
二、主语的省略
练习
第十七课 ……………………………………………………… 166
课文： بىز ھەر كۈنى چېنىقايلى
对话
词语
语音常识：一、辅音 ن 的同化　二、序数词中ئى 的脱落
语法要点：代词
练习
第十八课 ……………………………………………………… 177
课文： مەن رەسىم سىزىشقا قىزىقىمەن
对话
词语
语法要点：一、动名词　二、能动式动词
练习
第十九课 ……………………………………………………… 189
课文： بۈگۈن ياخشى كىنو بار ئىكەن
对话
词语
词语用法说明：一、دېگەن 二、قېنى 三、ئۈچۈن
语法要点：一、形动词　二、实动词和助动词
练习
第二十课 ……………………………………………………… 202
课文： ئاساسىي بىلىملەرنى پۇختا ئۆگىنىش لازىم
对话
词语

词语用法说明：一、语气词 لا 二、لازىم， كېرەك
三、باشقا 四、بويىچە
语音常识：口语中«لى»，«لۇ»的脱落
语法要点：一、副动词 二、体助动词
练习
第二十一课 ……………………………………………………214
课文： ئەتە سىنىپ يىغىنى ئاچماقچى
对话
词语
语法要点：一、目的动词 二、形容词的级
练习
第二十二课 ……………………………………………………222
课文： گۈزەل مەكتىپىم
对话
词语
词语用法说明： قاراپ
语音常识：一、合成词或对偶词中«ئا»音的读法 二、汉语借词的拼写法
语法要点：一、动词条件式 二、附加成分 -دىكى // -تىكى 及其用法
练习
第二十三课 ……………………………………………………232
课文： بۇ خىسلەت دادىڭىزدا بارمۇ؟
对话
词语
词语用法说明：مەيلى
语音常识：辅音 ج 的读法
语法要点：一、体助动词 ئال 二、附加成分 -دەك // -تەك
三、 غانلىق 动名词
练习

第二十四课 ……………………………………………………242
课文： ياردەم
对话
词语
词语用法说明：一、هالدا 二、پېتى
语法要点：一、动词直接陈述式反复过去时 二、动词的语态（一）
练习
第二十五课 ……………………………………………………254
课文： گۈزەللىك
对话
词语
词语用法说明：一、تېخى 二、زادى 三、شۇنداق
语法要点：动词的语态（二）
练习
第二十六课 ……………………………………………………264
课文： مېنىڭ ئائىلەم
对话
词语
词语用法说明： بولۇپ
语法要点：句子成分
练习
第二十七课 ……………………………………………………275
课文： شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى
对话
词语
词语用法说明： بىرى
语法要点：一、被动态 二、附加成分 -قىچە // -گىچە // -كىچە
// -غىچە 及其用法
练习
第二十八课 ……………………………………………………287

课文：　　دۇنيا ئاھالىسى
对话
词语
词语用法说明：一、قارىغاندا　二、ئاران
语法要点：一、词序　二、自复态
练习
第二十九课 ……………………………………………298
课文：شەپەرەڭ نېمە ئۈچۈن كېچىسىلا سىرتقا چىقىدۇ
对话
词语
词语用法说明：　دەپ
语法要点：一、动词过去时间接陈述式　二、附加成分نىڭكى
及其用法
练习
第三十课 ……………………………………………310
课文：　　تۈلكىنىڭ تەقسىماتى
词语
词语用法说明：语气词　دە
语法要点：一、敬称　二、表示月份的专门名词
练习
第三十一课 ……………………………………………319
课文：　　يەر شارى «ياش تۆكمەكتە»
对话
词语
词语用法说明：　ئارقىلىق
语法要点：一、动词现在时直接陈述式(二)　二、语气词
练习
第三十二课 ……………………………………………328
课文：　　بەش يوەن
对话
uyghurkitap.com

词语
词语用法说明：助动词 تۇر-
语法要点：一、غىلى 副动词（目的副动词） 二、分数词
练习
第三十三课 ……………………………………………………337
课文： سالامەتلىك ۋە ئوزۇقلىنىش
对话
词语
词语用法说明：助动词كەت-
语法要点：词组及其类型
练习
第三十四课 ……………………………………………………349
课文： مەن سىلەرنىڭ ئىناق ئۆتۇشۇڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن
对话
词语
词语用法说明：助动词قال-
语法要点：一、动词直接陈述式当时过去时 二、غاچقا副动词（原因副动词）
练习
第三十五课 ……………………………………………………360
课文： نامراتلىق — دۇنيادىكى ساقايتىش قىيىن بولغان جاھىل كېسەللىك
对话
词语
词语用法说明： يەنە
语法要点：句子类型
练习
第三十六课 ……………………………………………………370
课文： يەرمەنكە

对话
词语
词语用法说明：助动词 باق- 和 يۈر-
语法要点：一、动词将来时间接陈述式　二、附加成分 چە
及其用法
练习
第三十七课 ……………………………………………………382
课文：　　ئۈزۈم
对话
词语
词语用法说明：　سىرت
语法要点：复句
练习
第三十八课 ……………………………………………………392
课文：　　مەن چوقۇم
对话
词语
词语用法说明：一、语气词 ئا （ئە）　二、 بىر
语法要点
练习
第三十九课 ……………………………………………………404
课文：　　سالام خەت
对话
词语
词语用法说明：　خېلى
语法要点：一、غۇچە 副动词（界限副动词）　二、反身代词
练习
第四十课 ………………………………………………………414
课文：　　مەھمۇد قەشقەرى
对话

词语
词语用法说明： ئىبارەت
语法要点
练习
第四十一课 ……………………………………………………425
课文： قۇربان ھېيت ۋە روزا ھېيت
对话
词语
词语用法说明：一、ئوخشا- 二、ئوخشاش
语法要点
练习
第四十二课 ……………………………………………………437
课文： ئامېرىكا تەسىراتلىرى
对话
词语
词语用法说明：语气词 كىن
语法要点：一、附加成分 -چىلىك 二、从格附加成分 -دىن/
-تىن 的用法
练习
第四十三课 ……………………………………………………449
课文： يۇمۇرلار
对话
词语
词语用法说明：语气词 غۇ (قۇ)
语法要点：一、感叹词 二、附加成分-غىن // -قىن // -گىن
// -كىن
练习
第四十四课 ……………………………………………………459
课文： «ماقۇل» بىلەن «ياق» نىڭ مۇنازىرىسى
词语

词语用法说明：语气词 جۇمۇ
语法要点：一、概数词　二、否定代词　三、向格附加成分 -غا // -قا // -گه // -كه 的用法
练习
第四十五课 ……………………………………………………… 471
课文：　رەھمەت ۋە بەش مو
对话
词语
词语用法说明：语气词 -چۇ
语法要点：一、غاچ 副动词（兼代副动词）　二、时位格附加成分 -دا // -ده // -تا // -ته 的用法
练习
第四十六课 ……………………………………………………… 482
课文：　ئادەمنىڭ تېنى
对话
词语
语法要点：复数附加成分 -لار // -لەر 的用法
练习
第四十七课 ……………………………………………………… 492
课文：　ھەيۋەتلىك، كۆركەم تەنھەرىكەت سارىيى
对话
词语
语法要点：词的构成
练习
第四十八课 ……………………………………………………… 501
课文：　يولۋاس بىلەن ئوتۇنچى
对话
词语
词语用法说明：连接词 -كى
语法要点：维吾尔语常见的构词附加成分

练习
第四十九课 ……………………………………………………516
课文： تەكلىماكان قۇملۇقى
对话
词语
语法要点：一、غۇ 动名词（表原动名词） 二、标点符号（一）
练习
第五十课 ……………………………………………………528
课文： «جىنىس دۇنيا رېكورتى قامۇسى»
对话
词语
语法要点：标点符号（二）
练习
总词汇表 ……………………………………………………539

www.uyghurkitap.com

维吾尔语基础知识

引　　言

维吾尔语是维吾尔民族用来交际的工具。同时，维吾尔语言文字是新疆维吾尔自治区的工作语文之一。我区的部分乌孜别克族、塔塔尔族、柯尔克孜族、塔吉克族等民族的群众也通晓和使用维吾尔语言文字。

维吾尔语属阿尔泰语系突厥语族，在结构语法上属于粘着语类型。

维吾尔语有自己的标准语，也有方言。一般来说，维吾尔语方言之间差别不大，各方言区的维吾尔族群众在言语交际中不发生困难。

维吾尔语的标准语以中心方言词汇为基础，以乌鲁木齐语音为语音标准，以通俗出版物的语法作语法规范。

文　　字

现行维吾尔文是阿拉伯文字为基础的拼音文字，字母共有 32 个，其中 8 个元音字母，24 个辅音字母。

维吾尔文的字母按规定的顺序排列成表，叫做字母表。维吾尔文的词典、图书资料的索引等是按字母顺序编排的。因此，必须熟记字母表。

维吾尔文字自右向左读写，它的每一个字母都有几种字体。另

外，维吾尔文字母除了它拼写时所发的本音（也就是它所代表的音）以外，还有一个名称（就是单独称说字母时的读法）。一般说来，元音字母的实际发音与字母的名称一致，辅音字母的名称要加«ئې»，如：元音字母«ئا»的字母名称是[a]；读音也是[a]。辅音字母«ب»的字母名称是[be]；读音是[b]。

维吾尔文字母的形体

维吾尔文字母形体因独写或在词首、词中、词尾的位置不同而略有不同。32 个字母中 21 个字母有单立式、后连式、双连式和前连式形体，11 个字母有单立式和前连式形体，其中 25 个字母有四种书写形体，5 个字母有两种书写形体，2 个字母有八种书写形体，32 个字母共有 126 种书写形体。

从形体上讲，维吾尔文字母从右往左横行书写。维吾尔文字母由竖、齿、横、撇、拱、环、结等笔画和点、滴、钩等符号构成。

维吾尔文字母笔画多，符号多样，字母形体繁杂，如果多一点，或少一滴或缺少必要的符号，字母形体一变，就无法拼读，或构成词义不同词。

维吾尔文每一个字母的书写、字母的大小都有一定的规格，每个字母的基部必须落在基线上，书写时，先写基部，后写符号。

标点符号

维吾尔文使用的标点符号共有十二种

句号	问号	感叹号	分号	逗号	引号
.	؟	!	؛	،	‹ ›
双引号	括号	连接号	破折号	冒号	省略号
« »	( )	-	——	:	…

www.uyghurkitap.com

语　　法

维吾尔语作为粘着型的语言，有丰富的词形变化体系。维吾尔语词与词之间的关系，词在句中的语法功能主要通过形态变化来体现。其次语序在一定的范围内起联结词与词的作用。

维吾尔语的语序通常是：主语在前，谓语在最后，宾语在谓语前，定语、状语在中心词之前。

根据词的语法特点，维吾尔语的词类划分如下：

<table>
<tr><td rowspan="3">实
词</td><td colspan="2">动　词</td></tr>
<tr><td>静　词</td><td>名词
形容词
数词
代词
拟声词</td></tr>
<tr><td colspan="2">副词</td></tr>
<tr><td>虚
词</td><td colspan="2">连词
后置词
语气词</td></tr>
<tr><td colspan="3">感叹词</td></tr>
</table>

词　　汇

在长期的历史发展过程中，维吾尔语逐步形成了自己的词汇系统。除了维吾尔语固有词语和突厥语同源词之外，借词在词汇中占有一定的比例。借词主要来自阿拉伯语、波斯语、俄语、汉语、蒙古语等。

语　　音

现代维吾尔语在语音上有和谐（词根与词缀或词干与附加成

分相互结合时，语音之间一般要在发育特征上相互适应，即相互和谐)、弱化(主要表现为元音 ئا，ئە 的弱化)、脱落、增音等语音变化。

字母表　　ئېلىپبە

国际音标	字母名称	字母	字母顺序
a	[a]ئا	ئا	1
ɛ	[æ,ɛ] ئە	ئە	2
b	[be] بې	ب	3
p'	[p'e] پې	پ	4
t'	[t'e] تې	ت	5
dʒ	[dʒe] جې	ج	6
tʃ	[tʃe] چې	چ	7
χ	[χe] خې	خ	8
d	[de] دې	د	9
r	[re] رې	ر	10
z	[ze] زې	ز	11
ʒ	[ʒe] ژې	ژ	12
s	[se] سې	س	13
ʃ	[ʃe] شې	ش	14
ʁ	[ʁe] غې	غ	15
f	[fe] فې	ف	16
q'	[q'e] قې	ق	17
k'	[k'e] كې	ك	18
g	[ge] گې	گ	19
ŋ	[ŋe] ڭې	ڭ	20
l	[le] لې	ل	21
m	[me] مې	م	22

www.uyghurkitap.com

n	[ne] ني	ن	23
h	[he] هې	ھ	24
o	[o] ئو	ئو	25
u	[u] ئۇ	ئۇ	26
ø	[ø] ئۆ	ئۆ	27
y	[y] ئۈ	ئۈ	28
v	[ve] ۋې	ۋ	29
e	[e] ئې	ئې	30
i	[i] ئى	ئى	31
j	[je] يې	ي	32

发音器官

要想真正掌握一种第二语言的语音，不能单纯模仿，必须要了解发音原理，了解每个音的发音部位和发音方法，了解这种语言的发音习惯。因此，必须首先了解人的发音器官。

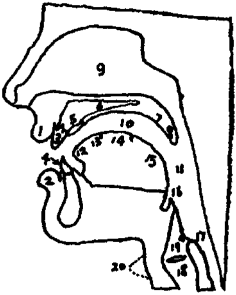

发音器官示意图

(1)上唇 (2)下唇 (3)上齿 (4)下齿
(5)齿龈 (6)硬颚 (7)软颚 (8)小舌
(9)鼻腔 (10)口腔 (11)咽头 (12)舌尖
(13)舌叶 (14)前舌面 (15)后舌面 (16)喉盖
(17)食道 (18)气管 (19)声带 (20)喉头

بىرىنچى دەرس

元音和辅音

维吾尔语共有 32 个音，其中 8 个是元音，24 个是辅音。

元音发音时，声带振动，气流通过口腔时不受阻碍。

发音时双唇圆撮的音叫圆唇元音，双唇自然舒展的音叫非圆唇元音。

发音时按舌位升降的程度，元音可分为高元音、半高元音、半低元音、低元音。

发音时按舌头向前或向后伸缩的情况，元音可分为前元音、后元音、央元音。

发辅音时，气流通过口腔时受到某种阻碍。

发音时按形成阻碍的部位（即发音部位）辅音可分为双唇音、唇齿音、舌尖音、舌面音、小舌音等。

发音时按声带振动与否，辅音可分为浊辅音和清辅音。

发音时按形成阻碍和克服阻碍的方式（即发音方法），辅音可分为塞音、塞擦音、擦音、鼻音、颤音等。

元音：ئا　ئە　ئې　ئى

辅音：ن　م　س　ز

ئا

ئا 是展唇后元音，发音时口张大，舌向后缩，舌位降低到最

低程度。和汉语中的“a”(啊)相似①

www.uyghurkitap.com

发音练习

ئا ئا ئا ئا

ئان ئان نان نان

ئانا ئانا مانا مانا

书写形式

隔音前连式	前连式	简单单立式	单立式
ـئا	ـا	ا	ئا

书写规则

ئا(单立式)多用于词首,有时也出现在词中或词末尾,起隔开音节的作用,ا(简单单立式)用于两种书写形式的辅音字母的单立式之后,ـا(前连式)用于词中或词末尾连接辅音字母的后连式,ـئا(隔音前连式)用于词中间或词末尾起隔开音节的作用。

ئا — ئانا (ئا + ن + ـا)

ا — دادا (د + ا + د + ا)

ـا — ئانا (ئا + ن + ـا)

ـئا — ئـنـئام (ئـ + ـنـ + ـئا + م)

ئە

ئە 是展唇前元音,发音时,舌头向前伸,舌头接近下齿背,口腔半开,汉语中没有这个音,但其发音接近于“an”(安)中的元音[ɛ]。

发音练习

ئە ئە ئە ئە

ئەن ئەن مەن مەن نە نە نەم نەم مە مە

---

①本书中所说的汉语指汉语普通话。

书写形式

隔音前连式	前连式	简单单立式	单立式
ـئە	ـە	ە	ئە

ئە — ئەنە (ئە + ﻧ + ـە)

ە — ئادەم (ئا + د + ە + م)

ـە — مەن (ﻣ + ـە + ن)

ـئە — ئەنئەنە (ئە + ﻧ + ـئە + ﻧ + ـە)

ن

ن是舌尖中鼻音，发音时舌尖顶住上齿龈，形成阻碍，气流由鼻腔泄出。是浊辅音，和汉语中的“n”（“呢”字的第一个音）相似。

发音练习

ن ن ن ن

ئان ئان ئەن ئەن نا نا نە نە

ئان ـ ئەن　　نا ـ نە　　ئەن ـ ئان　　نە ـ نا

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ـن	ـنـ	ﻧ	ن

书写规则

ن（单立式）用于词末尾，ﻧ （后连式）用于词首或词中间 ئې ，ئى 外的其于元音之后，ـنـ （双连式）用于词中与前后的字母连写，ـن（前连式）用于词尾与前面的字母连写，一般用于 ئې ，ئى 之后。

ن — نان (ﻧ + ا + ن)

ﻧ — ئانا (ئا + ﻧ + ا)

ـنـ — سىنىپ (ﺳ + ـىـ + ـنـ + ـىـ + ـپ)

ـن — تىيىن (ﺗ + ـىـ + ـيـ + ـىـ + ـن)

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

拼　　读

ن + ا = نا　　　ن + ە = نە　　　ئا + ن = ئان

ئە + ن = ئەن　　　نا + ن = نان　　　نە + ن = نەن

ئە + نە = ئەنە　　　ئا + نا = ئانا

单词发音练习

نان（馕）　　　　نە（哪儿）

ئەنە（那里，那就是）　　　　ئانا（母亲）

م

م 是双唇鼻音。发音时，双唇闭拢，气流由鼻腔泄出。浊辅音，和汉语中的“m”（“模”字的第一个音）相似。

发音练习

م　　م　　م　　م

ما　مە　ئام　ئەم　مان　مەن　مەم　نەم　مام　نام　ما ـ مە

ئام ـ ئەم　نام ـ مام　نەم ـ مەم　مە ـ ما　ئەم ـ ئام

前连式　双连式　后连式　单立式

ـم　　ـمـ　　مـ　　م

书写规则与ن 相同。

م — نام（ن + ا + م）

مـ — مەن（مـ + ە + ن）

ـمـ — ئاما（ئا + مـ + ـمـ + ا）

ـم — ئىنىم（ئـ + ـنـ + ـىـ + ـم）

拼　　读

م + ا = ما　　　م + ە = مە　　　ئا + م = ئام

ئە + م = ئەم　　　ما + ن = مان　　　مە + ن = مەن

ئا + م = ئام   نه + م = نهم   مه + م = مهم
نه + ن = نهن

单词发音练习

مهن	（我）	نام	（名称）
ئاما	（群众）	ئهما	（但是）
ئامان	（平安；阿曼（人名））	مانا	（这里，这就是）

ئې

ئې 是展唇央元音，发音时，口腔张得比发"ئه"时小，舌头向前伸，舌尖微接下齿背，近似于汉语韵母"ie"中的"e"。

发音练习

ئې　ئې　ئې　ئې
نې　مې　ئېن　ئېم　نېم　مېم　مېن　نېن
مې - ما　　نې - نا　　ما - مې　　نا - نې

书写形式

隔音前连式	前连式	隔音双连式	双连式	简单后连式	后连式	简单单立式	单立式
ـئې	ـې	ـئېـ	ـېـ	ېـ	ئېـ	ې	ئې

书写规则

ئې（单立式）用于词末尾单独构成一个音节时，ې（简单单立式）用于词末尾而且是两种书写形式的辅音字母之后，ئېـ（后连式）用于词首或音节首，ېـ（简单后连式）用于词中间而且是两种书写形式的辅音字母之后，ـېـ（双连式）用于两种书写形式的辅音字母之外的其余辅音字母的中间，ـئېـ（隔音双连式）用于词中的音节首，ـې（前连式）用于词末尾与前面的字母连写，ـئې（隔音前连式）用于词末尾与前面的字母连写单独构成一个音节。

该字母的ئې，ې，ـئې 形式不常用。

ئې — ئېتىز (ئې + تـ + ـىـ + ز)
ـې — دېڭىز (د + ـې + ڭـ + ـىـ + ز)
ـېـ — نېمە (نـ + ـېـ + ـمـ + ە)
ـئېـ — قۇمئېرىق (ق + ۇ + مـ + ـئېـ + ر + ـىـ + ق)
ې — خۇەيخې (خـ + ۇ + ە + يـ + ـخـ + ې)

拼　　读

نـ + ې = نې　　مـ + ې = مې　　ئېـ + ن = ئېن
ئېـ + م = ئېم　　نېـ + ن = نېن　　مېـ + ن = مېن
مېـ + م = مېم　　نېـ + م = نېم　　نېـ + مە = نېمە
نې + نا = نېنا　　نا + نې = نانې

单词发音练习

نېمە　　（什么）

ئى

ئى 是展唇、舌前次高元音。发音时口微开，双唇向两旁舒展，舌头前伸，舌尖接近下齿背，舌面上升接上腭（但不发生摩擦），比汉语的“i”舌位略低。它根据组合中所处的位置，有微小的变化。

发音练习

ئى　ئى　ئى　ئى　ئې　ئې　ئې　ئې
نى　مى　ئىن　مېن　ئىم　ئىن　مىن　مىم　نىم
نې - نى　　نى - نې　　ئېن - ئىن　　نېن - مىن

书写形式

隔音前连式	前连式	隔音双连式	双连式	简单后连式	后连式	简单单立式	单立式
ـئى	ى	ـئـ	ـىـ	ىـ	ئـ	ى	ئى

书写规则与 ئې 相同。

该字母的 ئى，ئـى形式不常用。

ى — سۆزى (س + ۆ + ز + ى)

ئـ — ئىسىم (ئـ + سـ + ـىـ + م)

ـىـ — دىل (د + ـىـ + ل)

ـئـ — پېئىل (پ + ې + ـئـ + ل)

ى — نامى (ن + ا + م + ى)

拼 读

نـ + ى = نى　　　　مـ + ى = مى

ئـ + ن = ئىن　　　　ئـ + م = ئىم

نـ + م = نىم　　　　مـ + م = مىم

نـ + ن = نىن　　　　مـ + ن = مىن

مـ + نا = مىنا　　　　ئـ + مـ + ن = ئىمىن

ئا + مـ + نە = ئامىنە　　　　ئـ + نـ + م = ئىنىم

单词发音练习

ئامىنە 阿米娜(人名)

ئىمىن 伊明(人名)

س

س是舌尖擦音。发音时，舌尖前伸，靠近上齿背，构成小缝隙，气流通过缝隙摩擦而出声带不振动，是清辅音，和汉语中的“S”(“撕”字的第一个音)相似。

发音练习

س　س　س　س

سا　سە　سې　سى　ئاس　ئەس　ئېس　ئىس

مىس　نىس　سام　سان　سەن　نەس　مەس　سەس

ئاس - ئەس　نەس - مەس　سام - سان　سەن - سان

ئېس - ئىس　نىس - نېس　سې - سى

书写形式

前连式　双连式　后连式　单立式

نۇرقۇز كىتاب تورى www.uyghurkitap

ﺲ ﺴ ﺳ س

书写规则与ن相同。

س — ئاساس (ئا + س + ا + س)

ﺳ — سان (سـ + ا + ن)

ﺴ — ئىسىم (ئـ + ـسـ + ـىـ + ـم)

ﺲ — مىس (مـ + ـىـ + ـس)

拼 读

س + ا = سا	س + ە = سە
ئا + س = ئاس	ئە + س = ئەس
سا + م = سام	سە + ن = سەن
سى + ن = سىن	مى + ن = مىن
ئى + س = ئىس	س + ى = سى
س + ي = سي	سە + م = سەم
سا + نا = سانا	ئا + ساس = ئاساس
ئە + مەس = ئەمەس	ئا + سى + مە = ئاسىمە
ئاس + مان = ئاسمان	ئى + سىم = ئىسىم
ئە + مەس = ئەمەس	

单词发音练习

سان	数，数词	سەن	你
ئەمەس	不是	ئىسىم	名词，名字
سامسا	烤包子	ئاساس	基础
ئاسان	容易	ئاسمان	天空

ز

ز 是舌尖擦音，发音要领与«س»相同，只是声带振动，是浊辅音。汉语中的"Z"是清塞擦音，发音时要注意。

发音练习

ز ز ز ز

زا زە زې زى ئاز ئەز زام زەم
زان زەن زىن زىم مىز نىز ئاز
ماز ساز سەز سىز سىز نەز مەز
زا ـ زە زې ـ زى ئاز ـ ئەز زام ـ زەم
زان ـ زەن زىم ـ زىن مىز ـ نىز ئاز ـ ماز
سەز ـ سىز زە ـ زا زى ـ زې ناز ـ ساز
س ـ ز ز ـ س ز ـ ز

书写形式

前连式 单立式

ـز ز

书写规则

ز（单立式）无论用于词首、词中或词末尾都不与前面的字母连写，ـز（前连式）与前面的字母连写，后面不与其它字母连写。

ز — ئاز（ئا + ز）، زامان（ز + ا + مـ + ا + ن）

ـز — سىز（سـ + ـىـ + ـز）،

ئىمزا（ئـ + ـمـ + ـز + ا）

拼 读

ز + ا = زا ز + ە = زە ز + ې = زې
ز + ى = زى ئا + ز = ئاز ئە + ز = ئەز
زا + م = زام زە + م = زەم سـ + ـز = سىز
مـ + ـز = مىز زىـ + ن = زىن زىـ + ـم = زىم
زا + ن = زان زە + م = زەم سا + ز = ساز
سە + ز = سەز زا + مان = زامان ئە + زا = ئەزا
ئىمـ + ـزا = ئىمزا

单词发音练习

زامان	时代	ئاز	少
زېمىن	土地；领土	ئېزىز	艾孜孜（人名）

ئەزا	成员	سىز	您
ئىمزا	签名	سەز-	发现

كۆنۈكمە

1. 熟记 ز ، س ، ئى ، ئې ، م ، ن ، ئە ، ئا 的各种书写形式，并掌握它们的发音要领。

2. 读下列音组，注意读音区别。

ئان - ئام	سا - زا	نې - نى
ئەس - ئەز	نان - مان	ساز - ماز
نا - نە	ئاس - ئاز	زى - سى
زې - سې	ناز - ناس	ئەس - ئېس
ئىز - سىز	ئەم - ئېم	مەن - سەن
ئا - ئە	ئە - ئې	ئې - ئى
ز - س	س - ز	ن - م

3. 读下列单词并指出每一个单词的拼写形式。

ئانا	مەن	سىز	سان
ئەنە	سامسا	ئىسسىم	نېمە
ئامما	ئامىنە	ئېزىز	زامان

4. 拼读下列单词。

مە + ن	ئە + نە	نا + ن
ئا + نا	ئام + ما	ئا + مان
ما + نا	ئەم + ما	نې + مە
ئا + مى + نە	ئى + مى + ن	ئى + سسىم
ئە + زا	زا + مان	ئىم + زا
ئې + زىز		

5. 将每一个单词抄写一行。

ئانا	مەن	سىز	سان
ئەنە	سامسا	ئىسسىم	نېمە
ئامما	ئامىنە	ئېزىز	زامان
ئەنئەنە	ئىنئام		

ئىككىنچى دەرس

元音	ئۈ ئۆ ئۇ ئو
辅音	ڭ ت پ ب

ئو

ئو 是圆唇、舌后、半低元音。发音时，双唇向前伸，形成圆形，舌面后部向软腭抬起。和汉语的“O”（喔）相似。

发音练习

ئو ئو ئو ئو

نو مو سو زو ئوس موس سوز سوم

زوم نوم موم ئون نون مون سون سوس

نو - مو سو - زو ئوس - موس سوم - زوم نوم - موم

سوس - موس

书写形式

隔音前连式	前连式	简单单立式	单立式
ـئو	ـو	و	ئو

书写规则与 ئا 相同。

www.uyghurkitap.com

ئو — ئون (ئو + ن)
و — زورەم (ز + و + ر + ە + م)
و — موما (م + و + م + ا)
ئو — گېئولوگىيە (گ + ې + ئو + ل + و + گ + ى + ي + ە)

拼　读

ن + و = نو	س + و = سو	م + و = مو
ز + و = زو	ئو + س = ئوس	مو + س = موس
ئو + ن = ئون	نو + م = نوم	سو + ز = سوز
ئو + ز = ئوز	زو + زا = زوزا	مو + ما = موما

单词发音练习

ئون	十	سوم	元,块
موما	奶奶	ئوسما	乌斯玛
سوز	拉	موس - موس	软囊囊的

ئۇ

ئۇ是圆唇、舌后、次高元音。发音时,口张得比发ئو时小,双唇更向前伸,形成圆形，舌头向后缩，舌面后部向软腭抬起,接近软腭,但不摩擦。口腔的开合度比汉语的“u”(乌)略低。

发音练习

ئۇ　ئۇ　ئۇ　ئۇ

مۇ　نۇ　زۇ　سۇ　ئۇم　مۇم　ئۇن　نۇن　ئۇس

مۇس　نۇس　مۇز　سۇز　زۇن　مۇن　سۇن　زۇم

مو - مۇ　مۇ - مو　نو - نۇ　زۇ - سۇ　زو - سو

ئو - ئۇ　　　ئۇ - ئا　　　ئې - ئۇ

书写形式

隔音前连式	前连式	简单单立式	单立式
ـئۇ	ـۇ	ۇ	ئۇ

书写规则与 ئا 相同。

ئۇ — ئۇزۇن (ئۇ + ز + ۇ + ن)

ۇ — زۇنۇن (ز + ۇ + ن + ۇ + ن)

ـۇ — سۇ (س + ـۇ)

ـئۇ — مەسئۇل (م + ە + س + ـئۇ + ل)

ئۇ + م = ئۇم	ئۇ + ن = ئۇن
م + ۇ = مۇ	س + ۇ = سۇ
ئۇ + س = ئۇس	ئۇ + ز = ئۇز
مۇ + ز = مۇز	سۇ + ز = سۇز
نۇ + ز = نۇز	سۇ + س = سۇس
سۇ + ن = سۇن	مۇ + نۇ = مۇنۇ
زۇ + نۇن = زۇنۇن	ئۇ + زۇن = ئۇزۇن

单词发音练习

水	سۇ	她,他,它	ئۇ
冰	مۇز	这个	مۇنۇ
淡	سۇس	面粉	ئۇن
长	ئۇزۇن	祖农(人名)	زۇنۇن

ئۆ

ئۆ是圆唇、舌前、半高元音。发音时,双唇向前伸,成圆形,口张得比发ئو时稍小,舌头前移,汉语中没有这个音。请对照ئو和ئۆ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitab.com

的发音，ئۆ舌头前伸，抵住下齿背。ئو舌头后缩，舌面上升。口形和口腔开度都差不多。

发音练习

ئۆ ئۆ ئۆ ئۆ

نۆ مۆ سۆ زۆ ئۆم ئۆس ئۆز سۆز

مۆم سۆم زۆم ئۆن نۆم

نۆ - مۆ　سۆ - زۆ　ئۆز - سۆز　زۆم - سۆم

书写形式

隔音前连式	前连式	简单单立式	单立式
ئۆ	ۆ	ۆ	ئۆ

书写规则与 ئا 相同。

ئۆ — ئۆز （ئۆ + ز）

ۆ — زۆرۆر （ز + ۆ + ر + ۆ + ر）

ۆ — سۆز （س + ۆ + ز）

拼　读

ن + ۆ = نۆ　　م + ۆ = مۆ

س + ۆ = سۆ　　ز + ۆ = زۆ

ئۆ + م = ئۆم　　ئۆ + س = ئۆس

ئۆ + ز = ئۆز　　سۆ + ز = سۆز

مۆ + م = مۆم　　ئۆس + مە = ئۆسمە

مۆ + مىن = مۆمىن

单词发音练习

سۆز 词　　ئۆز 自己

ئۆم	和睦的	ئۆسمە	瘤子,肉瘤
سۆزمەن	善辩者	مۆمىن	莫明(人名)

ئۈ

ئۈ 是圆唇、舌前、次高元音。发音时,口微张,双唇向前撮圆,舌头前伸,舌尖接触下齿背。请对比 ئۈ 和 ئۆ 的发音:二者只有一个区别,口腔的开合度不同,前者舌位比后者要高些,但不要发生摩擦。

发音练习

ئۈ   ئۈ   ئۈ   ئۈ

ئۈم   ئۈن   ئۈس   ئۈز   سۈ   نۈ

مۈ   زۈ   زۈم   زۈن   نۈم   مۈم   سۈز

ئۆس - ئۈس   زو - زۈ   سا - سۈ   ئۈس - مۈس

ئې - ئۈ   ئۆ - ئۈ   ئۈ - ئۈ   ئى - ئۈ   ئو - ئۈ

书写形式

隔音前连式	前连式	简单单立式	单立式
ـئۈ	ـۈ	ۈ	ئۈ

书写规则与 ئا 相同。

ئۈ — ئۈن (ئۈ + ن)

ۈ — ئۈزۈم (ئۈ + ز + ۈ + م)

ۈ — ئۈنۈم (ئۈ + ن + ۈ + م)

拼 读

ئۈ + م = ئۈم   ئۈ + ن = ئۈن

ئۈ + س = ئۈس   ئۈ + ز = ئۈز

س + ۈ + ز = سۈز   م + ۈ = مۈ

www.uyghurkitap.com

نـ + ۇ = نۇ　　　ز + ۇ = زۇ

نۇ + م = نۇم　　　مۇ + م = مۇم

زۇ + ن = زۇن　　　ئۇ + زۇم = ئۇزۇم

ئۇن + سىز = ئۇنسىز

单词发音练习

ئۇن	声音	ئۇنۇم	效果
ئۇزۇم	葡萄	ئۇنسىز	无声的

ب

ب 是双唇塞音。发音时，双唇先紧闭，然后突然打开，这时气流冲出阻塞，声带振动，与汉语"b"的发音相似。但汉语的"b"是清辅音，而维吾尔语的"ب"是浊辅音，发音时要注意这一点。

发音练习

ب　ب　ب　ب　ب

با　بە　بې　بى　با　بى　بۇ　بە　بى　بۆ

بۆ　بۇ　بو　ئاب　ئەب　ئىب　ئېب

بەن　بەم　بەس　باس　باز　بان　بام

با ـ بە　بې ـ بى　بو ـ بۇ　بۆ ـ بۇ　بان ـ بەن　بەس ـ بەز

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ـب	ـبـ	بـ	ب

书写规则与 ن 相同。

ب — باب (بـ + ا + ب)

بـ — بىز (بـ + ى + ز)

ـبـ — بومبا (بـ + و + مـ + ـبـ + ا)

ب — ئىب (ئى + ب)

拼 读

ب + ا = با	ب + ە = بە
ب + ى = بى	ب + ۆ = بۆ
ئا + ب = ئاب	ب + ۇ = بۇ
بو + م = بوم	بو + ن = بون
بە + ن = بەن	بى + ز = بىز
با + س = باس	بە + س = بەس
بە + زى = بەزى	ئاب + زاس = ئابزاس
بو + سو = بوسو	

单词发音练习

باب	章	بىز	我们
بۇ	这	بوم	粗声
بوسو	炒面	بەزى	有些
بەزەن	有些	ئابزاس	（文章的）段，段落

پ

پ是双唇塞音，发音部位与ب相同。双唇打开时，气流冲出（送气），清辅音。与汉语中的“p”（“帕”字的第一个音）相似

发音练习

پ پ پ پ

پا پى پۇ پە پى پۇ پې پۆ پۇ

ئاپ ئەپ ئېپ ئىپ ئۇپ ئوپ ئۆپ پۇپ پۇن

نەپ سەپ نىپ نېپ پاس پەس پوس پۇس

پ - ب ن - پ ئاپ - ئاب پو - بو ئوب - ئۇپ

书写形式

前连式　　双连式　　后连式　　单立式

ـپ ـپـ پـ پ

书写规则与 ن 相同。

پ — ساپ (س + ا + پ)

پـ — پەن (پـ + ە + ن)

ـپـ — ئېلىپبە (ئې + ـلـ + ـىـ + ـپـ + ـبـ + ە)

ـپ — سىنىپ (س + ـىـ + ـنـ + ـىـ + ـپ)

拼 读

ئا + پ = ئاپ　　　ئە + پ = ئەپ

نە + پ = نەپ　　　سە + پ = سەپ

پە + س = پەس　　　پە + ن = پەن

ئى + ـپ = ئىپ　　　ئې + ـپ = ئېپ

زە + پ = زەپ　　　ئۆ + پ = ئۆپ

ئۈ + پ = ئۈپ　　　سۈ + پ = سۈپ

ئا + پا = ئاپا　　　پا — سون = پاسون

سى + نىپ = سىنىپ

单词发音练习

پەن	科学	سەپ	队列，排
ئاپا	母亲，妈妈	باپ	适合
ئاز، ئاز ـ پاز	一点	پاسون	样式
سىنىپ	班级	پەس	低
پاسسىپ	消极的	ئېلىپبە	字母表
ساپ	纯的，纯洁的		

ت

ت是舌尖中塞音，发音时舌尖顶住上齿龈，然后突然离开，同时气流冲破阻塞，声带不振动，是送气的清辅音。和汉语的“t”(“他”字的第一个音)相似。

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitab.com

发音练习

ت ت ت ت

تا تە تى تو تۇ تۆ تې تى

ئات پات تات سات مات ئەت پەت

مەت ئوت ئۇت بەت سەت ئەت بوت ئۆت

نەت پەت ئىت ئېت زىت سىت

تا ـ تە تە ـ پە پا ـ تا سات ـ زات پەن ـ تەن

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ـت	ـتـ	تـ	ت

书写规则与 ن 相同。

ت — ئات (ئا + ت)

تـ — ئاتا (ئا + تـ + ا)

ـتـ — ئاپتاپ (ئا + پـ + ـتـ + ا + پ)

ـت — گېزىت (گـ + ـېـ + ز + ـىـ + ـت)

拼 读

تـ + ا = تا

سا + ت = سات

تا + م = تام

تۈ + ز = تۈز

تو + ز = توز

تۇ + ت = تۇت

تۆ + ت = تۆت

ما + تا = ماتا

تا + ئام = تائام

تـ + ە = تە

سە + ت = سەت

تە + ن = تەن

تۇ + ز = تۇز

پۇ + ت = پۇت

سـ + ـت = سىت

ئا + تا = ئاتا

سا + ئەت = سائەت

单词发音练习

爸爸	ئاتا	名字；马	ئات

تەن	身体	تەس	难
ئەمەت	艾买提（人名）	تامام	完，结束
بەت	页	تائام	饭
سائەت	钟表	تانسا	交际舞
توپ	球	تۈز	直的
تېز	快	ئوت	火；草
تۈزۈم	制度	تۆت	四
تەلەپ	要求		

ڭ

ڭ是舌面后鼻音。发音时，舌根贴软腭，形成阻碍，气流由鼻腔泄出。ڭ是浊辅音，和汉语中的“ng”（“昂”字的末尾音）相似。ڭ不出现在词首，它只出现在音节末尾或词中音节的开头。

发音练习

ڭ ڭ ڭ ڭ

ڭا ڭە ڭي ڭى ئاڭ ئەڭ ئىڭ

ئۇڭ ئوڭ ئۆڭ ئۈڭ ساڭ سەڭ

ناڭ نەڭ سوڭ سۈڭ سۇڭ توڭ تۇڭ

زاڭ ساڭ ماڭ ن ـ ڭ ـ م

سان ـ ساڭ ئەن ـ ئەڭ سەن ـ سەڭ ئون ـ ئوڭ

ئاڭ ـ ئان

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ڭـ	ـڭـ	ـڭ	ڭ

书写规则与 ن 相同。

ڭ — ماڭ （م + ا + ڭ）

ڭ — ساڭزا (س + ا + ڭ + ز + ا)

ڭ — يېڭى (ي + ې + ڭ + ى)

ڭ — مىڭ (م + ى + ڭ)

拼　读

ئا + ڭ = ئاڭ	ئە + ڭ = ئەڭ
ئو + ڭ = ئوڭ	ئى + ڭ = ئىڭ
مى + ڭ = مىڭ	سە + ڭ = سەڭ
تا + ڭ = تاڭ	سا + ڭ = ساڭ
ساڭ + زا = ساڭزا	يې + ڭى = يېڭى

单词发音练习

مىڭ	千	ئوڭ	右
تۈڭ	铁桶	توڭ	冻的
ئاڭ	觉悟、意识	ئەڭ	最
ساڭزا	馓子	يېڭى	新、新的

元音的分类

圆唇元音与展唇元音

发音时，双唇向前伸形成圆形而发出的音叫做圆唇元音：

ئۆ　ئۈ　ئۇ　ئو

发音时，双唇向两边展开而发出的音叫做展唇元音：

ئى　ئې　ئە　ئا

前元音、后元音与央元音

根据发音时舌位的前后运动可将维吾尔语的元音分为三类：

前元音	ئۆ　ئۈ　ئە
后元音	ئۇ　ئو　ئا
央元音	ئى　ئې

注：ئى，ئې 的实际发音多数情况下是前元音，根据它在词

中的和谐关系，按传统它们划归为央元音。

www.uyghurkitap.com

كۆنۈكمە

1. 熟记 ئو ئۇ ئۆ ئۈ ب پ ت ڭ 的各种书写形式，并掌握它们的发音要领。

2. 拼读下列音组，注意读音区别

ئوڭ - ئۈڭ	ئۆڭ - ئۈڭ
سۆز - سۈز	ئۈز - تۈز
بىز - سىز	با - پا
بە - پە	تە - پە
تاس - پاس	ماس - ساس
نان - ماڭ	ئۈن - ئۇن
زاڭ - زان	ئات - مات
باب - باپ	پات - بات
بەن - پەن	تەن - تەڭ

3. 读下列单词并指出每一个单词的拼写形式。

ئون	سائەت	ئاپتاپ
موما	مىڭ	تانسا
پەن	ئۈزۈن	ئەمەت
پۈت	ئۈزۈم	ئۆز
تۆت	ئاپا	سىنىپ
بەزى	تەس	

4. 拼读下列单词。

ئۈ + زۈم	سا + ئەت	ئا + پتاپ
مو + ما	سۆز + مەن	تان + سا
ئۈ + زۈن	بە + زەن	مۆ + مىن
ئۈ + نۈم	سى + نىپ	ئاب + زاس
ئا + پا	پى + ڭى	ئە + مەت
تە + لەپ		ساڭ + زا

5. 读下列句子。

你叫什么名字？	ئىسمىڭىز نېمە؟
我叫艾买提。	مېنىڭ ئىسمىم ئەمەت.
这是什么？	بۇ نېمە؟
这是葡萄。	بۇ ئۈزۈم.
这不是葡萄。	بۇ ئۈزۈم ئەمەس.

6. 将下列单词抄写一行。

ئۈزۈن	ئون	ئاپتاپ	موما
سائەت	تانسا	مەڭ	ئەمەت
سىنىپ	بەزى	ئاپا	تەس
ئۈزۈم	مۆمىن	تۆت	

www.uyghurkitap.com

ئۈچىنچى دەرس

辅音 ق ف ۋ ي ژ ش ج چ

چ

چ 是舌叶塞擦音。发音时，舌尖和舌叶上抬紧贴上齿龈后部和硬腭前部，构成阻塞，气流冲破阻塞，摩擦而出。

چ 是送气的清辅音，和汉语“q”（“气”字的第一个音）的发音方法相同，但发音器官构成阻碍的部位不完全相同。维吾尔语中的 چ 是舌叶音，汉语中的“q”的发音部位是舌面前即成阻部位更靠后，是舌面音。

发音练习

چ چ چ چ

چا چە چې چى چو چۇ چۆ چۈ

ئاچ ئەچ ئېچ ئىچ ئوچ ئۇچ

ئۈچ ئۆچ ماچ مەچ نوچ نۇچ

ماچ سەچ چاپ باچ مىچ تىچ

چا - چە چې - چى ئاچ - ئەچ چۆ - چۈ

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ـچ	ـچـ	چـ	چ

书写规则与 ن 相同。

ـچ — چاچ (چـ + ا + چ)
چـ — چاپان (چـ + ا + پـ + ا + ن)
ـچـ — نەچچە (نـ + ـە + ـچـ + ـچـ + ـە)
ـچ — زىچ (ز + ـىـ + ـچ)

拼　　读

چـ + ا = چا	چـ + و = چو
چـ + ى = چى	ئىـ + ـچ = ئىچ
مىـ + ـچ = مىچ	ئا + چا = ئاچا
نەچـ + ـچە = نەچچە	چـە + ت = چەت
چا + ـچ = چاچ	

单词发音练习

ئاچا	姐姐	چاچ	头发
چەت	边，外	ئىچ	内，里
ئاچ	打开；饿	چاپان	上衣
چاپسان	快	چامادان	皮箱
چوڭ	大	چولپان	名星
نەچچە	多少		

ج

ج 是舌叶塞擦音，发音要领与 چ 相同，ج 是不送气的浊辅音。和汉语的“j”（“几”字的第一个音）发音相近，但汉语中的“j”是不送气的清辅音。此外，两者的发音部位也不完全相同。维吾尔语的 ج 是舌叶音，汉语的“j”更靠后，是舌面音。

发音练习

ج　ـج　ـجـ　جـ
جا　جە　جې　جى　جو　جۇ　جۆ　جۈ
ئاج　ئەج　ئىج　تاج　تەج　مەج
جىن　جاڭ　جان　باج　جام　جەڭ

www.uyghurkitap.com

جىڭ　　جەم　　جۇن　　جۈن　　جۆم

جا - جە　　جا - چا　　جې - جى

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ـج	ـجـ	جـ	ج

书写规则与ب相同。

ج — باج (ب + ا + ج)

جـ — جان (جـ + ا + ن)

ـجـ — مىجىت (مـ + ـىـ + ـجـ + ـىـ + ـت)

ـج — ئىج (ئى + ج)

拼　读

جـ + ا = جا　　　　جـ + ى = جى

جـ + و = جو　　　　ئا + ج = ئاج

ئى + ج = ئىج　　　　تا + ج = تاج

مە + ج = مەج　　　　جە + ن = جەن

جى + ڭ = جىڭ　　　　ئا + جىز = ئاجىز

جا + ما + ئەت = جامائەت

单词发音练习

جان	生命	جوزا	桌子
جا	假的	جۈمە	星期五
جاپا	苦，辛苦	جەنۇب	南
جازا	处罚	جىم	安静的
جامائەت	公共，公众	جىڭ	秤

ش

ش 是舌叶擦音。发音时，舌尖和舌叶向上抬起，靠近上齿龈后部和硬腭前部，构成小缝隙，气流通过缝隙摩擦而出。是清辅音，和汉语的“X”(“西”字的第一个音)的发音方法相同，但发音器官构成阻碍的部位不完全相同。维吾尔语的 ش 是舌叶音，汉语的“X”是舌面前音。

发音练习

ش ش ش ش

شا شە شې شى شو شۇ شۆ شۈ

ئاش ئەش ئىش ئوش ئۇش ئۆش ئۈش

ماش مەش مىش موش مۇش مۆش مۈش نۈش

نۆش زەش زۇش زۈش ساش سىش

سۈش زۈش پەش بەش باش تاش

书写形式

前连式 双连式 后连式 单立式

ش ﺸ ﺶ

书写规则与 ن 相同。

ش — باش (ﺑ + ا + ش)

ﺷ — شەنبە (ﺷ + ە + ﻧ + ﺒ + ە)

ﺸ — ئىشچى (ئ + ﺸ + ﭻ + ى)

ﺶ — ئىش (ئ + ﺶ)

拼 读

ﺷ + ا = شا

ﺷ + ې = شې

ئا + ش = ئاش

ﭘ + ﺶ = پىش

ﺷ + ۇ = شۇ

ﺷ + ۆ = شۆ

شا + ش = شاش

چە + ش = چەش

چۇ + ش = چۇش   ئىش + چى = ئىشچى
ئد + ش = ئىش   شىن + جاڭ = شىنجاڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

单词发音练习

تاش	石头	شەنبە	星期六
بەش	五	پاشا	蚊子
پەش	逗号	مەش	炉子
ئاش	饭	ئىشچى	工人
شام	蜡烛	ئىش	事，事情，工作
شەپە	响动，动静	ئىشچان	勤劳
تۈزۈش	制定	تېپىش	找
ئون بەش	十五	ئاتمىش	六十
شىنجاڭ	新疆		

ژ

ژ是舌叶擦音，发音要领与 ش 相同，只是舌叶和硬腭之间的摩擦更重些，且声带振动，是浊辅音。汉语中没有这个音。

在维吾尔语中ژ一般只出现在摹拟词和借词里。

发音练习

ژ ژ ژ ژ

ژا ژە پىژ مىژ پاژ پۈژ

ۋاژ ژۈن ز - ژ زا - ژا جا - ژا شە - ژە

书写形式

前连式	单立式
ـژ	ژ

书写规则与ز相同。

ژ — ژۇرنال (ژ + ۇ + ر + ن + ا + ل)
ژ — مىژ (م + ى + ژ)

拼 读

ژ + ا = ژا　　　پى + ژ = پىژ
پا + ژ = پاژ　　　مى + ژ = مىژ
ژا + ن = ژان

单词发音练习

پىژ - پىژ (嗞嗞作响)　　　پاژ - پۇژ (炒菜声)
مىژ - مىژ (密密麻麻的)

ي

ي 是舌面前擦音。发音时,舌面前部抬高,口微开,双唇向两边舒展,声带颤动,有轻微摩擦,和汉语的“y”(“衣”字的第一个音)相似。

发音练习

ي ي ي ي
يا يە يې يى يو يۇ يۆ يۈ
ئاي ئەي ئېي ئىي ئوي ئۇي ئۆي
مەي نەي چەي زەي سەي شەي نەي
مەي يەم يەن يەس يەز يەپ يەت
يەڭ چەي شەي يۈز يۈت يۈش
يا - يۇ　يە - يې　يا - ژا　يىل - ژىل

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ي	ـيـ	يـ	ـي

书写规则与 ن 相同。

www.uyghurkitap.com

ي ئاي (ئا + ي)

ﻴ - ياش (ﻳ + ا + ش)

ﻴ — پىياز (ﭘ + ـ + ﻴ + ا + ز)

ي — سەي (س + ە + ي)

拼 读

ئۆ + ي = ئۆي	با + ي = باي
يا + ز = ياز	سە + ي = سەي
با + يا = بايا	يۈ + ز = يۈز
يەت + تە = يەتتە	يە + نە = يەنە

单词发音练习

ئاي	月，月亮	بايا	刚才
سەي	菜	پەيشەنبە	星期四
ئۆي	房子	پويىز	火车
ياش	年龄，年青	ياپون	日本
يۈز	百	توي	婚礼
يۈەن	元	يامان	坏，利害
باي	富人	ياز	夏天
يەنە	还，再	يات	不认识的，陌生的
يەتتە	七	بېيجىڭ	北京

ۋ

ۋ 是唇齿音。发音时，上齿和下唇接触构成缝隙，气流从其缝隙摩擦而出，声带振动，是浊辅音。与汉语的“W”(“瓦”字的第一个音)接近。

发音练习

ۋ ۋ ۋ ۋ

ۋا ۋە ۋې ۋى ۋو ۋۇ ئاۋ ئەۋ

ۋات ۋەت ۋاج ۋاز ۋار ۋۇر ۋاژ ۋۇژ
نەۋ تەۋ ۋان ۋاي ۋەج ۋەز ۋەس
ۋېن ۋىت ۋىچ ۋىژ ۋوي ۋۇي ۋەي
ۋا ـ ۋە   ۋې ـ ۋى   ئاۋ ـ ئەۋ   ۋات ـ ۋەت

书写形式

前连式 单立式

ۋ ۋ

书写规则与ز相同。

ۋ — ۋەتەن (ۋ + ە + ت + ە + ن)
ۋ — سېۋەت (س + ې + ۋ + ە + ت)

拼 读

ۋ + ا = ۋا
ۋا + ن = ۋان
ۋى + ج = ۋىج
ۋى + ژ = ۋىژ
ۋى + چ = ۋىچ
ۋە + زى + پە = ۋەزىپە

ۋ + ە = ۋە
ۋې + ن = ۋېن
ۋا + س = ۋاس
ۋا + ي = ۋاي
ئا + ۋاز = ئاۋاز

单词发音练习

声音	ئاۋاز	和	ۋە
繁荣	ئاۋات	祖国	ۋەتەن
冰糖	ناۋات	任务	ۋەزىپە
直接	بىۋاستە	形势	ۋەزىيەت
忘恩的	ۋاپاسىز	维他明	ۋىتامىن
良心	ۋىجدان	哎哟(女性用语)	ۋىيىيەي

www.uyghurkitap.com

ف

ف是唇齿音。发音要领与“ۋ”相同，只是发音时声带不振动，是清辅音。此音，在维吾尔语口语里极少见，用于书写借词。

发音练习

ف ف ف ف

فا فو فۇ فې فى فاب فان فوس

فون فۆن فىز فېۋ فېت فىس فېن

فا ـ فە　　فې ـ فى　　فو ـ فۇ　　فاب ـ فان

فا ـ پا　　پە ـ فە　　فان ـ پان　　پەن ـ فەن

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ـف	ـفـ	فـ	ف

书写规则与ن相同。

ف ـ سۆف (س + ۆ + ف)

فـ ــ فاڭجېن (فـ + ا + ڭ + جـ + ـېـ + ن)

拼　读

فـ + ا = فا　　　　فـ + ى = فى

فا + ب = فاب　　　　فـ + ژ = فىژ

فـ + ت = فىت　　　　فـ + و = فو

فو + س = فوس　　　　فو + ن = فون

فـ + ۇ = فۇ　　　　فون + تان = فونتان

فو + تو = فوتو

单词发音练习

فونتان	喷泉	فوتو	摄影，照相

فاشىزم	法西斯主义	فوند	基金
فىلىم	影片		

ق

ق是小舌塞音。发音时,舌根上抬,紧靠小舌,构成阻塞,然后突然打开,同时气流冲出,声带不振动,ق是清辅音。汉语中没有这个音,学习时应特别注意。

发音练习

ق ق ق ق

قا قە قې قى قو قۇ ئاق تاق

ياق باق ماق ساق پاق قاق نىق

تىق سىق يىق مىق قان قاش قاچ

قەنت قەس قەز قىز ئاق ـ ياق فات ـ قات

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ﻖ	ﻘ	ﻗ	ق

书写规则与ن相同。

ق — ئاق (ئا + ق)

ﻗ — قانچە (ﻗ + ﺎ + ﻧ + ﭼ + ﻪ)

ﻘ — پاتقاق (ﭘ + ﺎ + ﺗ + ﻘ + ﺎ + ﻖ)

ﻖ — قىزىق (ﻗ + ﯩ + ﺰ + ﯨ + ﻖ)

拼 读

ﻗ + ﺎ = قا　　　ﻗ + ﻪ = قە

ﻗ + ى = قى　　　ئا + ق = ئاق

قا + ق = قاق　　　تى + ق = تىق

قا + ن = قان　　　قى + ن = قىن

قاچا = چا + قا	مـق = ق + مـ
قىممەت = مەت + قىم	قانچە = چە + قان
	قاتتىق = تىق + قات

单词发音练习

热的，烫的；有意思的	قىزىق	眉毛	قاش
短的	قىسقا	贵	قىممەت
冬天	قىش	难	قىيىن
硬	قاتتىق	白	ئاق
软	يۇمشاق	多少	قانچە
什么时候	قاچان	泥	پاتقاق
		哈萨克族	قازاق

音节与重音

在维吾尔语里词可由一个或几个音节构成，而音节则可由一个或几个音组成。元音可以单独构成音节，而辅音不能单独构成音节。

元音是维吾尔语音节的标志，一个词里有几个元音，它就有几个音节(一些复合元音的汉语借词除外)如：

(两个音节)	سائەت	(一个音节)	ئۇ
		(三个音节)	مەنىسىز

维吾尔语的音节没有声调。

划分音节的基本方法如下：

1. 两个元音之间的辅音，划入第二个音节。如：

(容易) ئاسان ← ئا + سان	(妈妈) ئاپا ← ئا + پا
	(有些) بەزەن ← بە + زەن

2. 两个元音之间如有两个辅音，前一个辅音划入前一个音节，后一个辅音划入后一个音节。如：

（阳光） ئاپتاپ ← ئاپ + تاپ

（交际舞） تانسا ← تاز + سا

（三十） ئوتتۇز ← ئوت + تۇز

3. 两个元音之间如有三个辅音，其中的前两个辅音划入前一个音节，后一个辅音划入后一个音节。如：

（友谊） دوستلۇق ← دوست + لۇق

4. 两个元音不能出现在一个音节里，如果在一个词中有相继的两个元音，第二个元音划入后一个音节。如：

（钟表） سائەت ← سا + ئەت

（自然） تەبىئەت ← تەبى + ئەت

维吾尔语音节最少由一个音，最多由四个音构成。

ئۇ | ئا ـ نا | ئە ـ مەس | دوست | ئات |

سۆز | خەلق | بىڭ ـ تۇەن | پار + تى + يە |

音节分为开音节和闭音节两种，以元音结尾的音节叫做开音节，如：ئە ـ تە ، مو ـ ما 以辅音结尾的音节叫闭音节，如：

ئاپتاپ، ئات، ئون

具有两个音节以上的词，其中一个音节要读得重一些，长一些。重读的音叫做重音。维吾尔语里词的重音位置比较固定，一般都落在最后一个音节上。维吾尔语里词的重音一般没有区别词义的作用。如：

ئىمزا سامسا

كۆنۈكمە

1. 熟记 چ，ج，ش，ژ，ي，ۋ，ف，ق 的各种书写形式并掌握它们的发音要领。

2. 拼读下列音节，注意读音区别。

چاچ - جاي - چام - جان

ياق - ياي - قوي - توي

يوق - توق - تۇپ - تۇف

چاچ - پاچ - شاچ - قاچ

شاخ - شاق - قاش - ۋاش

فۇت - پۇت - تۇت - يۇت

3. 拼读下列单词。

ئا + چا   چا + پان   جە + نۇب

چاپ + سان   جۇ + مە   ئا + جىز

ئىش + چى   يەت + تە   پەي + شەن + بە

يە + نە   يۇ + ەن   قىس + قا

قا + زاق   قاز + چە   ۋە + تەن

قە + غەز   قا + چان   قى + يىن

ئاق + سۇ   قاز + داق   بېي + جىڭ

چوڭ   چەت   جان   جىڭ

قاش   ياز   ۋە   يۇز

ياش   ئۆي   ئاي   مىژ - مىژ

4. 指出下列单词的拼写形式。

چوڭ   ئاچا   جەنۇب   چاپسان

نەچچە   جوزا   جۇمە   جىڭ

ئاجىز   مىژ - مىژ   ئىشچى   ئاي

يەتتە   يۇەن   قىسقا   شىنجاڭ

5. 读下列句子。

مەن ئاقسۇلۇق.

ئۇ بېيجىڭلىق.

مەن ئىشچى.

مەن ئون يەتتە ياش.

ئۇ ئون بەش ياش.

6. 将下列单词抄写一行。

چوك	ئاچا	جەنۇب	چاپسان
نەچچە	جوزا	جۈمە	جىلك
ئاجىز	مىژ - مىژ	ئىشچى	ئاي
يەتتە	يۈەن	قىسقا	شىنجاڭ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۆتىنچى دەرس

ھ ل ر غ خ د ك گ 辅音

گ

گ 是舌面后塞音。发音时，舌根抬起，紧贴软腭，然后突然打开，同时气流冲出，声带振动。和汉语中的“g”（“哥”字的第一个音）相似。但是维吾尔语中的«گ»是浊辅音，而汉语中的“g”是清辅音，发音时要注意。

发音练习

گ   گ   گ   گ

گا   گە   گې   گى   گو   گۇ   گۆ   گۈ

گان   گەن   گىن   گون   گۇن   بەگ   ئەگ

تەگ   چەگ   گاز   گام   گېز   گېن   گەپ

گەت   گەم   گەۋ   گۇم

گا - قا   گە - قە   گې - قې   گى - قى

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ﮔ	ﮕ	ﮓ	ﮒ

书写规则与 ن 相同。

گ — بەگ (ﺑ + ە + گ)

گ — گېزىت (گ + ې + ز + د + ت)

گ — ئىگىز (ئې + گ + ـ + ز)

拼 读

گ + ا = گا	گ + ە = گە
گ + ي = گي	گـ + ن = گىن
گە + ن = گەن	بە + گ = بەگ
تە + گ = تەگ	گۆ + ش = گۆش
مۆ + گ = مۆگ	گۇ + ن = گۇن
گا + ژ = گاژ	

单词发音练习

گۆش	肉	گويا	好象
گەپ	话	گاس	聋的
گېزىت	报	گۇمان	怀疑
گاز	气	چۆگۈن	壶
گاژ ـ گۇژ	吆吆声	بۈگۈن	今天

ك

ك是舌面后塞音。发音要领与 گ 相同，只是声带不振动，是个送气的清辅音，和汉语的“K”(“客”字的第一个音)相似。

发音练习

ك ك ك ك

كا كە كي كى كو كۇ كۆ كۈ

ئاك ئەك ئىك ئۇك كام كەم كىم

كوم كۇم كۈم كۆم كەن كەت كەن

كەچ كوچ كۆپ كۆي كۈز مەك تەك

گا ـ كا　گە ـ كە　كې ـ گې　كى ـ گى　گو ـ كو

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ـك	ـكـ	كـ	ك

书写规则与 ن 相同。

ك — ئەمگەك (ئە + مـ + گـ + ە + ك)

كـ — كۈن (كـ + ۈ + ن)

ـكـ + ئىككى (ئـ + ـكـ + ـكـ + ى)

ـك — كىچىك (كـ + ـىـ + چـ + ـىـ + ـك)

拼　读

كـ + ا = كا	كـ + ى = كى
كـ + و = كو	ئا + ك = ئاك
ئـ + ـك = ئىك	كـ + م = كىم
مە + ك = مەك	يە + ك = يەك
ئىكـ + كى = ئىككى	كو + چا = كوچا

单词发音练习

天，日	كۈن	晚	كەچ
练习	كۆنۈكمە	二	ئىككى
夜里	كېچە	专业	كەسىپ
白天	كۈندۈز	街道	كوچا
书	كىتاب	旧的	كونا
谁	كىم	多	كۆپ
电影	كىنو	眼睛	كۆز
衣服	كىيىم	衬衣	كۆڭلەك
学校	مەكتەپ	秋天	كۈز

د 是舌尖中塞音，发音要领与 ت 相同。د 是不送气的浊辅音，发音时声带颤动，和汉语中的"d"("的"字的第一个音)发音相似。但汉语中的"d"是清辅音，发音时要注意。

发音练习

د　د　د　د

دا　ده　دې　دى　دو　دۇ　دۆ　دۈ

ئاد　ئەد　ئىد　دات　ساد　ماد　ئىدى

دېدى　مىدى　داپ　باد　بەد　گەد　دەم

دا ـ تا　ده ـ ته　دې ـ تې　دو ـ تو

书写形式

前连式　　单立式

ـد　　د

书写规则与ژ相同。

د — دادا (د + ا + د + ا)

ـد — ئىدى (ئـ + ـد + ى)

拼　读

د + ا = دا　　د + ه = ده

ئـ + دى = ئىدى　　دې + دى = دېدى

بار + دى = باردى　　ده + م = دەم

دا + پ = داپ　　دا + ت = دات

ئا + دەم = ئادەم　　دوس + كا = دوسكا

ساد + دا = ساددا

单词发音练习

دادا　爸爸　　دۈشەنبە　星期一

www.uyghurkitap.com

朋友	دوست	人	ئادەم
说	دە ـ	黑板	دوسكا
经常	دائىم	敌人	دۈشمەن
帽子	دوپپا	朴素的	سادda
		达吾提(人名)	داۋۇت

خ

خ 是小舌擦音。舌根接近小舌而造成空隙。气流通过空隙，摩擦成音，声带不振动。该音和汉语的"h"("和"字的第一个音)大致相同，只是汉语的"h"是舌根接近软腭发出的擦音，而维吾尔语中的خ 音的发音部位更靠后些，是小舌音。خ 是清辅音，发音时要注意。

发音练习

خ خ خ خ

خا خە خي خى خو خۇ ئاخ ئوخ

ئەخ ئېخ ئۆخ ئىخ پاخ تاخ ياخ

ماخ پەخ خان خۆن خۆت خوپ

سوخ خوش ساخ خام خۆي خىز

كا ـ خا قا ـ خا قي ـ خي خان ـ قان خەن ـ قەن

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
خـ	ـخـ	ـخ	خ

书写规则与 ن 相同。

خ — تاخ (ت + ا + خ)

خ — خاتا (خ + ا + ت + ا)

خ — ئىخچام (ئى + خ + چ + ا + م)

خ — تارىخ (ت + ا + ر + ى + خ)

拼　　读

خ + ا = خا	خ + ە = خە
خ + ى = خى	ئا + خ = ئاخ
ئى + خ = ئىخ	تا + خ = تاخ
يا + خ = ياخ	خۇ + ن = خۇن
خو + پ = خوپ	خە + پ = خەپ
خە + ت = خەت	خى + ز = خىز
خۇ + ي = خۇي	خۇد + دى = خۇددى
خو + تەن = خوتەن	

单词发音练习

خەت	字，信	خۇددى	好象
خەنزۇ	汉族	خوتەن	和田
ياخشى	好	خۇنەن	湖南
خىزمەت	工作	خەلق	人民
خۇيزۇ	回族	خادىم	人员
خاتا	错，错误	كىنوخانا	电影院
بەخت	幸福	خوپ	行，好
خام	生	ئاشخانا	食堂

غ

غ是小舌擦音。舌根接近小舌而造成空隙，气流通过该缝隙摩擦成音，声带振动。是浊辅音，汉语中没有这个音，学习时应特别注意。

发音练习

غ　غ　غ　غ　غ

نۇرىكتاپ كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

غا غه غي غى غو غۇ ئاغ ئەغ
ئۇغ ئوغ غاز غەز غاچ غۇچ غەم
غىم مۇغ دۇغ غان غۇن غاق
ساغ شاغ باغ ياغ داغ چاغ
غا ـ غا خا ـ غا ئاق ـ ئاخ ـ ئاغ غي ـ قي ـ خي

书写形式

单立式 后连式 双连式 前连式

غ ـغ ـغـ غـ

书写规则与 ن 相同。

غ — تاغ (تـ + ا + غ)

غـ — باغچە (بـ + ا + غـ + چـ + ە)

ـغـ ئىغىز (ئـ + ـىـ + ـغـ + ـىـ + ز)

ـغ تىغ (تـ + ـىـ + ـغ)

غـ + ا = غا　　غـ + ە = غە

غـ + ي = غي　　ئىـ + غ = ئىغ

تـ + غ = تىغ　　غە + ز = غەز

غا + چ = غاچ　　غـ + ز = غىز

غا + ن = غان　　غە + ن = غەن

غـ + زا = غىزا　　تا + غ = تاغ

يا + غاچ = ياغاچ　　سو + غۇق = سوغۇق

چا + غان = چاغان

单词发音练习

تاغ 山　　ياغ 油

公园	باغچە	果园	باغ
口部	ئېغىز	朋友	ئاغىنە
春节	چاغان	木头	ياغاچ
		冷	سوغۇق

ر

ر 是舌尖颤音。发音时舌尖靠近上齿龈，软颚上升，鼻腔通道关闭，舌尖反复颤动而发出声音，声带振动。此音与汉语中的“r”（“然”字的第一个音）不同：汉语中的“r”发音时，舌尖只是轻轻地颤动，而维吾尔语的，则反复颤动。初学时不容易掌握。

发音练习

ر ر ر ر

را رە رې رى رو رۇ رۆ رۈ

ئار ئەر ئېر ئىر ئور ئۇر ئۆر ئۈر

راق رەك راس رەس رات رەت

راب راك رەن دۇر تۇر كۆر رەس

رەڭ رۇب رۇخ رۇس بىر كىر تۈر

را - رە رې - رى يە - رە يو - رو يې - رې

书写形式

前连式	单立式
ر	ـر

书写规则与 ز 相同。

ر — رەت (ر + ە + ت)

www.uyghurkitap.com

ر — بىر (ب + ى + ر)

拼　　读

ر + ا = را	ر + ي = ري
ر + و = رو	ئا + ر = ئار
ئې + ر = ئېر	را + ق = راق
رە + ك = رەك	دۇ + ر = دۇر
كۆ + ر = كۆر	با + ر = بار
كى + ر = كىر	رۇ + س = رۇس
رەڭ + سىز = رەڭسىز	با + زار = بازار
رە + سىم = رەسىم	

单词发音练习

رەت	排	راست	真的
بىر	一	رايون	地区
رەسىم	照片，画	رەڭلىك	彩色的
رەڭسىز	无色的	پارتىيە	党
رەۋىش	副词	رەئىس	主席
رۇبلى	卢布	رۇخسەت	允许
رۇس	俄罗斯	بار	有
بازار	市场	ئەركىن	自由；艾尔肯（人名）
كۆر-	看		

ل

ل 是边音。发音时，舌尖顶住上齿龈，气流由舌两边泄出。ل 是浊辅音，和汉语中的 «L»（“拉”字的第一个音）相似。

发音练习

ل　ل　ل　ل

لا　لە　لي　لى　لو　لۇ　لۆ　لۈ

ئال ئەل ئېل ئىل ئول ئۇل ئۆل ئۈل
لام لەم يۆل كۆل تال تىل پىل گۈل
دۈل رول غول چۆل كۆل يىل قىل
لام لەم لەس لەن سەل تەل دەل كەل
را - لا رە - لە لې - رې ئار - ئال بول - بور

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ـل	ـلـ	لـ	ل

书写规则与 ن 相同。

注：该字母的后连式和双连式与«ئا» 字母的前连式结合时，应写作 لا。

ل — سول (س + و + ل)
لـ — ئالته (ئا + لـ + تـ + ه)
ـلـ — ئېلى (ئې + ـلـ + ى)
ـل — قىزىل (قـ + ـىـ + ـز + ـىـ + ـل)

拼 读

لـ + ا = لا	لـ + ه = لە
لـ + ى = لى	لـ + و = لو
ئا + ل = ئال	ئـ + ـل = ئىل
لا + م = لام	لە + م = لەم
يـ + ـل = يىل	قول + لار = قوللار
ئا + لىم = ئالىم	با + لا = بالا
تا + لا = تالا	سا + لام = سالام
لا + زا = لازا	ياش + لىق = ياشلىق
قە + لەم = قەلەم	

单词发音练习

好	بەلەن	孩子	بالا
敬礼	سالام	外面	تالا
左	سول	路	يول
艾力(人名)	ئېلى	湖	كۆل
个	تال	科学;阿里木(人名)	ئالىم
年青	ياشلىق	辣子	لازا
负责的;负责人	مەسئۇل	笔	قەلەم
		动词	پېئىل

www.uyghurkitap.com

ھ

ھ 是喉音。发音时，舌根向后靠，咽头肌肉紧缩，气流从肺部呼出时，从喉壁的缝隙经过摩擦发出声音，声带不振动，是清辅音。汉语中没有这个音。

发音练习

ھ   ھ   ھ   ھ

ھا   ھە   ھې   ھى   ھو   ھۇ   ھۆ   ھۈ

ئاھ   ئەھ   ئېھ   ئىھ   ئۇھ   ھوي   ھاي

ھەي   شاھ   ھېچ   ھەت   ھۆج   ھىت   مېھ

ھا - خا - قا - غا   ھې - قې - خې - غې

غان - قان - خان - ھان   غىن - قىن - خىن - ھىن

شاھ - قاق   ھېچ - غېچ   ھەي - خەي

书写形式

前连式	双连式	后连式	单立式
ھـ	ـھـ	ـھ	ھ

书写规则与 ن 相同。

ھ — سىياھ (س + ـ + ـيـ + ا + ھ)
ھ — ھېكايە (ھ + ـې + ك + ا + ي + ە)
ھ — مېھرىئاي (م + ـې + ھ + ر + ى + ئا + ي)

拼 读

ھ + ا = ھا　　ھ + ە = ھە
ھ + ۆ = ھۆ　　ھ + ى = ھى
ھا + ي = ھاي　　ئا + ھ = ئاھ
شا + ھ = شاھ　　ھې + چ = ھېچ
ھېچ + كىم = ھېچكىم　　ھە + بە + بە = ھەبەبە
ھې + ساب = ھېساب　　ھې + كا + يە = ھېكايە
ھۆج + جەت = ھۆججەت

单词发音练习

没什么	ھېچنېمە	很，非常	ناھايىتى
没人	ھېچكىم	文件，收据	ھۆججەت
象棋	شاھمات	墨水	سىياھ
算数	ھېساب	故事	ھېكايە
考试	ئىمتىھان	米克里阿衣(人名)	مېھرىئاي

辅音的分类

辅音根据发音时声带振动与否可分为两大类：

1. 浊辅音：发音时声带振动。

ب ج د ر ز ژ غ گ ڭ ل م ن ۋ ي

2. 清辅音：发音时声带不振动。

پ ت چ خ س ش ف ق ك ھ

移行规则

书写时，如果一个单词在一行写不下，就要按音节把没有写下

的部分移到下一行，并在上一行的末尾加上连词符号《—》，如：

مەملە-	ئو-	سا-	مەمـ-
كەت	قۇغۇچىلار	ئەت	لىكەت
（国家）	（学生们）	（钟表）	（国家）

多位数词和缩写词不能拆开移行。

كۆنۈكمە

1. 熟记 گ ك د خ غ ر ل ھ 的各种书写形式并掌握它们的发音要领。

2. 拼读下列音组，注意读音区别。

غان ـ قان	گەن ـ كەن
ھاڭ ـ خاڭ	دا ـ دە
ئار ـ ئەر	لار ـ لەر
يول ـ رول	ھەي ـ خەي
تۇر ـ دۇر	ئۇڭ ـ سول
غاز ـ غەز	كەل ـ يەل
لاي ـ راي	ھۆل ـ ھۆر
كۇز ـ گۇر	گۆش ـ كۆش
پاھ ـ تاخ	راس ـ لاس

3. 拼读下列单词。

گې + زىت	بۇ + گۈن
ئىك + كى	كو + چا
كو + نا	مەك + تەپ
دا + دا	دۈ + شەن + بە
دوس + كا	ياخ + شى
خو + تەن	خە + لق
خا + تا	باغ + چە
تا + لا	كې + چە
كۆز + دۈز	كى + تاب

كى + نو　　　　كى + يىم
ئا + دەم　　　　دا + ۋۇت
خەن + زۇ　　　　خۇي + زۇ
كى + نو + خا + نا　　　　ئاش + خا + نا
ئا + غى + نە　　　　ئىم + تى + ھان
ھې + ساب　　　　نا + ھا + يى + تى
مېھ + رى + ئاي　　　　با + لا
لا + زا　　　　رە + ۋىش

بىز　گەپ　گاز - گۇژ　دوست　خەق

راست　باغ　بىر　بار　يول　خەت　باغ

4. 指出下列单词的拼写形式。

گېزىت　بۇگۇن　ئىككى　مەكتەپ　دۇشەنبە
دوسكا　ياخشى　خەلق　باغچە　گاڭپەن
كۇندۇز　كىتاب　خۇيزۇ　ئاشخانا　ئاغىنە
ئىمتىھان　ھېساب　مېھرىئاي　گاز - گۇژ
دوست

5. 读下列句子。

مەن ئوقۇغۇچى.
مەن ئۇيغۇرچە ئۆگىنىۋاتىمەن.
مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇيمەن.
مەن يېڭى ئوقۇغۇچى.
مەن قەشقەردىن كەلدىم.

6. 将下列单词抄写一行。

گېزىت　بۇگۇن　ئىككى　دۇشەنبە
ياخشى　خەلق　باغچە　گاڭپەن
خۇيزۇ　ئاشخانا　ئىمتىھان　ھېساب
مېھرىئاي　گاز - گۇژ　دوست

7. 记住清辅音和浊辅音。

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بەشىنچى دەرس

一、维吾尔语字母的顺序

ئا ئە ب پ ت ج چ خ

د ر ز ژ س ش غ ف

ق ك گ ڭ ل م ن ھ

ئو ئۇ ئۆ ئۈ ۋ ئې ئى ي

二、字母的书写形式表

1. 四种书写形式的元音字母表

书写形式 形式名称 / 字母名称	隔音前连式	前连式	简单单立式	单立式
ئا	ـئا	ا	ـا	ئا
ئە	ـئە	ە	ـە	ئە
ئو	ـئو	و	ـو	ئو
ئۇ	ـئۇ	ۇ	ـۇ	ئۇ
ئۆ	ـئۆ	ۆ	ـۆ	ئۆ
ئۈ	ـئۈ	ۈ	ـۈ	ئۈ

2. 八种书写形式的元音字母表

书写形式 形式名称 / 字母名称	隔音前连式	前连式	隔音双连式	双连式	简单后连式	后连式	简单单立式	单立式
ئې	ـئې	ـې	ـئېـ	ـېـ	ېـ	ئېـ	ې	ئې
ئى	ـئى	ـى	ـئىـ	ـىـ	ىـ	ئىـ	ى	ئى

3. 两种书写形式的辅音字母表

书写形式 形式名称 / 字母名称	前连式	单立式
دې	ـد	د
رې	ـر	ر
زې	ـز	ز
ژې	ـژ	ژ
ۋې	ـۋ	ۋ

4. 四种书写形式的辅音字母表

书写形式 形式名称 / 字母名称	前连式	双连式	后连式	单立式
بې	ـب	ـبـ	بـ	ب
پې	ـپ	ـپـ	پـ	پ
تې	ـت	ـتـ	تـ	ت
جې	ـج	ـجـ	جـ	ج
چې	ـچ	ـچـ	چـ	چ
خې	ـخ	ـخـ	خـ	خ
سې	ـس	ـسـ	سـ	س
شې	ـش	ـشـ	شـ	ش
غې	ـغ	ـغـ	غـ	غ
فې	ـف	ـفـ	فـ	ف

www.uyghurkitap.com

قي	ـق	قـ	ـقـ	ق
كي	ـك	كـ	ـكـ	ك
گي	ـگ	گـ	ـگـ	گ
ڭي	ـڭ	ڭـ	ـڭـ	ڭ
لي	ـل	لـ	ـلـ	ل
مي	ـم	مـ	ـمـ	م
ني	ـن	نـ	ـنـ	ن
هي	ـھ	ھـ	ـھـ	ھ
يي	ـي	يـ	ـيـ	ي

附：(一)

国际音标元音舌位和维吾尔语元音舌位

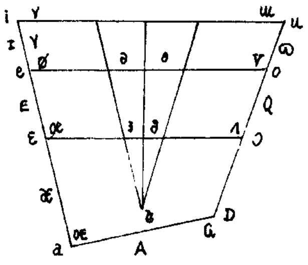

国际音标之音舌位

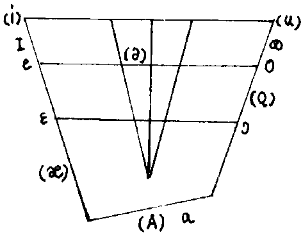

维吾尔语元音舌位

附：（二）维吾尔语辅音表和元音表

维吾尔语辅音表

发音方法＼发音部位		双唇	唇齿	舌尖前	舌尖中	舌叶	舌面中	舌面后	小舌	喉音
塞	清	پ			ت			ك	ق	
	浊	ب			د			گ		
擦	清		ف	س		ش			خ	ھ
	浊		ۋ	ز		ژ			غ	
塞擦	清					چ				
	浊					ج				
鼻		م			ن			ڭ		
边					ل					
颤					ر					
微　　擦							ي			

维吾尔语元音表

唇＼舌	前元音	后元音	央元音
展唇元音	ئە	ئا	ئى، ئې
圆唇元音	ئۆ، ئۈ	ئو، ئۇ	

三、维吾尔语音节的构成方式

（以 A 作为元音的标志，以 B 作为辅音的标志）

（1）A 式（只有一个元音构成的）

例：ئۇ （他），ئانا （母亲），ئۈزۈم （葡萄）

（2）AB 式（元音＋辅音）

例：ئات （马），ئاي （月亮，月）

ئۇن （面粉），ئوت （火；草）

(3)BA 式（辅音＋元音）

例：بالا （孩子），سۇ （水），دە （说）

(4)BAB 式（辅音＋元音＋辅音）

例：تاغ （山），كەل （来），كۆردۈم （我见了）

(5)ABB 式（元音＋辅音＋辅音）

例：ئۈست （上面），ئېيت （告诉，说）

(6)BABB 式（辅音＋元音＋辅音＋辅音）

例：دوست （朋友），خەلق （人民）

以上六种音节模式是维吾尔语最基本的音节构成方式。为了正确拼写借自汉语、俄语等语言的外来词，自治区语委会在1985年修订维吾尔语标准语正字法时，在书面语中增加了以下五种音节模式。

(1)BBA（辅音＋辅音＋元音）

例：ستالىن （斯大林），گرادۇس （度，温度）

(2)BBAB 式（辅音＋辅音＋元音＋辅音）

例：گرام （克），تراكتور （托拉机）

(3)BBABB 式（辅音＋辅音＋元音＋辅音＋辅音）

例：فرونت （前线），ترانسپورت （运输）

(4)BAA 式（辅音＋元音＋元音）

例：خۇاجەر （花卷），جۇڭخۇا （中华）

(5)BAAB（辅音＋元音＋元音＋辅音）

例：خۇەيخې （淮河），بىڭتۇەن （兵团）

四、维吾尔语的复辅音

现代维吾尔语的复辅音绝大多数出现在借词中，本族固有语词里的复辅音较少，而且大部分出现在单音节词里，如：

拉，拖	تارت	下面	ئاست
外，外面	سىرت	怕	قورق

归,返回	قايت	说,告诉	ئېيت
朋友	دوست	人民	خەلق
擦	سۈرت	课	دەرس
家乡	يۇرت	上面	ئۈست

كۆنۈكمە

1. 默写 32 个字母的各种书写形式。
2. 正确朗读并背诵字母表。
3. 熟记并写出维吾尔语的清辅音和浊辅音。
4. 熟记并写出维吾尔语的前元音、后元音、央元音和展唇元、圆唇元音。
5. 给下面的词划分音节。

ئۇ	مەن
مەكتەپ	ياخشى
دوسكا	ئالتە
توققۇز	يەتتە
دوستلۇق	دەرس
ئۇيغۇر	ئوقۇغۇچى
ئادەم	كۆرۈش
جۇڭخۇا	گراماتىكا

6. 读下列句子。

起立!	تۇرۇڭلار!
你们好!	ياخشىمۇ سىلەر!
您好!	ياخشىمۇ سىز!
请坐。	ئولتۇرۇڭلار!
现在上课。	ھازىر دەرسنى باشلايمىز.
下课。	دەرستىن چۈشۈڭلار.
同学们再见。	ساۋاقداشلار، خوش ئەمىسە.
老师再见!	خوش، مۇئەللىم!

7. 掌握下列词语。

تۇر-	起立，站
ئولتۇر-	坐
ھازىر	现在
دەرس	课
باشلا-	开始
چۈش-	下
ساۋاقداش	同学
خوش	再见

8. 按音节读下列单词。

نىمە	ئىمىن	ئامىنە	ئىسىم
ئاساس	ئاسمان	ئەمەس	ئاسىمە
سامسا	ئىمزا	ئىزىز	ئاما
ئەما	ئۇزۇن	زۇنۇن	زۆرۈر
ئۇنسىز	سىنىپ	پاسسىپ	ئىلىپبە
ئاپتاپ	گىزىت	سائەت	تائام
نەچچە	جوزا	جەنۇب	جامائەت
شىنجاڭ	تىپىش	پەيشەنبە	بىيجىڭ
فوتو	فونتان	قىممەت	ئوتتۇز
پارتىيە	ئىككى	باغچە	ئىغىر
چاغان	سوغۇق	رەسىم	بازار
سالام	بەلەن	مەسئۇل	لازا
ناھايىتى	ھىچنىمە	ھىساب	ھىكايە
قورق	خەلق	دەرس	قايىت

9. 将下列单词抄写一行。

ئىيت	دوست	جۇڭخۇا	بىڭتۇەن
توققۇز	دوستلۇق	ئۇيغۇر	گراماتىكا
باشلا	لازىم		

ئالتىنچى دەرس

ئومۇمىي تەكرار　　总 复 习

1. 朗读下列单词,注意发音区别。

(血)	قان	(矿)	كان
(田埂)	قىر	(进)	كىر-
(羊羔)	قوزا	(罐子)	كوزا
(卡迪尔,人名)	قادىر	(干部)	كادىر
(腰)	بەل	(给)	بەر-
(成为)	بول	(粉笔)	بور
(煤矿)	خاڭ	(可汗)	خان
(情况)	هال	(痣)	خال
(相同)	تەڭ	(身体)	تەن
(耳朵)	قۇلاق	(苞谷,玉米)	قوناق
(仇;讨厌)	ئۆچ	(三)	ئۈچ
(牛)	كالا	(黑)	قارا
(蛇)	يىلان	(广告)	ئېلان
(浮肿)	ئىششىق	(热的,暖和)	ئىسسىق
(座位;位置;地方)	ئورۇن	(懒的)	هورۇن
(方法,方式)	ئۇسۇل	(收成,年成)	هوسۇل
(儿媳妇)	كېلىن	(厚的,厚实的)	قېلىن
(抓,捉)	تۇت -	(四)	تۆت

2. 熟读下列音节。

چى	ۋەن	مەن	بار	ۋاز	پەز	داش
لىق	لىك	لۆق	لۆك	لاق	لەك	چىلىق
چىلىك	دان	خانا	مور	كەش	كار	كەر
گەر	دا	دە	چە	دار	نامە	زار
چاق	چەك	چۆق	چۆك	شۆناس	زىم	غۆچ
قۆچ	گۆچ	كۆچ	غاق	قاق	گەك	كەك
غۆ	قۆ	گۆ	كۆ	غا	قا	گە
كە	ئۆم	ئۆم	ئۆن	ئۆن	ما	مە
ماق	مەك	مىش	مۆش	مۆش	دەك	تەك
بى	بەت	نا	بە	پەرۋەر	پەرەس	چىل
غۆر	قۆر	گۆر	كۆر	گەي	كەي	ماس
مەس	ئار	ئەر	لا	لە	را	رە
لان	لىن	داش	دەش	لاش	لەش	

3. 读下列句子。

请跟我读。	ماڭا ئەگىشىپ ئوقۇڭلار.
李红，请你读。	لى خۇڭ، سىز ئوقۇڭ.
很好，请坐。	ياخشى، ئولتۇرۇڭ.
李红，请上黑板。	لى خۇڭ، دوسكىغا چىقىڭ.
现在我们做练习。	ھازىر كۆنۈكمە ئىشلەيمىز.
听懂了吗？	چۈشەندىڭلارمۇ؟
懂了。	چۈشەندۇق.
没有听懂。	چۈشەنمىدۇق.
有没有没听懂的地方？	چۈشەنمىگەن يەر بارمۇ؟
没有。	يوق.
我是 97—1 班的。	مەن 97 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپتا.

4. 掌握下列词语。

ئەگەش-	跟随
ماڭا	(向)我
ئوقۇ-	读
ئولتۇر-	坐
دوسكا	黑板
چىق-	上
مەشق	练习
ھازىر	现在
ئىشلە-	作；干
چۈشەن-	懂；理解
يەر	地方
بار	有
يوق	没有，无
يىللىق	年级
سىنىپ	班
ئۇيغۇر	维吾尔
تىل	语言；舌头
ئاساس	基础
بىخەتەرلىك	安全
بىرىنچى	第一
كۆنۈكمە	练习

5. 给下列词语划分音节。

ئەگەر	ماڭا	ئوقۇ	ئولتۇر
دوسكا	چىق	مەشق	ھازىر
ئىشلە	چۈشەن	يىللىق	ئۇيغۇر
ئاساس	دوست	بالا	ئېيت
مۇئەللىم	ئوقۇغۇچى	دەپتەر	شىنجاڭ

6. 将每个句子抄写三遍。

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

① ساۋاقداشلار، بىخەتەرلىك بىرىنچى.
② ياخشىمۇ سىلەر!
③ ھازىر دەرسنى باشلايمىز.
④ ماڭا ئەگىشىپ ئوقۇڭلار.
⑤ مەن 96 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپتا.

附:(一)维吾尔语字母的结构笔画

名称	形体	名称	形体	名称	形体	名称	形体	名称	形体	名称	形体
半耳 پەش قولاق	،	棱结 قىر تۈگۈن	ـعـ	弓弯 يا ئەگمە	ى	横钩 تۇز سەرمە	گ	尾竖 پەس تىك	ـا	竖 تىك	ا
急弯 چىغىر	ع	双结 قوش تۈگۈن	ـھـ	蹄形 تاقا	ن	横竖 پەس سەرمە	م	齿 چىش	ـ	右竖弯 ئوڭ تىك	ل
撇横 تاق شاخ	/	短拐 دىلتا	د	环 ھالقا	ە	拱 ئەگمە	ى	横 سىزىق	-	左竖弯 سول تىك	ـا
双撇横 جۈپ شاخ	//	长拐 سەچۈك	د	结 تۈگۈن	ـعـ	眉弯 قاش	~	撇 سەرمە	ر	首竖 باش تىك	ـد

字 母 符 号

名称	形体	名称	形体	名称	形体	名称	形体	名称	形体	名称	形体
上竖 «ئۇ» پەش	'	逗点 پەش	،	三滴 ئۈچ تىمم	⁖	双滴 جۈپ تىمم	پ	三点 ئۈچ چېكىت	∴	点 چېكىت	ـ̇
		钩 «ئۆ» پەش	ˇ	全耳 ھەمزە	ء	竖滴 تىك تىمم	:	滴 تىمم	ـب	双点 جۈپ چېكىت	¨

附:（二）维吾尔文字母书写顺序

字母	1	2	3	4	字母	1	2	3	4	5
ئا	ر	ـا	ئا		ا	ا				
ـا	ـا				ـئا	ـ	ـا	ـئا		
ئە	ر	ں	ـە	ئە	ە	ە				
ـە	ـا	ـە			ـئە	ـ	ـب	ـە	ـئە	
ب	ر	ں	ب		بـ	ر	بـ			
ـبـ	ـ	ـبـ			ـب	ـ	ـں	ـب		
پ	ر	ں	پ		پـ	ر	پـ			
ـپـ	ـ	ـپـ			ـپ	ـ	ـں	ـپ		
ت	ر	ں	ت		تـ	ر	تـ			
ـتـ	ـ	ـتـ			ـت	ـ	ـں	ـت		
ج	-	ـ	ح	ج	جـ	~	حـ	جـ		
ـجـ	-	~	ـحـ	ـجـ	ـج	-	~	ح	ـج	
چ	~	ح	چ		چـ	~	حـ	چـ		
ـچـ	-	~	ـحـ	ـچـ	ـچ	-	~	ـحـ	ـع	ـچ
خ	~	ح	خ		خـ	~	حـ	خـ		
ـخـ	-	~	ـحـ	ـخـ	ـخ	-	~	ح	ـخ	
س	ر	ـسـ	س		سـ	ر	ـد	سـ		
ـسـ	ـ	ـسـ	ـسـ		ـس	ـ	ـسـ	ـس		

ش	د	بـ	س	ش	
شـ	ـ	ـمـ	ـسـ	ـشـ	
ن	ں	ن			
نـ	ـ	نـ			
غ		ء	ع	غ	
غـ	عـ	غـ			
ف		ى	ف		
فـ	عـ	فـ			
ق		ى	ق		
قـ	عـ	قـ			
ئو	د	ب	بو	ئو	
و	ـ	و			
ئۇ	د	ب	بو	ئو	ئۇ
ۇ	ـ	و	ۇ		
ئۆ	د	بو	ئو	ئۆ	
ۆ	ـ	و	ۆ		
ئۈ	د	ب	بو	ئو	ئۈ
ۈ	ـ	و	ۈ		
د		د			
ر		ر			

شـ	د	بـ	سـ	شـ	
ـش	ـ	ـمـ	ـس	ـش	
نـ	د	نـ			
ـن	ـ	ں	ن		
غـ	ء	ء	غـ		
ـغ	ـعـ	ع	غ		
فـ		و	فـ		
ـف	ـ	ى	ف		
قـ		و	قـ		
ـق	ـ	ى	ق		
و		و			
ـئو	ـ	ـب	ـبو	ـئو	
ۇ		و	ۇ		
ـئۇ	ـ	ـب	ـبو	ـئو	ـئۇ
ۆ		و	ۆ		
ـئۆ	ـ	ـب	ـبو	ـئو	ـئۆ
ۈ		و	ۈ		
ـئۈ	ـ	ـب	ـبو	ـئو	ـئۈ
ـد		ـ	ـد		
ـر		ـ	ـر		

www.uyghurkitap.com

ز	ر	ز		
ژ	ر	ژ		
ۋ	و	ۋ		
ك	ل	ك		
ـک	ـ	ـک		
گ	د	ى	گ	
ـگ	ـ	ـد	ـگ	
ڭ	ل	ك	ڭ	
ـڭ	ـ	ـک	ـڭ	
ل	ل			
ـل	ـ	ـل		
م	ه	م		
ـمـ	ـ	ـمـ		
هـ		هـ		
ـهـ		ـهـ		
ي	ى	ي		
ـيـ	ـ	ـيـ		
ئې	د	ى	ئى	ئې
ئېـ	د	ـ	ئـ	ئېـ
ـېـ	ـ	ـېـ		
ې	ـ	ى	ې	

ـز	ـ	ـر	ـز		
ـژ	ـ	ـر	ـژ		
ـۋ	ـ	و	ـۋ		
ک		د	ک		
ـك	ـ	ا	ـل	ـك	
گ	ک	گ			
ـگ	ـ	ـک	ـگ		
ڭ	ک	ڭ			
ـڭ	ـ	ا	ـل	ـك	ـڭ
ل		ل			
ـل	ـ	ـل			
ـم	ه	ـم			
ـم	ـ	ـه	ـم		
هـ		هـ			
ـهـ	ـ	ـهـ			
يـ	د	يـ			
ـي	ـ	ى	ـي		
ې	ى	ې			
ېـ	د	ېـ			
ـئېـ	ـ	ـد	ـئـ	ـئېـ	
ـئې	ـ	ـى	ـئى	ـئې	

www.uyghurkitap.com

ى	ى	د ـى ئى	ئى
د	د	د ـد ئد	ئد
ـ ـــ ـئد	ـئد	ـ	ـ
ـ ـى ـئى	ـئى	ى	ى

附:(三)部分维吾尔人名举例

(解放)	阿扎提	(男名)	ئازاد
(科学家)	阿里木	(男名)	ئالىم
(希望之花)	阿孜古丽	(女名)	ئارزۇگۈل
(心愿,愿望)	阿尔曼	(男名)	ئارمان
(刚强的,顽强的)	凯赛尔	(男名)	قەيسەر
	古丽琪克热	(女名)	گۈلچېھرە
(花坛,花畦)	古丽扎尔	(女名)	گۈلزار
(荣誉,声誉)	肖和来提	(男名)	شۆھرەت
(光荣的,光耀的)	肖开提	(男名)	شەۋكەت
(勇气;胆量)	居来提	(男名)	جۈرئەت
	热依汗古丽	(女名)	رەيھانگۈل
	吐尔逊阿依	(女名)	تۇرسۇنئاي
	伊斯拉木	(男名)	ئىسلام
	阿依古丽	(女名)	ئايگۈل
(劲头,干劲)	海拉提	(男名)	غەيرەت
(自由)	艾尔肯	(男名)	ئەركىن
(勇士,英雄;勇敢的)	巴图尔	(男名)	باتۇر

（宝剑）	祖里甫哈尔	（男名）	زۇلپىقار
（绿宝石）	祖姆莱提	（女名）	زۇمرەت
（恩情，慈悲心）	夏甫开提	（男名）	شەپقەت
	比丽克孜	（女名）	بىلقىز
（钢，钢铁）	甫拉提	（男名）	پولات
（浪涛）	多里昆	（男名）	دولقۇن
（忠诚）	沙迪克	（男名）	سادىق
（尖锐的，机灵的）	乌提库尔	（男名）	ئۆتكۈر
（心愿，期望）	木拉提	（男名）	مۇرات
（自由）	乌丽亚提	（女名）	ھۆرىيەت
	努尔古丽	（女名）	نۇرگۈل
	迪丽拜尔	（女名）	دىلبەر
	迪丽努尔	（女名）	دىلنۇر
（娇艳的）	热娜	（女名）	رەنا
（精通；完善）	卡米里	（男名）	كامىل
（力量，威力）	库德来提	（男名）	قۇدرەت
（公正）	阿迪力	（男名）	ئادىل
（满足）	卡那艾提	（男名）	قانائەت
（胜利）	艾丽巴	（女名）	غەلىبە
（胜利）	阿里甫	（男名）	غالىب
（春花）	巴哈尔古丽	（女名）	باھارگۈل
（海龙）	昆都孜	（女名）	قۇندۇز
（星星）	优鲁吐孜	（女名）	يۇلتۇز
（慈祥的；情人）	美丽班	（女名）	مېھرىبان
	开丽比努尔	（女名）	قەلبىنۇر
（得到，受到）	姆亚赛尔	（女名）	مۇيەسسەر

附：(四)自治区主要城镇名称维汉对照

新疆维吾尔自治区	شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى
乌鲁木齐	ئۈرۈمچى
克拉玛依	قاراماي
石河子	شىخەنزە
吐鲁番	تۇرپان
哈密	قۇمۇل
库尔勒	كورلا
和田	خوتەن
阿克苏	ئاقسۇ
喀什	قەشقەر
阿图什	ئاتۇش
昌吉	سانجى
博乐	بورتالا
伊宁	غۇلجا
伊犁	ئىلى
塔城	چۆچەك
阿勒泰	ئالتاي
奎屯	كۈيتۇن

يەتتىنچى دەرس

بىلىمسىزگە ئىش يوق، ئىشسىزغا ئاش.
没知识的无事干,没事干的无饭吃。

重点句子

نۇقتىلىق جۈملىلەر

① بۇ نېمە؟

② بۇ كىتاب.

③ بۇ قەلەممۇ؟

④ ھەئە، بۇ قەلەم.

تېكىست

بۇ كىتاب

بۇ كىتاب.　　ئۇ دەپتەر.　　ماۋۇ قەلەم.

ئاۋۇ ژۇرنال.　　ئاۋۇ دوسكا.　　ماۋۇ پارتا.

ئۇ تاپشۇرۇق دەپتەر.　　بۇ لۇغەت.

سۆھبەت

ئا: مۇئەللىم، بۇ نېمە؟
ئە: بۇ كىتاب.
ئا: بۇ نېمە؟
ئە: بۇ دەپتەر.
ئا: بۇ نېمە؟
ئە: بۇ بور.
ئا: ئۇ نېمە؟
ئە: ئۇ ژۇرنال.
ئا: ئۇ نېمە؟
ئە: ئۇ قەلەم.
ئا: ئۇ نېمە؟
ئە: ئۇ دەپتەر.
ئا: ماۋۇ نېمە؟
ئە: بۇ پارتا.
ئا: ماۋۇ نېمە؟
ئە: بۇ ئورۇندۇق.
ئا: ئاۋۇ نېمە؟
ئە: ئۇ دوسكا.
ئا: ئاۋۇ نېمە؟
ئە: ئۇ ئىشىك.
ئا: بۇ كىتابمۇ؟
ئە: ھەئە، بۇ كىتاب.
ئا: ئۇ ژۇرنالمۇ؟
ئە: ھەئە، ئۇ ژۇرنال.
ئا: ماۋۇ نېمە؟

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئە: بۇ تاپشۇرۇق دەپتەر.
ئا: ئاۋۇ تاپشۇرۇق دەپتەرمۇ؟
ئە: ھەئە، ئۇ تاپشۇرۇق دەپتەر.

سۆزلۈك

دەرس	(ئى)	课
يەتتىنچى	(سان)	第七
تېكىست	(ئى)	课文
سۆزلۈك	(ئى)	词汇
بۇ	(ئا)	这
ئۇ	(ئا)	他,那
ئاۋۇ	(ئا)	那
ماۋۇ	(ئا)	这
كىتاب	(ئى)	书
دەپتەر	(ئى)	本子
ژۇرنال	(ئى)	杂志
گېزىت	(ئى)	报纸
مۇئەللىم	(ئى)	老师
نېمە	(ئا)	什么
قەلەم	(ئى)	笔
پارتا	(ئى)	课桌
بور	(ئى)	粉笔
دوسكا	(ئى)	黑板
ئىشىك	(ئى)	门
تاپشۇرۇق	(ئى)	作业
قانداق	(ئا)	怎么样
سۆھبەت	(ئى)	对话,交谈

年级，班级；阶级；教室	(ئى)	سىنىپ
词典	(ئى)	لۇغەت
是，是的	(ئىم)	ھەئە
练习	(ئى)	كۆنۈكمە
吗；也	(ي)	مۇ

〔词语用法说明〕

一、ئاۋۇ، ماۋۇ، بۇ، ئۇ

ئاۋۇ، ماۋۇ، بۇ، ئۇ 是指示代词，用于指代事物。有时也可以用于指人。例如：

(1) بۇ پارتا.
(2) ئۇ كىتاب.
(3) ئاۋۇ قەلەم.
(4) بۇ كىم؟

二、ھەئە

ھەئە 是叹词，表示肯定，可自成一句。例如：

(1) — بۇ كىتابمۇ؟
— ھەئە، بۇ كىتاب.
(2) — ئۇ ژۇرنالمۇ؟
— ھەئە، ئۇ ژۇرنال.

〔语音常识〕

维吾尔语的读音规则

维吾尔语词的写法和读法之间差别不十分大，但有些词由于内部语音的相互影响和词与附加成分结合时语音的相互影响，在写法和读法之间产生一定的差别。所以，学习维吾尔语口语，必须注意掌握好维吾尔语标准语的读音规则。

课文中遇到词的写法与读法有差异情况时，我们给予必要的说明。

浊辅音 ب 的清化

以浊塞音 ب 结尾的词，读的时候 ب 清化为پ，（其后附加以辅音开头的附加成分时也是这样）。如：

读法	写法
كىتاپ	كىتاب
كىتاپمۇ	كىتابمۇ

〔语法要点〕

一.维吾尔语的词类 ئۇيغۇر تىلىدىكى سۆز تۈركۈمى

维吾尔语的词按其语法特征可分为十二类：

词类名称	说明	例词
名词 ئىسىم（ئى）	表示人或事物的名称	（学生）ئوقۇغۇچى （书）كىتاب
形容词 سۈپەت（س）	表示人或事物的特征	（新的）يېڭى （大的）چوڭ
动词 پېئىل（پ）	表示人或事物的动作或状态	（走）ماڭ- （坐）ئولتۇر-
数词 سان（سان）	表示数量或顺序	一 بىر （第一）بىرىنچى
量词 مىقدار（م）	表示计算事物或行为的数量时所用的单位	个 دانە （次）قېتىم
副词 رەۋىش（ر）	修饰动词或形容词，表示时间、地点、方法、程度等	今天 بۈگۈن （非常）ناھايىتى
代词 ئالماش（ئا）	用来代替名词、形容词或数词	您 سىز （多少）قانچە
后置词 تىركەلمە（تىر）	用在名词或代词等后面，表示这些词同别的词的关系	为了 ئۈچۈن
连词 باغلىغۇچى（ب）	用来连接词与词、词组与词组、句子与句子	（和）ۋە
叹词 ئىملىق سۆز（ئىم）	表示呼应或情感	（啊）پاھ
语气词 يۈكلىمە（ي）	用在词、词组或句子后，或者句首表示各种附带的意思	（也，吗）مۇ 好吧 مەيلى
摹拟词 تەقلىد（ت）	表示人或事物的声音、形象或人的感觉	ھا - ھا - ھا （哈哈哈）

二、判断句　　ھۆكۈم جۈملە

谓语由名词和名词性词组构成的句子一般叫做判断句。例如：

① مەن ئوقۇغۇچى.
② ئۇ قەلەم.
③ ماۋۇ تاپشۇرۇق دەپتەر.

以上句子中的 «ئوقۇغۇچى»，«قەلەم» 是名词，«تاپشۇرۇق دەپتەر» 是名词性词组，它们在句子中充当了句子的谓语。

判断句的基本句式是：名词＋名词或名词性词组，代词＋名词或名词性词组。这种句式只要在语义上能组合就可以构成判断句。

维吾尔语判断句的语调是降调，它是联结主语和谓语的重要手段。这种句型与汉语的判断句相似。书面上判断句句末用句号《·》。注意，句号的写法与汉文句号不同。

三、疑问句　　سوراق جۈملە

表示疑问或反问的句子叫做疑问句。例如：

① بۇ كىتابمۇ؟
② ئاۋۇ نېمە؟
③ ئاۋۇ قانداق كىتاب؟

疑问句可以分为一般疑问句和特殊疑问句。

1. 一般疑问句　　ئاددىي سوراق جۈملە

句末带有表示疑问语气词的句子叫一般疑问句。表示疑问的语气词有 «مۇ ، چۇ» 等。

一般疑问句常读降调。例如：

① بۇ لۇغەتمۇ؟
② ئاۋۇچۇ؟

2. 特殊疑问句　　ئالاھىدە سوراق جۈملە

句中带有疑问代词的句子叫特殊疑问句。表示疑问的代词有 «قانداق ، كىم ، نېمە» 等等。特殊疑问句读上升调。

① بۇ نېمە؟

② ئۇ كىم؟

③ بۇ قانداق كىتاب.

疑问句句末书面上用问号《؟》。注意，问号的写法与汉文问号相反。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 将每一个单词抄写一行。
3. 替换练习。

A. بۇ <u>كىتاب</u>

① دەپتەر
② ژۇرنال
③ گېزىت
④ قەلەم

B. ئۇ <u>قەلەم</u>

① پارتا
② ئورۇندۇق
③ دوسكا
④ بور

C. ئۇ <u>قەلەممۇ؟</u>

① ژۇرنال
② كىتاب
③ بور
④ ئورۇندۇق

D. بۇ <u>دەپتەرمۇ؟</u>

① دوسكا
② گېزىت
③ پارتا
④ دەپتەر

4. 用下列词回答问题。

كىتاب　　دەپتەر　　ژۇرنال　　گېزىت

قەلەم　　پارتا　　ئورۇندۇق　　دوسكا

بور　　ئىشىك

① بۇ نېمە؟

② ئۇ نېمە؟

③ ماۋۇ نېمە؟ (ماۋۇچۇ؟)

④ ئاۋۇ نېمە؟ (ئاۋۇچۇ)

⑤ بۇ كىتابمۇ؟

⑥ ئاۋۇ گېزىتمۇ؟

5. 将下列句子译成维文。

①这是什么?

②这是书。

③那是什么?

④那是词典。

6. 用疑问语气词«مۇ», «چۇ»造句。

7. 句型练习。

① ئۇ (بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ) | كىتاب.
قەلەم.
ژۇرنال.

② ئۇ (بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ) | كىتابمۇ؟
قەلەممۇ؟
ژۇرنالمۇ؟

③ ھەئە، ئۇ (بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ) | كىتاب.
قەلەم.
ژۇرنال.

سەككىزىنچى دەرس

سوراپ بىلىش — ئەيىب ئەمەس.
问人而知,并非过错。

重点句子 **نۇقتىلىق جۈملىلەر**

① بۇ يېڭى كىتاب.
② بۇ يېڭى كىتاب ئەمەس.
③ ئۇ يېڭى سائەت ئەمەس، كونا سائەت.

تېكىست

بۇ يېڭى كىتاب ئەمەس

بۇ يېڭى بىنا. ئۇ كونا تام. ماۋۇ يېڭى سائەت. ئاۋۇ كونا كارىۋات. بۇ يېڭى خەرىتە. بۇ يېڭى خەرىتە ئەمەس. ئۇ كونا ماركا. ئۇ كونا ماركا ئەمەس. ماۋۇ يېڭى ئۈستەل . ماۋۇ يېڭى ئۈستەل ئەمەس. ئاۋۇ كونا سۈپۈرگە. ئاۋۇ كونا سۈپۈرگە ئەمەس. بۇ كونا سىزغۇچ ئەمەس، يېڭى سىزغۇچ. ئۇ يېڭى جوزا ئەمەس، كونا جوزا.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سۆھبەت

ئا: ئالىم، بۇ يېڭى بىنامۇ؟

ئە: ھەئە، بۇ يېڭى بىنا.

ئا: بۇ كونا خەرىتىمۇ؟

ئە: ھەئە، بۇ كونا خەرىتە.

ئا: ئۇ يېڭى جوزىمۇ؟

ئە: ياق، بۇ كونا جوزا.

ئا: ئۇ كونا ژۇرنالمۇ؟

ئە: ياق، ئۇ يېڭى ژۇرنال.

ئا: ماۋۇ يېڭى ئۆيمۇ؟

ئە: ياق، بۇ يېڭى ئۆي ئەمەس، كونا ئۆي.

ئا: ئاۋۇ كونا قەلەممۇ؟

ئە: ياق، ئۇ كونا قەلەم ئەمەس، يېڭى قەلەم.

ئا: بۇچۇ؟

ئە: بۇ يېڭى قەلەم ئەمەس.

ئا: ئۇچۇ؟

ئە: ئۇ كونا سۇپۇرگە.

ئا: ماۋۇچۇ؟

ئە: بۇ جوزا.

ئا: ئاۋۇچۇ؟

ئە: ئۇ چېلەك.

ئا: بۇ قانداق خەرىتە؟

ئە: بۇ يېڭى خەرىتە.

ئا: ئۇ قانداق سائەت؟

ئە: ئۇ كونا سائەت.

ئا: ئاۋۇ قانداق رەسىم؟

ئە: ئۇ چىرايلىق رەسىم.

سۆزلۈك

ئالىم	(ئى)	科学家;阿里木(男名)
يېڭى	(س)	新,新的
كونا	(س)	旧,旧的
ياق	(ئىم)	不
ئەمەس	(پ)	不是
خەرىتە	(ئى)	地图
ماركا	(ئى)	邮票;商标
بىنا	(ئى)	楼房
تام	(ئى)	墙
جوزا	(ئى)	桌子
ئۈستەل	(ئى)	桌子
سۈپۈرگە	(ئى)	扫帚
چېلەك	(ئى)	水桶
سائەت	(ئى)	钟表;小时
سىزغۇچ	(ئى)	尺子
ئۆي	(ئى)	房子,屋
سەككىزىنچى	(سان)	第八
گىراماتىكا	(ئى)	语法
رەسىم	(ئى)	画,图;照片
چىرايلىق	(س)	漂亮
فونېتىكا	(ئى)	语音学
كارىۋات	(ئى)	床
چۇ	(ي)	吗

〔词语用法说明〕

ياق

«ياق» (不,不是的)是叹词,表示否定。它同 «ھەئە» (是,是的)正好相反,可自成句子。

① — بۇ يىپگى گېزىتمۇ؟

—ياق، بۇ يىپگى گېزىت ئەمەس.

② — ئاۋۇ يىپگى بىنامۇ؟

—ياق، ئۇ يىپگى بىنا ئەمەس، كونا بىنا.

〔语音常识〕

元音ئا，ئە 的弱化

سوزۇق تاۋۇش «ئا، ئە» نىڭ ئاجىزلىشىشى

维吾尔语中，除一部分词外，词干后加附加成分时重音要后移。原词干变为或保持开音节时单音节词中的 ئا ，ئە 弱化为 ئې ,多音节词中最后一个音节的 ئا ，ئە 弱化为ئى 。如:

تام ← تام + ى＝تېمى

كارۋات ← كارۋات + ى＝كارۋىتى

خەرىتە ← خەرىتە + مۇ ＝ خەرىتىمۇ

جوزا ← جوزا + مۇ＝جوزىمۇ

سۈپۈرگە ← سۈپۈرگە + مۇ＝سۈپۈرگىمۇ

پارتا ← پارتا + مۇ＝پارتىمۇ

词干后需加附加成分原词干保持闭音节时ئا ，ئە 不弱化,如:

سائەت + مۇ＝سائەتمۇ

كىتاب + مۇ＝كىتابمۇ

تام + مۇ＝تاممۇ

〔语法要点〕

一、判断句的否定形式 ھۆكۈم جۈملىنىڭ ئىنكار شەكلى

判断句的否定形式由它的肯定形式后面加«ئەمەس» 来构成。例如:

① بۇ كىتاب ئەمەس.

② ئۇ كونا ژۇرنال ئەمەس.

③ ئاۋۇ يېڭى ئورۇندۇق ئەمەس، كونا ئورۇندۇق.

二、附加成分　قوشۇمچە

不能单独使用,只能结合在词根或词干后(个别的结合在词前)用来构成词或构成词的各一种语法形式的成分叫做附加成分。如 چى 不能单独使用,但结合在 خىزمەت 这一名词后,就能把该名词改变成 خىزمەتچى 其意义与原词不同。又如 لار 也不能单独使用,但结合在 ئوقۇغۇچى 这一名词后,就能使 ئوقۇغۇچى 这一名词变成 ئوقۇغۇچىلار 表示多数的意思。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 将每一个单词抄写一行。
3. 替换练习。

1) بۇ يېڭى كىتاب
ياق، بۇ يېڭى كىتاب ئەمەس.

① يېڭى خەرىتە	② كونا گېزىت
③ يېڭى ژۇرنال	④ يېڭى ئورۇندۇق
⑤ يېڭى قەلەم	⑥ كونا بىنا

2) بۇ يېڭى گېزىت
ياق، بۇ يېڭى گېزىت ئەمەس.

① ئۇ	② ئاۋۇ	③ ماۋۇ

3) بۇ يېڭى قەلەممۇ؟

① يېڭى كىتاب	② يېڭى چېلەك
③ كونا رەسىم	④ كونا كارىۋات
⑤ يېڭى سائەت	⑥ كونا ئۈستەل

4. 用适当的词填空。

① بۇ ______ كىتاب.
② بۇ ______ ماركا.
③ بۇ يېڭى سوپۇرگە ______.
④ ئاۋۇ ______.
⑤ ماۋۇ ______.

www.uyghurkitap.com

5. 将下列句子译成维文。

①这是书。
②那是邮票。
③这是新床吗？
④这不是新表，是旧表。

6. 回答问题。

① بۇ نېمە؟
② ئاۋۇ نېمە؟
③ ئاۋۇ گېزىتمۇ؟
④ ماۋۇ كونا كارىۋاتمۇ؟
⑤ ئۇ قانداق رەسىم؟

7. 用下列词造句。

① يېڭى ② كونا ③ ئەمەس ④ ياق ⑤ قانداق

8. 句型练习。

① بۇ (ئۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ)	يېڭى گېزىت. كونا ژۇرنال. يېڭى قەلەم.	
② بۇ (ئۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ)	يېڭى كارىۋات كونا بىنا يېڭى ئۆي	ئەمەس.

توققۇزىنچى دەرس

قىيىن ئىش يوق ئالەمدە، كۆڭۈل قويغان ئادەمگە. 世上无难事，只怕有心人。

نۇقتىلىق جۈملىلەر　　　　重点句子

① مەن ئوقۇغۇچى.
② بىز يېڭى ئوقۇغۇچىلار.
③ ئۇلار يېڭى ئوقۇتقۇچىلار ئەمەس، كونا ئوقۇتقۇچىلار.

تېكىست

مەن ئوقۇغۇچى

مەن ئوقۇغۇچى. سەن كادىر. ئۇ دوختۇر. بىز يېڭى ئوقۇغۇچىلار. سىلەر كونا ئوقۇغۇچىلار. ئۇلار پېشقەدەم ئوقۇتقۇچىلار. ئايگۈل سىڭىلىم. غەيرەت جەڭچى. لى خۇڭ ئاشپەز. قەيسەر دوختۇر ئەمەس، شوپۇر. ئايگۈل سىڭىلىم ئەمەس، دوختۇر. ئۇلار يېڭى ئوقۇتقۇچىلار ئەمەس، كونا ئوقۇتقۇچىلار. بىز ياش ئۆسمۈرلەر.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

سۆھبەت

ئا: ياخشىمۇ سىز!
ئە: ياخشى.
ئا: ئۇ كىم؟
ئە: ئۇ ئوقۇغۇچى.
ئا: بۇ كىم؟
ئە: بۇ مۇئەللىم.
ئا: ئاۋۇ كىم؟
ئە: ئۇ قەيسەر.
ئا: ماۋۇ كىم؟
ئە: بۇ دوختۇر.
ئا: مۇئەللىم، ئۇلار كىملەر؟
ئە: ئۇلار يېڭى ئوقۇغۇچىلار.
ئا: بۇلارچۇ؟
ئە: بۇلار پېشقەدەم ئوقۇتقۇچىلار.
ئا: سىز دوختۇرمۇ؟
ئە: ھەئە، مەن دوختۇر.
ئا: ئۇمۇ دوختۇرمۇ؟
ئە: ياق، ئۇ دوختۇر ئەمەس.
ئا: ئۇلار كىملەر؟
ئە: ئۇلار ئىشچىلار.
ئا: بۇلار كونا ئوقۇغۇچىلارمۇ؟
ئە: ھەئە، بۇلار كونا ئوقۇغۇچىلار.
ئا: ئاۋۇلار نېمىلەر؟
ئە: ئۇلار كىتابلار.
ئا: بۇلارچۇ؟
ئە: بۇلار ژۇرناللار.

سۆزلۈك

مەن	(ئا)	我
بىز	(ئا)	我们
سىلەر	(ئا)	你们
ئوقۇغۇچى	(ئى)	学生
ئوقۇتقۇچى	(ئى)	教师
كادىر	(ئى)	干部
دوختۇر	(ئى)	医生
ئۇلار	(ئا)	他们
پېشقەدەم	(س)	老
ئايگۈل	(ئى)	阿依古丽(女名)
سېستىرا	(ئى)	护士
غەيرەت	(ئى)	干劲;海热提(男名)
جەڭچى	(ئى)	战士
لى خوڭ	(ئى)	李红(人名)
ئاشپەز	(ئى)	炊事员,厨师,厨子
ساۋات	(ئى)	知识,常识
ساقچى	(ئى)	警察
ياش - ئۆسمۈر	(س ب)	青少年
ياخشىمۇسىز	(س ب)	您好
كىم	(ئا)	谁
خىزمەتچى	(ئى)	职工
سىز	(ئا)	您
قەيسەر	(س)	刚强;凯赛尔(男名)
ئىشچى	(ئى)	工人
شوپۇر	(ئى)	司机

〔词语用法说明〕

ياخشىمۇسىز

ياخشىمۇسىز 是见面时的招呼(问候)用语之一，类似于汉语的“您好，你好”。不论早上，中午或晚上都可以用，也可以用于初次见面的时候。回答时，同样用它来作为答语。

ياخشىمۇسىز؟

ياخشىمۇسىز!

二、مۇئەللىم 和 ئوقۇتقۇچى

«مۇئەللىم» 和 «ئوقۇتقۇچى» 这两个词都表示教员，直接称呼时要用 «مۇئەللىم» 而不用 «ئوقۇتقۇچى»，间接称呼时用 «ئوقۇتقۇچى» 或者 «مۇئەللىم» 都可以。如：

سىز ئوقۇتقۇچىمۇ؟

سىز مۇئەللىممۇ؟

تۇرسۇن مۇئەللىم، ياخشىمۇسىز؟

〔语音常识〕

一、语音和谐规律 تاۋۇشلارنىڭ ماسلىشىش قانۇنىيىتى

维吾尔语中的词根或词干与附加成分相互结合时，语音之间一般要在发音特征上相互适应，即相互和谐。语音和谐的需要往往要求一个附加成分有多种变体。

元音和谐规律(一)

元音在舌位状态和唇状态要协调一致。

元音和谐律有舌位和唇状和谐两类。即：

前元音与前元音和谐

مەكتەپ + لەر

ئۆي + لەر

ئۈزۈم + لەر

后元音和后元音和谐

كىتاب + لار

ئوت + لار

圆唇元音和圆唇元音和谐

ئۇ + لار

ئاقسۇ + لۇق　　ئۆي + لۈك

ئوت + لۇق　　ئۈزۈم + لۈك

展唇元音与展唇元音和谐

كوچا + لىق

خوتەن + لىك

چۆچەك + لىك

二、辅音"ر"的脱落 ئۈزۈك تاۋۇش «ر» نىڭ چۈشۈپ قېلىشى

名词复数附加成分-لار/ -لەر 后的«ر»在口语中往往脱落。如：

读法	写法
ساۋاقداشلا	ساۋاقداشلار
كىتابلا	كىتابلار
مەكتەپلە	مەكتەپلەر
قەلەملە	قەلەملەر
ئۆيلە	ئۆيلەر

〔语法要点〕

一、附加成分的变体及附加成分的分类

1. 附加成分的变体　　قوشۇمچىلارنىڭ ۋارىيانتى

在维吾尔语里，表示同一个语法意义的附加成分往往有几种语音上有差别的形式，它们叫做变体。如-لار/-لەر 都表示复数，只是在语音上有差别。在说话时变体中选择何种形式，取决于语音和谐规律。

2. 附加成分的分类　　قوشۇمچىلارنىڭ تۈرلىرى

按功能，维吾尔语的附加成分可以分成构词附加成分和构形附加成分。

①构词附加成分：用来构成新词的附加成分叫做构词附加成分。如：

غۇچى: ئوقۇ + غۇچى　　ئوقۇغۇچى

داش: يول + داش　　يولداش

ئىشلە   لە: ئىش + لە

（2）构形附加成分：用来构成词的不同的语法形式的附加成分叫做构形附加成分。如：

كىتاب + لار ← كىتابلار

دەپتەر + لەر ← دەپتەرلەر

二、词根和词干　　سۆز يىلتىزى ۋە ئۆزەك

1. 词根：不带任何构词或构形附加成分的词本身就是词根。词根能单用又能与构词或构形附加成分结合。如：

مەن، كادىر، توققۇز، ياز-（写）

2. 词干：词的不带任何构形附加成分的部份。如：

مەكتەپ، مەن، ياز-، ئىش، ئىشچى، ئىشلە-، ئوقۇ-（读）، ئوقۇغۇچى، كادىر، توققۇز.

词根和词干的区别在于，词根可以结合构词附加成分构成新词，而词干只能和构形附加成分结合表示各种语法意义。

三、名词的数　　ئىسىملارنىڭ سان كاتېگورىيىسى

维吾尔语的名词有单数、复数两种形式。名词原来的形式就是单数形式。名词加上复数附加成分لەر-/لار- 就成了复数形式。名词的复数附加成分的附加方法：词干最后一个音节是后元音组成的就结合附加成分　لار-，　词干最后一个音节是前元音组成的就结合附加成分　لەر-。　如：

ياتاق + لار ← ياتاقلار

مەكتەپ + لەر ← مەكتەپلەر

四、人称代词　　شەخس ئالماشلىرى

人称代词是表示说话者、听话者和第三者的词，列表如下：

数／人称	单　数	复　数
第一人称	（我）　مەن	我们　بىز
第二人称	（你）　سەن （您）سىز	（你们）　سىلەر
第三人称	（他）　ئۇ	（他们）　ئۇلار

注：第二人称代词(单数)سەن، سىز 的用法：

特别熟悉的朋友间、亲戚间一般用سەن；一般熟人，上、下级，同事或陌生人间一般用 سىز。用«سەن» 有时语气显得粗鲁，有时还表示说话者有意伤害对方，所以要慎用。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词
2. 将每一个单词抄写一行。
3. 把下列名词变成复数形式。

كىتاب	سىنىپ	بور
ئىشچى	لۇغەت	ئورۇندۇق
دەپتەر	مۇئەللىم	قەلەم
دوختۇر	قەيسەر	كادىر
ماۋۇ	چېلەك	ئاۋۇ
ژۇرنال	ئۇ	گېزىت

4. 替换练习。

1) ئۇلار يېڭى ئوقۇغۇچىلار.

2) ئۇ يېڭى ئوقۇغۇچى.

3) ئۇلار يېڭى ئوقۇغۇچىلارمۇ؟

① كادىر ② ئىشچى ③ ئوقۇتقۇچى ④ ئاشپەز
⑤ دوختۇر ⑥ ساقچى ⑦ سېستىرا ⑧ كىتاب
⑨ ئورۇندۇق ⑩ ژۇرنال

4) ياق، ئۇلار يېڭى ئوقۇغۇچىلار .

www.uyghurkitap.com

5) ياق، بۇ يېڭى ئوقۇغۇچى.

① كادىر ② ئىشچى ③ ئوقۇتقۇچى
④ ئاشپەز ⑤ جەڭچى ⑥ دوختۇر
⑦ ئورۇندۇق ⑧ رەسىم ⑨ چېلەك
⑩ خىزمەتچى

5. 用适当的词填空。

① ________ يېڭى ئوقۇغۇچىلار.

② ________ يېڭى كىتاب.

③ ________ كونا گېزىتلەر.

④ بىز يېڭى ________ .

⑤ ئۇلار يېڭى ________ .

⑥ ئۇلار ________ دوختۇرلار.

⑦ ياق، بۇ ________ ئىشچى.

⑧ ئۇ دەپتەر ________ كىتاب.

⑨ بۇ سۈپۈرگە ________ چېلەك.

⑩ ياق، ئۇلار كونا ________ .

6. 将下列句子译成维文。

①我们是医生，不是护士。

②我是新生。

③他们是老教师。

④他们是司机吗？

⑤不，他们是护士。

7. 用下列词造句。

① مەن ② ئۇلار ③ سىلەر ④ كونا

8. 回答问题。

① سىلەر يېڭى ئوقۇغۇچىلارمۇ؟

② ئۇلار دوختۇرمۇ؟

③ ئۇلار كونا ئوقۇغۇچىلارمۇ؟

④ ئۇلار كىملەر؟

9. 句型练习。

① مەن (سەن، سىز، ئۇ)	ئوقۇغۇچى. كادىر. شوپۇر.

② بىز (سىلەر، ئۇلار)	ئوقۇغۇچى. ئىشچى. سېسترا.

③ مەن (سەن، سىز، ئۇ)	ئوقۇتقۇچى خىزمەتچى شوپۇر	ئەمەس.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئونىنچى دەرس

مىڭ ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا.
百闻不如一见。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

مېنىڭ ئىسمىم گۈلنۇر.
مەن ئاقسۇلۇق.
مەن بۇ يىل يىگىرمە ياش.
ئۇ مېنىڭ دوستۇم.
سىلەر قەيەرلىك؟

تېكىست

مېنىڭ ئىسمىم گۈلنۇر

مېنىڭ ئىسمىم گۈلنۇر. مەن ئاقسۇلۇق، بۇ يىل يىگىرمە ياش. مەن ئۇيغۇر. مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى. ئۇ قىز مېنىڭ دوستۇم. ئۇنىڭ مىللىتى خەنزۇ. ئۇمۇ شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى. ئۇ ئۈرۈمچىلىك. ئۇ ناھايىتى تىرىشچان ئوقۇغۇچى. بىز ئىككىمىز ناھايىتى ئىناق.

سۆھبەت

ئا: ياخشىمۇسىز؟

ئە: ياخشىمۇسىز؟

ئا: سىزنىڭ ئىسمىڭىز نېمە؟
ئە: مېنىڭ ئىسمىم پاتىمە.
ئا: سىزنىڭ ئىسمىڭىزچۇ؟
ئە: مېنىڭ ئىسمىم لى خۇڭ.
ئا: سىز قەيەرلىك؟
ئە: مەن ئۈرۈمچىلىك. سىزچۇ؟
ئا: مەن شىخەنزىلىك.
ئا: سىز قايسى مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسى؟
ئە: مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى.
ئا: سىزنىڭ مىللىتىڭىز نېمە؟
ئە: مېنىڭ مىللىتىم ئۇيغۇر. سىزنىڭچۇ؟
ئە: مەن خەنزۇ.
ئا: سىز نەچچە ياش؟
ئە: مەن يىگىرمە ياش.
ئا: ئۇ كىم؟
ئە: ئۇ مېنىڭ دوستۇم.
ئا: سىزنىڭ ئېتىڭىز نېمە؟
ئە: مېنىڭ ئېتىم رەشىدە.
ئا: سىلەر قەيەرلىك؟
ئە: بىز خوتەنلىك.
ئا: ئۇلار كىملەر؟
ئە: ئۇلار دادام، ئاپام، ئاكام، سىڭلىم.
ئا: دادىڭىز دوختۇرمۇ؟
ئە: ياق، دادام دوختۇر ئەمەس، ئوقۇتقۇچى.
ئا: ئاپىڭىزچۇ؟
ئە: ئاپام دوختۇر.

ئا: ئاكىڭىز بىلەن سىڭلىڭىزچۇ؟

ئە: ئاكام شوپۇر، سىڭلىم ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى.

www.uyghurkitap.com

سۆزلۈك

كۆز	(ئى)	眼睛
گۈلنۇر	(ئى)	古丽努尔(女名)
ئىسىم	(ئى)	名字,名称;名词
ئاقسۇ	(ئى)	阿克苏
يىل	(ئى)	年
يىگىرمە	(سان)	二十
ياش	(ئى)	年龄,年纪,岁数,年岁
شىنجاڭ	(ئى)	新疆
ئۇنىۋېرسىتېت	(ئى)	大学
مىللەت	(ئى)	民族
خەنزۇ	(ئى)	汉族
رەشىدە	(ئى)	热西旦(女名)
ئۇيغۇر	(ئى)	维吾尔族
ئۈرۈمچى	(ئى)	乌鲁木齐
ناھايىتى	(ر)	非常,特别
تىرىشچان	(س)	勤奋的,努力的
ئىناق	(س)	和睦的,友好的,融洽的
پاتىمە	(ئى)	帕提玛(女名)
قەيەر	(ئا)	哪里,哪儿
شىخەنزە	(ئى)	石河子

哪，哪个；哪些，什么	(ئا)	قايسى
学校	(ئى)	مەكتەپ
几，多少，若干	(ئا)	نەچچە
手	(ئى)	قول
哪里，哪儿，何处	(ئا)	نە
和，及，同	(ب)	بىلەن
好	(س)	ياخشى
名字，名称；马	(ئى)	ئات
和田	(ئى)	خوتەن
爸爸，父亲	(ئى)	دادا
妈妈，母亲	(ئى)	ئاپا
哥哥	(ئى)	ئاكا
妹妹	(ئى)	سىڭىل
中，中间，中等	(ئى)	ئوتتۇرا
姑娘	(ئى)	قىز

〔词语用法说明〕

نە، قەيەر

نە، قەيەر (哪里，哪儿)均为疑问代词，其意义相同，可替换使用。如：

这是哪儿　　　　　بۇ قەيەر = بۇ نە

نە، قەيەر 后加لىك表示“什么地方人”，地名后加 «لىك» 以及其变体 -لىق // -لۇك // -لۈك 表示“…(地方)的人”。如：

— سىز نەلىك؟

— مەن ئۈرۈمچىلىك.

〔语音常识〕

一、清辅音 «ك، ق، پ» 的浊化

以清辅音 «ك، ق، پ» 结尾的多音节词结合人称附加成分

时，在口语中 پ 浊化为 ۋ ，ق 浊化为 غ ，ك 浊化为 گ 。如：

读法	写法
مەكتىۋى	مەكتەپ + ى = مەكتىپى
ياتىغى	ياتاق + ى = ياتىقى
چېلىگىڭ	چېلەك + ىڭ = چېلىكىڭ

但此项读音规则不是绝对的，有些词不按此规则变化，需一一记住。如：

سىنىپ + ى سىنىپى （不读作 سىنىۋى）

ئەخلاق + ى ئەخلاقى （不读作 ئەخلاغى）

另外，有些以 ب 结尾的多音节词结合人称附加成分时，在口语中一般要读作 ۋ 。如：

读法	写法
كىتاۋىمىز	كىتاب + ىمىز = كىتابىمىز
ئىنقىلاۋى	ئىنقىلاب + ى = ئىنقىلابى

二、双音节词中元音 ئى، ئۇ، ئۈ 的脱落

有些以辅音结尾的第二个音节是含有 ئۈ، ئۇ ، ئى 的双音节词，当附加以元音起首的附加成分，并且重音后移时，ئۈ ، ئۇ، ئى 脱落，元音的脱落在书面和口语中是一致的。例如：

ئىسىم + ىم = ئىسمىم

ئوغۇل + ى = ئوغلى

ئۆمۈر + ۈڭ = ئۆمرۈڭ

三、元音和辅音起首的附加成分同词干的结合规则

辅音收尾的词后要加元音开头的附加成分，元音收尾的词后要加辅音开头的附加成分。如：

ئاكا + م = ئاكام　　قول + ۇم = قولۇم

كۆز + ۈم = كۆزۈم

〔语法要点〕

一、名词的格　　ئىسىملاردىكى كېلىش

格是表示名词在句子或词组中与其它词之间的各种关系的语法范畴。维吾尔语有六个格:主格、领属格、时位格、宾格、向格、从格。

代词和名词化的其它类的词也有格的变化。它们的变化形式基本上与名词相同。

二、主格　　باش كېلىش

在维吾尔语里名词的单、复数形式本身就是名词的主格形式。也就是说名词的主格形式不附带格附加成分。主格名词通常表示句中所叙述的人或事物。回答كىم (谁), نېمە (什么)或 قەيەر (哪里)的问题。例如:

① ئەمەت ئوقۇغۇچى.

② بۇ سىنىپ.

③ شىنجاڭ ياخشى.

④ ئايگۈل ناھايىتى تىرىشچان.

三、领属格　　ئىگىلىك كېلىش

名词的领属格形式是由名词原性(主格)后附加نىڭ来构成。领属格表示名词与其它词之间的领属关系。例如:

ئالىمنىڭ (阿里木的)　　ئۇنىڭ (他的)

مېنىڭ (我的)　　سىلەرنىڭ (你们的)

人称代词 «مەن، سەن» 结合领属格附加成分«نىڭ»后,发生语音变化。要变成«مېنىڭ، سېنىڭ» 而不是«مەننىڭ، سەننىڭ»。

四、名词的人称附加成分　　ئىسىمنىڭ شەخس قوشۇمچىسى

名词的人称附加成分表示名词所表示的人或事物属于谁或什么。它是在名词后附加人称附加成分构成。人称附加成分按所属者的人称和数可以分为第一人称单数、复数,第二人称单数、复数,第三人称单数、复数。

名词的单、复数人称附加成分及其附加方法列表如下：

<table>
<tr><td rowspan="4" colspan="2">人称</td><td rowspan="4">数</td><td colspan="4">附加成分及其附加方法</td></tr>
<tr><td rowspan="3">元音结尾的词后</td><td colspan="3">辅音结尾的词后</td></tr>
<tr><td rowspan="2">以展唇元音构成的音节后</td><td colspan="2">以圆唇元音构成的音节之后</td></tr>
<tr><td>以后元音构成的音节之后 (ئۇ، ئو)</td><td>以前元音构成的音节之后 (ئۈ، ئۆ)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">第一人称</td><td colspan="2">单数</td><td>م</td><td>ىم</td><td>ۇم</td><td>ۇم</td></tr>
<tr><td colspan="2">复数</td><td>مىز</td><td colspan="3">ـىمىز</td></tr>
<tr><td rowspan="3">第二人称</td><td rowspan="2">单数</td><td>普称</td><td>ڭ</td><td>ىڭ</td><td>ۇڭ</td><td>ۇڭ</td></tr>
<tr><td>尊称</td><td>ڭىز</td><td colspan="3">ـىڭىز</td></tr>
<tr><td colspan="2">复数</td><td>ڭلار</td><td>ىڭلار</td><td>ۇڭلار</td><td>ۇڭلار</td></tr>
<tr><td rowspan="2">第三人称</td><td colspan="2">单数</td><td rowspan="2">سى</td><td colspan="3" rowspan="2">ى</td></tr>
<tr><td colspan="2">复数</td></tr>
</table>

(مېنىڭ) ئاكا + م = ئاكام　　قەلەم + ىم = قەلىمىم
كۆز + ۈم = كۆزۈم　　قول + ۇم = قولۇم
(بىزنىڭ) ئاكا + مىز = ئاكىمىز　　قەلەم + ىمىز = قەلىمىمىز
(سېنىڭ) ئاكا + ڭ = ئاكاڭ　　قەلەم + ىڭ = قەلىمىڭ
كۆز + ۈڭ = كۆزۈڭ　　قول + ۇڭ = قولۇڭ
(سىزنىڭ) ئاكا + ڭىز = ئاكىڭىز　　كۆز + ىڭىز = كۆزىڭىز
(سىلەرنىڭ) ئاكا + ڭلار = ئاكاڭلار　　قەلەم + ىڭلار = قەلىمىڭلار
كۆز + ۈڭلار = كۆزۈڭلار　　قول + ۇڭلار = قولۇڭلار
(ئۇنىڭ) ئاكا + سى = ئاكىسى　　قەلەم + ى = قەلىمى
(ئۇلارنىڭ) ئاكا + سى = ئاكىسى　　كۆز + ى = كۆزى

注：(一) سىڭىل، سۇ، پولۇ 等词后附加人称附加成分时，发生语音变化。如：

پولۇ + ي + ۇم = پولۇيۇم　　سۇ + ي + ۇم = سۇيۇم
سىڭىل + ى + سى = سىڭلىسى.

(二)带有复数人称词尾的名词并不表示自己所指事物具有复数意义。要表示名词所指事物的复数意义，必须先在名词词干上附加复数附加成分，然后再附加人称附加成分。如：

(我们的书)　　بىزنىڭ كىتابىمىز
(我们的许多书)　　بىزنىڭ كىتابلىرىمىز
(我们的学校)　　بىزنىڭ مەكتىپىمىز
(我们的许多学校)　　بىزنىڭ مەكتەپلىرىمىز
(你们的本子)　　سىلەرنىڭ دەپتىرىڭلار
(你们的许多本子)　　سىلەرنىڭ دەپتەرلىرىڭلار

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 将每一个单词抄写一行。
3. 在下列名词后分别加上(单数、复数)第一、二、三人称附加成分。

① دادا　　② ئاپا

نۇر بىلىك كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

③ سىڭىل ④ مىللەت

⑤ ئىسىم ⑥ مۇناسىۋەت

⑦ ئات ⑧ مەكتەپ

4. 在下列词后附加领属格附加成分。

① مەن ⑤ ئۇلار ⑨ ئۈرۈمچى

② سەن ⑥ بىز ⑩ غۇلجا

③ سىز ⑦ سىلەر ⑪ خەنزۇ

④ ئۇ ⑧ دەپتەر ⑫ ئۇيغۇر

5. 把适当的领属格代词填入括号内，并把词组译成汉文。

① ________ سىنىپىمىز. ② ________ ئاكىسى.

③ ________ دادىڭىز. ④ ________ ئۆيۈم.

⑤ ________ قەلەمىڭلار. ⑥ ________ دەپتىرى.

⑦ ________ مۇئەللىمىمىز. ⑧ ________ ئىسمىم.

⑨ ________ كىتابىڭ. ⑩ ________ دوستۇم.

6. 译成汉文。

① مېنىڭ ئاكام. ⑦ سېنىڭ دوستۇڭ.

② بىزنىڭ مىللىتىمىز. ⑧ مەن ئاقسۇلۇق.

③ رەشىدەنىڭ ئۆيى. ⑨ سەن ئۈرۈمچىلىك.

④ ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى. ⑩ بىز غۇلجىلىق.

⑤ سىزنىڭ ئېتىڭىز. ⑪ ئۇلار قۇمۇللۇق.

⑥ ئۇنىڭ ئىسمى. ⑫ سىز نەلىك؟

7. 连加名词三个人称单、复数和领属格附加成分。

ئۆلگە (示例)

ئانا + م + نىڭ ← ئانامنىڭ

ئانا + سى + نىڭ ← ئانىسىنىڭ

ئانا + مىز + نىڭ ← ئانىمىزنىڭ

① مەكتەپ ④ سىڭىل

② ياتاق ⑤ سىنىپ

③ قەلەم ⑥ لۇغەت

⑦ دوست　　⑨ سائەت

⑧ ئوقۇتقۇچى　　⑩ چىلەك

8. 使用领属格附加成分造句。

① گېزىت ② ئىسىم ③ مەكتەپ ④ كارىۋات

⑤ مۇئەللىم

9. 将下列句子译成汉文。

1. بۇ كىتاب بىزنىڭمۇ؟
2. ھەئە، بۇ كىتاب بىزنىڭ.
3. بۇ كىمنىڭ گېزىتى؟
4. بۇ مېنىڭ گېزىتىم.
5. ئۇ سىزنىڭ دوستىڭىزمۇ؟
6. ھەئە، ئۇ مېنىڭ دوستۇم.
7. بۇ ئۇنىڭ قەلىمىمۇ؟
8. ھەئە، ئۇنىڭ قەلىمى.
9. ياق، ئۇنىڭ قەلىمى ئەمەس.
10. بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز ياخشى.

10. 回答问题。

① سىز قەيەرلىك؟

② سىزنىڭ ئىسمىڭىز نېمە؟

③ دادىڭىز ئوقۇتقۇچىمۇ؟

④ سىزنىڭ مىللىتىڭىز نېمە؟

⑤ سىز قايسى مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسى؟

⑥ سىزنىڭ ئۇيغۇر دوستىڭىز بارمۇ؟ ئۇلار كىملەر؟

11. 句型练习。

ئۇنىڭ ئىسمى	
① مېنىڭ ئىسمىم	لى خۇڭ.
سېنىڭ ئىسمىڭ	

② مەن (سەن، سىز، سىلەر، ئۇلار، بىز)
ئۈرۈمچىلىك
ئاقسۇلۇق.
غۇلجىلىق.
شىنخەنزىلىك.

③ بۇ كىمنىڭ
دەپتىرى؟
دوستى؟
قەلىمى؟

ئون بىرىنچى دەرس

قۇرۇق تاغار ئۆرە تۇرماس.
空口袋竖不起来。

نۇقتىلىق جۈملىلەر
重点句子

1. بىزنىڭ مەكتىپىمىز ئۈرۈمچىنىڭ جەنۇبىدا.
2. بىزنىڭ مەكتىپىمىزدە 10 مىڭ ئوقۇغۇچى بار.
3. سىز قايسى ياتاقتا؟

تېكىست

بىزنىڭ مەكتىپىمىز

بىزنىڭ مەكتىپىمىز ئۈرۈمچىنىڭ جەنۇبىدا. بىزنىڭ مەكتىپىمىز ناھايىتى چوڭ. مەكتىپىمىزدە 10 مىڭ ئوقۇتقۇچى ـ ئوقۇغۇچى، ئىشچى ـ خىزمەتچى بار. مەكتىپىمىزدە 15 فاكۇلتېت بار. ھەربىر فاكۇلتېتتا تۆت ـ بەش كەسىپ بار. مەكتىپىمىزدە يەنە دوختۇرخانا، كۇتۇپخانا،

ئاشخانا، كىنوخانا، ساتىراشخانا، ماگىزىن، مونچا، بانكا، يەسلى قاتارلىق ئورۇنلار بار.

سۆھبەت

ئا: ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!
ئە: ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام!
ئا: سىلەرنىڭ مەكتىپىڭلار قەيەردە؟
ئە: بىزنىڭ مەكتىپىمىز ئۈرۈمچىنىڭ جەنۇبىدا.
ئا: سىز قايسى فاكۇلتېتتا؟
ئە: مەن جۇڭگو تىللىرى فاكۇلتېتىدا.
ئا: قايسى كەسىپتە؟
ئە: مەن ئۇيغۇر تىلى كەسپىدە.
ئا: سىلەرنىڭ سىنىپىڭلاردا قانچە ئوقۇغۇچى بار؟
ئە: بىزنىڭ سىنىپىمىزدا 28 ئوقۇغۇچى بار.
ئا: قانچە ئوغۇل، قانچە قىز؟
ئە: 12 ئوغۇل، 16 قىز.
ئا: سىلەر نەچچىڭلار بىر ياتاقتا؟
ئە: بىز سەككىزىمىز بىر ياتاقتا.
ئا: ياتىقىڭلار قانداق؟
ئە: بىزنىڭ ياتىقىمىز چوڭ، پاكىز ھەم ئىسسىق.
ئا: بىر كۈندە نەچچە سائەت دەرس بار؟
ئە: ھەر كۈنى تۆت سائەت دەرس بار.
ئا: تۇرمۇشۇڭلار قانداق؟
ئە: تۇرمۇشىمىز بەك ياخشى.

سۆزلۈك

南	(ئى)	جەنۇب
大	(س)	چوڭ
十	(سان)	ئون
千	(سان)	مىڭ
专业	(ئى)	كەسىپ
一	(سان)	بىر
每	(ئا)	ھەر
四	(سان)	تۆت
还，又，再，是	(ب)	يەنە
医院	(ئى)	دوختۇرخانا
图书馆	(ئى)	كۇتۇپخانا
食堂	(ئى)	ئاشخانا
电影院	(ئى)	كىنوخانا
理发室	(ئى)	ساتىراشخانا
门市部，商店	(ئى)	ماگىزىن
托儿所	(ئى)	يەسلى
地方；位置	(ئى)	ئورۇن
等等	(تىر)	قاتارلىق
您好	(س ب)	ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم
您好	(س ب)	ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام
和，以及；又	(ب)	ھەم
语言；舌头	(ئى)	تىل

八	(سان)	سەككىز
男(孩)	(ئى)	ئوغۇل
二,两	(سان)	ئىككى
六	(سان)	ئالتە
有	(س)	بار
干净的,整洁的	(س)	پاكىز
热	(س)	ئىسسىق
银行	(ئى)	بانكا
日,天	(ئى)	كۈن
宿舍	(ئى)	ياتاق
第十一	(سان)	ئون بىرىنچى
生活	(ئى)	تۇرمۇش
非常,特别	(ر)	بەك

〔词语用法说明〕

一、ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم

«ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» 是维吾尔人常用的问候语。它多用于正式,庄重的场合,常用于成年男性之间。

«ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام» 也是问候语,是给对方问候的答语。例如:

甲:您好! — ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!

乙:您好! —ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام.

二、ناھايىتى، ئىنتايىن، بەك

ناھايىتى، ئىنتايىن، بەك 是副词,表示"很、非常"等意思,可以换用。

ئۇ ئىنتايىن ياخشى ئوقۇغۇچى.

ئۇ بەك ياخشى ئوقۇغۇچى.

ئۇ ناھايىتى ياخشى ئوقۇغۇچى.

〔语音常识〕

一、辅音的和谐 ئۈزۈك تاۋۇشلارنىڭ ماسلىششى

词的构成及变化中，词干末的辅音和附加成分中的辅音在发音部位和发音方法上也要相互协调一致。

一般情况下，浊辅音结尾的词后加浊辅音开头的附加成分。清辅音结尾的词后加清辅音开头的附加成分。如：

浊 م + 浊 د ←—— قەلەم + دە

浊 ن + 浊 د ←—— ئاسمان + دا

清 پ + 清 ت ←—— مەكتەپ + تە

清 ق + 清 ت ←—— ياتاق + تا

有部分词不按此规则变化，需要一一牢记。

二、浊辅音ب，د的清化

以浊辅音«ب»，«د» 结尾的词后附加清辅音开头的附加成分，读的时候 «ب»清化为پ；د清化为 ت。如：

读法		写法
كىتاپقا	(清+浊)	كىتاب + قا = كىتابقا
كىتاپتىن	(清+浊)	كىتاب + تىن = كىتابتىن
كىتاپتا	(清+浊)	كىتاب + تا = كىتابتا
تەنقىتكە	(清+浊)	تەنقىد + كە = تەنقىدكە
تەنقىتتىن	(清+浊)	تەنقىد + تىن = تەنقىدتىن

〔语法要点〕

一、名词的时位格 ئورۇن كېلىش

名词的时位格形式是名词后加 دا-//دە-//تا-//تە- 附加成分构成，它表示行为、动作发生的地点或时间等。例如：

① بىزنىڭ مەكتىپىمىز ئۈرۈمچىنىڭ جەنۇبىدا.

② بىزنىڭ سىنىپىمىزدا 28 ئوقۇغۇچى بار.

③ سائەت تۆتتە دەرس بار.

④ كىتابىڭىز كىمدە؟

⑤ كىتابىم ئالمىدا.

时位格附加成分的附加方法如下：

位置 / 成分	最后一个音节由后元音构成的		最后一个音节由前元音构成的	
	元音或浊辅音结尾的名词后	清辅音结尾的名词后	元音或浊辅音结尾的名词后	清辅音结尾的名词后
附加成分	دا	تا	دە	تە
例如	ئانا + دا= ئانىدا ئاسماندا دوسكىدا دوختۇرخا- نىدا	ياتاق + تا = ياتاقتا ئورۇن- دۇقتا كارىۋاتتا ئاتتا	دەپتەردە قەلەمدە ئۆيدە كۆندە	سائەتتە مەكتەپتە تەرەپتە دەرسلىكتە

时位格附加成分同代词的结合方法如下：

代词	时位格附加成分 -دا//-دە//-تا//-تە	
مەن	مەندە	مېنىڭدە
بىز	بىزدە	
سەن	سەندە	سېنىڭدە
سىز	سىزدە	
سىلەر	سىلەردە	
ئۇ		ئۇنىڭدا
ئۇلار	ئۇلاردا	
بۇ		بۇنىڭدا

二、数　词　　　　سان

表示人和事物数量的词叫做数词。数词可以分为基数词、序

数词、概数词、集合数词和分数词五种。

1. 基数词：表示事物一般数目的数词叫做基数词。如：

ئۈچ (3)	ئىككى (2)	بىر (1)	نۆل (0)
يەتتە (7)	ئالتە (6)	بەش (5)	تۆت (4)
ئون بىر (11)	ئون (10)	توققۇز (9)	سەككىز (8)
يىگىرمە بىر (21)	يىگىرمە (20)	ئون سەككىز (18)	ئون بەش (15)
ئوتتۇز ئۈچ (33)	ئوتتۇز (30)	يىگىرمە توققۇز (29)	يىگىرمە ئىككى (22)
ئەللىك (50)	قىرىق سەككىز (48)	قىرىق (40)	ئوتتۇز يەتتە (37)
يەتمىش (70)	ئاتمىش بىر (61)	ئاتمىش (60)	ئەللىك تۆت (54)
توقسان بىر (91)	توقسان (90)	سەكسەن (80)	يەتمىش يەتتە (77)
يۈز (100)	توقسان تۆت (94)	توقسان ئۈچ (93)	توقسان ئىككى (92)

维吾尔语里多位数词中带有零的数词，读的时候零都不读，空过去。如：

بىر يۈز بىر (101)　　ئىككى يۈز بەش (205)

توققۇز يۈز ئۈچ (903)　يەتتە يۈز تۆت (704)

بىر يۈز سەككىز (108)　ئىككى مىڭ ئون ئالتە (2016)

بەش مىڭ ئالتە (5006)　ئۈچ مىڭ بىر يۈز ئۈچ (3103)

2. 序数词：表示人和事物计数顺序的词叫做序数词，序数词是在以元音结尾的基数词后附加 نچى，以辅音结尾的基数词后附加 ىنچى 附加成分构成。如：

第一　　بىر + ىنچى = بىرىنچى

第十　　ئون + ىنچى = ئونىنچى

第七　　يەتتە + نچى = يەتتىنچى

第六　　ئالتە + نچى = ئالتىنچى

第五　　بەش + ىنچى = بەشىنچى

用阿拉伯数字书写序数同时，在基数词后加一个连接号可以代替序数词附加成分 «ـىنچى / ـنچى»。如：

1 ـ بەت	第一页	(بىرىنچى بەت)
1994 ـ يىل	1994 年	(بىر مىڭ توققۇز يۈز توقسان تۆتىنچى يىل)
528 ـ ياتاق	528 号宿舍	(بەش يۈز يىگىرمە سەككىزىنچى ياتاق)

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 将每一个单词抄写一行。
3. 在下列词后附加时位格附加成分。

① مەكتەپ
② دوختۇرخانا
③ جۇڭگو
④ ياتاق
⑤ جەنۇب
⑥ ئۈرۈمچى
⑦ كۇتۇپخانا
⑧ كىنوخانا
⑨ فاكۇلتېت
⑩ چېلەك

4. 把下列名词变成复数形式再变成时位格形式。

يىل　قىز　ياش　فاكۇلتېت　مەكتەپ
دوختۇرخانا　ئوغۇل　ياتاق　دەرس　جوزا
شوپۇر　قەيسەر　ئىشچى　تېكىست　ئۆي

5. 连加名词的人称和时位格附加成分。

示例：

مەكتەپ ←—— مەكتىپىمدە، مەكتىپىمىزدە
مەكتىپىڭدە، مەكتىپىڭىزدە، مەكتىپىدە

ئۆي　كارىۋات　كىتاب
سىنىپ　دوست　دادا
ئاشخانا　ئورۇن　قىز

6. 用适当的附加成分填空。

① ئۇ شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ______ ئوقۇغۇچىسى.

② ئۇ ______ يېڭى ئوقۇغۇچىلارمۇ؟

③ بىز ______ ياتىقىمىز ئىنتايىن پاكىز.

④ بىزنىڭ سىنىپىمىز ______ يىگىرمە تۆت ئوقۇغۇچى بار.

⑤ ئۇ مېنىڭ ئۆي ______.

⑥ بۇ ئۇنىڭ كىتاب ______.

⑦ بۇ سىزنىڭ قەلەم ______.

⑧ مېنىڭ ياتىقىم ______ سەككىز ئادەم بار.

⑨ بىزنىڭ تۇرمۇش ______ بەك ياخشى.

⑩ ئۇلار بىر ياتاق ______.

7. 把下列肯定句变成疑问句,并作否定的回答。

示例:

— بۇ مەكتەپ.

— بۇ مەكتەپمۇ؟

— ياق، بۇ مەكتەپ ئەمەس.

① ئۇ شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى.

② بىز جۇڭگو تىلى فاكۇلتېتىدا.

③ ئۇلار ئۇيغۇر تىلى كەسپىدە.

④ بىزنىڭ سىنىپىمىزدا 24 ئوقۇغۇچى بار.

⑤ بىز بەشىمىز بىر ياتاقتا.

⑥ بۇ كىتاب.

⑦ بۇ يېڭى گېزىت.

⑧ بۇلارمۇ يېڭى سېسترا.

⑨ سىز ئاقسۇلۇق.

⑩ ئۇ ئۇرۇمچىلىك.

8. 用下列词造句。

www.uyghurkitap.com

① نەچچە ② سەككىز ③ قايسى

④ ياتاق ⑤ ئوقۇتقۇچى

9. 将下列词组译成维文。

①在乌鲁木齐	⑦在学校
②在宿舍	⑧你们的系
③我的妹妹	⑨阿里木的书
④你们的家	⑩在门市部
⑤我们的学校	⑪我们的医院
⑥他的本子	⑫他们的食堂

10. 回答问题。

① سىلەرنىڭ مەكتىپىڭلار قەيەردە؟

② شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا قانچە ئوقۇغۇچى بار؟

③ مەكتىپىڭلاردا يەنە نېمىلەر بار؟

④ سىز قايسى فاكۇلتېتتا؟

⑤ سىز قايسى مەكتەپتە؟

⑥ سىلەرنىڭ سىنىپىڭلاردا قانچە ئوغۇل، قانچە قىز بار

⑦ سىلەرنىڭ ياتىقىڭلار قانداق؟

⑧ تۇرمۇشۇڭلار قانداق؟

11. 句型练习。

①	بىزنىڭ مەكتىپىمىز مېنىڭ ئۆيۈم ئۇنىڭ ئۆيى	ئۈرۈمچىنىڭ جەنۇبىدا.
②	بىزنىڭ سىنىپىمىزدا 24 بىزنىڭ مەكتىپىمىزدە 10 مىڭ ئۇلارنىڭ ياتىقىدا سەككىز	ئوقۇغۇچى بار.

③

سىز قايسى	ياتاقتا؟
ئۇ قايسى	ماگىزىندا؟
سەن قايسى	ئاشخانىدا؟

④

سىلەرنىڭ	كۇتۇپخاناڭلار كىنوخاناڭلار ساتىراشخاناڭلار مۇنچاڭلار	قەيەردە؟

www.uyghurkitap.com

ئون ئىككىنچى دەرس

جاپا چەكمىگۈچە ھالاۋەت يوق.
不吃苦中苦,难得甜中甜。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① بىر يىل ئون ئىككى ئاي.
② بۈگۈن كۈنگە دۈشەنبە.
③ مەن 94 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپتا.

تېكىست

بۈگۈن دۈشەنبە

بىر يىل ئون ئىككى ئاي. بىر يىل تۆت پەسىل. بىر ئاي ئوتتۇز كۈن. بىر ھەپتە يەتتە كۈن.

بۈگۈن دۈشەنبە. بۈگۈن ھەپتىگە بىر. ئەتە سەيشەنبە. ئەتە ھەپتىگە ئىككى. ئۆگۈنلۈككە چارشەنبە. ئۆگۈنلۈككە ھەپتىگە ئۈچ.

تۈنۈگۈن پەيشەنبە. تۈنۈگۈن ھەپتىگە تۆت. بۈگۈن شەنبە ئەمەس، يەكشەنبە. تۈنۈگۈن جۈمە ئەمەس، پەيشەنبە. بۈگۈن چېسلاغا بەش. بۈگۈن 1996 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى.

سۆھبەت

ئا: قەيسەر، بۈگۈن كۈنگە نىمە؟
ئە: بۈگۈن كۈنگە دۈشەنبە.
ئا: ئەته كۈنگە نىمە؟
ئە: ئەته كۈنگە سەيشەنبە.
ئا: بۈگۈن ھەپتىگە نەچچە؟
ئە: بۈگۈن ھەپتىگە بىر.
ئا: ئەته ھەپتىگە نەچچە؟
ئە: ئەته ھەپتىگە ئىككى.
ئا: بۈگۈن ئايغا (چېسلاغا) نەچچە؟
ئە: بۈگۈن ئايغا (چېسلاغا) يەتتە.
ئا: ئەته چېسلاغا (ئايغا) نەچچە؟
ئە: ئەته چېسلاغا (ئايغا) سەككىز.
ئا: پەيشەنبە چېسلاغا (ئايغا) قانچە؟
ئە: پەيشەنبە چېسلاغا (ئايغا) توققۇز.
ئا: سىز قايسى سىنىپتا؟
ئە: مەن 97 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپتا.
ئا: سىز قانچىنچى بىنادا؟
ئە: مەن 4 ـ بىنادا.
ئا: سىز قانچىنچى ياتاقتا؟
ئە: مەن 518 ـ ياتاقتا.
ئا: ئۇلارنىڭ ئۆيى نەچچىنچى قەۋەتتە؟
ئە: ئۇلارنىڭ ئۆيى بەشىنچى قەۋەتتە.
ئا: سىلەرنىڭ ئۆيۈڭلەر نەچچىنچى قەۋەتتە؟

ئە: بىزنىڭ ئۆيىمىز بىرىنچى قەۋەتتە.

سۆزلۈك

ئاي	(ئى)	月
پەسىل	(ئى)	季,季节
ئوتتۇز	(سان)	三十
ھەپتە	(ئى)	周,星期
يەتتە	(سان)	七
بۈگۈن	(ر)	今天
ئەتە	(ر)	明天
ئۆگۈن	(ر)	后天
دۈشەنبە	(ئى)	星期一
سەيشەنبە	(ئى)	星期二
چارشەنبە	(ئى)	星期三
پەيشەنبە	(ئى)	星期四
جۈمە	(ئى)	星期五
شەنبە	(ئى)	星期六
يەكشەنبە	(ئى)	星期日,星期天
ئۆگۈن	(س)	后天
تۈنۈگۈن	(ر)	昨天
چېسلا	(ئى)	日,号
توققۇز	(سان)	九
قانچىنچى	(ئا)	第几
نەچچىنچى	(ئا)	第几
97 ـ يىللىق	(س ب)	97 级

بەش يۈز ئون سەككىز	(سان)	五百一十八
بىر يۈز ئۈچ	(سان)	一百零三
قەۋەت	(ئى)	层;格外,非常
قوغۇن	(ئى)	甜瓜
ئاسمان	(ئى)	天空,天
ئېتىز	(ئى)	田地

〔语音常识〕

سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ ماسلىشىش قانۇنىيىتى

一、元音和谐规律(二)

1. 最后一个音节里有前元音«ئە، ئۆ، ئۈ» 的词,要结合带有前元音的附加成分;有后元音«ئا، ئو، ئۇ» 的词,要结合带有后元音的附加成分。如:

كىتاب + لار = كىتابلار　　ئۆي + گە = ئۆيگە

بالا + لار = بالىلار　　كۆل + دە = كۆلدە

قول + دا = قولدا　　گۈل + گە = گۈلگە

قوغۇن + دا = قوغۇندا　　ئۈزۈم + دە = ئۈزۈمدە

ئادەم + لەر = ئادەملەر

قەلەم + لەر = قەلەملەر

2. 最后一个音节里有元音«ئو، ئۇ، ئۆ، ئۈ» 的词,要结合带圆唇元音的附加成分;有元音 «ئا، ئە، ئې، ئى» 的词,要结合带有非圆唇元音的附加成分。如:

قول + ۇم = قولۇم　　كۆڭۈل + ۈڭ = كۆڭلۈڭ

ئورۇن + ۇڭ = ئورنۇڭ　　باغ + ىڭ = بېغىڭ

كۆز + ۈڭ = كۆزۈڭ　　سۆز + ۈم = سۆزۈم

ئاسمان + ىم = ئاسمىنىم　　دەپتەر + ىم = دەپتىرىم

3. 最后一个音节以元音 «ئى» 组成的多音节词结合附加成分时，如果前音节的元音是前元音，就要结合带前元音的附加成分；如果是后元音，就要结合带后元音的附加成分。如：

كادىر + لار = كادىرلار　　　ئوقۇغۇچى + لار = ئوقۇغۇچىلار

ئالىم + غا = ئالىمغا　　　تارىخ + تا = تارىختا

جەڭچى + گە = جەڭچىگە　　　رەسىم + دە = رەسىمدە

4. 以 «ئى ، ئې» 组成的带有 «ك ، گ» 音的词要结合带有前元音的附加成分；不带 «ك ، گ» 音要结合带有后元音的附加成分。如：

تىل + دا = تىلدا　　　ئىز + دا = ئىزدا

كىم + لەر = كىملەر　　　تېرەك + لەر = تېرەكلەر

گېزىت + تە = گېزىتتە　　　يىل + لار = يىللار

قىز + لار = قىزلار

有些词不按此规则变化，需要一一记住。

بىز + دە (گە)　　　سىز + دە (گە)

بىلىم + گە (دە)　　　ئىلىم + گە (دە)

二、گ，غ 结尾的词同附加成分的结合方法

以 گ，غ 结尾的词不结合 گ，غ 开头的附加成分，而要与以清辅音ك,ق 开头的附加成分结合，同时读的时候词末尾的 گ 清化为ك，غ清化为 ق 。例如：

读法	写法
باققا	باغ + قا = باغقا
بەككە	بەگ + كە = بەگكە

〔语法要点〕

一、名词的向格 يۆنىلىش كېلىش

维吾尔语名词的向格形式在名词原形后附加 -غا//-قا//-گە//-كە 构成。

向格附加成分的附加方法如下：

位置 / 成分	最后一个音节由后元音构成的		最后一个音节由前元音构成的	
	元音或浊辅音结尾的名词后	清辅音结尾的名词后	元音或浊辅音结尾的名词后	清辅音结尾的名词后
附加成分	غا	قا	گە	كە
例如	ئانا + غا = ئانىغا	ياتاق + قا = ياتاققا	دەپتەرگە	سائەتكە
	ئاسمانغا	ئورۇندۇققا	قەلەمگە	مەكتەپكە
	دوسكىغا	كارىۋاتقا	ئۆيگە	بەرەڭگە
	دوختۇرغا	ئاتقا	كۆنگە	دەرسلىككە
	نىغا	سىنىپقا	بىرگە	غەيرەتكە
	كادىرغا	باغقا	جەڭچىگە	ئىشىككە
	تىلغا	جەنۇبقا	ئالتىگە	تەنقىدكە
			سىزگە	بەگكە

ئۇ، سەن، مەن 等代词的向格形式不是 ئۇغا، سەنگە، مەنگە 而是 ماڭا، ساڭا، ئۇنىڭغا.

向格名词主要表示动作的趋向，事物的价值以及动作的间接对象，在句中一般作状语。例如：

① مەن ئۆيگە قايتىمەن. (قايت - 回去)

② ئۇلار ئەتە قەشقەرگە بارىدۇ. (بار - 去)

③ ساۋاقداشلار دەرسكە ماڭدى. (ماڭ - 走)

④ سىز مۇزىكىغا قىزىقامسىز؟ (قىزىق - 喜欢)

⑤ بۇ قەلەمنى بەش كويغا ئالدىم. (ئال - 买)

⑥ بۇ قەلەمنى دادامغا ئالدىم.

⑦ بۈگۈن چېسلاغا بەش.

二、"星期几"表示法 ھەپتە كۈنلىرىنىڭ ئىپادىلىنىشى

1.“星期”的概念在维吾尔语里可以用以下两种方式表示：

(1)用专门的名称表示。例如：

星期一	دۈشەنبە
星期二	سەيشەنبە
星期三	چارشەنبە
星期四	پەيشەنبە
星期五	جۈمە
星期六	شەنبە
星期天	يەكشەنبە

(2)用 ھەپتىنىڭ × - كۈنى 表示。例如：

星期一	ھەپتىنىڭ 1 - كۈنى
星期六	ھەپتىنىڭ 6 - كۈنى

2. 对“号(日)”及“星期×”的问答法

(1)对一个月内的“号(日)”用以下格式表达：

提问： ××× چېسلاغا (ئايغا) قانچە؟

回答： ××× چېسلاغا (ئايغا) ×××.

بۈگۈن چېسلاغا (ئايغا) قانچە؟

بۈگۈن چېسلاغا (ئايغا) بەش.

(2)对“星期几”用以下格式表达。

今天星期几？ ××× ھەپتىگە (كۈنگە) نەچچە؟

××× ھەپتىنىڭ نەچچىنچى كۈنى؟

بۈگۈن ھەپتىگە (كۈنگە) تۆت (پەيشەنبە).

今天是星期四。

بۈگۈن ھەپتىنىڭ تۆتىنچى كۈنى.

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 将每一个单词抄写一行。

3. 写出下列名词的向格形式。

① ئۇ　⑥ ئاي　⑪ ئورۇندۇق

② مەن　⑦ كۈن　⑫ ئوقۇغۇچى

③ سەن　⑧ چېسلا　⑬ سىنىپ

④ بىز　⑨ يىل　⑭ يەتتە

⑤ دەپتەر　⑩ مۇئەللىم　⑮ ئالتە

4. 将下列词语译成维文。

①8 号　⑤今天五号

②12 月　⑥今天不是星期四，是星期五

③星期一　⑦三号宿舍楼

④今天几号　⑧94 级 3 班

5. 回答问题(按括号中的时间回答)。

① بۈگۈن چېسلا قانچە؟

(2　4　6　8　10　15　18　20　29　31)

② ئەتە كۈنگە نىمە؟

(星期一，二，三，四，五，六，日)

③ سىز قايسى سىنىپتا؟

(94 级 1 班，93 级 2 班，94 级 4 班，96 级 1 班)

6. 用下列词造句。

دەپتەر ، چېسلا ، بۈگۈن ، مەن .

7. 请附加名词的人称和向格附加成分。

示例：

بىزنىڭ <u>سىنىپىمىزغا</u>

① بىزنىڭ مەكتەپ　② ئۇنىڭ ئاكا

③ سىلەرنىڭ كۇتۇپخانا　④ سېنىڭ ئۆي

⑤ قەيسەرنىڭ قەلەم　⑥ لى خۇڭنىڭ سىزغۇ

⑦ مېنىڭ كىتاب　⑧ سىزنىڭ ياتاق

www.uyghurkitap.com

8. 把下列否定句变成肯定句，再提问。

① بۈگۈن يەكشەنبە ئەمەس.

② ئۇ 94 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپتا ئەمەس.

③ ئۇ ئاقسۇلۇق ئەمەس.

④ مەن غەيرەت ئەمەس.

⑤ بۈگۈن چىسلاغا بەش ئەمەس.

⑥ غەيرەت بىزنىڭ ياتاقتا ئەمەس.

⑦ مېنىڭ ئىسمىم ئەركىن ئەمەس.

9. 熟读下列数词。

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0

25 22 21 20 19 18 17 16 15 14 13

518 105 100 90 50 40 36 33 30 28

، −3 ، −2 ، −1 999 918 777 888 520

−، −11 −30 ، −10 ، −7 ، −6 ، −5 ، −4

. −555 ، −500 ، 101

10. 回答问题。

① بۈگۈن چىسلاغا قانچە؟

② بۈگۈن كۈنگە نىمە؟

③ بىر يىل نەچچە ئاي؟

④ بىر ئاي نەچچە ھەپتە؟

⑤ بىر ھەپتە نەچچە كۈن؟

⑥ سىز قايسى سىنىپتا؟

⑦ سىز قانچىنچى بىنادا؟

⑧ سىز قانچىنچى ياتاقتا؟

11. 句型练习。

① بۈگۈن چېسلاغا | تۆت
ئون ئۈچ.
يىگىرمە.
ئوتتۇز بىر.

② ئەته كۈنگە | دۈشەنبە.
سەيشەنبە.
چارشەنبە.
پەيشەنبە.
جۈمە.
شەنبە.
يەكشەنبە.

③ مەن | 94 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپتا.
سەن
سىز
ئۇ
بىز
سىلەر
ئۇلار

www.uyghurkitap.com

ئون ئۈچىنچى دەرس

بىلگەن بىلگىنىنى ئىشلەر،
بىلمىگەن بارمىقىنى چىشلەر.
有知识的凭知识办事，无知识的咬着手指。

نۇقتىلىق جۈملىلەر　重点句子

1) بۈگۈن يېڭى دەرسنى باشلايلى.
2) سىلەر دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار.
3) ۋاڭ لى، سىز دوسكىغا چىقىڭ.

تېكىست

دەرسخانىدا

ساۋاقداشلار، ياخشىمۇسىلەر. ھازىر دەرسنى باشلايلى. لى خۇڭ، سىز دوسكىنى سۈرتۈڭ. ۋاڭ لى، سىز دوسكىغا چىقىڭ. ئەمدى لى لى تېكىستنى ئوقۇسۇن. «بىر يىل ئون ئىككى ئاي، بىر ئاي ئوتتۇز كۈن ......». ساۋاقداشلار سوئالىڭلار بارمۇ؟ ساۋاقداشلار، تاپشۇرۇقنى ۋاقتىدا ئىشلەڭلار، خەتنى چىرايلىق يېزىڭلار. سۆزلەرنى ۋە تېكىستنى يادلاڭلار. دائىم ئۇيغۇرچە

سۆزلەڭلار، داۋاملىق تىرىشىڭلار.

سۆھبەت

ئا: ساۋاقداشلار، ياخشىمۇ سىلەر!
ئە: مۇئەللىم، ياخشىمۇ سىز!
ئا: ياخشى، ئولتۇرۇڭلار. ھازىر دەرسنى باشلايلى. بۈگۈن دىجورنى كىم؟
ئە: دىجورنى مەن.
ئا: سىز دوسكىنى سۈرتۈڭ.
ئە: ماقۇل.
ئا: لى خۇڭ، سىز دوسكىغا چىقىڭ.
ئە: مۇئەللىم، مەنمۇ چىقاي.
ئا: ماقۇل، سىزمۇ چىقىڭ.
ئا: لى لى، سىز تېكىستنى ئوقۇڭ.
ئە: بىر يىل ئوڭ ئىككى ئاي ......
ئا: توختاڭ لى لى، «بىر يىل ئوڭ ئىككى ئاي» ئەمەس، «بىر يىل ئون ئىككى ئاي.»
ئە: بىر يىل ئون ئىككى ئاي ......
ئا: ئولتۇرۇڭ. تەلەپپۇزغا دىققەت قىلىڭ. ئەمدى كىتابىڭلارنى ئېچىڭلار.
ئە: نەچچىنچى بەتنى؟
ئا: 88 ـ بەتنى. سۆزلەرنى ئۈنلۈك ئوقۇڭلار. سوئالىڭلار بارمۇ؟
ئە: يوق.
ئا: ئۆگىنىش باشلىقى، سىز تاپشۇرۇق دەپتەرلەرنى

يىغىنلىك .

ئە: ساۋاقداشلار تاپشۇرۇق دەپتىرىڭلارنى بېرىڭلار.

ئا: ساۋاقداشلار ئەتە دەرسكە ۋاقتىدا كېلىڭلار.

سۆزلۈك

دەرسخانا	(ئى)	教室，课堂
ساۋاقداش	(ئى)	同学
ھازىر	(ر)	现在；财才，刚刚
باشلا-	(نېمىنى، نەگە)	开始，起头；带领，率领
سۈرت-	(نېمىنى)	揩，擦
ۋاڭ لى	(ئى)	汪莉
چىق-	(نەگە، نەدىن)	出，出来，出去；上；出产
لى لى	(ئى)	莉莉
ئوقۇ-	(نېمىنى)	读
سوئال	(ئى)	问题
ۋاقىت	(ئى)	时间
ئىشلە-	(نېمىنى، نەدە)	工作，干活，做
خەت	(ئى)	字，信
ياز-	(نېمىنى، نەگە، كىمگە)	写
يادلا-	(نېمىنى)	背，熟记
دائىم	(ر)	常常，经常
ئۇيغۇرچە	(ئى)	维吾尔语
خەنزۇچە	(ئى)	汉语
سۆزلە-	(نېمىنى، كىمگە)	讲，说，说话，告诉，诉说
داۋاملىق	(ر)	继续地，持续地
تىرىش-	(نېمىگە)	努力，勤奋；上劲，力求
دېجورنى	(ئى)	值日，值班员
ماقۇل	(ئىم)	好吧，成，行，可以

发音;口音	(ئى)	تەلەپپۇز
注意,小心	(نېمىگە)	دىققەت قىل-
刚刚,现在,如今;这下	(ر)	ئەمدى
开,打开,开办,举办	(نېمىنى)	ئاچ-
页;版	(ئى)	بەت
按时	(ر)	ۋاقتىدا
学习委员	(س ب)	ئۆگىنىش باشلىقى
集中;收,收集	(نېمىنى)	يىغ-
给,给予,交给,发给	(نېمىنى، كىمگە)	بەر-
大声地,洪亮地	(س)	ئۈنلۈك
听,听见,听取	(نېمىنى)	ئاڭلا-
做,作,干	(نېمىنى)	قىل-
站,停,停止	(نەدە)	توختا-
看,望,瞧,视	(كىمگە، نېمىگە، نەگە)	قارا-

〔词语用法说明〕

«ئەمدى»

«ئەمدى» 是副词,其主要用法是:

1. 表示行为动作进行过程中的轮次。如:

① ئەمدى كىتابىڭلارنى ئېچىڭلار.

② مەن تېكىستنى بىر قېتىم ئوقۇدۇم، ئەمدى سىز ئوقۇڭ.

③ ئەمدى سىز ياتاققا قايتىڭ.

2. 表示行为动作刚刚进行。

① مەن تاماقنى ئەمدى يېدىم.

② ئەمەت ئەمدى كەلدى.

〔语音常识〕

塞擦音 «چ» 的读音

当«چ»处在音节或词的末尾，结合以辅音开头的附加成分时«چ»读为擦音«ش»如：。

读法	写法
ياغاشچى	ياغاچ + چى = ياغاچچى
كۈشلۈك	كۈچ + لۈك = كۈچلۈك
كەشتە	كەچ + تە = كەچتە
ئۈشلەر	ئۈچ + لەر = ئۈچلەر
قاشتى	قاچ + تى = قاچتى

〔语法要点〕

一、动词 پېئىل

表示行为动作、状态、变化或心理活动的词叫做动词。例如：

ياز- ، ئىشلە- ، ئوقۇ- ، ئاڭلا- ، ئولتۇر- ، چىق- ،
بار- .

注：语言学著作中，动词后加"—"，作为动词词干标记。本教材用此标记。

动词根据动作与客体的关系可以分为及物动词与不及物动词。

1. 及物动词 ئۆتۈملۈك پېئىل

与客体直接发生关系，并要求客体带宾格附加成分的动词叫做及物动词。例如：

看电影 كىنو كۆر-

读　书 كىتاب ئوقۇ-

听　课 دەرس ئاڭلا-

2. 不及物动词 ئۆتۈمسىز پېئىل

不与客体直接发生关系，或虽与客体直接发生关系，但不要求客体带宾格附加成分的动词叫做不及物动词。例如：

ماڭ-

ئۇخلا-

ئولتۇر-

二、宾格 چۈشۈم كېلىش

名词宾格形式在名词原形后加附加成分 «نى» 构成。按宾格形式变化的名词表示动作的对象。只有表示及物动词涉及的对象的名词,才可以带宾格附加成分。例如:

① سىز سۆزلەرنى ئوقۇڭ.

② مەن دوسكىنى سۈرتەي.

③ ئۇلار تاپشۇرۇقنى ئىشلىسۇن.

三、动词的变位 پېئىللارنىڭ تۈرلىنىشى

动词做句子的各种成分时,根据组合的需要要发生多种变化。这种变化叫做动词的变位。例如:

ئىشلەي = ئىشلە + ي

ئىشلەڭ = ئىشلە + ڭ

ئىشلەيلى = ئىشلە + يلى

ئىشلىسۇن = ئىشلە + سۇن

维吾尔语动词的变位较复杂,也是学习的难点。从本课开始择其常用形式逐项介绍。

四、动词的肯定与否定形式

پېئىللارنىڭ تەستىق ۋە ئىنكار شەكلى

1. 肯定形式 تەستىق شەكلى

动词的肯定形式是对动词所指动作的肯定,凡没有带否定附加成分的动词形式(即动词词干本身)都是动词的肯定式。例如:

باشلا-	سۈرت-	چىق-
ئوقۇ-	ئىشلە-	ياز-
يادلا-	سۆزلە-	دىققەت قىل-

2. 否定形式 ئىنكار شەكلى

动词的否定形式是对动词所指动作的否定,它在动词肯定式的基础上附加否定附加成分 -مه//-ما 构成。例如:

باشلا + ما = باشلىما　　　سۈرت + مە = سۈرتمە

ئوقۇ + ما = ئوقۇما　　　　يادلا + ما = يادلىما

ياز + ما = يازما　　　　ئىشلە + مە = ئىشلىمە

五、动词祈使式　　　　پېئىللارنىڭ بۇيرۇق رايى

动词祈使式是表示命令、请求、愿望、号召、商议等意义的动词形式。动词祈使式在句中充当谓语时，要和句子的主语在人称，数上保持一致。由动词祈使式构成的句子叫做祈使句。

动词祈使式的构成形式如下：

1. 肯定式：动词词干＋祈使式人称附加成分。

动词祈使式的人称附加成分以及附加方法

<table>
<tr><th rowspan="2">人称</th><th rowspan="2" colspan="2">附加成分 / 数</th><th rowspan="2">以元音结尾之后</th><th colspan="5">以辅音结尾的动词之后</th></tr>
<tr><th>展唇前元音音节</th><th>展唇后元音音节</th><th>圆唇前元音音节</th><th>圆唇后元音音节</th><th>例　如
دە-، كۆر-، بار-</th></tr>
<tr><td rowspan="2">第一人称</td><td colspan="2">单数</td><td>-ي</td><td>ەي-</td><td>اي-</td><td>ەي-</td><td>اي-</td><td>دەي، كۆرەي، باراي</td></tr>
<tr><td colspan="2">复数</td><td>-يلى</td><td>ەيلى-</td><td>ايلى-</td><td>ەيلى-</td><td>ايلى-</td><td>دەيلى، كۆرەيلى، بارايلى</td></tr>
<tr><td rowspan="3">第二人称</td><td rowspan="2">单数</td><td>普称</td><td colspan="5">（用动词词干表示）</td><td>دە، كۆر، بار</td></tr>
<tr><td>尊称</td><td>ڭ-</td><td>ـىڭ</td><td>ـىڭ</td><td>ۇڭ-</td><td>ۇڭ-</td><td>دەڭ، كۆرۈڭ، بېرىڭ، ئولتۇرۇڭ</td></tr>
<tr><td colspan="2">复数</td><td>ڭلار-</td><td>ـىڭلار</td><td>ـىڭلار</td><td>ۇڭلار-</td><td>ۇڭلار-</td><td>دەڭلار، بېرىڭلار</td></tr>
<tr><td rowspan="2">第三人称</td><td colspan="2">单数</td><td rowspan="2" colspan="5">سۇن</td><td rowspan="2">دېسۇن، كۆرسۇن، بارسۇن، ئولتۇرسۇن</td></tr>
<tr><td colspan="2">复数</td></tr>
</table>

2. 否定式：

动词的否定式之后，附加祈使式人称附加成分 ي // -يلى

سۇن- // ڭلار- // ڭ 构成。如：

第一人称

دېمە + ي = دېمەي　　بارما + ي = بارماي

كۆرمە + يلى = كۆرمەيلى　　باشلىما + يلى = باشلىمايلى

第二人称

يازما　　ئوقۇما　　دېمە　　يازما

يادلىما + ڭ = يادلىماڭ

كۆرمە + ڭ = كۆرمەڭ

ئىشلىمە + ڭلار = ئىشلىمەڭلار

بارما + ڭلار = بارماڭلار

第三人称

دېمە + سۇن = دېمىسۇن

ئولتۇرما + سۇن = ئولتۇرمىسۇن

3. 疑问式：

由上述肯定式或否定式后加上语气词«مۇ»构成（第二人称无疑问式）。例如：

كۆرەي + مۇ = كۆرەيمۇ

كەلسۇن + مۇ = كەلسۇنمۇ

ئوقۇي + مۇ = ئوقۇيمۇ

باراي + مۇ = بارايمۇ

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 将每一个单词抄写一行。

3. 将下列动词按动词的祈使式加以变化。

示例：

مەن ئوقۇ-

مەن ئوقۇ + ي = مەن ئوقۇي.

مەن ياز-　　　　مەن ئاڭلا-

www.uyghurkitap.com

بىز ياز- سەن ئاڭلا-
سەن ياز- ئۇ ئاڭلا-
سىلەر ياز- سىز ئاڭلا-
ئۇ ياز- بىز ئاڭلا-
ئۇلار ياز- سىلەر ئاڭلا-
سىز ياز- ئۇلار ئاڭلا-

4. 将下列句子译成汉文。

① مەن گېزىتنى ئوقۇي.
② ئۇ دوسكىنى سۈرتسۇن.
③ بىز مەكتەپكە بارايلى.
④ ساۋاقداشلار دەرسكە كېچىكمىسۇن.
⑤ سەن كىتابنى ئوقۇ.
⑥ سىلەر تاپشۇرۇقنى ئىشلەڭلار.
⑦ مەن ئۇ خەتنى ساڭا بېرەي.
⑧ ئۇلار ئەتە بارسۇن.

5. 选用名词的格附加成分和动词祈使式附加成分填空。

① مەن دوسكا ____ چىق ____.
② ئۇ كىتاب ____ ئوقۇ ____.
③ بىز مەكتەپ ____ بىللە بار ____.
④ سىلەر تاپشۇرۇق ____ ۋاقتىدا ئىشلە ____.
⑤ سىز تېكىست ____ ئۈنلۈك ئوقۇ ____.
⑥ ئۇ خەت ____ چىرايلىق ياز ____.
⑦ ئۇ تەلەپپۇز ____ دىققەت قىل ____.
⑧ سەن سۆزلەر ____ ئوقۇ.
⑨ بىز شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ____ بار ____.
⑩ مەن سىنىپ ____ چىق ____.

6. 用下列动词造祈使句。

ياز- سۆزلە-

ئىشلە-　　　ئاچ-

تىرىش-　　　بەر-

7. 把下列动词形式分析为动词的词干和附加成分。示例：

ئوينىمايلى — ئوينا + ما + يلى.

كۆرمىسۇن — كۆر + مە + سۇن.

① يازماڭ　　⑤ ئاڭلىماڭلار

② يازايلىمۇ　　⑥ ئاچمىسۇن

③ ئىشلىمىسۇن　　⑦ كېچىكەيلى

④ بارايلىمۇ

8. 将下列句子译成维文。

①你写吧。　　⑥你们别进来。

②(让)他去。　　⑦你听。

③您说吧。　　⑧你们进来吧。

④您别去。　　⑨你们注意。

⑤我读吧。　　⑩ 我听吧。

9. 回答问题。

① بۈگۈن دېجورنى كىم؟

② بىر يىل نەچچە ئاي؟

③ تېكىستنى كىم ئوقۇسۇن؟

10. 句型练习。

① بۇ تېكىستنى	مەن	تەرجىمە (翻译)	قىلاي.
	سىز		قىلىڭ.
	ئۇ		قىلسۇن.
	ئادىل		قىلسۇن.

② ۋاڭ لى سىز
دوسكىغا چىقىڭ.
دوسكىنى سۈرتۈڭ.
دوسكىغا قاراڭ.

③ بۈگۈن
يېڭى دەرسنى باشلايلى.
كىنوغا بارايلى.
تاپشۇرۇق ئىشلەيلى.
باغچىغا بارايلى.

ئون تۆتىنچى دەرس

كېرەكلىك تاشنىڭ ئېغىرى يوق. 有用的石头不嫌重。

نۇقتىلىق جۇملىلەر **重点句子**

① مەن ياتاقتىن كەلدىم.
② بىز تۆت سائەت دەرس ئوقۇدۇق.
③ بىز سائەت يەتتىدە تاماق يېدۇق.

تېكىست

بىزنىڭ بىر كۈنىمىز

بۈگۈن دۈشەنبە. بىز ئەتىگەن سائەت ئالتىدە ئورنىمىزدىن تۇردۇق، بىر سائەت سۆزلۈكلەرنى يادلىدۇق. سائەت يەتتىدە تاماق يېدۇق، سائەت يەتتە يېرىمدا سىنىپقا چىقتۇق، يېرىم سائەت دەرس تەكرارلىدۇق. چۈشتىن بۇرۇن تۆت سائەت دەرس ئوقۇدۇق. چۈشتە ھەممىمىز 3 ـ ئاشخانىغا كىردۇق. مەن لەڭمەن يېدىم، باشقىلار پولۇ يېدى. چۈشتە بىر يېرىم سائەت ئۇخلىدۇق. چۈشتىن كېيىن مەن بازارغا باردىم. لى لى بىلەن

ئايگۈل كىنوغا باردى. باشقىلار سىنىپتا تاپشۇرۇق ئىشلىدى. كەچتە سائەت ئوندا ئۇخلىدۇق.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

سۆھبەت

ئا: قەيسەر، يەكشەنبە كۈنى نەگە باردىڭلار؟

ئە: بىز بازارغا باردۇق.

ئا: بازاردىن نېمە ئالدىڭلار؟

ئە: مەن لۆڭگە، سوپۇن، تەلەڭگە ئالدىم، گۈلنۇر «ئۇيغۇرچە - خەنزۇچە لۇغەت» ۋە دەپتەر ئالدى.

ئا: ئالىم بازارغا بارمىدىمۇ؟

ئە: ئالىممۇ باردى.

ئا: يەكشەنبە كۈنى سىز نېمە ئىش قىلدىڭىز؟

ئە: مەن چۈشتىن بۇرۇن كىر يۇدۇم، چۈشتىن كېيىن مۇنچىغا باردىم، كەچتە دوستلىرىم بىلەن كىنوغا باردىم.

ئا: چۈشلۈك تاماقنى نەدە يېدىڭىز؟

ئە: مەكتەپ ئاشخانىسىدا يېدىم.

ئا: كەچتىچۇ؟

ئە: كەچتىمۇ مەكتەپ ئاشخانىسىدا يېدىم.

ئا: بازارغا پىيادە باردىڭلارمۇ، ئاپتوبۇس بىلەن باردىڭلارمۇ؟

ئە: بازارغا پىيادە باردۇق.

ئا: چارچىدىڭلارمۇ؟

ئە: ياق، پەقەت چارچىمىدۇق. بىزنىڭ بۇ بىر كۈنىمىز بەك كۆڭۈللۈك ئۆتتى.

سۆزلۈك

ئەتىگەن	(ئى)	早晨,早上

تۇر-	(نەدىن، قاچان)	站,正,形起,起来,住,居住
چۈشلۈك	(س)	中午的
تاماق	(ئى)	饭;喉咙
يە-	(نېمىنى، نەدە)	吃
يېرىم	(س)	半
تەكرارلا، تەكرار قىل-	(نېمىنى)	复习;重复,反复
چۈشتىن بۇرۇن	(س ب)	上午
چۈشتىن كېيىن	(س ب)	下午
چۈش	(ر)	中午
ھەممە	(ئا)	所有,全部,一切
لەغمەن	(ئى)	拉面
باشقا	(ئا)	其它的,另外的;以外,之外
پولۇ	(ئى)	抓饭
ئۇخلا-	(نەدە)	睡,睡觉
بازار	(ئى)	巴扎,市场,集市,街
كىنو	(ئى)	电影
ئال-	(نېمىنى)	取,拿;买
لۆڭگە	(ئى)	毛巾
سوپۇن	(ئى)	肥皂
تەلەڭگە	(ئى)	盆子
ئېھتىياجلىق	(س)	需要的,必要的
نەرسە	(ئى)	东西
پۈتۈن	(ر)	全部的,整个的;完美的
كۆر-	(نېمىنى، نەدە)	看,看见,见到
كەت-	(نەگە)	走,去
ئاندىن	(ب)	然后
پىيادە	(ر)	步行
ئاپتوبۇس	(ئى)	公共汽车,大轿车
بار-	(نەگە)	去

قايت-	(نەدىن، نەگە)	回，返回
چارچا-	(قانداق)	劳累，疲劳
پەقەت	(ب)	只，只有；绝对；根本
كۆڭۈللۈك	(س)	欢乐，愉快的，快乐的
ئۆت-	(نەدىن، نېمىدىن)	过，穿过，通过
كىر يۇ-	(س ب)	洗衣服
تۇت-	(نېمىنى)	抓，拿，握，捉
چۈش-	(نەدىن)	下，落，降落

〔词语用法说明〕

一、بار

«بار» 是特殊形容词，表示存在。常作谓语，与其组合的表处所的名词应使用时位格形式。如：

① بىزنىڭ سىنىپىمىزدا يىگىرمە تۆت ئوقۇغۇچى بار.

② مەندە «ئۇيغۇرچە - خەنزۇچە لۇغەت» بار.

二、بار-

«- بار» 是不及物动词，要求向格。它表示行为动作朝着某一个方向进行。如：

① مەن سىنىپقا باراي.

② بازارغا باردىم.

③ سىز كىنوغا بېرىڭ، بىز بارمايلى.

形容词 «- بار» 和动词词根 «-بار» 是同音词。

三、بىلەن

1. «بىلەن» 作连词时，连接意义上连贯的，结构上并列的两个词，如：

① ئىنىم بىلەن سىڭلىم ئالىي مەكتەپتە ئوقۇدى.

② ۋاڭ لى بىلەن قادىر بىر سىنىپتا.

2. «بىلەن» 作后置词时，有时表示行为动作所用的某种手段，如：

① مەن بازارغا ئاپتوبۇس بىلەن باردىم.

② تاماقنى چوكا بىلەن يېدىم.

有时表示行为动作的起因或状态。如：

① مەن ھۆكۈمەت خىزمىتى بىلەن بېيجىڭغا باردىم.

② ئۇلار ۋاقىتنى قورۇق گەپ بىلەن ئۆتكۈزدى.

有时表示行为动作在两个以上的人之间进行。如：

① مەن ئالىم بىلەن كۆرۈشتۈم.

② ئۇ ساۋاقداشلىرى بىلەن ئىناق ئۆتىدۇ.

③ سەن ئەمەت بىلەن بارما.

〔语音常识〕

动词中元音 «ئا، ئە» 的弱化

以«ئا» 构成的辅音结尾的单音节动词结合以«ئا»开头的附加成分时不弱化。

ياز + اي = يازاي　　　ياز + ام + دىم = يازامدىم

ئاچ + اي = ئاچاي　　　ئاچ + ام + دىم = ئاچامدىم

〔语法要点〕

一、动词的时　　　　پېئىل زامانلىرى

动词所表示的任何一种动作或状态总是和一定的时间联系在一起的。动词的时表示行为动作与时间的关系。

根据动词所指动作或状态与说话时间的关系，动词的时一般分为过去时、将来时、现在时。

二、过去时直接陈述式(一)

پېئىلنىڭ ئۆتكەن زامان ۋاستىسىز خەۋەر رايى

动词过去时直接陈述式表示所陈述的动作是在说话时刻以前发生的。例如：

① مەن كەلدىم.

② بىز تاپشۇرۇق ئىشلىدۇق.

③ ئوقۇغۇچىلار توپ ئوينىدى.

④ مۇئەللىم دەرس ئۆتتى.

⑤ ئالىم كەلمىدى.

⑥ مەن تاماق يېمىدىم.

动词过去时直接陈述式的构成形式如下：

1. 肯定式　　　　　　　　　　　　　تەستىق شەكلى

由动词词干＋动词过去时直接陈述式人称附加成分构成。

动词过去时直接陈述式人称附加成分表

人称 \ 动词的数 \ 附加成分 \ 附加位置			展唇元音构成的音节：元音或浊辅音结尾之后	展唇元音构成的音节：清辅音结尾之后	圆唇后元音构成的音节：元音或浊辅音结尾之后	圆唇后元音构成的音节：清辅音结尾之后	圆唇前元音构成的音节：元音或浊辅音结尾之后	圆唇前元音构成的音节：清辅音结尾之后
第一人称	单数		دىم	تىم	دۇم	تۇم	دۇم	تۇم
	复数		دۇق	تۇق	دۇق	تۇق	دۇق	تۇق
第二人称	单数	普称	دىڭ	تىڭ	دۇڭ	تۇڭ	دۇڭ	تۇڭ
		尊称	دىڭىز	تىڭىز	دىڭىز	تىڭىز	دىڭىز	تىڭىز
	复数		دىڭلار	تىڭلار	دۇڭلار	تۇڭلار	دۇڭلار	تۇڭلار
第三人称	单，复数		دى	تى	دى	تى	دى	تى

ياز +　دىم = يازدىم　　　ئاچ +　تىم = ئاچتىم
　　　دۇق = يازدۇق　　　　　　تۇق = ئاچتۇق
　　　دىڭ = يازدىڭ　　　　　　تىڭ = ئاچتىڭ
　　　دىڭىز + يازدىڭىز　　　　　تىڭىز = ئاچتىڭىز
　　　دىڭلار = يازدىڭلار　　　　تىڭلار = ئاچتىڭلار
　　　دى = يازدى　　　　　　　تى = ئاچتى

ئوقۇ + دۇم = ئوقۇدۇم　　　تۇت + تۇم = تۇتتۇم
ئوقۇ + دۇق = ئوقۇدۇق　　　تۇت + تۇق = تۇتتۇق
ئوقۇ + دۇڭ = ئوقۇدۇڭ　　　تۇت + تۇڭ = تۇتتۇڭ
ئوقۇ + دىڭىز = ئوقۇدىڭىز　　　تۇت + تىڭىز = تۇتتىڭىز
ئوقۇ + دۇڭلار = ئوقۇدۇڭلار　　　تۇت + تۇڭلار = تۇتتۇڭلار
ئوقۇ + دى = ئوقۇدى　　　تۇت + تى = تۇتتى

كۆر + دۈم = كۆردۈم　　　ئۆت + تۈم = ئۆتتۈم
كۆر + دۈق = كۆردۈق　　　ئۆت + تۈق = ئۆتتۈق
كۆر + دۈڭ = كۆردۈڭ　　　ئۆت + تۈڭ = ئۆتتۈڭ
كۆر + دىڭىز = كۆردىڭىز　　　ئۆت + تىڭىز = ئۆتتىڭىز
كۆر + دۈڭلار = كۆردۈڭلار　　　ئۆت + تۈڭلار = ئۆتتۈڭلار
كۆر + دى = كۆردى　　　ئۆت + تى = ئۆتتى

2. 否定式　　　ئىنكار شەكلى

在动词词干后先附加否定附加成分 -ما//-مە，然后附加 -دىم// -دۇق// -دىڭ// -دىڭىز// -دىڭلار// -دى-附加成分构成。例如：

ياز + ما + دىم = يازمىدىم، ئاچ + ما + دۇق = ئاچمىدۇق
ئوقۇ + ما + دىڭ = ئوقۇمىدىڭ
تۇت + ما + دى = تۇتمىدى
كۆر + مە + دىڭلار = كۆرمىدىڭلار

3. 疑问式　　　سوراق شەكلى

过去时直接陈述式的肯定式和否定式的疑问形式都是在它的肯定式或否定式后加语气助词 «مۇ» 来表示。如：

① مۇئەللىم كەلدىمۇ ـ كەلمىدىمۇ؟
② سىز باردىڭىزمۇ ـ بارمىدىڭىزمۇ؟
③ تاپشۇرۇقنى ئىشلىدىڭلارمۇ ـ ئىشلىمىدىڭلارمۇ؟
④ سائەت توشتىمۇ ـ توشمىدىمۇ؟

三、从格 چىقىش كېلىش

名词的从格由附加成分 تىن /-دىن 表示。从格名词表示动作的起点，经过的处所以及被比较的事物等意思。例如：

① مەن ئۈرۈمچىدىن كەلدىم.

② بۇ كىتابنى مۇئەللىمدىن ئالدىم.

③ ئۇ مەندىن ياخشى.

④ بىز چوڭ ئىشكتىن كىردۇق.

四、时刻表达法 سائەتنى ئىپادىلەش ئۇسۇلى

1. 表示“(在)××点”时，用«سائەت ×× ـدە» 如：

我们六点钟起床 بىز سائەت ئالتىدە ئورنىمىزدىن تۇرىمىز.

他们三点钟来。 ئۇلار سائەت ئۈچتە كېلىدۇ.

2. 表示“(到)××点了”时用«سائەت ×× بولدى» 如：

点了？ سائەت قانچە بولدى؟

二点了。 سائەت ئون ئىككى بولدى.

3. 表示“××点过××分”时，用

«سائەت ××× دىن ××× مىنۇت ئۆتتى».

如：

五点二十了。 سائەت بەشتىن يىگىرمە مىنۇت ئۆتتى.

4. 表示“××点差××分”或“差××分××点”时用

«سائەت ××× گە ××× مىنۇت قالدى.

如：

两点差五分 سائەت ئىككىگە بەش مىنۇت قالدى.

半小时可以用يېرىم (单独用时用سائەت يېرىم) 表示，

如：

五点半了。 سائەت بەش يېرىم بولدى.

他们半小时以后来。 ئۇلار يېرىم سائەتتىن كېيىن كېلىدۇ.

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 将每一个单词抄写一行。

3. 将下列动词按动词的过去时直接陈述式加以变化。

示例：

ياز ← يازدىم، يازدۇق، يازدىڭ، يازدىڭىز، يازدىڭلار

يازدى.

① ئۇخلا-　② يادلا-

③ چىق-　④ سۈرت-

⑤ ئوقۇ-　⑥ دىققەت قىل-

⑦ ئال-　⑧ ئۆت-

4. 将下列词按从格附加成分形式加以变化。

ئەتىگەن　ئورۇن　تاماق　چۈش　پولۇ

بازار　كىنو　ئاپتوبۇس　سىنىپ　دۈشەنبە

قەۋەت　قەيەر　نە　قىز　دەرس

5. 将下列动词按动词否定式和疑问式进行变化。

示例：

ئاڭلىدىم ← ئاڭلىمىدىم، ئاڭلىدىممۇ

يېدىڭ، تەكرارلىدى، ئۇخلىدۇق، باردىڭلار

باشلىدىم، چىقتىڭىز، ئوقۇدۇڭ، يازدىڭلار

6. 将下列句子译成汉文。

① ھازىر ۋاقتىم يوق.

② ئۇ ئورنىدىن تۇردى.

③ ئالىم ئاقسۇدىن كەلدى.

④ بىز قەشقەردىن كەلدۇق.

⑤ ساۋاقداشلار تېخى دەرستىن چۈشمىدى.

⑥ بۇ كىتابنى نەدىن ئالدىڭىز؟

⑦ مەن قەيسەردىن ئېگىز.

⑧ بۇنى مۇئەللىمدىن سوراڭ.

7. 用下列动词各造一个带从格的句子。

كەل - ئال - تۇر

8. 将下列句子译成汉文并注意名词格的用法。

① بۇ ئاشخانا ياخشى.

www.uyghurkitap.com

② مەن بۇ ئاشخانىغا كىردىم.
③ مەن بۇ ئاشخانىدىن چىقتىم.
④ مەن بۇ ئاشخانىنى كۆردۈم.
⑤ مەن بۇ ئاشخانىدا تاماق يېدىم.
⑥ بۇ ئاشخانىنىڭ تامىقى ياخشى.
⑦ بۇ گېزىت ياخشى.
⑧ سىز گېزىت ئوقۇڭ.
⑨ سىز بۇ گېزىتكە قاراڭ.
⑩ سىز بۇ گېزىتتىن بىرنى ئېلىڭ.
⑪ سىز بۇ گېزىتنىڭ 4 ـ بېتىنى ئوقۇڭ.

9. 选用名词的格附加成分和动词过去时直接陈述式附加成分填空。

① ئۇ ئۆي ______ خەت ياز ______ .
② مەن تېكىست ______ يادلا ______ .
③ ئۇلار كۇتۇپخانا ______ چىق ______ .
④ مەن سائەت ئون ______ ئۇخلا ______ .
⑤ لى خۇڭ دېرىزە ______ سۈرت ______ .
⑥ ئۇ گۈلنۇر ______ ئۆيىگە بار ______ .
⑦ ئۇ غۇلجا ______ تۈنۈگۈن كەل ______ .
⑧ مەن تاپشۇرۇق ______ ئىشلىمە ______ .
⑨ سەن كىنو ______ باردىڭ ______ .
⑩ سىلەر تاپشۇرۇق ______ ئىشلە ______ .

10. 回答问题。

① سىز بۈگۈن ئەتىگەن سائەت نەچچىدە ئورنىڭىزدىن تۇردىڭىز؟
② ئەتىگەنلىك تاماقنى نەچچىدە يېدىڭىز؟
③ چۈشتىن بۇرۇن نېمە ئىش قىلدىڭىز؟
④ چۈشتىن كېيىن نېمە ئىش قىلدىڭىز؟
⑤ كەچتە سائەت نەچچىدە ئۇخلىدىڭىز؟

11. 句型练习。

① مەن | ئاقسۇدىن / ياتاقتىن / بازاردىن | كەلدىم.

② بىز | بىر سائەت / ئىككى سائەت / يېرىم كۈن | تازىلىق قىلدۇق.

③ مەن چۈشتىن كېيىن (بۈرۈن) | كىنوغا باردىم. / تاپشۇرۇق ئىشلىدىم. / ئۇخلىدىم.

④ مەن چۈشتە | لەغمەن / پولو / گاڭپەن / مانتا | يېدىم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئون بەشىنچى دەرس

ئۆزىنى بىلگەن خار بولماس .
自知之明者不会受辱。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇيمەن.

② مەن ئۇيغۇر تىلىنى ياخشى كۆرىمەن.

③ ئۇلار چۈشتىن كېيىن تازىلىق قىلىدۇ.

④ ماگىزىندىن لۆڭگە ئالىمەن.

تېكىست

بىز شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇيمىز

بىز شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى، مەن جۇڭگو تىللىرى فاكۇلتېتىدا ئوقۇيمەن. ۋاڭ لى چەت ئەل تىلى فاكۇلتېتىدا ئوقۇيدۇ. مەن ئۇيغۇر تىلى كەسپىدە، ۋاڭ لى ئىنگلىز تىلى كەسپىدە ئوقۇيدۇ. بىز دائىم بىللە دەرس تەكرارلايمىز. بىز ئۆگىنىشتە بىر ـ بىرىمىزگە ياردەم بېرىمىز. تۇرمۇشتا ئۆزئارا كۆڭۈل بۆلىمىز. مەن ۋاڭ لىدىن چەت ئەل تىلى ئۆگىنىمەن، ئۇ مەندىن ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىدۇ. بىز ھەر

ئىككىمىز ئۆز كەسپىمىزنى ياخشى كۆرىمىز. مەن ئۇيغۇر تىلىنى چوقۇم ياخشى ئۆگىنىمەن.

سۆھبەت

ئا: سىلەر قايسى مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى؟
ئە: بىز شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى.
ئا: سىز قايسى مەكتەپتە ئوقۇيسىز؟
ئە: مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇيمەن.
ئا: سىز قايسى فاكۇلتېتتا ئوقۇيسىز؟
ئە: مەن جۇڭگو تىللىرى فاكۇلتېتىدا ئوقۇيمەن.
ئا: دوستىڭىزچۇ؟
ئە: دوستۇم چەت ئەل تىلى فاكۇلتېتىدا ئوقۇيدۇ.
ئا: سىز كەسپىڭىزنى ياخشى كۆرەمسىز.
ئە: ياخشى كۆرىمەن، مەن ئۇيغۇر تىلىنى چوقۇم ياخشى ئۆگىنىمەن.
ئا: ۋاڭ لى — ئەته نېمە ئىش قىلىسىز؟
ئە: چۈشتىن بۇرۇن كىر يۇيىمەن، چۈشتىن كېيىن توپ ئوينايمەن، كەچتە سىنىپقا چىقىمەن.
ئا: كىنو كۆرمەمسىز؟
ئە: ياق، كىنو كۆرمەيمەن، تېكىستنى تەرجىمە قىلىمەن.
ئا: ئەته سىز نېمە ئىش قىلىسىز؟
ئە: مەن بازارغا بارىمەن.
ئا: بازاردا نېمە ئىش قىلىسىز؟
ئە: ئالدى بىلەن كىتابخانىغا بارىمەن. ئاندىن پوچتىخانىغا بارىمەن. ئۆيۈمگە بىر پارچە خەت سالىمەن.
ئا: ئۇنىڭدىن كېيىن نېمە ئىش قىلىسىز؟
ئە: ئۇنىڭدىن كېيىن تاغامنىڭ ئۆيىگە بارىمەن. كەچتە

ئۇدۇل مەكتەپكە قايتىمەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

سۆزلۈك

جۇڭگو	(ئى)	中国
چەت ئەل	(س ب)	外国
ئىنگلىز تىلى	(ئى)	英语
تازىلىق قىلـ	(نەدە)	打扫卫生
كەچ	(ر)	晚上,晚间,晚;迟
بىللە	(تىر)	一起,共同
تەكرار قىلـ	(نېمىنى، نەدە)	复习
بىر - بىرى	(س ب)	互相
ياردەم بەر-	(كىمگە، نېمىگە)	帮助,援助
ئۆزئارا	(س ب)	互相,相互,彼此
كۆڭۈل بۆلـ	(كىمگە، نېمىگە)	关心
ئۆگەن-	(نېمىنى، كىمـدىن)	学习
ياخشى كۆر-	(نېمىنى، كىمـنى)	喜欢
چوقۇم	(ر)	一定,必定;肯定
ئىش	(ئى)	事,事情
تەرجىمە قىلـ	(نېمىنى)	翻译
ئالدى بىلەن	(س ب)	先,首先
كىتابخانا	(ئى)	书店
پوچتىخانا	(ئى)	邮电局
پارچە	(م)	封,本,篇,块,张,片
تاغا	(ئى)	叔叔,舅舅
ئۇدۇل	(ر)	直的,对面的;一直,直接
كىر	(ئى)	(脏了的)衣物

球;群,堆;人群	(ئى)	توپ
然后	(ب)	ئۆنىڭدىن كېيىن
发信,寄信	(نەگە، كىمگە)	خەت سال-
玩,玩耍,游玩	(نەدە، كىم بىلەن، نېمىنى)	ئوينا-

〔语法要点〕

动词将来时直接陈述式

پېئىلنىڭ كەلگۈسى زامان ۋاستىسىز بايان رايى

动词将来时直接陈述式表示人或事物的行为动作将要发生。将来时直接陈述式的构成形式如下：

1. 肯定形式：由动词词干＋将来时直接陈述式的人称附加成分构成。

动词将来时直接陈述式的人称附加成分以及附加方法

人称 \ 数 \ 附加方法			元音结尾之后	辅音结尾之后	实例 بار-، ئىشلە-
第一人称	单数		-يمەن	-ىمەن	بار + ىمەن = بارىمەن ئىشلە + يمەن = ئىشلەيمەن
	复数		-يمىز	-ىمىز	بار + ىمىز = بارىمىز ئىشلە + يمىز = ئىشلەيمىز
第二人称	单数	普称	-يسەن	-ىسەن	بار + ىسەن = بارىسەن ئىشلە + يسەن = ئىشلەيسەن
		尊称	-يسىز	-ىسىز	بار + ىسىز = بارىسىز ئىشلە + يسىز = ئىشلەيسىز
	复数		-يسىلەر	-ىسىلەر	بار + ىسىلەر = بارىسىلەر ئىشلە + يسىلەر = ئىشلەيسىلەر
第三人称	单、复数		-يدۇ	-ىدۇ	بار + ىدۇ = بارىدۇ ئىشلە + يدۇ = ئىشلەيدۇ

注：以 ئا 构成的辅音结尾的单音节动词结合以上附加成分时 ئا 不弱化。

2. 否定形式：在动词词干后先加动词否定式的附加成分«ما، مه»，然后再分别附加以辅音开头的将来时直接陈述式的人称附加成分。例如：

قايت + ما + يمەن = قايتمايمەن.

ئاڭلا + ما + يدۇ = ئاڭلىمايدۇ.

كۆر + مە + يسەن = كۆرمەيسەن.

ئىشلە + مە + يمىز = ئىشلىمەيمىز.

3. 疑问形式：①在动词词干后，先附加«-ەم//-ام//-م» 再加«-دۇ» 然后再附加第一人称附加成分«-مەن//-مىز» 来构成第一人称疑问形式。例如：

ئوقۇ + م + دۇ + مەن = ئوقۇمدۇمەن؟

ئوقۇ + م + دۇ + مىز = ئوقۇمدۇمىز؟

كۆر + ەم + دۇ + مەن = كۆرەمدۇمەن؟

كۆر + ەم + دۇ + مىز = كۆرەمدۇمىز؟

②动词词干后，先加将来时直接陈述式第一人称附加成分，然后加疑问语气词 «مۇ» 来构成第一人称疑问形式。如：

يە + يمەن + مۇ = يەيمەنمۇ؟

قايت + ىمىز + مۇ = قايتىمىزمۇ؟

ئاڭلا + يمەن + مۇ = ئاڭلايمەنمۇ؟

ئاڭلا + يمىز + مۇ = ئاڭلايمىزمۇ؟

③在动词词干后，先附加表示疑问的«-ەم//-ام//-م»附加成分，然后再分别附加动词将来时直接连述式的第二、三人称附加成分来构成第二、三人称疑问形式。例如：

بار + ام +
سەن = بارامسەن؟
سىز = بارامسىز؟
سىلەر = بارامسىلەر؟
دۇ = بارامدۇ؟

www.uyghurkitap.com

كەل + ەم +

سەن = كېلەمسەن؟
سىز = كېلەمسىز؟
سىلەر = كېلەمسىلەر؟
دۇ = كېلەمدۇ؟

ئىشلە + م +

سەن = ئىشلەمسەن؟
سىز = ئىشلەمسىز؟
سىلەر = ئىشلەمسىلەر؟
دۇ = ئىشلەمدۇ؟

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 每一个单词抄写一行。
3. 将下列动词按动词将来时直接陈述式进行变化。

示例：

مەن ياز-

مەن ياز + ىمەن = مەن يازىمەن.

① ئۇ ئوقۇ- ② سەن تەكرار قىل-
③ سىز ياردەم بەر- ④ مەن ئۆگەن-
⑤ ئۇ ياخشى كۆر- ⑥ ئۇ خەت سال-
⑦ ئۇلار تاپشۇرۇق ئىشلە- ⑧ بىز تاماق يە-
⑨ سىلەر كىنو كۆر- ⑩ بىز تازىلىق قىل-

4. 写出下列动词将来时直接陈述式的否定式。

示例：

يازىمەن ← يازمايمەن

① يازىدۇ ② ئوقۇيسەن

③ ئىشلەيمەن　④ كۆرىدۇ
⑤ ئوقۇيسىز　⑥ ئۆگىنىمەن
⑦ كۆرىمىز　⑧ بارىسىلەر

5. 写出下列动词将来时直接陈述式的疑问式。

示例：

كۆرىمەن ← كۆرەمسىز؟

① بارىمەن　④ ئوقۇيدۇ
② كۆرىدۇ　⑤ ئىشلەيسىز
③ يۇيىمەن　⑥ ئالىمەن

6. 选用名词的格附加成分和动词将来时直接陈述式附加成分填空。

① مەن ئۆي ______ خەت ياز ______
② ئۇ تېكىست ______ يادلا ______
③ مەن سۆزلەر ______ ئوقۇ ______
④ مەن سائەت ئون ______ ئۇخلا ______
⑤ ۋاڭ لى دېرىزە ______ سۈرت ______
⑥ ئۇ ئەتە ئاقسۇ ______ ماڭ ______
⑦ ئۇ تاپشۇرۇق ______ ئىشلە ______
⑧ سەن ھەر كۈنى كىنو ______ بار ______
⑨ مەن دوختۇرخانا ______ ئىشلە ______
⑩ ئۇ كۇتۇپخانا ______ ئىشلە ______

7. 用下列动词的将来时直接陈述式各造一个句子。

① تەكرار قىل-　② كىر يۇ-　③ ئىش قىل-
④ خەت سال-　⑤ ئۆگەن-　⑥ كۆڭۈل بۆل-

8. 将下列句子译成汉文。

① ئۇنىڭ دادىسى مۇشۇ مەكتەپتە ئىشلەيدۇ.
② مەن تاپشۇرۇق ئىشلەيمەن.
③ ئۆمەر سىز نەگە بارىسىز؟
④ مەن ئۇدۇل سىنىپقا بارىمەن.

www.uyghurkitap.com

⑤ سىز بازارغا چىقامسىز؟
⑥ ياق چىقمايمەن.
⑦ تەتىلدە ئۆيىڭىزگە بارامسىز؟
⑧ سىز نەدىن كەلدىڭىز؟
⑨ مەن شىخەنزىدىن كەلدىم.
⑩ سىز نەگە ماڭدىڭىز؟

9. 把下列已变位的动词分析为组成成分。

① يېمەيدۇ
② ئىشلىمەيدۇ
③ ئوقۇمايسەن
④ كېلەمسەن
⑤ تەكرار قىلامسىز
⑥ ئالامسەن
⑦ ئۆگىنىمەن

10. 将下列句子译成维文。

①我叔叔不在学校工作。
②现在我们学习第十五课。
③现在我们翻译第四课课文。
④我会维吾尔语,不会哈萨克语。
⑤你买钢笔吗?
⑥今天我们上新课。
⑦我经常讲维吾尔语。
⑧你在哪一个班?
⑨我在九四・一班。
⑩你会维吾尔语吗?

11. 回答问题。

① سىز نەدە ئوقۇيسىز؟
② چۈشتە نېمە تاماق يەيسىز؟
③ چۈشتىن كېيىن نەگە بارىسىز؟
④ سىز قايسى فاكۇلتېتتا ئوقۇيسىز؟

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

⑤ دوستىڭىز قايسى فاكۇلتېتتا ئوقۇيدۇ؟

⑥ سىز كەسپىڭىزنى ياخشى كۆرەمسىز؟

12. 句型练习。

① مەن	شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا	ئوقۇيمەن.
	كىتاب	
	گېزىت	

② مەن	ئۇيغۇر تىلىنى	ياخشى كۆرىمەن.
	ئۇنى	
	ئۆز كەسپىمنى	

③ ئۇلار چۈشتىن كېيىن	تازىلىق قىلىدۇ.
	كىنوغا بارىدۇ.
	يىغىن ئاچىدۇ.

④ مەن ماگىزىندىن	سوپۇن	ئالىمەن.
	قەلەم	
	چايدان	

ئون ئالتىنچى دەرس

يىگىت سۆزىدىن قايتماس، يولۋاس ئىزىدىن.
老虎不走回头路，好汉言必有信。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① بىز ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىۋاتىمىز.
② مەن تاپشۇرۇق ئىشلەۋاتىمەن.
③ سىلەر نېمە ئىش قىلىۋاتىسىلەر؟

تېكىست

بىز ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىۋاتىمىز

بىزنىڭ سىنىپىمىزدا خەنزۇ، خۇيزۇ، ئۇيغۇر، قازاق ئوقۇغۇچىلىرى بار. بىز ھەممىمىز ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىۋاتىمىز، بەزىلەر يەنە رۇس تىلىمۇ ئۆگىنىۋاتىدۇ. يەنە ئۈچ ھەپتىدىن كېيىن قىشلىق تەتىل بولىدۇ. بىز ئىمتىھانغا جىددىي تەييارلىق قىلىۋاتىمىز. مەن ئۆيۈمگە خەت يېزىۋاتىمەن. لى خۇڭ گېزىت ئوقۇۋاتىدۇ، قەيسەر تاپشۇرۇق ئىشلەۋاتىدۇ. گۈلنۇر دوستى

بىلەن پاراڭلىشىۋاتىدۇ. بىز 1 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى ئۆيگە قايتىمىز، 2 ـ ئاينىڭ ئاخىرىدا مەكتەپكە كېلىمىز.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

سۆھبەت

ئا: سىلەرنىڭ سىنىپتا قايسى مىللەت ئوقۇغۇچىلىرى بار؟
ئە: بىزنىڭ سىنىپىمىزدا ئۇيغۇر، خەنزۇ، خۇيزۇ ئوقۇغۇچىلىرى بار.
ئا: سىلەر نېمە ئۆگىنىۋاتىسىلەر؟
ئە: بىز ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىۋاتىمىز.
ئا: سىلەر ھازىر نېمە ئىش قىلىۋاتىسىلەر؟
ئە: بىز ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىۋاتىمىز.
ئا: سىز نېمە قىلىۋاتىسىز؟
ئە: مەن ئۆيۈمگە خەت يېزىۋاتىمەن.
ئا: گۈلنۇر نېمە ئىش قىلىۋاتىدۇ؟
ئە: گۈلنۇر دوستى بىلەن پاراڭلىشىۋاتىدۇ.
ئا: سىز رومان ئوقۇۋاتامسىز؟
ئە: ياق، مەن ھېكايە ئوقۇۋاتىمەن.
ئا: شىن لى خەت يېزىۋاتامدۇ؟
ئە: ياق، ئۇ رەسىم سىزىۋاتىدۇ.
ئا: ئالىمجانچۇ؟
ئە: ئۇ رادىئو ئاڭلاۋاتىدۇ.
ئا: ئەھۋالغا قارىغاندا، ھەممىڭلار بەك ئالدىراش ئوخشايسىلەر؟
ئە: شۇنداق، چۈنكى بىز مەۋسۇملۇق ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىۋاتىمىز.
ئا: قىشلىق تەتىل قاچان بولىدۇ؟
ئە: 1 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى.

ئا: مەكتەپكە قاچان كېلىسىلەر؟
ئە: 2 ـ ئاينىڭ ئاخىرىدا كېلىمىز.
ئا: ئەمىسە، مەن قايتاي، سىلەرگە ئاق يول تىلەيمەن. خەير ـ خوش.
ئە: رەھمەت سىزگە، خەير ـ خوش.

سۆزلۈك

ھېكايە	(ئى)	故事;小说
قازاق	(ئى)	哈萨克族
بەزى	(ئا)	有的,有些,某些
رۇس	(ئى)	俄罗斯
قىشلىق	(س)	冬天的,冬季的
تەتىل	(ئى)	假期
بول ـ	(نېمە)	当,成,做
جىددىي	(س)	紧急,紧张
تەييارلىق قىل ـ	(نېمىگە)	准备
پاراڭلاش ـ	(كىم بىلەن)	谈话,交谈
ئاخىرى	(ر)	终于
ئىمتىھان	(ئى)	考试
رومان	(ئى)	长篇小说
خۇيزۇ	(ئى)	回族
رادىئو	(ئى)	广播
مەشق	(ئى)	练习
ئەھۋالغا قارىغاندا	(س ب)	看情况,看来
ئالدىراش	(س)	急的,急忙的,忙的
ئوخشا ـ	(نېمە، نېمىگە، كىمگە)	像,相同;似乎,好象

这样，这么；那样，那么；是的	(ئا)	شۇنداق
因为	(ب)	چۈنكى
学期的	(س)	مەۋسۇملۇق
接近，临近，靠近	(نېمىگە، كىمگە)	يېقىنلاش-
那么，那末	(ب)	ئەمىسە
平安	(س ب)	ئاق يول
祝愿，盼望	(نېمىنى)	تىلە-
再见	(ئىم)	خەير - خوش
谢谢，感谢	(ئى)	رەھمەت
渴；饮料	(ئى)	ئۇسسۇزلۇق
走，行	(نەگە)	ماڭ-
送，送行	(كىمنى)	ئۇزات-
画，绘	(نېمىنى، نەگە)	سىز-

［词语用法说明］

ئەمىسە

ئەمىسە 是连词，表示“那么”“那样的话”，一般用在句首或句末。例如：

① ئەمىسە، ئەتە كېلىڭ.

② ئەمىسە، بۇ ئىش شۇنداق بولسۇن.

③ مەن كېتەي ئەمىسە.

［语音常识］

一、辅音 ي 的增加

ئۈزۈك تاۋۇش «ي» نىڭ كۆپىيىپ قېلىشى

以元音结尾的个别名词、动词和人称附加成分或其它一些附加成分结合时，在附加成分前增加一个辅音 ي 。

例如：

سۇ ←— سۇيى (سۇ + ي + ى) ۋ ←— ۋ

سۇيۇم (سۇ + ي + ۇم)

سويۈك (سۆ + ي + ۈك)

يۇ ←— يۇيۇش (يۇ — ي — ۇش)

دە ←— دېيىش (دە — ي — مش)

يە ←— يېيىش (يە + ي + مش)

ئەزا ←— ئەزايىڭىز (ئەزا + ي + ڭىز)

ئەزايى (ئەزا + ي + ى)

二、元音 ئى، ئۇ، ئۈ 的清化

سوزۇق تاۋۇش «ئۇ، ئۈ، ئى» نىڭ جاراڭسىزلىشىشى

次高元音«ئى، ئۇ، ئۈ»出现在清辅音前后或者两个清辅音之间时，这些元音要清化。发音时声带不振动。例如：

ئىككى ئۈستا ئۈچ ئىسسىق

ئۈسسۈزلۈق ئۈچۈن

［语法要点］

一、动词现在时直接陈述式（一）

پېئىللارنىڭ ھازىرقى زامان ۋاسىتىسىز بايان رايى

动词现在时直接陈述式表示说话时正在进行的或持续进行的行为动作。

动词现在时直接陈述式的构成形式如下：

1. 肯定式：动词词干 ＋ ۋات- // ىۋات- // ۇۋات- // ۈۋات- ＋ 将来时直接陈述式人称附加成分构成。

ۋات- // ىۋات- // ۇۋات- // ۈۋات 的附加方法

附加位置	元音结尾之后	辅音结尾之后			实例
		展唇音节	前元音圆唇音节	后元音圆唇音节	ئوينا + ۋات تۇر + ۇۋات سىز + ىۋات كۆر + ۈۋات
附加成分	ۋات	ىۋات	ۈۋات	ۇۋات	

ئوينا + ۋات + ىمەن = ئويناۋاتىمەن

تۇر + ۇۋات + ىمەن = تۇرۇۋاتىمەن

سىز + ىۋات + ىمەن = سىزىۋاتىمەن

كۆر + ۈۋات + ىمەن = كۆرۈۋاتىمەن

ئوينا + ۋات + ىمىز = ئويناۋاتىمىز

تۇر + ۇۋات + ىسەن = تۇرۇۋاتىسەن

سىز + ىۋات + ىدۇ = سىزىۋاتىدۇ

كۆر + ۈۋات + ىسىلەر = كۆرۈۋاتىسىلەر

ئوينا + ۋات + ىسىز = ئويناۋاتىسىز

2. 否定式：有两种

1）动词词干 + ماي - // مەي - + ۋات + 将来时直接陈述式人称附加成分构成。例如：

ئوينا + ماي + ۋات + ىمەن = ئوينىمايۋاتىمەن

تۇر + ماي + ۋات + ىسەن = تۇرمايۋاتىسەن

سىز + ماي + ۋات + ىسىلەر = سىزمايۋاتىسىلەر

كۆر + مەي + ۋات + ىدۇ = كۆرمەيۋاتىدۇ

2）动词词干 + -ۋات // -ىۋات // -ۇۋات | -ۈۋات + ما + 动词将来时直接陈述式人称附加成分构成。例如：

ئوينا + ۋات + ما + يمەن = ئويناۋاتمايمەن

تۇر + ۇۋات + ما + يسىلەر = تۇرۇۋاتمايسىلەر

سىز + ىۋات + ما + يمىز = سىزىۋاتمايمىز

كۆر + ۈۋات + ما + يدۇ = كۆرۈۋاتمايدۇ

ئال + ىۋات + ما + يمەن = ئېلىۋاتمايمەن

3. 疑问式：

1）带有 -ۋات // -ىۋات // -ۇۋات // -ۈۋات 附加成分的动词之后先附加 -ام 再附加 -دۇ 然后分别附加将来时直接陈述式第一人称单、复数附加成分构成现在时直接陈述式第一人称疑问形成。例如：

يېزىۋات + ام + دۇ + مىز = يېزىۋاتامدىمىز

يېزىۋات + ام + دۇ + مەن = يېزىۋاتامدىمەن

يازمايۋات + ام + دۇ + مەن = يازمايۋاتامدىمەن

كۆرۈۋات + ام + دۇ + مىز = كۆرۈۋاتامدىمىز

كۆرمەيۋات + ام + دۇ + مەن = كۆرمەيۋاتامدىمەن

ئويناۋات + ام + دۇ + مەن = ئويناۋاتامدىمەن

ئوينىمايۋات + ام + دۇ + مىز = ئوينىمايۋاتامدىمىز

2)现在时直接陈述式形式的动词之后直接附加语气词مۇ来构成现在时直接陈述式第一人称疑问形式。例如：

يېزىۋاتىمەن + مۇ   يېزىۋاتمايمەن + مۇ

ئوقۇۋاتىمەن + مۇ   ئوقۇۋاتمايمەن + مۇ

كۆرۈۋاتىمىز + مۇ   كۆرمەيۋاتىمىز + مۇ

3)带有 -ۋات // -ىۋات // -ۇۋات // -ۈۋات- 附加成分的动词之后先附加 -ام // -م- 然后附加将来时直接陈述式第二、第三人称单、复数附加成分构成现在时直接陈述式第二、第三人称疑问形式。例如：

ئوقۇۋات + ام + سەن = ئوقۇۋاتامسەن

سىز = ئوقۇۋاتامسىز

سىلەر = ئوقۇۋاتامسىلەر

دۇ = ئوقۇۋاتامدۇ

ئوقۇۋاتما + م + سەن = ئوقۇۋاتمامسەن

سىز = ئوقۇۋاتمامسىز

سىلەر = ئوقۇۋاتمامسىلەر

دۇ = ئوقۇۋاتمامدۇ

注：动词现在时直接陈述式的否定疑问式一般表示反问。

كۆرۈۋات + ام + سەن = كۆرۈۋاتامسەن

دۇ = كۆرۈۋاتامدۇ

注：以 ئا 或 ئە 结尾的动词结合将来时直接陈述式附加成分时 ئا，ئە 不弱化。例如：

ئىشلە + ۋاتىمەن = ئىشلەۋاتىمەن

دە + ۋاتىدۇ = دەۋاتىدۇ

تازىلا + ۋاتىسەن = تازىلاۋاتىسەن.

二、主语的省略　　ئىگىنىڭ چۈشۈپ قېلىشى

维吾尔语动词的人称、数、时一般是三位一体，三者结合成一种变化形式表现出来，当动词在句子中作谓语发生人称变化时，自身就表明了主语的人称。因此动词作谓语时，句子的主语，尤其是人称代词主语（如مەن，سىز， سىلەر）往往可以省略。这种现象在说话者和听话者都在场对话时更普遍。如：

（سىز） نەدە ئوقۇيسىز؟

（مەن） شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇيمەن.

（سىز） نەگە ماڭدىڭىز؟

（مەن） بازارغا ماڭدىم.

（مەن） تۈنۈگۈن ئۆيگە خەت سالدىم.

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 将每一个单词抄写一行。
3. 写出下列动词现在时直接陈述式的各种变化形式。示例：

ئىشلە ←—— ئىشلەۋاتىمەن　　ئىشلەۋاتىمىز

ئىشلەۋاتىسەن　　ئىشلەۋاتىسىلەر

ئىشلەۋاتىدۇ

① كۆر-　　⑥ تەرجىمە قىل-

② ئاڭلا-　　⑦ ياز-

③ كىر يۇ-　　⑧ تەكرارلا-

④ يە-　　⑨ دەم ئال-

⑤ ئۇخلا-　　⑩ كەل-

4. 写出下列动词现在时直接陈述式的否定式和疑问式。

① يېقىنلاۋاتىدۇ　　⑥ تىلەۋاتىمەن

② يېزىۋاتىمەن ⑦ تەييارلىق قىلىۋاتىمىز
③ بېرىۋاتىسەن ⑧ دەم ئېلىۋاتىدۇ
④ كېلىۋاتىدۇ ⑨ ئويناۋاتىسىلەر
⑤ سىزىۋاتىمەن ⑩ يىغلاۋاتىسىز

5. 把下列肯定句变成疑问句并作否定或肯定的回答。示例：

كىتاب كۆرۈۋاتىمەن ——←
كىتاب كۆرۈۋاتامسىز؟
ھەئە، كىتاب كۆرۈۋاتىمەن.
ياق، تېكىست يادلاۋاتىمەن.
ياق، كىتاب كۆرمەيۋاتىمەن.

① مەن ئۆيگە خەت يېزىۋاتىمەن.
② مەن سىنىپقا كېتىۋاتىمەن.
③ ئۇ گېزىت ئوقۇۋاتىدۇ.
④ بىز 16 ـ دەرسنى تەكرارلاۋاتىمىز.
⑤ مۇئەللىم بىزگە دەرس ئۆتۈۋاتىدۇ.

6. 用名词的格附加成分和现在时直接陈述式附加成分填空。

① مەن ياتاق____ كەت______.
② مەن تاماق____ يە______.
③ قەيسەر كىر____ يۇ______.
④ بىز 1 ـ يول ئاپتوبۇس____ ساقلا______.
⑤ ئۇلار سىنىپ____ تازىلا______.
⑥ ئۇ دوسكا____ سۈرت______.

7. 将下列句子译成汉文。

① ئۇلار نەگە كېتىۋاتىدۇ؟
② ئۇلار كىنوغا كېتىۋاتىدۇ.
③ سىز نەدىن كېلىۋاتىسىز؟
④ مەن بازاردىن كېلىۋاتىمەن.
⑤ سىز نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز؟

⑥ مەن تېكىستنى تەرجىمە قىلىۋاتىمەن.

8. 选词填空并将句子译成汉文。

(مۇئەللىم، ئوقۇغۇچى، سىلەر، بىز، مەن، ئۇ)

① ______ نېمە قىلىۋاتىسىلەر؟

② ______ دەرس تەكرارلاۋاتىمىز.

③ ______ يېڭى سۆزلەرنى سۆزلەۋاتىدۇ.

④ ______ دىققەت بىلەن ئاڭلاۋاتىدۇ.

⑤ ______ تېكىستنى ئوقۇۋاتىمەن، ______ مۇ تېكىستنى ئوقۇۋاتىدۇ.

9. 用下列动词的现在时直接陈述式各造一个句子。

① تەييارلىق قىل- ② پاراڭلاش- ③ ئۆگەن- ④ تازىلىق قىل- ⑤ كىر يۇ-

10. 回答问题。

① سىز نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز؟

② سىز نەدە ئوقۇۋاتىسىز؟

③ تاماقنى قايسى ئاشخانىدا يەۋاتىسىز؟

④ ئالىمجان نېمە ئىش قىلىۋاتىدۇ؟

⑤ سىلەر قاچان ماڭىسىلەر؟

11. 句型练习。

① مەن تاماق |
يېدىم.
يەۋاتىمەن.
يەيمەن.
يەي.

② سىز خەت |
يېزىۋاتىسىز.
يازدىڭىز.
يازىسىز.
يېزىڭ.

③ ئۇ تېكىستنى

تەرجىمە قىلسۇن.
تەرجىمە قىلدى.
تەرجىمە قىلىۋاتىدۇ.
تەرجىمە قىلىدۇ.

④ بىز ياتاقتا

بارايلى.
بارىمىزمۇ؟
باردۇق.
بارىمىز.
بېرىۋاتىمىز.

⑤ سىلەر سائەت بەشتە

ماڭامسىلەر.
مېڭىڭلار.
ماڭىسىلەر.
ماڭدىڭلار.
مېڭىۋاتىسىلەر.

⑥ ئۇلار كىنودىن

كەلمىدى.
كەلمەيۋاتىدۇ.
كەلمىسۇن.
كەلمەيدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئون يەتتىنچى دەرس

بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويما.
今日的事莫搁到明天。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① بىز ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى چېنىقايلى.
② ھېلىقى بالىمۇ بىز بىلەن بىللە چېنىقسۇن.
③ مەن مەيداننىڭ ئاۋۇ تەرىپىدە سىلەرنى ساقلايمەن.
④ بىز ئاۋۋال بىللە يۈگۈرىمىز، ئاندىن گىمناستىكا ئوينايمىز.
⑤ چۈنكى بۇ بىزنىڭ سالامەتلىكىمىز ئۈچۈن پايدىلىق.
⑥ قانداق، سەن ئەتە چىقامسەن؟

تېكىست

بىز ھەر كۈنى چېنىقايلى

ئادىل، بىز ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى چېنىقايلى. ھېلىقى بالىمۇ بىز بىلەن بىللە چېنىقسۇن. سەن ئەتە ئەتىگەندە ئۇنىڭ بىلەن مەيدانغا چىق. مەن مەيداننىڭ ئاۋۇ تەرىپىدە سىلەرنى

كۈتىمەن. بىز ئاۋۋال يۈگۈرىمىز، ئاندىن گىمناستىكا ئوينايمىز. گىمناستىكىدىن كېيىن تاماققا بارىمىز. بىز ھەر كۈنى شۇنداق قىلايلى. چۈنكى بۇ بىزنىڭ سالامەتلىكىمىز ئۈچۈن پايدىلىق. قانداق، سەن ئەتە چىقامسەن؟

سۆھبەت

ئا: سىلەر ھەر كۈنى چېنىقامسىلەر؟
ئە: شۇنداق، بىز ھەر كۈنى چېنىقىمىز.
ئا: كۈندە قانچىلىك چېنىقىسىلەر؟
ئە: كۈندە يېرىم سائەت چېنىقىمىز.
ئا: ھەر كۈنى قانچىلىك ئادەم مەيدانغا چىقىدۇ؟
ئە: تۆت - بەش يۈز ئادەم چىقىدۇ.
ئا: بۇنچىۋالا كۆپ ئادەم مەيدانغا پاتامدۇ؟
ئە: ئەلۋەتتە پاتىدۇ. بۇ مەيدانغا مىڭ ئادەممۇ پاتىدۇ.
ئا: ئەتە مەنمۇ چىقاي، بىللە چېنىقايلى.
ئە: بولىدۇ.

سۆزلۈك

چېنىق-	(نېمىدە، نەدە)	锻炼,锤炼,磨炼
ئەتىگەنلىك	(س)	早晨的,早上的
ھېلىقى	(ئا)	那个
شۇنچە	(ئا)	那么,这么
مەيدان	(ئى)	场,场地,场子;立场
تەرەپ	(ئى)	方面,方,一方;边;面
كۈت-	(نېمىنى، كىمنى)	等,等候,等待;招待,接待
ئاۋۋال	(ر)	前,先;早先,原先,以前
يۈگۈر-	(نەگە، نەدە)	跑,奔跑
گىمناستىكا	(ئى)	体操

健康，健康状况	（ئى）	سالامەتلىك
为了	（تىر）	ئۈچۈن
有益的，有好处的，有利的	（س）	پايدىلىق
这么，这么些	（ئا）	بۇنچىۋالا
盛下，装下，容纳下	（نەگە）	پاتـ
这儿，这里	（ئا）	ماۋۇ يەر
就是这个	（ئا）	مۇشۇ
这个，（在）这里，这就是，你看	（ئا）	مانا
那，那个	（ئا）	ئاشۇ
这样，这样的，这种	（ئا）	بۇنداق
路	（ئى）	يول
山	（ئى）	تاغ
力气大的，有力的，有劲的；强大的	（س）	كۈچلۈك
回答	（نىمىگە، كىمگە）	جاۋاب بەرـ
晚上，晚间，傍晚；昨晚	（ئى）	ئاخشام

〔语音常识〕

一、辅音 ن 的同化

ئۈزۈك تاۋۇش «ن» نىڭ ئاسسىمىلياتسىيىلىنىشى

ن 和双唇辅音 ب，م 连读时，口语中 ن 被同化为 م。例如：

读法	写法
دۈشەمبە	دۈشەنبە
سەيشەمبە	سەيشەنبە
شەمبە	شەنبە
ئومبىر	ئون بىر
مەمۇ	مەن + مۇ
سەمۇ	سەن + مۇ

二、序数词中ئى的脱落

دەرىجە ساندىكى «ئى» نىڭ چۈشۈپ قېلىشى

当读每一个月的名称时，为了说话顺口，序数词后面的ئى音要省略，但写法不变。例如：

读法	写法
بىرىنچاي	بىرىنچى ئاي
ئىككىنچاي	ئىككىنچى ئاي
ئونىنچاي	ئونىنچى ئاي
ئونىككىنچاي	ئون ئىككىنچى ئاي

[语法要点]

代词 **ئالماش**

代替名词、形容词、数词、词组或句子的词叫代词。

代词没有自己独立的语法范畴，它们只具有自己所代替的词所具有的语法范畴。维吾尔语代词根据作用可以分为:人称代词、指示代词、反身代词、疑问代词、确定代词、不定代词、否定代词。

1. 人称代词 كىشىلىك ئالماشلىرى

مەن، بىز، سەن، سىز، سىلەر، ئۇ، ئۇلار

人称代词有第一、第二、第三人称之分,大部分人称代词有单数和复数的区别。人称代词可按格的语法范畴变化,但«ئۇ, سەن, مەن»结合格附加成分时,语音上要发生变化。(请看下表)

人称代词的变格形式

人称 / 数 / 代词 / 格	第一人称		第二人称			第三人称	
	单数 مەن	复数 بىز	单数 普称 سەن	单数 尊称 سىز	复数 سىلەر	单数 ئۇ	复数 ئۇلار
主　格	مەن	بىز	سەن	سىز	سىلەر	ئۇ	ئۇلار
领属格	مېنىڭ	بىزنىڭ	سېنىڭ	سىزنىڭ	سىلەرنىڭ	ئۇنىڭ	ئۇلارنىڭ
向　格	ماڭا	بىزگە	ساڭا	سىزگە	سىلەرگە	ئۇنىڭغا	ئۇلارغا
宾　格	مېنى	بىزنى	سېنى	سىزنى	سىلەرنى	ئۇنى	ئۇلارنى
从　格	مەندىن مېنىڭدىن	بىزدىن	سەندىن سېنىڭدىن	سىزدىن	سىلەردىن	ئۇنىڭدىن	ئۇلاردىن
时位格	مەندە مېنىڭدە	بىزدە	سېنىڭدە	سىزدە	سىلەردە	ئۇنىڭدا	ئۇلاردا

2. 指示代词　　　　كۆرسىتىش ئالماش

1)指近：　مۇشۇ، بۇ، شۇ، مانا، بۇ، ماۋۇ (ما)

2)指远：　ئاشۇ، ئۇ، ئاۋۇ (ئا)، ھېلىقى

3)指性质：　بۇنداق، شۇنداق

4)指数量、程度：　شۇنچە، بۇنچىۋالا

5)指地点：　مۇشۇ، مۇشۇ يەر (مەشە)، ئاۋۇ يەر (ئايە)، ماۋۇ يەر (مەيە)

注一、مۇشۇ، ماۋۇ، ئاۋۇ، ئاشۇ، شۇ، بۇ، ئۇ 等代词与名词的时位格、向格和从格发生变化时，先在其后加属格附加成分«نىڭ»然后再加其它格附加成分。(请看下表)

代词 格	ماۋۇ	ئاۋۇ	مۇشۇ	ئاشۇ	شۇ	بۇ	ئۇ
主格	ماۋۇ	ئاۋۇ	مۇشۇ	ئاشۇ	شۇ	بۇ	ئۇ
领属格	ماۋۇنىڭ	ئاۋۇنىڭ	مۇشۇنىڭ	ئاشۇنىڭ	شۇنىڭ	بۇنىڭ	ئۇنىڭ
宾格	ماۋۇنى	ئاۋۇنى	مۇشۇنى	ئاشۇنى	شۇنى	بۇنى	ئۇنى
向格	ماۋۇنىڭغا	ئاۋۇنىڭغا	مۇشۇنىڭغا	ئاشۇنىڭغا	شۇنىڭغا	بۇنىڭغا	ئۇنىڭغا
从格	ماۋۇنىڭدىن	ئاۋۇنىڭدىن	مۇشۇنىڭدىن	ئاشۇنىڭدىن	شۇنىڭدىن	بۇنىڭدىن	ئۇنىڭدىن
时位格	ماۋۇنىڭدا	ئاۋۇنىڭدا	مۇشۇنىڭدا	ئاشۇنىڭدا	شۇنىڭدا	بۇنىڭدا	ئۇنىڭدا

注二、指示代词可以发生数和格的变化，但没有第一、第二、第三人称之分。

注三、ئاۋۇ 和 ماۋۇ 口语中常读作为 ئا 和 ما。例如：

ئاۋۇ ئادەم ←—— ئا ئادەم

ماۋۇنىڭدىن ئېلىڭ ←—— مانىڭدىن ئېلىڭ.

ماۋۇ كىتاب ياخشى ←—— ما كىتاب ياخشى.

ئاۋۇ يەرگە بېرىڭ ←—— ئا يەگە بېرىڭ.

3. 疑问代词　　　　سوراق ئالماش

1)问人：　كىم

2)问事、物：　نېمە

3)问时间：　قاچان

4)问处所、方位的： قەيەر، نە، قېنى
5)问数量： قانچە، نەچچە، قانچىلىك، نەچچىلىك
6)问排列顺序： قانچىنچى، نەچچىنچى
7)问性质、特征： قانداق
8)问区别： قايسى
9)问原因、依据或程度： نېمىشقا
قانداقسىگە، نېمانچە

注四、① نە 后附加人称附加成分时，词末要增加辅音 ر。② نە 中的 ئە 音不弱化。例如：

نەرىم، نەرىڭىز، نەرىڭ، نەرىڭلار، نەرى.

疑问代词可以发生数、格、人称的变化，但 نېمانچە، نېمىشقا، قانداقسىگە، قېنى 等代词不发生任何变化。قاچان 不发生人称变化

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 将每一个单词抄写一行。
3. 把下列句子变成疑问句，并掌握句型。

① مەن ئالىم.
② بۇ يېڭى گېزىت.
③ مەن ئوقۇغۇچى.
④ مېنىڭ ئىسمىم گۈلنۇر.
⑤ مەن ئاقسۇلۇق.
⑥ سىز يىگىرمە ياش.
⑦ ئۇ مېنىڭ دوستۇم.
⑧ مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى.
⑨ بىزنىڭ مەكتەپ ئۈرۈمچىنىڭ جەنۇبىدا.
⑩ سىلەرنىڭ ياتاق 4 - بىنادا.
⑪ بىزنىڭ سىنىپتا 24 ئوقۇغۇچى بار.
⑫ مەن جۇڭگو تىللىرى فاكۇلتېتىدا.
⑬ بىر يىل ئون ئىككى ئاي.

⑭ بۈگۈن كۈنگە پەيشەنبە.
⑮ بۈگۈن ھەپتىگە بىر.
⑯ مەن 94 - يىللىق 1 - سىنىپتا.
⑰ يېڭى دەرسنى باشلايلى.
⑱ مۇئەللىم! مېنىڭ سوئالىم بار.
⑲ بۈگۈن مەن دىجورنى.
⑳ ھازىر سائەت بەش بولدى.
㉑ سائەت بەشتىن ئون مىنۇت ئۆتتى.
㉒ سائەت بەشكە ئون مىنۇت قالدى.
㉓ بىز سائەت ئالتىدە ئورنىمىزدىن تۇردۇق.
㉔ ئالىم يەكشەنبە كۈنى بازارغا باردى.
㉕ مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇيمەن.
㉖ ئۇلار چۈشتىن كېيىن تازىلىق قىلىدۇ.
㉗ بىز ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىۋاتىمىز.
㉘ مەن ئاۋۋال تېكىستنى ئوقۇيمەن، ئاندىن تەرجىمە قىلىمەن.
㉙ بەزىلەر يەنە رۇس تىلىمۇ ئۆگىنىۋاتىدۇ.
㉚ مەن دوستۇمنىڭ ئۆيىدە تاماق يېدىم.

4. 把下列句子用三个人称单、复数进行变化。示列:

مەن	شىنجاڭ	ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ	ئوقۇغۇچىسى.
بىز	〃	〃	ئوقۇغۇچىلىرى.
سەن	〃	〃	ئوقۇغۇچىسى.
سىز	〃	〃	ئوقۇغۇچىسى.
سىلەر	〃	〃	ئوقۇغۇچىلىرى.
ئۇ	〃	〃	ئوقۇغۇچىسى.
ئۇلار	〃	〃	ئوقۇغۇچىلىرى.

① بىزنىڭ ئۆيى 10 - بىنادا.

② مەن 94 - يىللىق 1 - سىنىپتا.

③ بىز كىنو كۆرەيلى.

④ ئۇلار سىنىپنى تازىلىسۇنمۇ؟

⑤ ئۇ كىتابخانىغا باردى.

⑥ كەچتە سىنىپقا چىقتىڭىزمۇ؟

⑦ مەن بۈگۈن چۈشتە تاماق يېمىدىم.

⑧ ئۇلار چۈشتە لەڭمەن يەيدۇ.

⑨ مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئىشلەيمەن.

⑩ سىز قايسى فاكۇلتېتتا ئوقۇيسىز؟

⑪ ئۇلار هازىر تاماق يەۋاتىدۇ.

⑫ سەن گېزىت كۆرۈۋاتامسەن؟

5. 用适当的附加成分填空。

① سىلەر ______ مەكتەپ قەيەردە؟

② بىزنىڭ سىنىپ ______ 30 ئوقۇغۇچى بار.

③ بۇ قەلەم مەن ______.

④ بۇ كىمنىڭ گېزىت ______.

⑤ بۇ مېنىڭ لۇغەت ______ ئەمەس.

⑥ ئۇلارمۇ سىلەر ______ دوستلىرىڭلارمۇ؟

⑦ بىز سائەت يەتتە ______ ئەتىگەنلىك تاماق يەيمـ

⑧ سىز بۇ جۈملە ______ ئوقۇڭ..

⑨ مەن ماگىزىن ______ بىر لۆڭگە ئالدىم.

⑩ ئۇلار ئەتە ئاقسۇ ______ ماڭىدۇ.

⑪ مەن دەرس تەكرارلا ______.

⑫ ئۇلار كىنوغا بار ______.

www.uyghurkitap.com

⑬ مەن ئۇيغۇر تىلىنى ياخشى ئۆگەن ______

⑭ مەن تۈنۈگۈن ئاخشام سائەت ئوندا ئۇخلا ______

⑮ سىلەر ئەتە بازارغا چىق ______ ؟

⑯ مەن تۈنۈگۈن كىنو كۆرمە ______ .

⑰ مەن ھازىر گېزىت ئوقۇ ______ .

⑱ مەن ئەتە سائەت بەشتە ئاقسۇغا ماڭ ______ .

6. 用适当的词填空。

① مۇئەللىم تېكىستنى ______ تەرجىمە قىلاي.

② سىلەر سائەت نەچچىدە چۈشلۈك ______ يەيسىلەر.

③ بۇ يېڭى گېزىت ئەمەس، ______ گېزىت.

④ ھازىر سائەت ______ بولدى؟

⑤ بىزنىڭ سىنىپتا 18 ______ بار.

⑥ بۈگۈن دۈشەنبە، ______ سەيشەنبە.

⑦ سىز ______ سىنىپتا؟

⑧ ساۋاقداشلار خەتنى ______ يېزىڭلار.

⑨ لى خۇڭ سىز دوسكىغا ______ .

⑩ بىز سائەت ______ ئورنىمىزدىن تۇردۇق.

⑪ مەن كىتابخانىدىن ______ ئالدىم.

⑫ تاماقنى 3 ـ ئاشخانىدا ______ .

⑬ مەن ئەتە كىر ______ .

⑭ ئۇلار چۈشتىن ______ تازىلىق قىلىدۇ.

⑮ بىزنىڭ سىنىپتا ئۇيغۇر، خەنزۇ، خۇيزۇ ______

مىللەت ئوقۇغۇچىلىرى بار.

7. 将下列句子译成维文。

①你没有《维汉词典》吗？

②我在中语系，他在外语系。

③这是谁的书？

④今天下午我们没有课。

⑤他们是我的朋友，他们是医生。

⑥明天下午你们干什么？

⑦我经常讲维吾尔语。

⑧老师很关心我们。

⑨我到图书馆去，你也去图书馆吗？

⑩她在医院工作。

8. 拼读下列词并注意实际发音。

چارشەنبە، يەكشەنبە، مەنمۇ، سەنمۇ

كىتاب، كىتابلار، مەكتەپ، مەكتىپىم

كىتابىم، ئىككى، ئۈچ، ئىسسىق

ئۈچ كۈن، كەچتە، قاچتى، كۈچلۈك

ياتاق، ياتىقى، چېلەك، چېلىكىڭ

سىنىپ، سىنىپى، مەكتەپ، مەكتىپىم

9. 造句。

① ئوينا- ② تاماق ③ جاۋاب بەر- ④ ئاۋۋال ⑤ ئۈچۈن
⑥ سالامەتلىك ⑦ بۇنداق ⑧ مانا

10. 回答问题。

① سىلەر ھەر كۈنى چېنىقامسىلەر؟

② سىز كىم بىلەن بىللە چېنىقىسىز؟

③ ئۇ سىزنى نەدە كۈتىدۇ؟

④ سىلەر ئاۋۋال نېمە ئىش قىلىسىلەر؟ ئاندىنچۇ؟

11. 句型练习。

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

① بىز ھەر كۈنى | چىنىقايلى.
ئۆيغۇرچە سۆزلەيلى.
بىللە ئوينايلى.
كىنو كۆرەيلى.

② ھېلىقى | بالىمۇ بارسۇن.
كىتابىنىمۇ ئالايلى.
ئادەمنىمۇ چاقىرىڭ.
ئاشخانىغا بارايلى.

③ مەن
بىز
سىز
ئۇلار | ئاۋۇ | يەردە سىلەرنى ساقلايمەن.
ئاشخانىدا تاماق يەيلى.
يەردە گىمناستىكا ئويناڭ.
يەرگە كەتتى.

① بىز
مەن
ئۇ
مەن | ئاۋۋال | چىنىقىمىز،
سۆزنى ئۆگىنىمەن،
ئاقسۇغا بارسۇن،
كىر يۇدۇم، | ئاندىن | تاماق يەيمىز.
تېكىستنى يادلايمەن.
قەشقەرگە بارسۇن.
بازارغا چىقتىم.

⑤ چۈنكى بۇ | بىز
بىز
سالامەتلىكىمىز | ئۈچۈن | پايدىلىق.
ياخشى ئىش.
پايدىلىق.

⑥ قانداق، | سەنمۇ بارامسەن؟
سەنمۇ كۆرەمسەن؟
مېنىڭ گېپىم توغرىمۇ؟
ئادىلمۇ چىقسۇنمۇ؟

ئون سەككىزىنچى دەرس

چۈجىنى كۈزدە ساناڭ.
鸡雏要在秋天数。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① مەن رەسىم سىزىشقا قىزىقىمەن.
② ئۇ ساياھەت قىلىشنى ياخشى كۆرىدۇ.
③ مەن ئۇسسۇل ئوينىيالمايمەن.
④ ئالدى بىلەن تاماق يەيمىز، ئاندىن تانسا ئوينايمىز.
⑤ بەزىلەر يۇمۇر ئېيتىدۇ، بەزىلەر ناخشا ئېيتىدۇ.

تېكىست

مەن رەسىم سىزىشقا قىزىقىمەن

مەن رەسىم سىزىشقا قىزىقىمەن، ئۇنىڭدىن باشقا يەنە ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىشكە ھەم تەنتەربىيىگە ئالاھىدە قىزىقىمەن، پۇتبول ئويناشقىمۇ ئامراق. ئۇ ساياھەت قىلىشنى بەك ياخشى كۆرىدۇ. مېنىڭ دوستۇم ئۇيغۇر ئۇسسۇلىنى بەك ياخشى ئوينايدۇ. مەن ئۇنىڭغا بەك ھەۋەس قىلىمەن، ئەمما ئۆزۈم پەقەت

ئوينىيالمايمەن. بۈگۈن بىز كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتى ئۆتكۈزىمىز. سائەت ئالتىدە رەسمىي باشلايمىز. سىزمۇ قاتنىشىڭ، بىز سىزنى قارشى ئالىمىز. بىزنىڭ ئولتۇرۇشىمىز بەك قىزىيدۇ. ئالدى بىلەن تاماق يەيمىز. ئاندىن ئۇسسۇل، تانسا ئوينايمىز. بەزىلەر يۇمۇر ئېيتىدۇ، بەزىلەر ناخشا ئېيتىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ھەر خىل قىزىقارلىق ئويۇنلارنى ئوينايمىز.

سۆھبەت

ئا: سىز نېمىگە قىزىقىسىز؟

ئە: مەن رەسىم سىزىشقا بەك قىزىقىمەن.

ئا: رەسىم سىزىشتىن باشقا يەنە نېمىلەرگە قىزىقىسىز؟

ئە: ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىشكە ئالاھىدە قىزىقىمەن، سىزچۇ؟

ئا: مەن تەنتەربىيىگە قىزىقىمەن. بولۇپمۇ پۇتبول ئويناشقا ئالاھىدە ھەۋەس قىلىمەن.

ئە: سىز ئۇيغۇرچە ئۇسسۇل ئوينىيالامسىز؟

ئا: ئاز - پاز ئوينىيالايمەن.

ئە: مەن تانسا ئويناشقا بەك ئامراق، بىراق ياخشى ئوينىيالمايمەن. مېنىڭ دوستۇم تانسىغا بەك ئۇستا.

ئا: دوستىڭىز ئارتىسمۇ؟

ئە: شۇنداق، ئۇ ئارتىس، ئۇ ئۆز كەسپىنى قىزغىن سۆيىدۇ.

ئا: بۈگۈن كەچتە بىز ئولتۇرۇش قىلىمىز، سىزمۇ قاتنىشىڭ.

ئە: بولىدۇ، سائەت نەچچىدە باشلىنىيالايسىلەر؟

ئا: سائەت ئالتىدە رەسمىي باشلايمىز.

ئە: ئادەتتە ئولتۇرۇشتا نېمە ئىشلارنى قىلىسىلەر؟

ئا: ئالدى بىلەن تاماق يەيمىز، ئاندىن ئۇسسۇل، دىسكو، تانسا ئوينايمىز.

ئە: يەنە قانداق پائالىيەتلەرنى قىلىسىلەر؟

ئا: بەزىلەر يۇمۇر ئېيتىدۇ، بەزىلەر ناخشا ئېيتىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ھەر خىل قىزىقارلىق ئويۇنلارنى ئوينايمىز.

ئە: ئۇنداقتا، مەن چوقۇم قاتنىشىمەن.

ئا: سىزنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

سۆزلۈك

قىزىق-	(نېمىگە)	感兴趣,喜欢
ئۇنىڭدىن باشقا	(س ب)	除此之外,此外
تەنتەربىيە	(ئى)	体育
پۇتبول	(ئى)	足球
ساياھەت قىل-	(نەدە)	旅游,旅行
ئامراق	(س)	爱,喜欢,喜爱,疼爱
ئۇسسۇل	(ئى)	舞蹈
ھەۋەس قىل-	(نېمىگە)	感兴趣,羡慕
كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتى	(س ب)	娱乐活动
رەسمىي	(س)	正式的
ئولتۇرۇش	(ئى)	聚餐;娱乐晚会
قاتناش-	(نېمىگە)	参加,参与,出席
ئالاھىدە	(س)	特殊,特别

欢迎	(كىمنى) (پ)	قارشى ئال-
特别，尤其是	(ب)	بولۇپمۇ
一点，稍微一点	(ر)	ئاز - پاز
交际舞	(ئى)	تانسا
演员	(ئى)	ئارتىس
热爱	(نېمىنى)	قىزغىن سۆي-
举办娱乐晚会	(نەدە، قاچان)	ئولتۇرۇش قىل-
热闹，热烈	(نېمە)	قىز-
迪斯科	(ئى)	دىسكو
幽默	(ئى)	يۇمۇر
歌，歌曲	(ئى)	ناخشا
有趣味的，很有意思的	(س)	قىزىقارلىق
活动	(ئى)	پائالىيەت
平时	(ر)	ئادەتتە
工匠，师傅；精通，能干的，内行的；善于	(س)	ئۇستا
举行，办，度过	(نېمىنى، نېمىگە)	ئۆتكۈز-
游戏；节目	(ئى)	ئويۇن
说，讲，告诉；唱	(كىمگە، نېمىنى)	ئېيت-

［语法要点］

一、动名词　　ئىسىمداش

动名词是动词的一种非人称形式，它兼有名词和动词的特点。它是表示行为动作名称的一种动词形式，它与名词一样按格、人称、数发生变化，在句中可以充当句子的任何一个成分。

维吾尔语动名词的种类较多。

1. «ش» 型动名词　　«ش» لىق ئىسىمداش

这种动名词由动词词干后分别附加 -ش // -ىش // -ۇش //

-ۋش 构成。

«ش» 型动名词附加成分的附加方法

附加位置	元音结尾之后	辅音结尾之后		
		展唇音节	后元音圆唇音节	前元音圆唇音节
附加成分	ش	ىش	ۇش	ۈش

ئوينا + ش = ئويناش　　سۆزلە + ش = سۆزلەش
ئوقۇ + ش = ئوقۇش　　بەر + ىش = بېرىش
بار + ىش = بېرىش　　تۇت + ۇش = تۇتۇش
بىل + ىش = بىلىش　　تۈز + ۈش = تۈزۈش
ئولتۇر + ۇش = ئولتۇرۇش　　يە + ي + ىش = يېيىش
كۆر + ۈش = كۆرۈش　　يۇ + ي + ۇش = يۇيۇش
دە + ي + ىش = دېيىش

«ش» 型动名词抽象地表示动作或状态。

否定式：

«ش» 型动名词的否定式由动词词干后分别加附加成分 «-ماسلىق // -مەسلىك» 构成。如：

ئوقۇ + ماسلىق = ئوقۇماسلىق
كۆر + مەسلىك = كۆرمەسلىك
ياز + ماسلىق = يازماسلىق
ئولتۇر + ماسلىق = ئولتۇرماسلىق

«ش» 型动名词在句中可作各种句子成分。例如：

（主语）　ھەر كۈنى گېزىت ئوقۇش — ياخشى ئادەت.

每天读报是好习惯。

（谓语）　بىزنىڭ ۋەزىپىمىز — ئۇيغۇرچە ئۆگىنىش.

我们的任务是学习维吾尔语。

(宾语) قەيسەرنىڭ كېلىش ـ كەلمەسلىكىنى بىلمەيمەن.

我不知道凯赛尔来不来。

(定语) هازىر دەم ئېلىش ۋاقتى.

现在是休息时间。

(状语) هازىر تاماق يېيىشكە بارىمەن.

现在我去吃饭。

2. «ماق»型动名词 «ماق» لىق ئىسىمداش

这种动名词由动词词干后分别加附加成分 مەك، ماق 构成。

ماق 动名词常见于诗歌、成语、民谚中，还在词典里作动词的标志。

ئال + ماق = ئالماق   بەر + مەك = بەرمەك

تۇر + ماق = تۇرماق   دە + مەك = دېمەك

ئالماقنىڭ بەرمىكى بار، (有借必有还)

چىقماقنىڭ چۈشمىكى (بار). (有上必有下)

二、能动式动词 ئىمكانىيەت پېئىلى

能动式动词表示主体具有实现动作的能力。例如：

① مەن خەت يازالايمەن.

② سىز ئۇيغۇرچە ئۇسسۇل ئوينىيالامسىز؟

③ مەن ئۇيغۇرچە ئۇسسۇلنى ياخشى ئوينىيالمايمەن.

能动式动词的构成方式：

1. 能动式动词的肯定形式是在动词词干后先加«ـالا// ـەلە// ـيالا// ـيەلە»附加成分，其后再加时态附加成分。如：

ياز + الا + يمەن = يازالايمەن

كەل + ەلە + يمىز = كېلەلەيمىز

ئوقۇ + يالا + دىم = ئوقۇيالىدىم

ئىشلە + يەلە + يسىز = ئىشلىيەلەيسىز

ئوينا + يالا + يسەن = ئوينىيالايسەن

ئوينا + يالايدۇ = ئوينىيالايدۇ

2. 能动式动词的否定形式是在动词词干后先加 «ـال //

«- يەل // -يال// - ەل // - مە» 附加成分，其后再加否定附加成分 «- ما»，然后再加时态附加成分。例如：

بار + ال + ما + دىم = بارالمىدىم

كۆر + ەل + مە + دىڭ = كۆرەلمىدىڭ

ئوقۇ + يال + ما + دۇق = ئوقۇيالمىدۇق

ئىشلە + يەل + مە + يۋاتىدۇ = ئىشلىيەلمەيۋاتىدۇ

ئوينا + يال + ما + يمەن = ئوينىيالمايمەن

ئوينا + يال + ما + يدۇ = ئوينىيالمايدۇ

3. 能动式动词的疑问式：

(1)在能动式动词之后，先加表示疑问的附加成分《م —》，然后再附加 «- دۇ»，最后附加将来时直接陈述式第一人称单、复数附加成分来构成能动式动词第一人称疑问形式。如：(注：ۇ 弱化成 ى)

كۆرەلە + م + دۇ + مەن = كۆرەلەمدىمەن

كۆرەلە + م + دۇ + مىز = كۆرەلەمدىمىز

ئوقۇيالا + م + دۇ + مەن = ئوقۇيالامدىمەن

ئوقۇيالا + م + دۇ + مىز = ئوقۇيالامدىمىز

ئوينىيالا + م + دۇ + مەن = ئوينىيالامدىمەن

ئوينىيالا + م + دۇ + مىز = ئوينىيالامدىمىز

(2)在能动式动词之后先加表示疑问的附加成分《م —》，然后加过去时直接陈述式单、复数附加成分来构成能动式动词疑问形式。如：

بارالا + م + دىم = بارالامدىم

بارالا + م + دۇق = بارالامدۇق

كۆرەلە + م + دىم = كۆرەلەمدىم

كۆرەلە + م + دۇق = كۆرەلەمدۇق

سۆزلىيەلە + م + دىم = سۆزلىيەلەمدىم

يازالا + م + سەن = يازالامسەن

www.uyghurkitap.com

ئوقۇيالا + م + سىز = ئوقۇيالامسىز

كۆرەلە + م + سىلەر = كۆرەلەمسىلەر

ئوينىيالا + م + دۇ = ئوينىيالامدۇ

(3)在能动式动词之后，先加将来时直陈式第一人称单、复数附加成分，然后再加疑问语气词 «مۇ» 来构成能动式动词第一人称疑问形式。如：

يازالا + يمەن + مۇ = يازالايمەنمۇ

يازالا + يمىز + مۇ = يازالايمىزمۇ

ئولتۇرالا + يمەن + مۇ = ئولتۇرالايمەنمۇ

باشلىيالا + يمىز + مۇ = باشلىيالايمىزمۇ

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 将每一个单词抄写一行。

3. 分别写出下列动词的 «ش»，«ماق» 型动名词形式和 «ش» 型动名词的否定式。

示例： ياز ←— يېزىش، يازماق، يازماسلىق.

پاراڭلاش-	ئوخشا-
يېقىنلاش-	تىلە-
تەكرار قىل-	ياردەم بەر-
ئۆگەن-	خەت سال-
يە-	تەكرارلا-
ئۇخلا-	قىل-
بار-	چارچا-
قايت-	ئۆت-

باشلا-	سۈرت-
ئوقۇ-	چىق-
يادلا-	ئىشلە-
تىرىش-	سۆزلە-
كىچىك-	ئاچ-
قىزىق-	سىز-
ئوينا-	قاتناش-

4. 将下列动词按动词能动式肯定形式进行变化。

示例：

ئۆگەن ——→

ئۆگىنەلەيمەن، ئۆگىنەلەيمىز، ئۆگىنەلەيدۇ.

پاراڭلاش-	يېقىنلاش-	تەكرار قىل-
ئۇخلا-	ئۆت-	باشلا-
ئوقۇ-	يادلا-	ئوينا-
چىق-	سۆزلە-	ئىشلە-

5. 将下列动词按动词能动式否定形式进行变化。

示例：

ئۇخلا ——→ ئۇخلىيالمايمەن، ئۇخلىيالمايمىز، ئۇخلىيالمايسىز، ئۇخلىيالمايسەن، ئۇخلىيالمايسىلەر، ئۇخلىيالمايدۇ.

پاراڭلاش-	يېقىنلا-	تەكرار قىل-
ياردەم بەر-	ئۆگەن-	يە-
قىل-	بار-	ئوقۇ-
يادلا-	ئوينا-	چىق-
سۆزلە-	قاتناش-	ئۆت-

6. 把下列能动式动词变为疑问式。

示例：

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بارالايمەن ←—— بارالايمەنمۇ؟

ياردەم بېرەلەيمەن　　بارالمايمەن

كۆرەلەيسەن　　قىلالمايدۇ

يازالايسىلەر　　ئۆگىنەلەيمىز

ئوينىيالمايدۇ　　ئوقۇيالايسىز

قاتنىشالايمەن　　ئىشلىيەلەيمىز

سۆزلىيەلەيسىز　　قايتالمايمىز.

7. 用名词格附加成分和动词能动式附加成分填空。

① مەن تاپشۇرۇق ______ ئىشلە ______ .

② ئۇ ئۇيغۇرچە ______ ياخشى سۆزلە ______ .

③ دوستۇم ئۇسسۇل ______ ياخشى ئوينا ______ .

④ مەن بۈگۈن كىنو ______ بار ______ .

⑤ ئۇ بۈگۈن دەرس ______ كەل ______ .

⑥ مەن ئىمتىھان ______ چوقۇم ئۆت ______ .

⑦ تانسا ______ سائەت يەتتىدە باشلا ______ ؟

⑧ ئەتە مېنىڭ ئىشىم بار. قادىرنىڭ ئۆيى ______ بار ______ .

8. 用动词能动式造句。

ئىشلە-　　باشلا-　　ئوقۇ-

قاتناش-　　ئۇخلا-　　ياردەم بەر-

9. 将下列句子译成维文。

①我会唱歌。

②他未能给我写信。

③我不会用维吾尔文写文章，但会写简单的信。

④第二个问题我没能回答好。

⑤你的话我没能听懂，请您再讲一遍。

10. 回答问题。

① سىز نېمىگە قىزىقىسىز؟

② سىز نېمە تاماققا ئامراق؟

③ دوستىڭىز ئۇسسۇل ئوينىيالامدۇ؟

④ كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتىنى سائەت نەچچىدە باشلايسىلەر؟

⑤ سىز نېمىنى ياخشى كۆرىسىز؟

⑥ بۈگۈن كەچتە سىلەر نېمە ئىش قىلىسىلەر؟

⑦ ئولتۇرۇشتا قانداق پائالىيەتلەر بولىدۇ؟

⑧ سىز تانسا ئوينىيالامسىز؟

⑨ سىلەر قاچان ئولتۇرۇش قىلىسىلەر؟

11. 句型练习。

①
مەن رەسىم سىزىشقا قىزىقىمەن.
ئۇ پۇتبول ئويناشقا قىزىقىدۇ.
بىز تۇرغۇن مۇئەللىمگە ئامراق.
مەن سامسىغا ئامراق.

②	ئۇ	ساياھەت قىلىشنى توپ ئويناشنى تانسا ئويناشنى ناخشا ئېيتىشنى	ياخشى كۆرىدۇ.

③	مەن	ئۇسسۇل ئوينىيالمايمەن. ئۇيغۇرچە سۆزلىيەلمەيمەن. كىنوغا بارالمايمەن. تېكىستنى تەرجىمە قىلالمايمەن.

④	ئالدى بىلەن	تاماق يەيمىز سۆزلەرنى ئۆگىنىمىز تاماق يەيمەن تېكىستنى يادلايسەن	ئاندىن	تانسا ئوينايمىز. تېكىستنى يادلايمىز. سىنىپقا چىقىمەن. تەرجىمە قىلىسەن.
⑤	بەزىلەر	يۇمۇر ئېيتىۋاتىدۇ تاپشۇرۇق ئىشلەۋاتىدۇ تانسا ئويناۋاتىدۇ كۈلۈۋاتىدۇ	بەزىلەر	ناخشا ئېيتىۋاتىدۇ. كىتاب ئوقۇۋاتىدۇ. پاراڭلىشىۋاتىدۇ. يىغلاۋاتىدۇ.

www.uyghurkitap.com

ئون توققۇزىنچى دەرس

> بىر بىكار ئوننى بىكار قىلىپتۇ.
> 一个闲汉搅得十个人没事干。

نۇقتىلىق جۈملىلەر　　重点句子

① شەنبە كۈنى دەرس يوق ئىدى.
② مەن ئالىمجان بىلەن بىللە كىنوغا باردىم.
③ مەن بۇرۇن ئۇ كىنوخانىغا بارمىغانىدىم.
④ كىنو يەنە بەش مىنۇتتىن كېيىن باشلىنىدىكەن.

تېكىست

بۈگۈن ياخشى كىنو بار ئىكەن

شەنبە كۈنى دەرس يوق ئىدى. ئالىمجان بىلەن ئىككىمىز كىنو كۆرۈش ئۈچۈن خەلق كىنوخانىسىغا باردۇق. بىز ئاۋۋال تاماق يېدۇق، ئاندىن بېلەت ئالدۇق. بىز ئالغان بېلەتلەرنىڭ ئورنى ناھايىتى ياخشى ئىكەن. بۈگۈنكى كىنو رەڭلىك ھېكايە فىلىم «ناتونۇش دوست» دېگەن كىنو ئىكەن. مەن بۇ كىنونى

كۆرمىگەنىدىم. بۇرۇن مەن باشقا كىنوخانىلاردا بىرنەچچە قېتىم كىنو كۆرگەنىدىم. ئۇ كىنوخانىلارنىڭ تازىلىقى ئانچە ياخشى ئەمەس ئىدى، بىراق خەلق كىنوخانىسىنىڭ ئىچى ناھايىتى ياخشى ۋە چوڭ ئىكەن. ئورۇندۇقلىرىمۇ يۇمشاق، كىنوخانىنىڭ تەرتىپىمۇ بەك ياخشى ئىكەن.

سۆھبەت

ئا: ئالىمجان، بۈگۈن كىنو بار ئىكەن، كۆرەمدۇق؟

ئە: نېمە كىنو ئىكەن؟

ئا: «ناتونۇش دوست» دېگەن كىنو ئىكەن.

ئە: كۆرەيلى.

ئا: ماڭا ئىككى بىلەت بېرىڭ.

ئە: ئىككى بىلەت ئون كوي.

ئا: قانچىنچى ئورۇن ئىكەن؟

ئە: 18 ـ رەت، 4 ـ، 6 ـ ئورۇن ئىكەن.

ئا: كىنو قاچان باشلىنىدىكەن؟

ئە: يەنە بەش مىنۇتتىن كېيىن باشلىنىدىكەن.

ئا: بۇ كىنو قانداق ئىكەن؟

ئە: بولىدىكەن.

ئا: لى خۇڭنىڭ رولىنى ئالغان ئارتىس قالتىس چىرايلىق ئىكەن.

ئە: ئۇ تالانتلىق ئارتىس، نۇرغۇن كىنولاردا رول ئالغان.

ئا: قورسىقىڭىز ئاچتىمۇ؟

ئە: تازا ئاچتى.

ئا: ئەمىسە تاماق يەيلى.

ئە: تاماقتىن كېيىن ئۇدۇل مەكتەپكە قايتايلى.

ئا: بولىدۇ، شۇنداق قىلايلى.

سۆزلۈك

人民	(ئى)	خەلق
今天的	(س)	بۈگۈنكى
迟到;来晚;晚点	(نېمىگە)	كېچىك-
有色,彩色	(س)	رەڭلىك
软	(س)	يۇمشاق
影片	(ئى)	فىلىم
秩序,条理;头绪	(ئى)	تەرتىپ
前;以前,原先	(ر)	بۇرۇن
陌生的,不认识的	(س)	ناتونۇش
行走,走	(نەگە)	يۈر-
排,行,次序	(ئى)	رەت
角色;作用	(ئى)	رول
了不起,出色的,非常	(ر)	قالتىس
天才的,有天赋的	(س)	تالانتلىق
肚子	(ئى)	قورساق
许多,很多,多	(س)	نۇرغۇن
不怎么,怎么(多用于否定)	(ر)	ئانچە
在哪儿	(ئا)	قېنى
票	(ئى)	بىلەت
好几个,几个	(س ب)	بىرنەچچە
非常,很,太	(ر)	تازا
重要的	(س)	مۇھىم

〔**词语用法说明**〕

一、دېگەن

دېگەن 是动词-دە的形动词形式。

1. 表示"说过,说的"等意思。如:

① سىز ئالىمغا نېمەدېگەن؟

② مەن دېگەن گەپنى ئاڭلىدىڭىزمۇ؟

2. 在句中连接名词性主语和谓语、可突出主语。如：

① بۈگۈنكى كىنو «ناتونۇش دوست» دېگەن كىنو ئىكەن.

② ئۇ دېگەن ياخشى ئوقۇغۇچى.

③ كۆپ ئاڭلاش دېگىنىم — رادىئودىن ئۇيغۇرچىنى كۆپ ئاڭلاش، ئۇيغۇرلارنىڭ پاراڭلىرىنى كۆپ ئاڭلاش دېگىنىم.

④ مەن دېگەن ئوقۇتقۇچى، ئۇ دېگەن كادىر.

二、قېنى

قېنى 除了用在句末或句首表示疑问外，可以用在句首作语气词，表示对某种行为动作的号召、祈使、邀请等。如：

① قېنى، سىزنىڭ كىتابىڭىز؟

② سىزنىڭ دەپتىرىڭىز قېنى؟

③ ئۆمەر مۇئەللىم قېنى؟

④ قېنى، لى خۇڭ سىز دوسكىغا چىقىڭ.

⑤ قېنى، كىم جاۋاب بېرىدۇ؟

三、ئۈچۈن

ئۈچۈن 后置词

1. 与动名词连用表示目的，如：

① مەن بۇ يەرگە ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىش ئۈچۈن كەلدىم.

② بىز كىنو كۆرۈش ئۈچۈن خەلق كىنوخانىسىغا باردۇق.

2. 专指名词谓语所涉及的对象，汉语中用“对……来说”形式表达，如：

① بۇ خىزمەت مەن ئۈچۈن بەك مۇھىم.

② بۇ مەن ئۈچۈن ئاز پۇل ئەمەس.

〔语法要点〕

一、形动词 سۈپەتداش

形动词是动词的一种非人称形式，它兼有形容词和动词的特点。它可以和形容词一样修饰、说明名词，可以名词化。它可以与形容词一样发生变化，也和动词一样有时态、语态、体等各种变化形式，在句中可以作各种句子成分也可以支配宾语。如：

① سىز <u>ئوقۇغان</u> كىتاب قېنى؟

② بىز يېڭى كەلگەن ساۋاقداشلارنى قارشى ئالدۇق.
③ ئالىم بېيجىڭغا بارغان.

形动词有时间意义上的区别。

(1)肯定式:

过去时形动词,是在动词词干后附加 «-غان//-قان//-گەن//-كەن» 附加成分构成。

过去时形动词附加成分及其附加方法

附加方法	最后一个音节由后元音构成的词		最后一个音节由前元音构成的词	
	以后元音或浊辅音结尾之后	以清辅音结尾之后	以前元音或浊辅音结尾之后	以清辅音结尾之后
附加成分	-غان	-قان	-گەن	-كەن
实　例	ياز + غان ئوينا + غان ئوقۇ + غان	ئاچ + قان تۇت + قان قورق + قان	كەل + گەن كۆر + گەن ئىشلە + گەن	كەت + كەن كۆن + كەن ئۆت + كەن

现在时形动词,是在动词词干附加 «-ىۋاتقان//-ۋاتقان//-ۇۋاتقان//-ۈۋاتقان» 附加成分构成。

现在时形动词附加成分及其附加方法

附　加 方　法	开音节 词之后	闭音节词之后		
		最后一个音节由展唇圆元音构成	最后一个音节由圆唇后元音构成	最后一个音节由圆唇前元音构成
附加成分	-ۋاتقان	-ىۋاتقان	-ۇۋاتقان	-ۈۋاتقان
实　例	ئويناۋاتقان ئوقۇۋاتقان	يېزىۋاتقان بېرىۋاتقان	تۇتۇۋاتقان تۇرۇۋاتقان	كۆرۈۋاتقان كۈتۈۋاتقان

将来时形动词,是在动词词干后附加 «-ىدىغان//-يدىغان» 附加成分构成。

将来时形动词附加成分及其附加方法

附加方法	开音节词之后	闭音节词之后
附加成分	-يدىغان	-ىدىغان
实　例	ئوقۇيدىغان ئىشلەيدىغان	ئالىدىغان بېرىدىغان

(2)否定式：

在动词否定式词干后，过去时分别加«-غان // -گەن»；现在时加«-يۋاتقان»；将来时加«-يدىغان»附加成分构成。例如：

يازما + غان = يازمىغان.

كەلمە + يدىغان = كەلمەيدىغان.

بارما + غان = بارمىغان.

(3)疑问式：

形动词的疑问式是在形动词后加上语气词«مۇ»构成。例如：

يازغانمۇ	يازمايۋاتقانمۇ
يازمىغانمۇ	يازىدىغانمۇ
يېزىۋاتقانمۇ	يازمايدىغانمۇ

二、实动词和助动词

مۇستەقىل پېئىل ۋە ياردەمچى پېئىل

维吾尔语里的动词根据它能否独立作句子成分的特点可以分为实动词和助动词。

实动词：凡表示较确定的词汇意义，能独立作句子成分的动词叫实动词。如：

① ئوقۇغۇچىلار كەلدى. ② بىز تېكىستنى يادلىدۇق.

③ يازغان ماقالەمنى كۆردىڭىزمۇ؟

例句中作谓语的-كۆر-, يادلا-, كەل还有例句③里作定语的-يـاز都是有确定的词汇意义的实动词。维吾尔语里动词的绝大部分是实动词。

助动词:不能独立作句子成分,与其它的词结合后表示各种语法意义的动词叫助动词。如:

① ئۇ چاغدا مەن ئوقۇغۇچى ئىدىم.
② سەن ياخشى ئادەم بول.
③ قار يېغىپ كەتتى.
④ ئۇ كىتابنى كۆرۈپ باقتىم.

例句中的ئىدى , بول- , كەت- , باق-都是助动词。它们单独不能作句子成分,只能和前面的词结合才能作句子的谓语。

维吾尔语的助动词根据它的作用可以分为系助动词和体助动词。

系助动词 باغلامچى پېئىل

系助动词是指与静词相连接，使之具有动词性语法范畴的辅助动词。系助动词按其作用和形式又分为完全系助动词和不完全系助动词两种。

(1)完全系助动词:常用的完全系助动词有-قىل , -بول如:

① مەن مۇئەللىم بولدۇم.
② ئۇ ناھايىتى تېز چوڭ بولدى.
③ ئادەم سانى ئون بولدى.
④ ئۇ بالىسىنى شوپۇر قىلدى.
⑤ سەن بۇ ئىشنى بەك ياخشى قىلدىڭ.

(2)不完全系助动词:常用的不完全系助动词有:ئىكەن , ئىدى . ئىمىش。

ئىدى它加在静词或动词的静词性形式之后表示说话者用直接知道所叙述的事件的语气。

www.uyghurkitap.com

«ئىدى» 的人称和数的变化

人称＼数		单数	复数
第一人称		ئىدىم	ئىدۇق
第二人称	普称	ئىدىڭ	ئىدىڭلار
	尊称	ئىدىڭىز	
第三人称		ئىدى	

① ئۆتكەن يىلى ئوقۇغۇچى ئىدىم، ھازىر ئوقۇتقۇچى بولدۇم.
② بۇرۇن بەك ياخشى ئىدىڭىز، يېقىندىن بۇيان ئۆزگەردىڭىز.
③ سىنىپىتىكى ئوقۇغۇچى ئەسلى 20 ئىدى، ھازىر 25 بولدى.
④ مەن سىزگە دېگەن نەرسە مۇشۇ ئىدى.
⑤ مەن مۇشۇ مەكتەپتە ئوقۇغانىدىم.
⑥ ئۇ تۈنۈگۈن كەلگەنىدى.
⑦ بىز ئۇلارنى كۆرگەنىدۇق.

ئىكەن 它加在静词或动词的静词性形式之后表示说话者用间接知道的语气(即根据某种结果，迹象或别人的话语才知道的语气)来说话。

«ئىكەن» 的人称和数的变化

人称＼数		单数	复数
第一人称		ئىكەنمەن	ئىكەنمىز
第二人称	普称	ئىكەنسەن	ئىكەنسىلەر
	尊称	ئىكەنسىز	
第三人称		ئىكەن	

① ئۇنىڭ نەزەرىدە مەن يامان ئادەم ئىكەنمەن.

② سىز بەك ياخشى ئىكەنسىز.
③ ئۇنىڭ بالىسى بەش ئىكەن.
④ ئۇ قەشقەرگە بارغانىكەن.
⑤ مەن سىزنى بۇرۇن كۆرگەنىكەنمەن.
⑥ سىز بۇ يەرگە كەلگەنىكەنسىز.

(3)«ئىكەن ، ئىدى» 的疑问形式

«ئىدى» 的疑问形式在«ئىدى»后面或前面加上语气词«مۇ»构成,但语气词加在前面时«…مۇئىدى»要紧缩成 «…مىدى» 并和前面的词连写。如:

① سىز دوختۇر ئىدىڭىزمۇ؟/ سىز دوختۇرمىدىڭىز؟
② ئۇلار دوختۇر ئىدىمۇ؟/ ئۇلار دوختۇرمىدى؟
③ تۈنۈگۈن سىز ئۆيدە ئىدىڭىزمۇ؟/ تۈنۈگۈن سىز ئۆيدىمىدىڭىز؟

«ئىكەن» 的疑问形式在«ئىكەن» 前面加上语气词«مۇ» 构成,«مۇ ئىكەن»要紧缩成 «مىكەن»并和前面的词连写。如:

① ئۇ شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغانمىكەن؟
② ئۇ ئوقۇغۇچىمىكەن؟
③ ئۇ ئالىم بىلەن يۇرتداشمىكەن؟

注:在口语里ئىكەنمەن , ئىكەنسەن , ئىكەن ,…… 中的«ئى»常脱落,其余部分与前面的词语连读。如:

① مەن ئايگۈل بىلەن ساۋاقداش ئىكەنمەن (ساۋاقداشكەنمەن)
② بىز ئايگۈل بىلەن ساۋاقداش ئىكەنمىز (ساۋاقداشكەنمىز)
③ سەن ئايگۈل بىلەن ساۋاقداش ئىكەنسەن (ساۋاقداشكەنسەن)
④ سىز ئايگۈل بىلەن ساۋاقداش ئىكەنسىز (ساۋاقداشكەنسىز)
⑤ سىلەر ئايگۈل بىلەن ساۋاقداش ئىكەنسىلەر (ساۋاقداشكەنسىلەر)

⑥ ئۇ (ئۇلار) ئايگۈل بىلەن ساۋاقداش ئىكەن (ساۋاقداشكەن)

ئىدى، ئىكەن 与形动词附加成分 «-غان //-قان //-گەن //-كەن» 结合时要连写。如：

ئوقۇغان + ئىدى = ئوقۇغانىدى

ئوقۇغان + ئىكەن = ئوقۇغانىكەن

كەلگەن + ئىدى = كەلگەنىدى

كەلگەن + ئىكەن = كەلگەنىكەن

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 将每一个单词抄写一行。

3. 把下列动词用形动词的过去时、现在时、将来时肯定式进行变化。

示例：

باشلا- : باشلىغان، باشلاۋاتقان، باشلايدىغان

ئاچ-	قىزىق-	ئوينا-
قاتناش-	قارشى ئال-	ئۇلتۇرۇش قىل-
پاراڭلاش-	تەكرار قىل-	يە-
دە-	ئۇخلا-	بار-

4. 把下列动词按形动词的过去时、现在时、将来时否定式进行变化。

示例：

باشلا : باشلىمىغان، باشلىمايۋاتقان، باشلىمايدىغان.

يېقىنلا-	ئۆگەن-	ئوخشا-
قايت-	ئوقۇ-	تىرىش-
ئوينا-	ئۆت-	ئىشلە-
سۆزلە-	ياخشى كۆر-	سۈرت-

5. 用系助动词填空。

www.uyghurkitap.com

① سىز بۇرۇن دوختۇر . . .

② ئۇلارنىڭ سىنىپىدا 30 ئوقۇغۇچى بار . . . .

③ مەن تۈنۈگۈن بازارغا بارغان. . . .

④ مەن سىنىپقا كىرگەندە ئۇ يوق. . . .

⑤ ئۇنىڭ نەتىجىسى ھەممىدىن ياخشى. . . .

⑥ بۇ يىل ھاۋا بەك سوغۇق. . . .

⑦ سىز تېكىستنى تەرجىمە . . . .

⑧ سىنىپىمىزدىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى 30 . . . .

6. 将下列句子译成汉文。

① ئۇلار بىز بىلەن بىللە كىنو كۆرگەن.

② مەن مۇشۇ مەكتەپتە ئالتە يىل ئوقۇغان.

③ بىز بۇ يەرگە تۈنۈگۈن كەلگەن.

④ يېڭى كەلگەن ساۋاقداشلارنى قارشى ئالدۇق.

⑤ مەن بېيجىڭغا بارمىغان.

⑥ ئالىم تاپشۇرۇقنىڭ بىرىنىمۇ ئىشلىمىگەن.

⑦ سىلەر ئوقۇغان كىتابنى بىزمۇ ئوقۇدۇق.

⑧ ئالىم تۈنۈگۈن كىنوغا بارمىغانىكەن.

7. 用下列动词的形动词形式各造一个句子。

كېچىك-، باشلا-، قىزىق-، ياز-، كۆر-، ئوينا-، ئاچ-، قاتناش-، پاراڭلاش-

8. 把下列句子变成疑问句并作否定的回答。

① مەن بۇ كىتابنى ئوقۇغان.

② ئۇ تۈنۈگۈن دەرسكە كەلگەن.

③ مەن چۈشتە كىر يۇغانىدىم.

④ مەن سىنىپقا كىرگەندە ئۇ گېزىت كۆرۈۋاتقانىكەن.

⑤ مەن ئۆتكەن يىلى ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بەرگەن

⑥ بۇ ھېكايىنى دوستۇم تەرجىمە قىلغان.

⑦ يازلىق تەتىلدە ئۇ غۇلجىغا بارغانىدى.

9. 将下列句子译成维文。

①我喜欢听故事。

②你的名字不叫买买提吗？
③去年我十九岁，今年 20 岁。
④原来他们不是伊宁人。
⑤他们来乌鲁木齐以前一点儿维吾尔语都不会。
⑥这些书我数过了，一共是 215 本。

10. 回答问题。

① بۈگۈن چۈشتىن كېيىن دەرس بارمۇ؟
② سىلەر نەگە باردىڭلار؟
③ بۈگۈن نىمە كىنو بار ئىكەن؟
④ بىلەتنىڭ باھاسى قانچە ئىكەن؟
⑤ كىنونى سائەت نەچچىدە باشلايدىكەن؟
⑥ تاماقتىن كېيىن نەگە باردىڭلار؟

11. 句型练习。

①

شەنبە كۈنى بۈگۈن تۈنۈگۈن چارشەنبە	چۈشتىن كېيىن	دەرس يوق ئىدى. كىنوغا بارغانىدىم. بازارغا بارغانىدىم. يىغىنغا قاتناشقانىدىم.

②

مەن ئالىمجان بىلەن بىللە	كىنوغا باردىم. توپ ئوينىدىم. بازارغا بارغان. كۈتۈپخانىغا چىققان.

③

مەن بۇرۇن	بۇ كىنوخانىغا بۇ شەھەرگە بېيجىڭغا ئالىمنىڭ ئۆيىگە	بارمىغانىدىم.

كىنونى		باشلايدىكەن .
يىغىننى		باشلىغانىدى .
④ دەرسنى	سائەت ئالتىدە	باشلايدۇ .
چىراغنى		ئۆچۈرىدىكەن
ئالىم		كەلگەنىدى .
ئاشخاننى		ئاچىدىكەن .

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

يىگىرمىنچى دەرس

بىلىم — كۈچ.
知识就是力量。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① ئاساسىي بىلىملەرنى 1 - يىللىقتىن باشلاپلا پۇختا ئۆگىنىش لازىم.

② دەرسنى دىققەت قىلىپ ئاڭلىغاندىن باشقا خاتىرە يېزىپ مېڭىشىمىز لازىم.

③ خاتا سۆزلەپ قويۇشتىن قورقماسلىق كېرەك.

④ كۆپ ئاڭلاش دېگىنىمىز — دەرسنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاش، رادىئونى كۆپ ئاڭلاش دېگىنىمىز.

تېكىست

ئاساسىي بىلىملەرنى پۇختا ئۆگىنىش لازىم

1. ئاساسىي بىلىملەرنى 1 - يىللىقتىن باشلاپلا پۇختا ئۆگىنىش لازىم. ھازىر بىز ئۆگىنىۋاتقان دەرس تېيىزلىقتىن چوڭقۇرلىشىۋاتىدۇ. شۇڭا ھەربىر دەرسنى قېتىرقىنىپ

ئۆگىنىش لازىم. ئۆگىنىشتە ئالدى بىلەن مۇئەللىمنىڭ سۆزلىگەنلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاش كېرەك. دەرس ئاڭلىغان ۋاقتىمىزدا دىققەت قىلىپ ئاڭلاشتىن باشقا، خاتىرە يېزىپ مېڭىشىمىز كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا مۇئەللىمنىڭ سۆزلىگەنلىرىنى ياخشى ئىگىلىيەلەيمىز. دەرس ۋاقتىدا چۈشەنمىگەن جايلارنى مۇئەللىمدىن سوراش كېرەك.

2. كۆنۈكمىلەرنى تەلەپ بويىچە ياخشى ئىشلەپ مېڭىش لازىم. ھەر كۈنى ئەتىگەن تۇرۇپ تېكىستنى، سۆزنى ئۈنلۈك ئوقۇش لازىم. تېكىست، دىئالوگنى يادلاش لازىم. نۇقتىلىق سۆزلەرگە ئېغىزچە، يېزىقچە جۈملە تۈزۈش لازىم. دائىم ئۇيغۇرچە سۆزلەشكە ئادەتلىنىش، خاتا سۆزلەپ قويۇشتىن قورقماسلىق كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا ئۇيغۇرچىنى ياخشى ئۆگىنەلەيمىز.

سۆھبەت

ئا: سىز نەدە ئوقۇيسىز؟
ئە: مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇيمەن.
ئا: نېمە ئۆگىنىۋاتىسىز؟
ئە: ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىۋاتىمەن.
ئا: كەسپىڭىز ئوبدان ئىكەن.
ئە: سىز ئۇيغۇرچىنى ياخشى سۆزلەيدىكەنسىز، نەدە ئۆگەنگەنىدىڭىز؟
ئا: مەنمۇ مۇشۇ مەكتەپتە ئۆگەنگەن.
ئە: نەدە ئىشلەيسىز؟
ئا: ئۈرۈمچى شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىدە ئىشلەيمەن.
ئە: ئۇنداقتا، ئۆگىنىش تەجرىبىڭىزنى سۆزلەپ بېرەلەمسىز؟
ئا: بولىدۇ، تىل ئۆگىنىشتە ئالدى بىلەن كۆپ ئاڭلاش،

ئۇيغۇر كىتاب تورى uyghurkitap.com

كۆپ سۆزلەش، كۆپ يېزىش كېرەك.

ئە: تەپسىلىي سۆزلەپ بېرەمسىز؟

ئا: كۆپ ئاڭلاش دېگىنىم، دەرس ۋاقتىدا دەرسنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاش، دەرستىن كېيىن رادىئودىن ئۇيغۇرچە ئاڭلاش ئۇيغۇرلارنىڭ پاراڭلىرىنى كۆپ ئاڭلاش دېگىنىم.

ئە: كۆپ ئاڭلىغاننىڭ قانداق پايدىسى بار؟

ئە: پايدىسى كۆپ، ئاڭلاش، چۈشىنىش قابىلىيىتىڭىز ئۆسىدۇ.

ئە: كۆپ يېزىش دېگىنىمىز سۆزلەرنىلا ياز دېگىنىڭىزمۇ؟

ئا: ياق، ئۇنىڭدىن باشقا يېزىقچە جۈملە تۈزۈشنى، تېكىستنى يازما تەرجىمە قىلىشنى كۆپ مەشىق قىلىش دېگىنىم.

ئە: سىزنى كۆپ ئاۋارە قىلدىم، رەھمەت سىزگە.

ئا: ئەرزىمەيدۇ. سىز چوقۇم ئۇيغۇرچە سۆزلەشكە ئادەتلىنىڭ، خاتا سۆزلەپ قويۇشتىن قورقماڭ.

ئە: بولىدۇ، بۇنىڭدىن كېيىن قورقماي سۆزلەيمەن.

ئا: سىزگە ئۇتۇق تىلەيمەن.

ئە: رەھمەت.

سۆزلۈك

پۇختا	(س)	结实的，坚实的，牢固的
تېيىز	(س)	浅
چوڭقۇر	(س)	深，深刻，深厚
تەلەپ	(ئى)	要求
سورا-	(نېمىنى)	问，询问，打听；请求
ئېغىزچە	(ئى)	口头
يېزىقچە	(ئى)	书面
ئادەتلەن-	(نېمىگە)	习惯
خاتا	(س)	错误的

پوزىتسىيە	(ئى)	态度
قورق-	(كىمدىن، نېمىدىن)	怕、害怕,吓,畏惧,恐惧
ئوبدان	(س)	好
دىئالوگ	(ئى)	对话
ھۆكۈمەت	(ئى)	政府
پايدا	(س)	利,利益,好处
ئۆس-	(نېمە)	长,成长,生长,提高;上升
قابىلىيەت	(ئى)	能力,才能
ئاۋارە قىل-	(كىمنى)	麻烦,打扰
مەشق قىل-	(نېمىنى)	练习
شۇڭا	(ب)	因此
ئۇتۇق	(س)	胜利,成绩,成就
جۈملە	(ئى)	句子
تۈز-	(نېمىنى)	造,修理
كېرەك	(س)	要,需要;应当,应该;必须
قېتىرقىنىپ	(س)	刻苦,认真
كۆڭۈل قوي-	(نېمىگە)	用心
خاتىرە ياز-	(نېمىنى)	记笔记
ئىگىلە-	(نېمىنى)	掌握,占有
چۈشەن-	(نېمىنى)	了解,明白,懂得
بويىچە	(تىر)	按照,依照;一直
گەپ	(ئى)	话,语,言
قوي-	(نېمىنى، كىمنى، نەگە)	放,放置;留;提出;戒除
لازىم	(س)	要,必须,应该
ئاساسىي	(س)	基本的,根本的,主要的
بىلىم	(ئى)	知识

〔词语用法说明〕

一、لا

«لا» 是语气词，表示强调、限制，或表示动作与其它动作发生的时间紧密相连。如：

بىر كۈنلا قالدى.　只剩下一天了。

بىز باشتىن باشلاپلا ياخشى ئۆگىنىشىمىز لازىم.

我们应该一开始就好好学习。

بولدىلا، ئۇ بارمىسۇن.　行了，别让他去。

ئۇ ئالىي مەكتەپكە كىرىشتىن بۇرۇنلا ئۇيغۇرچە بىلىدىكەن.

听说他上大学以前就会维吾尔语。

二、لازىم، كېرەك

كېرەك، لازىم 经常与动名词连用，表示对动名词所表达的行为动作实现的必要性。如：

① ئۇيغۇر تىلىنى ياخشى ئۆگىنىش لازىم.

② خاتا سۆزلەپ قويۇشتىن قورقماسلىق كېرەك.

③ ئاساسىي بىلىملەرنى 1 - يىللىقتىن باشلاپلا پۇختا ئۆگىنىشىمىز لازىم.

三、باشقا

1. باشقا用作代词，可以代替已明确提到的人或事物之外的人或事物的名称。如：

① بۇ يىغىنغا بىز قاتناشتۇق، باشقىلار قاتناشمىدى.

② مەن ئالىمنى تونۇيمەن، باشقىلارنى تونۇمايمەن.

③ باشقىلار ئەتە كېلىدۇ.

2. 用作后置词，与带从格的词连用，可起区分和特指的作用。如：

① دەرسنى دىققەت قىلىپ ئاڭلىغاندىن باشقا خاتىرە يېزىپ مېڭىشىمىز لازىم.

② ئالتايدا قازاقلاردىن باشقا يەنە ئۇيغۇر، خەنزۇ، خۇيزۇ، موڭغۇل قاتارلىق مىللەتلەرمۇ بار.

四、بويىچە

بويىچە 副词

1. 表示行为动作的范围。如：

① مەكتەپ بويىچە چوڭ تازىلىق قىلدۇق.
② بىز بۈگۈن سىنىپ بويىچە كىنو كۆردۇق.

2. 表示用某种事物或动作作为依据或基础。如：

① كۆنۈكمىلەرنى تەلەپ بويىچە ياخشى ئىشلەپ مېڭىش لازىم.
② سىز مۇشۇ ئۇسۇل بويىچە ئۆگىنىڭ.

〔语音常识〕

口语中«لى»，«لۇ» 的脱落

چال, قال, كەل , سال, ئال, بول, قىل 等 «ل» 结尾的单音节动词附加 «-ىپ//-ۇپ//-پ» 变副动词后，再加助动词结合起来表示各种情态时，口语中，其中的 «لى» 或 «لۇ» 音节脱落。

例如：

ئېلىپ بېقىڭ، كۆرۈپ باقاي/ ئېپ بېقىڭ، كۆرۈپ باقاي.
你拿过来，让我看看。

ئۇ زۇكام بولۇپ قېلىپتۇ/ ئۇ زۇكام بوپ قېپتۇ.
他感冒了。

بەك ئاۋارە بولۇپ كەتتىڭىز/ بەك ئاۋارە بوپ كەتتىڭىز.
你太辛苦了。

〔语法要点〕

一、副动词 رەۋىشداش

副动词是动词的一种非人称形式，兼有副词和动词的特点。它不能按动词的时态，人称和数发生变化，只表示动作的状态、方式、目的、原因、时间等意义，维吾尔语副动词的种类较多。

پ 副动词(状态副动词) «پ» لىق رەۋىشداش

پ 副动词是在动词词干后附加«-پ//-ىپ//-ۇپ//-ۈپ»附加成分构成。如：

ئىشلە + پ = ئىشلەپ　　ياز + ىپ = يېزىپ
ئوقۇ + پ = ئوقۇپ　　ئال + ىپ = ئېلىپ
كۆر + ۈپ = كۆرۈپ　　تور + ۇپ = تورۇپ
ئولتۇر + ۇپ = ئولتۇرۇپ　　كەل + ىپ = كېلىپ

پ 副动词的否定式是在动词(或动词语态)词干后附加

«ـ ماي // ـ مەي» 构成。如：

ياز + ماي = يازماي

كەل + مەي = كەلمەي

تۇر + ماي = تۇرماي

ئوقۇ + ماي = ئوقۇماي

ئىشلە + مەي = ئىشلىمەي

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

پ 副动词的用法：

(1)修饰动词谓语，表示动作进行的方式。如：

① ئۇ تىرىشىپ ئوقۇيدۇ.

② ئەخمەت توختىماي سۆزلىدى.

(2)当主体发出两个以上的动作时，在不强调各个动作的独立性，而只表示它们之间的顺序和同时存在等关系的情况下，除最后的动词外，其余的动词都要用پ副动词。例如：

① ئۇ ئۇيغۇرچىنى تىرىشىپ ئۆگىنىپ ياخشى نەتىجىگە ئېرىشتى.

② ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، كىيىمىنى كىيىپ، يۈزىنى يۇيۇپ سىرتقا چىقتى.

二、体助动词 تۈس ياردەمچى پېئىلى

维吾尔语里有一部分动词有时与 پ 副动词结合(有的与其它副动词结合)全部或部分地失去原来的词汇意义，给 پ 副动词所指的动作增添某种附加意义。这种失去了原来的词汇意义而给پ副动词所指动作增添某些附加意义的动词叫做体助动词。

维吾尔语中，常用的体助动词有：

ئەت-، بەر-، ئال-، چىق-، يۈر-، تۇر-، بول-، كۆر-، باق-، بار-، سال-، ئۆت-، قوي-، قال-، كەت-، كەل-

(1)体助动词-قال

体助动词-قال 可以和一些不及物动词构成的پ 副动词组合，使 پ 副动词所指动作的出现具有突然、意外等色彩。如：

① مۇئەللىم ئاغرىپ قالدى.

② سائىتىڭىز توختاپ قاپتۇ.

助动词 فال- 也可结合在 ئۇنتۇ-، ئاڭلا-، كۆر- 等几个及物动词构成的 پ 副动词后,表示这种意思。

① مەن ئۇنى بازاردا كۆرۈپ قالدىم.
② تاپشۇرۇق دەپتىرىمنى ئۆيدە ئۇنتۇپ قاپتىمەن.
③ ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قالدىم.

(2)助动词-بول

助动词-بول 与 پ 副动词结合,表示 پ 副动词所指动作涉及到有关事物全部。如:

① تاپشۇرۇقنى ئىشلەپ بولدۇم.
② ماقالەمنى كۆرۈپ بولدىڭىزمۇ؟
— كۆرۈپ بولدۇم.
③ خام سۆزلەرنى بىر قېتىمدىن يېزىپ بولدۇڭلارمۇ؟
— يېزىپ بولدۇق.

(3)助动词 -باق

助动词-باق 与副动词结合,表示主体尝试着做 پ 副动词所指的动作。如:

① بۇ سوئالنى سىز مۇئەللىمدىن سوراپ بېقىڭ.
② بۇ ماگىزىنغا كىرىپ باقايلىمۇ؟
③ ئىمتىھان قەغىزىڭىزنى كۆرۈپ باقايمۇ؟

(4)助动词-كۆر

助动词 -كۆر 与副动词结合时意思和 باق 一样表示主体尝试着做 پ 副动词所指的动作,但是助动词 باق 用的较多。如:

① مەن بۇ كىيىمنى كىيىپ كۆردۈم.
② بۇنداق تاماقنى يەپ كۆرگەنمۇ؟
③ بۇ يولدا مېڭىپ كۆرگەنمۇ؟

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 将每一个单词抄写一行。

3. 把下列动词变成 پ 副动词的肯定和否定形式。

باشلا-	ئۆگەن-	ئوقۇ-
چوڭقۇرلا-	پايدىلان-	ئاڭلا-
دىققەت قىل-	ياز-	ئىگىلە-
چۈشەن-	چۈش-	سورا-
تۇر-	يادلا-	تۈز-
بىل-	ئادەتلەن-	ئىشلە-

4. 选用 پ 副动词的肯定或否定附加成分填空。

① باھار كەل______، قارلار ئېرىشكە باشلىدى.

② مەن سىنىپقا كىر______كىتاب، دەپتەرلىرىمنى ئال______ سىرتقا چىقتىم.

③ تۇرسۇن ئاغرىپ قال______ دەرسكە كەلمىدى.

④ ئۇ تىرىشىپ ئۆگەن______ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدى.

⑤ بىز ئاپتوبۇسقا چۈش______ پىيادە باردۇق.

⑥ پولۇ يە______، لەڭمەن يەيمەن.

⑦ ئۇلار كۇتۇپخانىغا بار______ كىتاب ئوقۇدى.

⑧ ئۇلار مېنى كۆر______ گەپ قىلمىدى.

⑨ دەرس ۋاقتىدا پاراڭ سال______ دىققەت قىلىپ ئاڭلاڭلار.

⑩ تەتىل ئاخىرلاش______ ئوقۇش باشلاندى.

5. 把下列句子变成否定句。

① ئۆتكەن ئايدا بىز ئالدىراش ئىدۇق.

② تۈنۈگۈن مەن ئۆيدە ئىدىم.

③ بۇرۇن بىزنىڭ سىنىپتا بىر ئۇيغۇر ئوقۇغۇچى بار ئىدى.

④ ئۈچ ھەپتە بۇرۇن ئۇ قەشقەردە ئىدى.

⑤ ئۇ كۈنى ھاۋا ئىسسىق ئىدى.

⑥ بۇ ھېكايىنى ئەخمەت تەرجىمە قىلغانىدى.

6. 把下列句子译成汉文。

www.uyghurkitap.com

① سىز بۇ يەردە ئولتۇرۇپ يېزىڭ.
② ئۇكام تونۇگۇن كېلىپ بوگون كەتتى.
③ قورقماي سۆزلەڭلار.
④ بىز چۈشتىن بۇرۇن شەھەرگە كىرىپ، بىرنەچچە كىتاب ئېلىپ قايتىپ كەلدۇق.
⑤ بىز تىرىشىپ ئوقۇيمىز.
⑥ بايا غەيرەت كېلىپ، سىز تونۇگۇن سىزغان رەسىمنى ماڭا بەردى.
⑦ بالىلار مەيداندا ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناۋاتىدۇ.

7. 用下列动词的副动词形式造句。

دىققەت قىل-، تۇر-، يە-، باشلا-، سورا-، ئىشلە-، چۈش-، يادلا-

8. 将下列句子译成维文。

①他进屋来,拿上一本书走了。

②你坐着说吧。

③你慢慢读。

④同学们努力学习维吾尔语。

⑤他吃完饭走出来。

⑥我五点钟回来。

9. 用适当的词填空。

① بالىلار دەرستىن چۈشۈپ ئۆيگە ________.
② بىز خەنزۇچە سۆزلىمەي، ئۇيغۇرچە ________.
③ مۇئەللىم دەرسكە كىرگەندە، ساۋاقداشلار ئورنىدىن ________.
④ ئوقۇغۇچىلار يىغىندا نۇرغۇن ناخشى

پىكىرلەرنى ______ .

⑤ خېتىمنى يېزىپ بولۇپ، پوچتىخانىغا ______ .

10. 用助动词填空。

① بۇ كىتاب ناھايىتى ياخشى، سىز ئوقۇپ ______ .

② تۇردى كېچىكىپ ______ ئەمگەككە قاتنىشالمىدى.

③ مەن بۇ دەرسنىڭ كۆنۈكمىسىنى تېخى ئىشلەپ ______ .

④ ماۋۇ تاماقتىن سىزمۇ يەپ ______ .

⑤ سىز سىنىپقا قاراپ ______ .

⑥ سىز تاپشۇرۇقنى سائەت ئالتىدىن بۇرۇن ئىشلەپ ______ .

11. 回答问题。

① ئاساسىي بىلىملەرنى قانداق ئۆگىنىش لازىم؟

② ھازىر سىز ئوقۇۋاتقان دەرس قانداق؟

③ ئۆگىنىشتە ئالدى بىلەن قانداق قىلىش كېرەك؟

④ مۇئەللىمنىڭ سۆزلىگەنلىرىنى قانداق قىلغاندا ياخشى ئىگىلىيەلەيمىز؟

⑤ دەرس ۋاقتىدا چۈشەنمىگەن جايلارنى قانداق قىلىش كېرەك؟

⑥ كۆنۈكمە، تېكىستلەرنى قانداق ئۆگىنىش كېرەك؟

⑦ ئۆگىنىش ئۇسۇلى توغرا بولۇشتىن باشقا يەنە قانداق قىلىش كېرەك؟

12. 句型练习。

ئاساسىي بىلىملەرنى 1 - يىللىقتىن ① تېكىستنى باشتىن ئۇيغۇرچە سۆز- لەشكە باشتىن	باشلاپلا	پۇختا ئۆگىنىش يادلاپ مېڭىش ئادەتلىنىش	لازىم.

② دەرسنى دىققەت قىلىپ ئاڭلىغاندىن باشقا	خاتىرە يېزىپ مېڭىشىمىز لازىم. جۈملە شەكىللىرىنى ئىگىلەپ مېڭىش لازىم. دەرسكە تولۇق كېلىشىمىز لازىم.

خاتا سۆزلەپ قويۇشتىن باشقىلارنىڭ ئاڭلاپ ③ قېلىشىدىن كېچىكىپ قېلىشتىن ئىمتىھاندىن	قورقماسلىق كېرەك.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

يىگىرمە بىرىنچى دەرس

تاما ـ تاما كۆل بولۇر.
一滴一滴的水能聚成湖泊。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① بىز ئەتە سىنىپ يىغىنى ئاچماقچى.
② بۇ ئىنتايىن مۇھىم يىغىن.
③ سىلەر ياخشىراق تەييارلىق قىلىپ قويۇڭلار.
④ ساۋاقداشلارنىڭ ئۆگىنىش نەتىجىسى يامان ئەمەس.
⑤ دالى ئۆگىنىشتە مەندىن ياخشىراق.

تېكىست

ئەتە سىنىپ يىغىنى ئاچماقچى

ساۋاقداشلار، بىز ئەتە سىنىپ يىغىنى ئاچماقچى، ھەممىڭلار قاتنىشىڭلار. بۇ ناھايىتى مۇھىم يىغىن. مەن سىنىپىمىزنىڭ بۇ بىر مەۋسۇملۇق ئۆگىنىش ئەھۋالىنى خۇلاسە قىلماقچى، يەنە ئەتىلدە دىققەت قىلىدىغان ئىشلارنى ئېيتىپ قويماقچى. سىلەر ئوقۇتۇش خىزمىتىگە قارىتا تەلەپ،

پىكىرىڭلارنى ئوتتۇرىغا قويۇڭلار. يىغىنغا كېچىكىپ قالماڭلار، ۋاقتىدا كېلىڭلار. بۈگۈن كەلمىگەن ساۋاقداشلارغا خەۋەر قىلىپ قويۇڭلار.

سۆھبەت

ئا: ئەتە مۇئەللىم سىنىپ يىغىنى ئاچماقچىكەن.
ئە: نېمە يىغىن ئاچىدىكەن؟
ئا: خۇلاسە يىغىنى ئاچماقچى ئوخشايدۇ.
ئە: ھەممىمىز قاتنىشىدىكەنمىزمۇ؟
ئا: شۇنداق، ھەممىمىز قاتنىشىدىكەنمىز.

× × ×

ئا: بۇ مەۋسۇمدە ساۋاقداشلارنىڭ ئۆگىنىش نەتىجىسى يامان ئەمەس، 30 ئوقۇغۇچىدىن 28 ى ئىمتىھاندىن ئۆتتى، ئىككى ئوقۇغۇچى «ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس» دەرسىدىن ئۆتەلمىدى.
ئە: مۇئەللىم، قايسى ئىككى ئوقۇغۇچى ئۆتەلمىدى؟
ئا: لى خۇڭ بىلەن شاۋ دۇڭ.
ئە: بىز ئۇيغۇر تىلىنى تىرىشىپ ئۆگىنىۋاتىمىز، لېكىن ئۇنۇمى ياخشى بولمايۋاتىدۇ.
ئا: ئۇنداقتا، ۋاڭ لى تەجرىبىسىنى سۆزلەپ بەرسۇن.
ئە: مۇئەللىم، دالى دەرستە مەندىن ياخشىراق، ئۇ سۆزلەپ بەرسۇن.
ئا: ئەمىسە ھەر ئىككىڭلار سۆزلەپ بېرىڭلار.
ئە: ناھايىتى ياخشى بولدى.
ئا: سىلەرنىڭ قانداق پىكىر ـ تەلەپلىرىڭلار بار؟
ئە: فاكۇلتېتنىڭ ئۆگىنىش شارائىتىمىزنى تېخىمۇ

ياخشىلاپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

ئا: يەنە ئىككى كۈندىن كېيىن تەتىل بولىدۇ. تەتىلدە بىخەتەرلىككە دىققەت قىلىڭلار، مەكتەپكە ۋاقتىدا قايتىپ كېلىڭلار.

ئە: چوقۇم ۋاقتىدا قايتىپ كېلىمىز.

www.uyghurkitap.com

سۆزلۈك

يىغىن	(ئى)	会、会议
خۇلاسە قىلـ	(نىمىنى)	作总结
ئوقۇتۇش	(ئى)	教学
خىزمەت	(ئى)	工作
قارىتا	(تىر)	对，针对
پىكىر	(ئى)	意见，主意
خەۋەر قىلـ	(كىمگە، نىمىنى)	通知，报导
نەتىجە	(ئى)	成绩，结果，成果
ئوقۇش	(ئى)	学习，学业
ئۈنۈم	(ئى)	效果，效率，收获
ئۇسۇل	(ئى)	方法，办法，方式
تەجرىبە	(ئى)	经验，试验
سۆزلەپ بەر-	(نىمىنى، كىمگە)	说，讲，告诉
شارائىت	(ئى)	条件，环境
ئۈمىد قىلـ	(نىمىنى)	希望，盼望
بىخەتەرلىك	(ئى)	安全，保险
قايتىپ كەلـ	(نەدىن، نەگە)	回来，返回
تېخىمۇ	(ر)	更，更加
ئوتتۇرىغا قويـ	(نىمىنى)	提出
بۇيان	(ر)	以来

但是　　　　　　　　　　　　　　　　（ب）　　　　　　　　　لېكىن

〔语法要点〕

一、目的动词　　　　　　　　　　مەقسەت پېئىلى

目的动词是动词的非变位形式之一 由 «ماق» 动名词结合附加成分«چى -» 构成，表示打算进行的动作。如：

يازماق + چى = يازماقچى　　كۆرمەك + چى = كۆرمەكچى

ئولتۇرماق + چى = ئولتۇرماقچى　　ئىشلىمەك + چى = ئىشلىمەكچى

تۇرماق + چى = تۇرماقچى　　بەرمەك + چى = بەرمەكچى

ئالماق + چى = ئالماقچى　　كەلمەك + چى = كەلمەكچى

目的动词没有否定形式，它的否定意义是通过与 ئەمەس 连用表示的。例如：

يازماقچى ئەمەس　　كۆرمەكچى ئەمەس

ئىشلىمەكچى ئەمەس　　قارىماقچى ئەمەس

目的动词后附加语气词 مۇ 可构成其疑问形式。例如：

يازماقچىمۇ　　كۆرمەكچىمۇ　　ئوقۇماقچىمۇ

ئىشلىمەكچىمۇ　　كەتمەكچىمۇ　　بەرمەكچىمۇ

二、形容词的级　　　　　　　　　سۈپەت دەرىجىلىرى

维吾尔语的形容词分为性质形容词和关系形容词两种。性质形容词表示事物的形状、性质。如：

ياخشى （好）　　كىچىك （小）　　چوڭ （大）

تار （窄的）　　كەڭ （宽的）　　ئېگىز （高）

关系形容词表示事物与时间、空间动作、抽象概念等的关系，是由名词、形容词、动词、副词等派生出来的。例如：

پلانسىز （无计划的）　　ئەمگەكچان （勤劳的）

بۈگۈنكى （今天的）　　تارتىنچاق （腼腆的）

يىغلاڭغۇ （爱哭的）　　سىياسىي （政治的）

ئەركەك （雄的，公的）　　چىشى （雌的，母的）

维吾尔语的性质形容词表示的特征可以有程度上的差别。这

种差别用级来表示，维吾尔语的大部分性质形容词都有形容词级的变化。

形容词的级有原级、减弱级、增强级、表爱级。

(1)原级　　ئەسلى دەرىجە

形容词的原形即形容词的原级，由形容词的未变化的形式表示。原级是形容词构成其它级的基础形式。如：

چوڭ، يېنىك، ئېغىر، ئېگىز، ياخشى، يېڭى، . . .

(2)减弱级　　كېمەيتمە دەرىجە

表示事物本身性质的减弱，减弱级由原级形容词结合附加成分 - رەك // - راق 构成。如：

چوڭ + راق = چوڭراق　　ياخشى + راق = ياخشىراق

ئېگىز + رەك = ئېگىزرەك　　كەڭ + رەك = كەڭرەك

كىچىك + رەك = كىچىكرەك　　يىراق + راق = يىراقراق

注：形容词按减弱级变化时，«ئە, ئا» 不弱化。如：

ئەلا (优秀) ئەلاراق　　قىسقا (短的) قىسقاراق

(3)增强级　　ئاشۇرما دەرىجە

表示性质特征的程度较原级强的级叫增强级。

构成：首先在形容词第一个音节的元音后附加 پ ，然后再连写整个形容词。如：

يېڭى ← يېپيېڭى　　ئاق (白的) ← ئاپئاق

توغرا ← توپتوغرا

有些形容词的增强级形式与一般形容词的增强级形式略有不同。如：

(绿的→绿油油的)　　يېشىل ← ياپيېشىل

(干净→干干净净的)　　پاكىز ← پاكپاكىز

增强级的构成带有很大的局限性，只有表示事物颜色的形容词和一部分表示事物性质、特征的形容词才具有增强级形式。

(4)表爱级　　ئەركىلەتمە دەرىجە

表示说话者对事物性质特征具有一种喜爱感情的级叫表爱级。

构成：形容词后附加 -غىنە // -قىنە // -گىنە // -كىنە 附加成分构成。如：

سېمىز ← سېمىزغىنە （胖→胖呼呼的）

ئوماق ← ئوماققىنە （可爱的→挺可爱的）

چىرايلىق ← چىرايلىققىنە （漂亮→挺漂亮的）

与形容词增强级的构成一样，表爱级的构成也带有很大的局限性，只有一部分性质形容词才具有表爱级形式。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 把每一个单词抄写一行。

3. 把下列动词变成目的动词。

ئاچ - ، قاتناش - ، خۇلاسە قىل - ، دە - ، تەييارلىق قىل - ، كەل - ، خەۋەر قىل - ، ئۆگەن - ، ئۆت - ، ئەھمىيەت بەر - ، سۆزلە - ، تەكلىپ قىل - ، دىققەت قىل - ، قايت - ، كۆر -

4. 写出下列形容词的减弱级形式。

پاكىز　　يېشىل　　يىراق　　كىچىك

گۈزەل　　ئىسسىق　　ياخشى　　چىرايلىق

چوڭ

5. 选用 «-رەك//-راق» ، «-مەكچى//-ماقچى» 填空并译成汉文。

① ئالىم بۇگۈن چۈشتە سامسا يە______ ئىكەن.

② مۇئەللىم بىزگە سىنىپ يىغىنى ئاچ______ بولۇۋاتىدۇ.

③ بۇ سىنىپ ئۇ سىنىپتىن چوڭ______.

④ ئانارگۈل مەندىن ئېگىز______.

⑤ يەكشەنبە كۈنى بىز بىللە بازارغا چىق______ بولدۇق.

⑥ ھاۋا ناھايىتى ئىسسىق، چاينى كۆپ ______ ئىچىڭلار.
⑦ سىز قىشلىق تەتىلدە ئۆيىڭىزگە قايت ______
⑧ مەن بۇ كۆينەكنى ئال ______ ئەمەس.
⑨ خەتنى چىرايلىق ______ يېزىڭلار.
⑩ ئالىم ئۆزىنىڭ ئۆگىنىش تەجرىبىسىنى سۆزلەپ بەر ______.

6. 将下列句子译成维文。

①我们明天打算去公园。

②你们都想学英语吗?

③后天我准备回家。

④今天晚上你打算干什么?

⑤这张地图比那张地图大一点儿。

⑥时间到了,咱们快点走吧。

7. 用下列动词各造一个带目的动词的句子。

① دە -　② قاتناش -　③ ئۆگەن -

① ئوينا -　⑤ ئولتۇرۇش قىل -　⑥ كۆر -

8. 用下列形容词的减弱级各造一个句子。

① چىرايلىق　② كىچىك　③ ياخشى

④ ئۇستا　⑤ ئىسسىق　⑥ ئېگىز

9. 把短文译成汉文。

بۈگۈن يەكشەنبە، مەن سائەت 10 دا ئورنۇمدىن تۇردۇم. يۈزۈمنى يۇيۇپ، نان بىلەن چاي ئىچتىم. چۈشتە پاتىگۈلنىڭ ئۆيىگە باردىم. ئۆيدە پاتىگۈلنىڭ ئاپىسى بار ئىكەن، پاتىگۈل ئىككىمىز تېلېۋىزور كۆردۇق. پاتىگۈلنىڭ ئاپىسى لەغمەن ئەتتى. مەن لەغمەندىن ئىككى قاچا يېدىم. كەچ سائەت يەتتىدە مەكتەپكە قايتىپ كەلدىم.

(چاي ئىچ 喝茶 ، تېلېۋىزور 电视 ، يۈز 脸)

10. 回答问题。

① مۇئەللىم ئەتە نېمە قىلماقچى؟

② بۇ قانداق يىغىن؟

③ مۇئەللىم يىغىندا نېمە قىلماقچى؟

④ مۇئەللىم ئوقۇغۇچىلارغا نېمە دېدى؟

⑤ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆگىنىش نەتىجىسى قانداق؟

⑥ ئىمتىھاندىن كىم ئۆتەلمىدى؟

11. 句型练习。

① مەن ئەتە	سىنىپ يىغىنى ئاچماقچى.
	بازارغا بارماقچى.
	كىر يۇماقچى.
	تانسىغا بارماقچى.

② بۇ يىغىن	ناھايىتى	مۇھىم يىغىن.
بۇ كىتاب		ياخشى كىتاب.
بۇ ئادەم		ياخشى ئادەم.
بۇ دەرس		قىيىن دەرس.

③ سىلەر	سىنىپ يىغىنىغا	ياخشىراق	تەييارلىق قىلىپ	قويۇڭلار.
	بۇ ئىشنى		ئويلىنىپ	
	تېكىستنى		ئوقۇپ	
	ئەركىنگە		قاراپ	

ساۋاقداشلارنىڭ ئۆگىنىش نەتىجىسى	يامان ئەمەس.
④ ئۇنىڭ ئەھۋالى	
بىزنىڭ تۇرمۇش شارائىتىمىز	

دالى ئۆگىنىشتە	مەندىن	ياخشىراق.
⑤ ئۇنىڭ بويى		ئېگىزرەك.
ئۇنىڭ سالامەتلىكى		ياخشىراق.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

يىگىرمە ئىككىنچى دەرس

سەۋەب قىلساڭ سېۋەتتە سۇ توختار.
只要想办法,筐里能盛水。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① شەرققە قاراپ بىر ئاز ماڭسىڭىز قىزلار ياتىقىغا بارىسىز.

② دەرۋازىنىڭ شەرق تەرىپىدە بىر بىنا بار.

③ بىزنىڭ مەكتىپىمىز 80 يىللىق تارىخقا ئىگە.

④ بۇ بىنادا 18 سىنىپ بولۇپ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئوقۇيدۇ.

تېكىست

گۈزەل مەكتىپىم

سىز شەھىرىمىزنىڭ مەركىزىدىكى چوڭ كوچىنى بويلاپ شەرققە قاراپ بىر ئاز ماڭسىڭىز، يولنىڭ شىمالىدىكى كۆركەم ھەم ھەيۋەتلىك بىر دەرۋازىنى كۆرىسىز. بۇ شەھەرلىك 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ.

دەرۋازىدىن كىرىشىڭىز بىلەن تۈپتۈز ئاسفالت يولنى ۋە يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى رەت - رەت ئورمانلارنى كۆرىسىز. دەرۋازىنىڭ شەرق تەرىپىدە ھەيۋەتلىك بىر بىنا بار. بۇ بىنا تولۇقسىز، تولۇق ئوتتۇرا سىنىپىنىڭ ئوقۇتۇش بىناسى. ئۇنىڭدىن باشقا بۇ بىنادا يەنە ئوقۇتقۇچىلار ئىشخانىسى، مەمۇرىي خادىملار ئىشخانىسى، ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ ئىشخانىسى، قىرائەتخانا ۋە چوڭ - كىچىك ئۈچ مەجلىسخانا بار.

يولنىڭ غەرب تەرىپىدە، باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ بەش كورپۇس ئوقۇتۇش بىناسى بار. بۇ بىنادا 18 سىنىپ بولۇپ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئوقۇيدۇ.

بىنانىڭ كەينىگە ئۆتسىڭىز خىمىيە، فىزىكا، بىئولوگىيە تەجرىبىخانىسى بار. تەجرىبىخانىنىڭ كەينىدە چوڭ بىر تەنتەربىيە مەيدانى بار. شەرق تەرەپتە بىر كورپۇس ئۆي بولۇپ، بۇنىڭدا ئائىلە ئېلېكتر سايمانلىرى رېمونتچىلىق كەسپىي سىنىپى، يەسلى قاتارلىقلار بار.

بىزنىڭ مەكتىپىمىز 80 يىللىق تارىخقا ئىگە.

سۆھبەت

ئا: شەھەرلىك 1 - ئوتتۇرا مەكتەپكە قانداق بارىدۇ؟
ئە: چوڭ كوچىنى بويلاپ شەرققە قاراپ بىرئاز ماڭسىڭىز بارىسىز.
ئا: كەسپىي تولۇق ئوتتۇرىنىڭ ئوقۇتۇش بىناسى قەيەردە؟
ئە: دەرۋازىنىڭ شەرق تەرىپىدە.
ئا: نەگە بارىسىز؟
ئە: خەلق مەيدانىغا.
ئا: ماۋۇ تەرەپتىن مېڭىڭ .
ئە: يېقىن ئەتراپتا ئاشخانا بارمۇ؟

ئا: ئالدىڭىزغا ئىككى يۈز مېتىر ماڭسىڭىز بىر ئاشخانا بار.

ئە: رەھمەت، ئاۋارە قىلدىم.

ئا: شىنجاڭ مېھمانخانىسىغا مۇشۇ يولدىن بارامدۇ؟

ئە: كەچۈرۈڭ، بىلمەيدىكەنمەن، باشقىلاردىن سوراپ بېقىڭ.

سۆزلۈك

مەجلىسخانا	(ئى)	会议室
ئىشخانا	(ئى)	办公室
ئورمان	(ئى)	森林
ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسى	(س ب)	学生会
ھەيۋەتلىك	(س)	雄伟的,庄严的,浩荡的
مەركەز	(ئى)	中心,中央
مەمۇرىي خادىم	(س ب)	行政工作人员
مېھمانخانا	(ئى)	旅馆,饭店
كۆركەم	(س)	壮丽的,美的,美丽的,好看的
فىزىكا	(ئى)	物理
گۈزەل	(س)	美丽的,优美的
دەرۋازا	(ئى)	大门
خىمىيە	(ئى)	化学
كوچا	(ئى)	街,巷
كورپۇس	(م)	栋
شىمال	(ئى)	北
رەھبەرلىك	(ئى)	领导
رېمونتچىلىق	(ئى)	修理,修理业
قىرائەتخانا	(ئى)	阅览室

东	(ئى)	شەرق
城市,城	(ئى)	شەھەر
城市的	(س)	شەھەرلىك
家用电器	(س ب)	ئائىلە ئېلېكتر سايمانلىرى
沿着,顺着	(ىېمىنى)	بويلا-
一点儿,稍微	(س ب)	بىر ئاز
生物	(ئى)	بىئولوگىيە
历史	(ئى)	تارىخ
实验室	(ئى)	تەجرىبىخانا
平坦的,笔直的	(س)	تۈپتۈز
柏油路	(س ب)	ئاسفالت يول

〔词语用法说明〕

قاراپ

1.قاراپ 是 «قارا-» 动词的副动词形式。如:

① دوسكىغا قاراپ ئولتۇرۇڭلار.

② ئۇ ماڭا قاراپ كۈلدى.

2. 作后置词,表示以下意义:

(1)同带有向格的词连用,明确指出行为动作的趋向。

① سىز چوڭ كوچىنى بويلاپ شەرققە قاراپ بىر ئاز ماڭسىڭىز، 1 - ئوتتۇرا مەكتەپكە بارىسىز.

② بىز ئۆرۈمچىدىن ئاقسۇغا قاراپ يولغا چىقتۇق.

(2)同带有向格名词连用,表示进行某种事的依据。

① ئەھۋالغا قاراپ ئىش قىل.

② پېئىللار تولدۇرغۇچى تەلەپ قىلىش - قىلماسلىقىغا قاراپ، ئۆتۈملۈك پېئىل ۋە ئۆتۈمسىز پېئىل دېگەن ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ.

〔语音常识〕

一、合成词或对偶词中 « ئا » 音的读法

如果 « ئا » 音出现在合成词地名或对偶词的前一个成分的末尾时，要读为« ئى »，书面形式不变。如：

读法	写法
قارىماي	قاراماي
ئارىئۆستەڭ	ئارائۆستەڭ
ئاتىئانا	ئاتا ـ ئانا
باشقىباشقا	باشقا ـ باشقا
قارىرەڭ	قارا رەڭ

二、汉语借词的拼写法

1. 汉语借词中的单韵母《a、o、i、u、ü》和双韵母《in、ing、en、eng、un、ün、ang、uan、ua》等按普通话发音拼写。如：

(Bohai)	بوخەي	(zawen)	زاۋېن
(bingtuan)	بىڭتۇەن	(Zhejiang)	جېجياڭ
(lüzhang)	لۈجاڭ	(lishi)	لىشى
(Kunming)	كۇنمىڭ	(shengmu)	شېڭمۇ
(Hangzhou)	خاڭجۇ	(Yünnan)	يۈننەن
(zhonghua)	جۇڭخۇا	(Guangzhou)	گۇاڭجۇ

2.《an、ian、uan、üan、ai、ei、uai、ui》等韵母中的《a》音写成« ئە »,《i》写成« ي »。如：

(Tianjin)	تيەنجىن	(Yan'an)	يەنئەن
(bingtuan)	بىڭتۇەن	(Tian'anmen)	تيەنئەنمېن
(Shanghai)	شاڭخەي	(Xüeyüan)	شۆيۈەن
(Huaihe)	خۇەيخې	(Beijing)	بېيجىڭ
(Changjiang)	چاڭجياڭ	(Guizhou)	گۇيجۇ

3. 汉语普通话中的《üe、uo、ou》复韵母，在维吾尔语里用«ئۇئۆ, ئۇ»写成。如：

(guowuyüan)	گوۋۇيۈەن	(Zhou Enlai)	جۇئېنلەي
(Xüeyüan)	شۆيۈەن	(daxüe)	داشۆ

4. 汉语普通话的《ao、iao》复韵母中的《o》在维吾尔语里

写成« ۋ »。如：

(Jiao Yülu) جياۋ يۈلۈ (Mao Zedong) ماۋ زېدۇڭ

(Shaoshan) شاۋشەن (Liaoning) لياۋنىڭ

5. 汉语普通话的《ong、iong》韵母在维吾尔语里写成 «يۇڭ ， ئۇڭ»。如：

(qiongzhou) چيۇڭجۇ (zongli) زۇڭلى

6. 汉族人名中，姓和名要分开写。如：

(Wang chünyuan) ۋاڭ چۈنيۈەن (zhang ling) جاڭ لىڭ

〔语法要点〕

一、动词条件式 پېئىلنىڭ شەرت رايى

条件式表示假设、虚拟等语法意义。动词的条件式由动词词干结合如下附加成分构成。

人称	数		附加方法：前元音音节	后元音、央元音音节
			ئۆگەنـ ، كۆرـ ، ئىشلە	ئوقۇـ ، ئالـ ، ئېرىشـ
第一人称	单数		ـ سەم	ـ سام
	复数		ـ سەك	ـ ساق
第二人称	单数	普称	ـ سەڭ	ـ ساڭ
		尊称	ـ سىڭىز	ـ سىڭىز
	复数		ـ سەڭلار	ـ ساڭلار
第三人称	单、复数		ـ سە	ـ سا

条件式的否定形式是在动词词干上先加否定附加成分 -ما//مە，然后再加条件式附加成分构成。

ئوقۇ + سام = ئوقۇسام　　ئوقۇ + ساق = ئوقۇساق

ئوقۇ + ساڭ = ئوقۇساڭ　　ئوقۇ + ساڭلار = ئوقۇساڭلار

ئوقۇ + سا = ئوقۇسا　　كىر + سەك = كىرسەك

بىل + سەم = بىلسەم　　كۆر + مە + سەڭلار = كۆرمىسەڭلار

تىرىش + ما + سا = تىرىشمىسا　　ياز + ما + ساق = يازمىساق

ياز + ما + سام = يازمىسام　　بەر + مە + سىڭىز = بەرمىسىڭىز

بەر + سىڭىز = بەرسىڭىز

① كىشىلەر بىلمىسۇن دېسەڭ، بۇ ئىشنى قىلما.

若要人不知，除非己莫为。

② ئالدىنقىلار دەرەخ تىكسە، كېيىنكىلەر سايىداپتۇ.

前人栽树，后人乘凉。

③ تىرىشساق، ئۇيغۇرچىنى ياخشى ئۆگىنەلەيمىز.

如果我们努力，就一定能学好维吾尔语。

④ تىرىشساڭ ئالغا باسىسەن.　你只要努力，就会进步。

条件式动词具有肯定与否定人称和数的变化，没有时的区别。它仅表示将来时意义，条件式动词的过去时或现在时意义是用形动词与 بول - 的条件式形式连用表示的。

① ئەگەر ئالىدىغان بولساڭلار، چاپسان بېرىڭلار.

如果你们要买就赶快去。

② ئۇخلاۋاتقان بولسا، ئەتە كېلەيلى.

如果他在睡觉的话，我们明天来吧。

名词、形容词、数词、代词等充当静词谓语，需要谓语变成条件式时，要在这些词后结合-بول的条件式。如：

① كىم ياخشى بولسا، شۇنىڭدىن ئۆگىنەيلى.

谁好，我们就向谁学习。

② پىكىرىڭلار بار بولسا، بېرىڭلار.　如果你们有意见就提吧。

③ كەچتە كىنو بار بولسا، كۆرەمسىز؟

晚上要是有电影，你看吗？

④ ئەگەر يېڭى كىنو بولسا كۆرىمەن.

如果是新电影，我就看。

条件式还可以表示愿望、请求等意义。如：

① بىر ناخشا ئېيتىپ بەرسىڭىز. 请你唱个歌。

② ئىككىمىز بىرگە بارساق. 我俩一起去，好吗？

③ ئالىي مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇسام، قانداق ياخشى بولاتتى - ھە!

我能上大学该多好啊！

二、附加成分-دىكى/-تىكى及其用法

用在名词或人称代词之后，表示某种事物的存在范围。如：

① مەندىكى ئۇيغۇرچە گېزىتلەر سىنىپنىڭ.

我这儿的维文报是班里的。

② بىزنىڭ سىنىپتىكى ئوقۇغۇچىلار. 我们班的学生。

③ بۇ يەردىكى مەسىلە. 这里的问题。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 将每一个单词抄写一行。

3. 把下列词变成动词的条件式。

ئويۇن قوي - ، بويلا- ، چاقناپ تۇر- ، ياسا- ، قوللا- ، قارا- ، يۇر- ، كېچىك- ، ئاچ- ، سال-

4. 把下列词变成动词条件式的否定形式。

خەۋەر قىل- ، دە- ، ئوينا- ، ئىشلە- ، ياخشى كۆر- ، سۇرت- ، تىرىش- ، تۇز-

5. 用动词的条件式填空。

① ئۆگەنگەن سۆزلۈكلەرنى يادلا _____ قانداق بولىدۇ؟

② ئۇ بار _____ مەنمۇ بارىمەن.

www.uyghurkitap.com

③ ئۇلار كىنو كۆر ______ بىزمۇ كۆرەيلى.

④ ئالدى دەرۋازىدىن كىر ______ يېقىن.

⑤ شەرق تەرەپكە قارا ______ بىر بىنا كۆرۈنىدۇ.

⑥ بىز بار ______ ئۇلار يوق ئىكەن.

⑦ پىكرىڭلار بولما ______ نېمىشقا ئۇنداق دەيسىلەر؟

⑧ ئۇ يەنە بىر قېتىم ئېيتىپ بەر ______.

⑨ پۇلۇڭ يوق بول ______ مەن بېرەي.

⑩ ئوغۇل بول ______ بەك ياخشى بولاتتى.

6. 用适当的附加成分填空。

① بۇ كىتاب قەيسەر ______ بار.

② بىزنىڭ ياتاق ______ ساۋاقداشلار.

③ مەن ئۆگىنىش ______ ئانچە ياخشى ئەمەس.

④ بازار ______ نېمە بار دەيسەن؟

⑤ كۆنۈكمە ______ بەزى سۆزلەرنى ئۆگەنمىگەن.

⑥ بۇ مەن ______ ئەڭ چوڭ خاتالىق.

⑦ سەن ______ بار پۇل مەندىمۇ بار.

⑧ خەت ______ نېمە دەپتۇ؟

7. 用下列词各造一个带动词条件式的句子。

ئاۋارە قىل، دىققەت قىل، تىرىش، قوللا، كەل

8. 将下列句子译成维文。

①假如他不来，我就不去。

②如果你知道就告诉我们。

③这里的问题不简单。

④在校的日子非常有意义。

⑤那边的事情完了吗？

⑥你要玩就好好地玩，不玩就不要玩。

⑦我们班的学生非常好。

⑧你走了，我怎么办？

9. 将下列句子译成汉文。

① بىزنىڭ مەكتەپكە بارسىڭىز، ئالدى بىلەن ناھايىتى

كۆركەم ياسالغان، ھەيۋەتلىك بىر دەرۋازىنى كۆرىسىز.

② ئۈرۈمچىنىڭ شەرق، غەرب، جەنۇب، شىمال تەرەپلىرىنىڭ ھەممىسى تاغ.

③ ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقداشلىرىمنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكى ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتىدۇ.

④ يېقىن ئەتراپتىكى دۇكانلارنىڭ ھەممىسىدە دەپتەر، قەلەملەر بار.

⑤ مەكتىپىمىزدە مىللىي ئۇسلۇبتا سېلىنغان نۇرغۇن ئوقۇتۇش بىناسى بار.

10. 回答问题。

① يولنىڭ شىمالىدا قايسى مەكتەپ بار؟
② دەرۋازىدىن كىرىشىڭىز بىلەنلا نېمىنى كۆرىسىز؟
③ يولنىڭ شەرق تەرىپىدە نېمە بار؟
④ دەرۋازىنىڭ غەرب تەرىپىدە نېمە بار؟
⑤ بىنانىڭ كەينىدە نېمە بار؟

11. 介绍新疆大学。

12. 背会对话,互相提问。

13. 句型练习。

① شەرققە قاراپ بىرئاز ماڭسىڭىز	بىزنىڭ ئۆيگە بارىسىز.
	مەكتەپ كىنوخانىسىغا بارىسىز.
	تەجرىبىخانىغا بارىسىز.
	دەرۋازىغا چىقىسىز.
	مەجلىسخانىغا بارىسىز.
	قىرائەتخانىغا بارىسىز.

② دەرۋازىنىڭ شەرق تەرىپىدە بىر	دۇكان بار.
	ئاشخانا بار.
	مېھمانخانا بار.
	يەسلى بار.
	ئىدارە بار.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

يىگىرمە ئۈچىنچى دەرس

ئۆيدىكى خىيال بازارغا توغرا كەلمەپتۇ.
家里所想的巴扎上行不通。

نۇقتىلىق جۈملە　　　　重点句子

① ئۇ مەيلى يەكشەنبە، مەيلى بايرام كۈنلىرى بولسۇن هاراق ئىچمەيدۇ.
② ئۇ مېنى ئالدى بىلەن ساتىراشخانىغا ئاپىرىدۇ، ئاندىن كىتابخانىغا ئاپىرىدۇ.
③ دادام ماشىنىمۇ، ئۆزىگىمۇ كىتاب سېتىۋالدى.

تېكىست

بۇ خىسلەت دادىڭىزدا بارمۇ؟

مېنىڭ دادامنىڭ غەلىتە مىجەزلىرى يوق، ئۇ مەيلى يەكشەنبە، مەيلى بايرام كۈنلىرى بولسۇن بەزى دادىلاردەك بولۇشىغا ئىچىپ، مەست بولۇپ كوچىلاردا يېتىۋالمايدۇ. دادامنىڭ گاھى - گاھىدا بەزى ئىشلارغا چىچىلىپ قالىدىغانلىقىنى كۆرىمەن، ئەمما مۇنداق چاغلاردا تاماكا

چېكمۇالمايدۇ.
ئۇ ھەر قېتىم مائاش ئالغاندىن كېيىنكى يەكشەنبە كۈنى مېنى بازارغا ئېلىپ چىقىدۇ. ئالدى بىلەن ساتىراشخانىغا ئاپىرىدۇ، ئاندىن كىتابخانىغا باشلاپ بېرىپ ماڭىمۇ ھەم ئۆزىگىمۇ كىتاب سېتىۋالىدۇ. بىر چاغلاردا ئاپام دادامنىڭ كىتاب سېتىۋېلىشىغا قارشى ئىدى. كېيىن ئاپامنىڭ بۇ مىجەزى ئۆزگىرىپ، كىتاب خۇمارى بولۇپ قالدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئائىلىمىز تېخىمۇ ئىناق بولۇپ كەتتى. ئاتا ـ ئانامنىڭ ئىناقلىقى مېنىڭ بەختىم، مەن ئۇلارنىڭ ئۇمىدى.
دوستۇم، بۇ خىل خىسلەت سىزنىڭ دادىڭىزدىمۇ بارمۇ؟ سىز دادىڭىزنىڭ ئاشۇ قامىتىدىن شۇنداق خىسلەتنى ئىزدەپ كۆردىڭىزمۇ؟

سۆھبەت

ئا: سىز ھاراق ئىچەمسىز؟
ئە: بەزىدە ئىچىپ قويىمەن.
ئا: تاماكا چېكەمسىز؟
ئە: ياق، تاماكا چەكمەيمەن، سىزچۇ؟
ئا: مەن تاماكىدىن ئايرىلالمايمەن.
ئە: چەكمىسىڭىز بولمامدۇ؟
ئا: ئۆگىنىپ قاپتىمەن، تاشلىيالمايۋاتىمەن.
ئە: بۈگۈن كەچتە ۋاقتىڭىز بارمۇ؟
ئا: بار.
ئە: كەچتە مەخمۇتنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كېلەيلى.
ئا: بولىدۇ، سائەت نەچچىدە؟
ئە: سائەت بەشتە، دەرۋازا ئالدىدا كۆرۈشەيلى.
ئا: كىرىڭ!
ئە: مەخمۇت بارمۇ؟

www.uyghurkitap.com

ئا: بار، ئۆيگە كىرىڭلار.

ئە: مەخمۇت ياخشى تۇرۇۋاتامسىز؟

ئا: ياخشى تۇرۇۋاتىمەن، ئۆزۈڭلارچۇ؟

ئە: بىزمۇ ئوبدان تۇرۇۋاتىمىز.

ئا: قېنى، چاي ئىچىڭلار، ئېلىڭلار.

ئە: ئېلىۋاتىمىز، كۆپ ئاۋارە بولماڭ.

ئا: بىرەر رومكىدىن ئىچەيلىمۇ؟

ئە: كەچ بولۇپ كەتتى، بىز قايتايلى.

ئا: يەنە بىردەم ئولتۇرمامسىلەر!

ئە: خوش، بىز قايتايلى.

سۆزلۈك

ياتـ	(نەدە)	躺,卧;睡觉
ئىچـ	(نېمىنى)	喝,服,吃
ئىزدە	(نېمىنى)	找,寻找,寻觅
ئىناقلىق	(ئى)	亲善关系,和睦关系
ئۈمىد	(ئى)	希望,期望
ئۆزگەر	(نېمە)	变,变化
مەست بول	(كىم)	醉,喝醉
مەيلى	(ئىم، ب)	好,好吧,行,成,可以
غەلىتە	(س)	奇怪的,奇异的,不正常的
گاھى ـ گاھىدا	(ر)	有时
مائاش	(ئى)	工资
خۇمار	(ئى)	嗜好,癖性,瘾
خىسلەت	(ئى)	风格,品德,气质
قارشى	(ئى)	反对,反抗
ساتـ	(نېمىنى)	卖,出售;出卖

身材,体态	(ئى)	قامەت
幸福	(ئى)	بەخت
尽情	(ر)	بولۇشىغا
那时候	(ر)	بىر چاغ
吸烟,抽烟	(س ب)	تاماكا چەك-
头发	(ئى)	چاچ
时候,时辰	(ئى)	چاغ
生气	(نېمىگە)	چىچىل-
拿去,带	(نېمىنى)	ئاپار-
分,分开;离开	(نېمىنى، نېمىدىن)	ئايرى-
扔;放弃,戒除	(نېمىنى، نەگە)	تاشلا-
酒杯	(ئى)	رومكا
种,类	(س)	خىل

〔**词语用法说明**〕

مەيلى

1. مەيلى(无论、不论、不管)作连词,用在偏句句首，表示概括提出的特殊条件。如:

① ئۇ مەيلى يەكشەنبە، مەيلى بايرام كۈنلىرى بولسۇن هاراق ئىچمەيدۇ.

② مەيلى بۈگۈن، مەيلى ئەتە بولسۇن، بىز چوقۇم بارىمىز.

2. 作语气词,用在句首,表示答应。如:

① بىللە كىنوغا بېرىپ كېلەيلىمۇ؟

— مەيلى، بارساق بارايلى.

② تېكىستنى مەنمۇ يادلاپ بېرەيمۇ؟

— مەيلى.

③ بۇ كىتابنى ماڭا بېرىپ تۇرامسىز؟

— مەيلى، ئېلىڭ.

3. 与动词条件式连用,表示句中所提出的条件由对方选择。

如：

① سىز كىنوغا بارسىڭىزمۇ مەيلى، بارمىسىڭىزمۇ مەيلى.

② ئۇ كەلمىسىمۇ مەيلىما؟

— مەيلى.

〔语音常识〕

ج 的读法

ج 音出现在音节末或词末时一般要读成 ژ 。如：

读 法	写 法
باژ	باج
باژلار	باجلار
كاژ	كاج
كاژلىق	كاجلىق
ۋىژدان	ۋىجدان
ئۆژمە	ئۆجمە
ئەژدات	ئەجداد

〔语法要点〕

一、体助动词« ئال »及其用法

它与以 پ 副动词结合，表示以下两种意义：

1. 表示动作的结果趋向于施动者。如：

① بىز نۇرغۇن كىتابلارنى سېتىۋالدۇق（سېتىپ ئال）.

我们买了许多书。

② ئۇ بىر تال قەلەم تېپىۋالدى（تېپىپ ئال）.

他拾到了一支笔。

③ مەن تاشلاپ بېرەي، سەن پەستە تۇرۇپ تۇتۇۋال（تۇتۇپ ئال）.

我往下扔，你在下面接住。

④ ئوبدان ئولتۇرۇۋال（ئولتۇرۇپ ئال）، يىقىلىپ كېتىسەن.

你得坐好，不然会摔倒的。

www.uyghurkitap.org

2. 表示本不应该做，而偏偏做了的色彩。如：

① سەن رەسىمنى كۆرسەتمىسەڭمۇ، مەن كۆرۈۋالدىم (كۆرۈپ ئالدىم).

② ئۇ مەنمۇ بارىمەن دەپ يىغلاپ تۇرۇۋالدى (تۇرۇپ ئالدى).

③ ئۇ بەزى دادىلاردەك بولۇشقا ئىچىپ، مەست بولۇپ كوچىلاردا يېتىۋالمايدۇ (يېتىپ ئالمايدۇ).

注：پ副动词与体助动词ئال连用时پ变成ۋ并与ئال连写。

二、附加成分 »دەك // تەك« 及其用法

1. 附加在名词或代词后表示某种事物、动作、特征在形状、性质、程度等方面与名词、代词所指称的事物相似。如：

① تۈنۈگۈن بازاردىن سىزنىڭ قەلىمىڭىزدەك بىر قەلەم ئالدىم.

昨天我在街上买了一支你那样的笔。

② ئۇلار ئاكا - ئۇكىدەك ئۆزئارا كۆڭۈل بۆلىدۇ، ياردەم قىلىدۇ.

他们象兄弟似地互相关心，互相帮助。

③ بۇ ماقالە ئۇ ماقالىدەك قىيىن ئەمەس.

这篇文章不象那篇文章那么难。

2. دەك-//تەك- 附加在形动词或形容词后面与 »-تۇر« 或 »-قىل« 连用，可构成句子的复合谓语，并表示对行为动作的回忆或猜测。如：

① سىزنى بىر يەردە كۆرگەندەك تۇرىمەن (قىلىمەن).

我似乎在什么地方见过你。

② ئۇلار ئەتە كېلىدىغاندەك تۇرىدۇ (قىلىدۇ).

他们好象要明天来。

③ سىز ئاغرىپ قالغاندەك قىلىسىز (تۇرىسىز).

你好像是病了。

④ ئۇنىڭ سالامەتلىكى ياخشىدەك قىلىدۇ (تۇرىدۇ).

看来他身体不错。

⑤ بۇ ئۆي بىزنىڭ ئۆيدىن چوڭدەك تۇرىدۇ (قىلىدۇ).

这间房子似乎比我们的大些。

كىتاب نۇر بىكتى

三、«غانلىق» 动名词 «غانلىق» ئىسىمداش

«غانلىق» 动名词，是过去时形动词、现在时形动词、将来时形动词之后分别附加 -لىق//-لىك 构成。

ئوقۇغان + لىق	كەلگەن + لىك	（过去时）
ئوقۇۋاتقان + لىق	كېلىۋاتقان + لىق	（现在时）
ئوقۇيدىغان + لىق	كېلىدىغان + لىق	（将来时）
بارمىغان + لىق	ئىشلىمىگەن + لىك	（过去时）
بارمايدىغان + لىق	ئىشلىمەيدىغان + لىق	（将来时）
بارمايۋاتقان + لىق	ئىشلىمەيۋاتقان + لىق	（现在时）

1. 这种动名词与从格附加成分结合或 ئۈچۈن 连用表示原因，句中作状语。如：

① ئۇ ئاغرىپ قالغانلىقتىن بۈگۈن دەرسكە كەلمىدى.

② مەن ئاغرىپ قالغانلىقىم ئۈچۈن دەرسكە قاتناشمىدىم.

③ ئۇ كىتاب ئوقۇۋاتقانلىقتىن، مېنىڭ كىرگەنلىكىمنى كۆرمىدى.

④ ئۇنىڭ يېشى چوڭ بولغانلىقى ئۈچۈن، بىز بىر نىمە دېيەلمىدۇق.

2. 人称或格附加成分结合，表示动作的过程，这时«غانلىق»动名词的主体要用领属格形式。如：

① مەن دادامنىڭ كۆز يېشى قىلغانلىقىنى كۆرۈپ باققان ئەمەس.

我没有看到过父亲掉眼泪。

② ئۇ بالىسىنىڭ ئوقۇشتىن قاچقانلىقىدىن خەۋەر تاپتى.

他得知孩子逃学了。

③ خىزمەتچىلەرنىڭ ئۆز ئورنىدا ئىشلەۋاتقانلىقىنى

ئاڭلىدىم.

我听说职工们都在各自的岗位上上班。

④ ئۇلارنىڭ نېمە يېزىۋاتقانلىقىنى كۆرمىدىم.

我没看见他们在写什么。

⑤ مېنىڭ كىنو كۆرۈۋاتقانلىقىمنى ساڭا كىم ئېيتتى.

谁告诉你我在看电影。

⑥ ئۇ سېنىڭ بۇ روماننى كۆرىدىغانلىقىڭنى بىلمەيدۇ.

他不知道你要看这本小说。

⑦ سىلەرنىڭ ئۇيغۇرچىنى چوقۇم ياخشى ئۆگىنەلەيدىغانلىقىڭلارغا ئىشىنىمىز.

我们相信你们一定能学好维吾尔语。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词

2. 将每一个单词抄写一行。

3. 先用«غانلىق»或«تەك, دەك»填空并将句子译成汉文。

① ئۇلار خۇددى ئاچا - سىڭىللار ____ ئىناق ئۆتىدۇ.

② بۇ بالا مەكتەپتە ئوقۇغان ____ قىلىدۇ.

③ ئۇ ئۆزىنىڭ خاتا قىل ____ بىلدى.

④ بۈگۈن ئۇ يەنە تاماكا چەككەن ____ تۇرىدۇ.

⑤ ئۇلارنىڭ نېمە دە ____ ئاڭلىيالمىدىم.

⑥ ئۇنىڭ شۇنداق ئېيت ____ ئىشىنىمەن.

4. 用下列动词各造一个带体助动词ئال的句子。

① يات - ② ئۇخلا - ③ ئىگىلە - ④ ياسا - ⑤ كۆر- ⑥ كەل - ⑦ تاماكا چەك - ⑧ يادلا -

5. 按下列句型造句。

① مەيلى . . . . بولسۇن . . . .

② . . . . گاھى ـ گاھىدا . . . .

③ . . . . دىن (تىن) كېيىن . . . .

④ . . . . ھەم . . . .

6. 将下列句子译成维文。

①老师好象很高兴。

②我没看见过他生气。

③好象时间快到了。

④她俩长得就象姐妹。

⑤你听谁说我会说维吾尔语。

⑥我知道他今天要来。

⑦我看见他在喝酒。

⑧你的那个朋友好象是维吾尔族。

7. 将下列句子译成汉文。

① مەن ئۇنىڭ غەلىتە مىجەزى بارلىقىنى بىلىمەن.

② ئاكام مائاشىنى ئالغاندىن كېيىن ئاپامغا بېرىدۇ.

③ ئۇنىڭ روھىي كەيپىياتى بۇرۇنقىدەك ياخشى ئەمەس.

④ مەن ئۇنىڭ دوستىدىن كەلگەن خېتىنى ئوقۇۋالدىم.

⑤ ئانام مېنىڭ توپ ئوينىشىمغا قارشى ئىدى.

⑥ بۇ دۇنيادا ئۇنىڭدەك ئېگىز ئادەم يوق.

8. 回答问题。

① سىزنىڭ دادىڭىزنىڭ مىجەزى قانداق؟

② دادىڭىز مائاش ئالغاندىن كېيىن نېمە ئىش قىلىدۇ؟

③ ئانىڭىز دادىڭىزنىڭ كىتاب سېتىۋېلىشىغا قانداق قارايدۇ؟

ⓘ سىزنىڭ ئاتا ـ ئانىڭىزدا مۇشۇنداق خىسلەتلەر بارمۇ؟

9. 背会对话。

10. 句型练习。

① مەيلى بايرام كۈنلىرى بولسۇن ئۇ مەيلى يەكشەنبە،	مەكتەپتىن چىقمايدۇ.
	دەرس ئۆگىنىشنى بىلمەيدۇ.
	كىنو كۆرمەيدۇ.
	باغچىغا بارمايدۇ.
	بازارغا بارمايدۇ.

② ئۇ ئالدى بىلەن مېنىساتىراشخانىغا ئاپىرىدۇ، ئاندىن	كىتابخانىغا ئاپىرىدۇ.
	بوۋامنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىدۇ.
	بازارغا ئاپىرىدۇ.
	باغچىغا ئاپىرىدۇ.
	كىنوغا ئاپىرىدۇ.
	مۇنچىغا ئاپىرىدۇ.

③ دادام	ماشىنىمۇ، ئۆزىگىمۇ كىتاب سېتىۋالدى.
	رۇسچىنىمۇ، ئىنگلىزچىنىمۇ ئۆگىنىۋالدى.
	شاڭخەينىمۇ، گۇاڭجۇنىمۇ كۆرۈۋالدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

يىگىرمە تۆتىنچى دەرس

ئۆزۈڭ نىمە يېسەڭ، دوستۇڭغا شۇنى قوي.
你自己吃什么，就给朋友端什么。

نۇقتىلىق جۇملىلەر　重点句子

① مەن ئۇنىڭ بىلەن بىر پارتىدا ئولتۇراتتىم.
② ئەخمەتجان مېنىڭ يېنىمدا ئولتۇرغانلىقى ئۈچۈن، مېنىڭ ئالاھىدە ياردىمىگە ئېرىشتى.
③ بالىلار ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىۋاتاتتى.
④ مەن ئىمتىھاننى بېرىپ بولۇپلا، تالاغا چىقتىم.

تېكىست

ياردەم

مەن ساۋاقدىشىم ئەخمەتجاننى كۆرگەندە، بەكمۇ خىجىل بولىمەن.
مەن باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 5 ـ يىللىقىدا ئۇنىڭ بىلەن بىر پارتىدا ئولتۇراتتىم. ئۇ دەرستە ناچار ئىدى. مەن بولسام سىنىپتىكى ئەلاچىلارنىڭ بىرى ئىدىم.

ئەخمەتجان مېنىڭ يېنىمدا ئولتۇرغانلىقى ئۈچۈن مېنىڭ ئالاھىدە ياردىمىگە ئېرىشەتتى. ئۇ تاپشۇرۇقلارنى مەندىن كۆچۈرەتتى. ئىمتىھان ۋاقتىدا مەن ئۇنىڭغا دەپ بېرەتتىم ياكى كۆچۈرتكۈزەتتىم، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىمتىھاندا ئەلا ئۆتەتتى. لېكىن بۇ ئالاھىدە ياردەملەر ئۇنىڭغا پالاكەت ئېلىپ كەلدى.

بىز باشلانغۇچ مەكتەپتىن ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقىش ئالدىدا تۇراتتۇق. ھەممە باللار ئىمتىھانغا جىددىي تەييارلىق قىلىۋاتاتتى. لېكىن ئەخمەتجان ماڭا ئىشىنىپ كىتاب كۆرمەي ئويناپ يۈرەتتى.

بىر كۈنى مۇئەللىم سىنىپقا كىرىپ: «ساۋاقداشلار، بۇ قېتىمقى ئىمتىھاننى بىر تۇتاش ئالىدۇ، شۇڭا ياخشىراق تەييارلىق قىلىڭلار.» — دېدى.

ئەخمەتجان بۇنى ئاڭلاپ بىرئاز قورقتى ۋە ماڭا:

— ئاداش، بۇ قېتىم ئىمتىھاننى بىردىن ئولتۇرغۇزۇپ ئالسا، مەن قانداق قىلىمەن؟ — دېدى.

مەن بىپەرۋالىق بىلەن:

— قورقما، — دېدىم.

ئىمتىھان باشلاندى. بىز بىر پارتىدا بىردىن ئولتۇرۇپ ئىمتىھان بەردۇق. مەن ئىمتىھاننى بېرىپ بولۇپلا تالاغا چىقتىم. مەن ئۇنى ساقلاپ تۇردۇم. بىرئاز ۋاقىتتىن كېيىن ئۇ ئىمتىھان مەيدانىدىن روھى چۈشكەن ھالدا چىقتى. مەن ئۇنىڭ ئالدىغا باردىم. لېكىن ئۇ ماڭا قاراپمۇ قويماي كۆزلىرىگە ياش ئالغان ھالدا يۈگۈرگەن پېتى كېتىپ قالدى.

مانا مەن ھازىر ئۇنىڭدىن بىر سىنىپ يۇقىرى ئوقۇيمەن. ئەگەر ئاشۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭغا ھەقىقىي ياردەم بەرگەن بولسام، ئۇمۇ مەن بىلەن بىر سىنىپتا ئوقۇغان بولاتتى.

سۆھبەت

ئا: سىز قايسى سىنىپتا؟

ئە: مەن 95 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپتا.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئا: سىز لى خۇڭ بىلەن بىر سىنىپتىمۇ؟

ئە: شۇنداق.

ئا: سىنىپىڭىز ئۆگىنىش ھەيئىتى كىم؟

ئە: مەن.

ئا: لى خۇڭ ئۆگىنىشتە قانداقراق؟

ئە: ئوتتۇراھال.

ئا: ئىمتىھان قاچان باشلىنىدۇ؟

ئە: كېيىنكى ھەپتە.

ئا: ئوقۇغۇچىلار قاچان پۈتىدۇ؟

ئە: يەنە ئۈچ يىلدىن كېيىن.

ئا: ئۆگىنىشتە لى خۇڭغا كۆپرەك ياردەم قىلىڭ.

ئە: مەن چوقۇم ياردەم قىلىمەن.

ئا: ئىمتىھاندا كۆچۈرمەڭلار جۇمۇ.

ئە: ھەرگىز كۆچۈرمەيمىز.

ئا: ئىمتىھاننى قانداقراق بەردىڭلار؟

ئە: ناھايىتى ياخشى بەردۇق.

سۆزلۈك

يان	(ئى)	旁边，身边，侧面
يۇقىرى	(س)	高；上，上面；上级
ئىتتىر-	(نېمىنى)	推，搡；推卸
ئېسىت	(ئىم)	可惜

信,相信,信赖;信仰	(كىمگە)	ئىشەن-
得到,获得;受到	(نېمىگە)	ئېرىش-
拿来;带来	(پ)	ئېلىپ كەل-
生命	(ئى)	ئۆمۈر
或,或者	(ب)	ياكى
据住,坐	(نەدە)	ئولتۇر-
低劣的,不好的,不良的	(س)	ناچار
(表示状态)样式,样子	(تىر)	پېتى
真正的,真实的,真的	(س)	ھەقىقىي
(表示状态)	(تىر)	ھالدا
毕业	(س ب)	مەكتەپ پۈت- تۈر-
抄写	(نېمىنى)	كۆچۈر-
含泪,噙泪	(س ب)	كۆزگە ياش ئال-
山洞,岩洞,穴	(ئى)	غار
羞愧,难为情,不好意思;为难	(كىمدىن، نېمىدىن)	خىجىل بول-
等,等待;存,保存;保持,维持;保佑	(نېمىنى، نەدە)	ساقلا-
情绪低落	(س ب)	روھى چۈش-
前,前面,前边	(ئى)	ئالد (ئالدى)
优等生	(ئى)	ئەلاچى
担心,担忧,惦念	(نېمىدىن)	ئەنسىرە-
优良的,优秀的,优异的	(س)	ئەلا
马虎,粗心大意	(ئى)	بىپەرۋالىق

بىر تۇتاش	(س ب)	统一
پالاكەت	(س)	灾祸，灾难；笨的，笨拙的
تالا	(ئى)	外面，室外，野外
ئاداش	(ئى)	朋友；伙计

〔词语用法说明〕

一、هالدا

1. هالدا 是后置词，该词往往和形容词或形动词连用，表示行为动作的状态，可充当句子的状语。如：

① ئۇ ئىمتىھان مەيداندىن روھى چۈشكەن هالدا چىقتى.

② مۇئەللىم خۇشال هالدا كىرىپ كەلدى.

2. 有时也用于作者语言和人物语言之间。如：

ئانا بالىغا كۆيۈنگەن هالدا:

— بالام، گەپ ئاڭلا - هە! — دېدى.

二、پېتى

پېتى 与形动词连用，充当句子的状语，表示后一个动作按前一个动作的状态下进行。例如：

① ئۇ يۈگۈرگەن پېتى ئۆيگە كىرىپ كەلدى.

② ئۇ ئۆيگە كىرگەن پېتى تېلېۋىزورنى ئاچتى.

〔语法要点〕

一、动词直接陈述式反复过去时

ۋاستىسىز بايان رايىدىكى تەكرار ئۆتكەن زامان خەۋەر شەكلى

反复过去时主要表示说话时刻前反复发生或持续存在的动作。

反复过去时是在动词词干上先加 ـات//ـەت//ـيت，然后再附加过去时直接陈述式人称附加成分而构成。

动词直接陈述式反复过去时的附加成分及其附加方法

人称 \ 数 \ 附加成分 \ 附加方法			元音结尾的词	辅音结尾的词	
				前元音音节	后元音或央元音音节
			(-يت)	(-ەت)	(-ات)
第一人称	单数		يتتىم	ەتتىم	اتتىم
	复数		يتتۇق	ەتتۇق	اتتۇق
第二人称	单数	普称	يتتىڭ	ەتتىڭ	اتتىڭ
		尊称	يتتىڭىز	ەتتىڭىز	اتتىڭىز
	复数		يتتىڭلار	ەتتىڭلار	اتتىڭلار
第三人称	单、复数		يتتى	ەتتى	اتتى

反复过去时的否定形式是在否定动词词干后先加 -يت 然后再加过去时直接陈述式人称而构成。

ئوقۇ + يت +

تىم = ئوقۇيتتىم (ئوقۇمايتتىم)
تۇق = ئوقۇيتتۇق (ئوقۇمايتتۇق)
تىڭ = ئوقۇيتتىڭ (ئوقۇمايتتىڭ)
تىڭىز = ئوقۇيتتىڭىز (ئوقۇمايتتىڭىز)
تىڭلار = ئوقۇيتتىڭلار (ئوقۇمايتتىڭلار)
تى = ئوقۇيتتى (ئوقۇمايتتى)

كەل + ەت + تىم = كېلەتتىم (كەلمەيتتىم)

تۇق = كېلەتتۇق (كەلمەيتتۇق)

تىڭ = كېلەتتىڭ (كەلمەيتتىڭ)

تىڭىز = كېلەتتىڭىز (كەلمەيتتىڭىز)

تىڭلار = كېلەتتىڭلار (كەلمەيتتىڭلار)

تى = كېلەتتى (كەلمەيتتى)

ياز + ات + تىم = يازاتتىم (يازمايتتىم)

تۇق = يازاتتۇق (يازمايتتۇق)

تىڭ = يازاتتىڭ (يازمايتتىڭ)

تىڭىز = يازاتتىڭىز (يازمايتتىڭىز)

تىڭلار = يازاتتىڭلار (يازمايتتىڭلار)

تى = يازاتتى (يازمايتتى)

بىل + ەت + تىم = بىلەتتىم

قىل + ات + تىم = قىلاتتىم

كىر + ەت + تىم = كىرەتتىم

كىچىك + ەت + تىم = كىچىكەتتىم

疑问式：有两种

(1)在上述肯定式和否定式后加语气词«مۇ»构成。如：

ئوقۇيتتىم + مۇ = ئوقۇيتتىممۇ (ئوقۇمايتتىممۇ)

كېلەتتىم + مۇ = كېلەتتىممۇ (كەلمەيتتىممۇ)

يازاتتىم + مۇ = يازاتتىممۇ (يازمايتتىممۇ)

تىرىشاتتىم + مۇ = تىرىشاتتىممۇ (تىرىشمايتتىممۇ)

ئوقۇيتتۇق + مۇ = ئوقۇيتتۇقمۇ (ئوقۇمايتتۇقمۇ)

كېلەتتىڭ + مۇ = كېلەتتىڭمۇ (كەلمەيتتىڭمۇ)

يازاتتىڭىز + مۇ = يازاتتىڭىزمۇ (يازمايتتىڭىزمۇ)

يازاتتىڭلار + مۇ = يازاتتىڭلارمۇ (يازمايتتىڭلارمۇ)

تىرشاتتى + مۇ = تىرشاتتىمۇ (تىرشمايتتىمۇ)

(2)在动词词干上(包括否定形式)先加疑问附加 «-ام//ەم//-م» 再加以«ت»(-تى. . .-تىم) 起头的过去时直陈式人称附加成分构成。如:

ئوقۇ + م + تىم = ئوقۇمتىم (ئوقۇمامتىم)

كەل + ەم + تىم = كېلەمتىم (كەلمەمتىم)

ئوقۇ + م + تىڭ = ئوقۇمتىڭ (ئوقۇمامتىڭ)

كەل + ەم + تى = كېلەمتى (كەلمەمتى)

ياز + ام + تىڭىز = يازامتىڭىز (يازمامتىڭىز)

تىرىش + ام + تىڭلار = تىرىشامتىڭلار (تىرىشمامتىڭلار)

① ئۇلار بىر - بىرىنى ياخشى چۈشىنەتتى. 他们互相很了解。

② ئۇ دائىم كىنو كۆرەتتى. 他经常看电影。

③ كەپتەرلەر ئاسماندا پەرۋاز قىلاتتى. 鸽子在天空飞翔。

④ ئۇ ھەر يەكشەنبە كۈنى بىزنىڭ ئۆيگە كېلەتتى.

每个星期他都到我们家来。

这种过去时如果与条件式连用,它所表达的仅仅是对过去可能发生的行为的一种估计、虚构或愿望。

① ئۇ بۇ يەردە بولسا، قانداقلا بولمىسۇن بىرەر ئامال تاپقان بولاتتى.

他要是在这儿,好歹也能拿出个主意。

② ئۇ ۋاقىتتا ئۇ كەلمىگەن بولسا، مەن بازارغا باراتتىم.

那时候如果他不来,我就去市场了。

二、动词的语态(一) پېئىل دەرىجىلىرى

语态表示动作与主体之间的关系。

根据语法意义,动词的语态可以分为主动态、被动态、自复态、使动态和交互—共同态五种。

1・主动态 ئەسلى دەرىجە

动词除人称附加成分以外的词干就是主动态形式,主动态表示动作行为由主体发出并由主体完成。例如:

卡斯木穿了袷袢。 ① قاسىم چاپىنىنى كىيدى.

是阿里木派我来的。 ② مېنى ئالىم ئەۋەتتى.

我问你一个问题 ③ مەن سەندىن بىر سوئال سوراي.

以上例句中的 كىيـ ، ئەۋەتـ ، سورا ـ 等动词都是动词的主动态形式。

2·使动态(一) مەجبۇر دەرىجە

使动态表示行为动作不是由主体自己完成,而是主体促使另外的客体(人或物)来执行或完成动作。使动态,在动词词干后附加以下附加成分构成。

① ـت ② ـغۇز // ـقۇز // ـگۈز // ـكۈز ③ ـۈر // ـۇر ④ ـدۇر // ـتۇر // ـدۈر // ـتۈر .

(1)在以元音和ر، ي结尾的多音节动词后结合附加成分ت构成。如:

(读→使读,数) ئوقۇ + ت = ئوقۇتـ

(说→让说) سۆزلە + ت = سۆزلەتـ

(增多→使增多) كۆپەي + ت = كۆپەيتـ

(号召、召唤→使号召,使召唤) چاقىر + ت = چاقىرتـ

(2)在以元音和ر结尾的单音节动词以及辅音ت结尾的动词后,一般结合附加成分 ـكۈز // ـگۈز // ـقۇز // ـغۇز 构成。如:

(吃→让吃) يە + گۈز = يېگۈز

(去→让去) بار + غۇز = بارغۇز

(躺→让躺) يات + قۇز = ياتقۇز

(走→让走) ماڭ + غۇز = ماڭغۇز

有少数常用动词的使动态形式是不规则的,要熟记。如:

قايتـ ← قايتۇرـ

كۆرـ ← كۆرسەتـ

ئولتۇرـ ← ئولتۇرغۇزـ

我让别人修了房子。 ① ئۆينى ياساتتىم.

我让孩子们烧了茶水。 ② چاينى بالىلارغا قايناتقۇزدۇم.

语态附加成分的叠用

因交际的需要，维吾尔语中一个主动态动词词干后，可以接加两个甚至三个语态附加成分。如：

主动态—使动态—使动态

مەن ئۇنىڭغا كىتاب جاھازىسى ياساتقۇزدۇم.

(ياسا + ت + قۇز + دۇم)

مەن ئۇنىڭغا مۇئەللىم دىققەت قىلمىغان ۋاقىتتىن پايدىلىنىپ كۆچۈرتكۈزەتتىم.

(كۆچۈر + ت + كۈز + ەتتىم)

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 将每一个单词抄写一行。

3. 把下列动词变成动词直接陈述式反复过去时的肯定式、否定式和疑问式。

① يۇگۈر- ⑥ خىجىل بول-
② ساقلا- ⑦ ئەنسىرە-
③ ئېيت- ⑧ ياردەم بەر-
④ ئىشەن- ⑨ كەل-
⑤ ئولتۇر- ⑩ يە-

4. 用下列动词各造一个带使动态动词的句子。

ئىشەن- بار-
دە- قورق-
ياز- ساقلا-
ئولتۇر- كۆپەي-

5. 把下列句子分别变成否定句和疑问句。

① مەن ئۇنىڭ بىلەن بىر پارتىدا ئولتۇراتتىم.

② ئۇ تاپشۇرۇقلارنى مەندىن كۆچۈرەتتى.

③ ئۇ ماڭا ناخشا ئېيتىپ بېرەتتى.

④ بىز داۋاملىق ئۈنلۈك ئوقۇيتتۇق.

⑤ ئۇ ئىمتىھاندىن ئەلا ئۆتەتتى.

6. 将下列句子译成维文。

①老师让我们坐在一起。

②我经常让他唱歌。

③上中学时我常打球。

④我们以前不懂维吾尔语。

⑤那时，你还小，你懂什么？

⑥妈妈，我小时候喜欢听歌吗？

⑦我不让他说。

⑧父母不让我和他玩。

⑨真的，他以前每次考试都是优。

⑩姐姐不让我去。

7. 将下列句子译成汉文。

① سىز بۇ ئەھۋالنى ئۇنىڭغا چۈشەندۈرۈپ قويدىڭىزمۇ؟

② ئۇ چاغدا مەن ئىمتىھاندىن بەك قورقاتتىم.

③ بۇ قېتىمقى ئىمتىھانغا ياخشى تەييارلىق قىلالمىدىم.

④ بىر يىللىق ئۆمۈرۈم بىكارغا كەتتى. ئەمدى ۋاقىتنى چىڭ تۇتىمەن.

⑤ مېنىڭ ياخشى كۆڭلۈم ئۇنىڭغا پالاكەت ئېلىپ كەلدى.

⑥ ئېسىت، ئاشۇ ۋاقىتتىكى كۈنلىرىم.

⑦ ئۇ ئىشلارنى مەنمۇ بىلەتتىم.

8. 回答问题。

① سىز ئەخمەتجاننى كۆرگەندە قانداق بولىسىز؟

② سىز ئەخمەتجانغا قانداق ياردەم بەردىڭىز؟

③ ئەخمەتجان قانداق بىر ئوقۇغۇچى ئىدى؟

④ ئىمتىھاندا قانداق قىلدىڭلار؟

⑤ ئىمتىھاندىن كېيىن قانداق بولدى؟

⑥ سىز قانداق ئويلىدىڭىز؟

9. 背会对话,互相提问。

10. 句型练习。

① مەن ئۇنىڭ بىلەن	بىر ياتاقتا ياتىمەن.
	بىر مەكتەپتە ئوقۇيمەن.
	بىر زاۋۇتتا ئىشلەيمەن.
	بىر يەردە ئولتۇرىمەن.
	بىر يەردە تۇرىمەن.

② ئەخمەتجان مېنىڭ يېنىمدا ئولتۇرغانلىقى ئۈچۈن	گېپىمنى ئاڭلىيالىدى.
	خېتىمنى كۆرەلىدى.
	مەندىن كۆچۈرەلىدى.
	مېنىڭدىن سورىدى.
	مەندىن ئىمزا تارتتى.

③ بالىلار	ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىۋاتاتتى.
	تاماق يېۋاتاتتى.
	باغچىغا كېتىۋاتاتتى.

④ مەن ئىمتىھاننى بېرىپ بولۇپلا	ياتاققا قايتتىم.
	بازارغا باردىم.
	ئۆيگە خەت يازدىم.
	تالاغا چىقتىم.
	ئۇنى ساقلىدىم.
	بىرئاز قورقتۇم.

www.uyghurkitap.com

يىگىرمە بەشىنچى دەرس

ئوتى بار يەرنىڭ سۈيى يوق، سۈيى بار يەرنىڭ ئوتى يوق.
有草的地方无水，有水的地方无草。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① گۈزەلنۇر سىنىپتىكى قىزلارنىڭ ئەڭ چىرايلىقى.

② گۈزەلنۇر كۆڭلەكنى دوستلىرىغا كۆرسىتىۋاتقاندا تۇيۇقسىز پۇتىغا سۇ چاچىراپ كەتتى.

③ گۈزەلنۇر نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي، سائەتنى تۇتقان پېتى تۇرۇپلا قالدى.

تېكىست

گۈزەللىك

گۈزەلنۇر سىنىپتىكى قىزلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ چىرايلىقى. بۈگۈن گۈزەلنۇر ئاپىسىغا ئالدۇرغان يېڭى سائەتنى تاقاپ، هاۋا رەڭ كۆڭلەكنى كىيىپ مەكتەپكە كەلدى. دەرس تۈگىگەندىن كېيىن گۈلنۇر بىلەن بىرقانچە قىز سىنىپتا قېلىپ،

گۈزەلنۇرنىڭ كۆڭلىكى، سائىتى ھەققىدە پاراڭغا چۈشتى. گۈزەلنۇر كۆڭلىكنى دوستلىرىغا كۆرسىتىۋاتقاندا، تۇيۇقسىز پۇتىغا سوغۇق بىر نەرسە تەگكەندەك بولدى. ئۇ دەررۇ ئارقىغا بۇرۇلۇپ يەر سۈپۈرۈۋاتقان تۇرسۇنگۈلنى كۆردى.

— ئاستاراق سۈپۈرسەڭ بولمامدۇ؟ — دېدى گۈزەلنۇر ئاچچىق بىلەن. تۇرسۇنگۈل يۈزى قىزارغان ھالدا:

— خاپا بولما، تېگىپ كېتىپ قالدى . . . .

گۈزەلنۇر چىرايىنى تۈرۈپ: كۆزۈڭ كۆرمەمدۇ! قاراپ تۇرۇپ پۇتۇمغا لاي چاچرىتىۋەتتىڭ، سۈپۈرۈشنى بىلمىسەڭ سۈپۈرگىنى قويۇپ ئىشىڭنى قىل! — دېدى.

— خاپا بولما، قەستەن قىلغىنىم يوق . . .

— خاپا بولما دېسەڭ ئىش تۈگەمدىكەن!

گۈزەلنۇر ئۆيگە قايتىپ كەلدى. قولىدا ئانىسى تېخى چۈشتىلا ئېلىپ بەرگەن سائىتى يوق تۇراتتى. ئۇ سائىتىنى نەگە چۈشۈرۈپ قويغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرەلمىدى. ئۇ ئانىسىغا نېمە دېيىشىنى زادىلا بىلمەيتتى. شۇ ئەسنادا ئىشىكنى بىرى چەكتى. ئۇ ئىشىكنى ئاچتى، ئىشىك ئالدىدا ئۇ ئۆچ كۆرىدىغان ساۋاقدىشى تۇرسۇنگۈل تۇراتتى. گۈزەلنۇر ئۇنى كۆرۈپ، ئالىيىپ تۇرۇپ سورىدى:

— نېمىگە كەلدىڭ؟

— مەن . . .

— ئىشىڭ بارمىدى؟

— ھەئە . . .

ئۇ يانچۇقىدىن قانداقتۇر بىر نەرسىنى ئالدى ۋە گۈزەلنۇرغا كۆرسىتىپ تۇرۇپ سورىدى:

— بۇ سىنىڭمۇ؟

گۈزەلنۇر ئۆز سائىتىنى كۆرۈپ شۇنداق خۇشال بولۇپ كەتتى.

— ھەئە مېنىڭ ! . . . دېدى ئۇ ھاياجان ئىچىدە.
— سىنىپنى سۈپۈرۈۋېتىپ تېپىۋالدىم، چۈشتە قولۇڭدا كۆرگەنتىم . . . گۈزەلنۇر نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي، ساڭگىلاپ تۇتقان پېتى تۇرۇپلا قالدى.
شۇ چاغدا ئۆزىنىڭ تۇرسۇنگۈلگە قىلغان ئىلگىرىكى ۋە بايىقى قوپاللىقى ئېسىگە كېلىپ يۈزى چىمىلداپ كەتتى.
گۈزەلنۇر چىن قەلبىدىن ئىختىيارسىز ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلىدى:
— ئۇ مەندىن گۈزەل ئىكەن.

سۆھبەت

ئا: قاراپ سۈپۈرسەڭ بولمامدۇ؟
ئە: نېمە بولدى؟
ئا: پۇتۇمغا لاي چاچرىتىۋەتتىڭ.
ئە: خاپا بولماڭ.
ئا: كۆزۈڭ كۆرمەمدۇ؟
ئە: خاپا بولماڭ، قەستەن قىلغىنىم يوق.
ئا: خاپا بولما دېسىلا ئىش تۈگەمدىكەن؟
ئە: بۇنىڭدىن كېيىن دىققەت قىلاي.

× × ×

ئا: تۈنۈگۈن سىزگە ئارتۇقچە ئاچچىقلاپتىمەن.
ئە: ھېچقىسى يوق. مەندىنمۇ سەۋەنلىك ئۆتتى.
ئا: مەندىن خاپا بولمىغانسىز؟
ئە: ياق، مەن خاپا بولمىدىم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى uyghurkitap.com

سۆزلۈك

سۈپۈر-	(نېمىنى)	扫,清扫,打扫
خىيالىغا كەل- تۇر-	(نېمىنى)	回忆,想
زادى	(ر)	究竟,到底
قىزار-	(نېمە)	发红,变红,呈红色
قاراپ تۇر-	(نېمىگە، كىمگە، نەگە)	看着,眼看着;等着;观望
ئالاي-	(كىمگە، نېمىگە)	瞪,斜视
بۇرۇل-	(نەگە)	转,转弯,转折,转身
پاراڭغا چۈش-	(كىم)	谈话,聊天
پىچىرلا-	(كىمگە، نېمىگە)	叽咕,悄悄说,低声说
تاقا-	(نېمىنى)	闩,上;顶;戴,佩戴
تەگ-	(كىمگە، نېمىگە)	接触,触动;挨上,碰上;嫁;受,患,得
تۈگە-	(نېمە)	告终,完毕,了结,结束
چاچ-	(نېمىنى)	撒;洒
چۈشۈرۈپ قوي-	(نېمىنى)	丢失
چەك-	(نېمىنى)	抽,吸;敲
يۈزى چىمىلدا-	(س ب)	脸红,害臊;眨(眼)
خاپا بول-	(كىمگە، نېمىدىن، كىمدىن)	生气,见怪
كۆرسەت-	(نېمىنى، كىمنى)	让…看;指,指出;展示
ئۆچ كۆر-	(نېمىنى، كىمنى)	仇恨,憎恨,怨恨
چىراي	(ئى)	脸色,面,相貌,模样儿
پۇت	(ئى)	脚,腿
قال-	(نەدە)	留下;剩下

想起来;恢复知觉	(نېمە)	ئېسىگە كەل-
无意的,不由自主的;情不自禁的	(ر)	ئىختىيارسىز
以前的	(س)	ئىلگىرىكى
天蓝色	(س ب)	هاۋا رەڭ
激动地	(س ب)	هاياجان ئىچىدە
关于;论	(تىر)	ھەققىدە
举,提,抬	(نېمىنى)	كۆتۈر-
补衣,衬衫;连衣裙	(ئى)	كۆڭلەك
泥	(ئى)	لاي
美,美丽	(ئى)	گۈزەللىك
立即,立刻,马上	(ر)	دەررۇ
冷的,凉的,寒冷的;冷淡的,冷漠的;寒冷,凉	(س)	سوغۇق
当时	(س ب)	شۇ ئەسنادا
依袋,口袋	(ئى)	يانچۇق
故意,存心,有意	(ر)	قەستەن
粗鲁行为,粗野举动	(ئى)	قوپاللىق
奇怪的,古怪的;真	(ر)	ئەجەب
刚才的	(س)	بايىقى
后悔	(نېمىگە)	پۇشايمان قىل-
突然,忽然	(ر)	تۇيۇقسىز
还,尚	(ر)	تېخى
找,拾到;获得	(نېمىنى)	تاپ-
真心	(س ب)	چىن قەلب
苦辣;愤怒,生气;劲大的	(س)	ئاچچىق
慢,缓慢;悄悄	(س)	ئاستا
不知怎么的,不知为什么	(ئا)	قانداقتۇر

〔词语用法说明〕

تېخى، —

副词。(1)常用在否定句里,表示早该完成的行为动作到说话时还未进行或完成。如:

① ئۇلار تېخى كەلمىدى.
② بىز تاپشۇرۇقنى تېخى ئىشلىمىدۇق.
③ تاماقنى تېخى يەپ بولالمىدىم.

(2)表示行为动作刚开始不久。如:

① ئۇ تېخى تۇنۇگۇنلا كەلگەن ئىدىغۇ؟
② تېخى هازىر كەلدىم.
③ ئۇ ئاپىسى تېخى هېلى ئېلىپ بەرگەن سائەتنى يىتتۇرۇپ قويدى.

二、زادى

1. 副词。常用在否定句里的否定词前面,表示坚决否定。如:

بۇنىڭدىن كېيىن كىنوغا زادى بارمايمەن.
ئۇ نېمە دېيىشىنى زادىلا بىلەلمەيتتى.

2. 语气词。(1)在疑问句中,表示加强追问的色彩。如:

سەن زادى قايسى چەت ئەل تىلىنى بىلىسەن؟
ئۇلار زادى كېلەمدۇ - كەلمەمدۇ؟
سەن زادى نېمە دېمەكچى؟

(2)在陈述句中修饰谓语,表示强调并加强肯定语气。如:

مەن ئاقسۇغا زادى بارىمەن.
ئۇلار بۇ يەرگە زادى كەلمەي قويمايدۇ.

三、شۇنداق

شۇنداق是代词

1. 在对话中表示对方所提出的某种情况的肯定。如:

① ئاقسۇغا سىزمۇ بارامسىز؟
— شۇنداق، مەنمۇ بارىمەن.
② شۇنداق، سىزنىڭ پىكرىڭىز توغرا.

2. 表示强调程度、性质、状态、方式、数量等。如:

① گۈزەلنۇر ئۆز سائىتىنى كۆرۈپ شۇنداق خۇشال بولۇپ كەتتى.

② شۇنداق تىرىشسامۇ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدىم.
③ مۇنچىدا ئادەم شۇنداق كۆپ ئىكەن.
④ بىزنىڭ دەرسخانىمىز شۇنداق يورۇق.
⑤ ئۇ شۇنداق چىرايلىق قىز.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكىتى www.uyghurkitap.com

3. 条件复句的偏句中用« قانداق »时，在正句中就用« شۇنداق »来对应。如：

① سىز قانداق قىلىشنى ئويلىسىڭىز، شۇنداق قىلىڭ.
② سەن قانداق قىل دېسەڭ، مەن شۇنداق قىلىمەن.
③ باشقىلار قانداق ئۆگەنگەن بولسا، سەنمۇ شۇنداق ئۆگەن.

〔语法要点〕

动词的语态(二) **پېئىل دەرىجىلىرى**

1. 使动态(二) مەجبۇر دەرىجە

(-ۇر // -ۈر // -تۇر // -تۈر // -دۇر // -دۈر)

(1)在« ي، ڭ، غ، گ، ز، ن، م، ل »结尾的动词之后附加 -دۇر / -دۈر。如：

① ئۇ دەرھال تاماق كەلتۈردى.	他马上把饭弄来了。
② خەتنى ئاكىڭىزغا يازدۇرامسىز؟	你把信让你哥哥写吗？
③ كۆينەكنى تىكتۈردۈم.	我让别人给缝制了衬衣。
④ بىز ئۇنى كۈلدۈردۇق.	我们把他逗笑了。

有些动词不按此规则变化，要一一熟记。如：

كەل + تۈر　　ئۆل + تۈر

(2)在以« پ، ك، ش، ق، س »结尾的动词之后附加 -تۇر/ -تۈر.

باس + تۇر = باستۇر	(压——→镇压)
تەپ + تۈر = تەپتۈر	(踢——→让踢)
ئۇق + تۇر = ئۇقتۇر	(明白——→使明白)

有些动词不按此规则变化，要一一熟记。

چىق + ار　　قورق + ۇت

پىش + ۇر　　ئاش + ۇر

(3)在以 چ 结尾的动词之后附加-ۇر / -ۈر

(逃走——→使逃走) قاچ + ۇر = قاچۇر

(搬——→使搬) كۆچ + ۈر = كۆچۈر

(飞——→使飞) ئۇچ + ۇر = ئۇچۇر

(下——→使下来) چۈش + ۈر

不及物动词接受使动态附加成分之后便具有及物动词的性质。如：

他马上把饭弄来了。 ① ئۇ دەرھال تاماق كەلتۈردى.

信让你哥哥带吗？ ② خەتنى ئاكىڭىزدىن ماڭدۇرامسىز؟

我让别人给缝制了衬衣。 ③ كۆينەكنى تىكتۈردۈم.

我们把他逗笑了。 ④ بىز ئۇنى كۈلدۈردۇق.

⑤ ئاخشام ئانام مېنى كىنوغا بارغۇزمىدى.

昨晚妈妈没让我去看电影。

2.交互—共同态 ئۆملۈك دەرىجە

交互—共同态表示两个或两个以上的主体相互或共同完成的动作。在元音结尾的动词词干后加 ش ，辅音结尾的动词词干后加-ىش // ۇش // ۈش-构成。如：

(说——→交谈，会谈) سۆزلە + ش = سۆزلەش

(写——→共同写) ياز + ىش = يېزىش

(打——→互相打，打架) ئۇر + ۇش = ئۇرۇش

(看——→互相看，会见) كۆر + ۈش = كۆرۈش

(笑——→同时笑) كۈل + ۈش = كۈلۈش

孩子们都穿上了衬衣。 ① باللار كۆينەكلىرىنى كىيىشتى.

你要和同志们见面吗？ ② سەن يولداشلار بىلەن كۆرۈشەمسەن؟

我替你抱抱孩子吧。 ③ بالىڭىزنى مەن كۆتۈرۈشۈپ بېرەي.

工人们上班去了。 ④ ئىشچىلار ئىشقا مېڭىشتى.

阿迪里他们交谈了很久。 ⑤ ئادىللار ئۇزۇن سۆزلەشتى.

我们帮他们洗衣服了。 ⑥ بىز ئۇلارغا كىر يۇيۇشۇپ بەردۇق.

www.uyghurkitap.com

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 将每一个单词抄写一行。
3. 把下列词变成动词使动态。

① ئېسىگە كەل-، ② چاچ-، ③ تاپ-، ④ ياز-، ⑤ ئاچ-،
⑥ چەك-، ⑦ قىل-، ⑧ تىك-، ⑨ ئال-، ⑩ ماڭ-، ⑪ سال-

4. 把下列词变成动词交互—共同态。

① قىزار-، ② سۆزلە-، ③ تاقا-، ④ پاراڭغا چۈش-،
⑤ تاپ-، ⑥ كۆر-، ⑦ ماڭ-، ⑧ يۇ-، ⑨ كىي-

5. 用动词语态填空。

① مەن ئۇلارغا بىر پارچە خەت ياز ______
② ئۇلار خېلى ئۇزۇن كۈل ______
③ مۇئەللىم بىزگە تېكىستنى يادلا ______
④ ئۇلار قىزىق پاراڭغا چۈش ______
⑤ ئۇ بىزگە يەنە بىر قېتىم چۈشەن ______
⑥ بۇ خەۋەرنى سىلەرگە كىم ئۇق ______
⑦ دادىسى ئۇنى كىنوغا بار ______
⑧ ئۇلار بۈگۈن مۇئەللىم بىلەن كۆر ______

6. 用以下词造句。

① ئېسىگە كەل-، ② ئال-، ③ تەرجىمە قىل-، ④ تاپ-،
⑤ كۆتۈر، ⑥ كۆرسەت-، ⑦ چەك-، ⑧ خاپا بول-

7. 把下列句子译成维文。

①古扎丽努尔见到她非常生气。
②我让弟弟写了一封信。
③对不起，我不是故意的。
④她俩互相不说话。
⑤下课后，同学们都回了家。
⑥突然有个东西碰到我手上了。
⑦她不知对母亲说什么好。

⑧我不知道他会这样说。

⑨我不会让他抄作业。

8. 回答问题。

1. گۈزەلنۇر قانداق قىز؟
2. گۈزەلنۇر كۆڭلىكىنى قىزلارغا كۆرسىتىۋاتقاندا نېمە ئىش بولدى؟
3. گۈزەلنۇر تۇرسۇنگۈلگە قانداق مۇئامىلە قىلدى؟
4. گۈزەلنۇر كېيىن قانداق ئويلىدى؟

9. 背会对话，互相提问。

10. 句型练习。

① گۈزەلنۇر نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي	كىتابنى تۇتقان پېتى	تۇرۇپ قالدى.
	ئىشىكنى ئاچقان پېتى	
	ئانىسىغا قارىغان پېتى	
	ئىمتىھان قەغىزىنى تۇتقان پېتى	

② گۈزەلنۇر سىنىپتىكى قىزلارنىڭ ئىچىدە	ئەڭ ئەقىللىقى.
	ئەڭ ئېگىزى.
	ئەڭ چىرايلىقى.
	ئەڭ ياخشىسى.

③ گۈزەلنۇر كۆڭلىكىنى دوستلىرىغا كۆرسىتىۋاتقاندا	تۇيۇقسىز بىرى كىرىپ قالدى.
	پۇتىغا سۇ چاچراپ كەتتى.
	مۇئەللىم كىرىپ كەلدى.
	قەلىمى يەرگە چۈشۈپ كەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

يىگىرمە ئالتىنچى دەرس

جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتمەس.
舍不得性命，得不到美人。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① ئۇ بىر تەرەپتىن ئىشلەپ بىر تەرەپتىن ئۆگەندى.
② ئاكام ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، ئارمىيىگە قاتناشتى.
③ بوۋامنىڭ سالامەتلىكى ئانچە ياخشى ئەمەس.
④ موماม بولتۇر يۈرەك كېسىلى بىلەن ۋاپات بولدى.

تېكىست

مېنىڭ ئائىلەم

بىزنىڭ ئۆيىمىزدە بوۋام، دادام، ئانام، ئاكام، يەڭگەم ۋە

مەن بولۇپ، ئالتە جان بار. بۇنىڭدىن ئون يىل بۇرۇن بىز كۇچا ناھىيىسىدە تۇراتتۇق. ئۇ چاغدا دادام ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىدە ئىشلەيتتى. مەن تېخى كىچىك بولۇپ، باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 1 ـ يىللىق ئوقۇغۇچىسى ئىدىم. كېيىن خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن بىز ئۈرۈمچىگە كۆچۈپ كەلدۇق.

ھازىر دادام 50 ياشقا كىردى. ئۇ كىچىك ۋاقتىدا ئائىلىسى ناھايىتى كەمبەغەل ئىكەن، ئائىلىسىدە يەر، ئات ـ ئۇلاغ يوق بولۇپ، تۇرمۇشى ناھايىتى قىيىن ئىكەن. دادام ئوقۇش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمىگەنىكەن. ئازادلىقتىن كېيىن ئۇ خىزمەتكە قاتنىشىپ، بىر تەرەپتىن ئىشلەپ، بىر تەرەپتىن ئۆگەنگەن. ئانام ئەسلى يەسلىدە ئىشلەيتتى، كېيىن تۇرلۇك ماللار شىركىتىنىڭ مال ساتقۇچىسى بولدى. ئۇ پېنسىيىگە چىقىش ئالدىدا تۇرىدۇ.

ئاكام تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىگە قاتناشتى. ئۇ ئارمىيىدە تۆت يىل تۇردى. ھەربىي سەپتىن قايتقاندىن كېيىن، ئۈرۈمچى «1 ـ ئىيۇل» توقۇمىچىلىق فابرىكىسىغا خىزمەتكە كىردى. ئۇ ھازىر مۇئاۋىن سېخ مۇدىرى بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. يەڭگەممۇ شۇ سېختا ئىشلەيدۇ. ئۇ بوغالتىر.

بوۋام ھازىر 71 ياشقا كىردى. ئۇنىڭ سالامەتلىكى ئانچە ياخشى ئەمەس. ئۇ شەھەر تۇرمۇشىغا كۆنەلمەي، ئۈچ يىل بۇرۇن يۇرتقا كەتتى. مومام بۇلتۇر يۇرەك كېسىلى بىلەن ۋاپات بولغان. تاغام يۇرتتا. ئۇ تراكتورچى. بۇلتۇر مەن بېيجىڭغا ئوقۇشقا كېلىشتىن بۇرۇن يۇرتقا بېرىپ بوۋامنى ۋە تاغامنى يوقلىدىم. يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان، يېزىلار ئىسلاھات ئېلىپ باردى، شۇنىڭ بىلەن يېزىلارنىڭ قىياپىتىدە زور ئۆزگىرىشلەر بولدى. بوۋام، تاغاملار ئاخىرقى ئۆمرىنى بەختلىك ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

سۆھبەت

ئا: ئۆيىڭىزدە كىملەر بار؟
ئە: ئۆيىمىزدە بوۋام، دادام، ئانام، ئاكام، يەڭگەم ۋە مەن بولۇپ ئالتە جان بار.
ئا: سىلەر بۇرۇن نەدە تۇراتتىڭلار؟
ئە: بۇرۇن كۇچا ناھىيىسىدە تۇراتتۇق.
ئا: دادىڭىز نەدە ئىشلەيتتى.
ئە: ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىدە.
ئا: سىلەر ئۈرۈمچىگە قاچان كۆچۈپ كەلگەن؟
ئە: 1992 ـ يىلى.
ئا: دادىڭىز نەچچە ياشقا كىردى.
ئە: ئەللىك ياشقا كىردى.
ئا: ئانىڭىز ھازىر نەدە ئىشلەيدۇ؟
ئە: يەسلىدە.
ئا: قاچان پېنسىيىگە چىقىدۇ؟
ئە: پات يېقىندا.
ئا: ئاكىڭىز ھەربىي سەپكە قاتناشقانمۇ؟
ئە: شۇنداق.
ئا: ھازىر نەدە ئىشلەيدۇ؟
ئە: ھازىر «1 ـ ئىيۇل» توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدا.
ئا: بوۋىڭىزنىڭ سالامەتلىكى قانداق؟
ئە: بوۋامنىڭ سالامەتلىكى ئانچە ياخشى ئەمەس.
ئا: تۇرمۇشۇڭلار قانداق؟
ئە: ياخشى.

سۆزلۈك

(ئى)

يەڭگە	嫂嫂

يوقلا-	(كىمنى)	看望,慰问
يۇرت	(ئى)	家乡,故乡
ئېغىر	(س)	重
ئىسلاھات	(ئى)	改革
ئىيۇل	(ئى)	七月
ئېلىپ بار-	(نېمىنى)	进行
ۋاپات بول-	(كىم)	去世,逝世
ناھىيە	(ئى)	县
ناھىيىلىك	(س)	县的
ھەربىي	(ئى)	军;军人;军事的,军用的
مال ساتقۇچى	(س ب)	售货员
موما	(ئى)	奶奶,祖母,外祖母
مۇئاۋىن	(س)	副的
مۇدىر	(ئى)	主任
كۆچ-	(نەدىن نەگە)	搬,迁移;升入,转入
كۆن-	(نېمىگە)	习惯,适应;同意,答应
خەلق ھۆكۈمىتى	(س ب)	人民政府
كەمبەغەل	(س)	穷的,贫穷的,贫苦的
كۇچا	(ئى)	库车(地名)
سەپ	(ئى)	队,队列,排;战线,阵线
سېخ	(ئى)	车间
قىياپەت	(ئى)	面貌
شۇ چاغ	(س ب)	当时
بەختلىك	(س)	幸福的
بوغالتىر	(ئى)	会计
بوۋا	(ئى)	祖父,外祖父,爷爷

www.uyghurkitap.com

بۇلتۇر	(ر)	去年
بىر تەرەپتىن	(س ب)	一边
پۇرسەت	(ئى)	机会，时机
پېنسىيىگە چىق-	(كىم، قاچان)	退休
توقۇمىچىلىق فابرىكىسى	(س ب)	纺织厂
تۈرلۈك ماللار شىركىتى	(س ب)	百货公司
تراكتورچى	(ئى)	拖拉机手
جان	(ئى)	命，生命；人，人口；表示亲昵
ئات - ئۇلاغ	(ئى)	牲畜
ئارمىيە	(ئى)	军队
ئازادلىق	(س)	解放
ئەسلى (ئەسلىدە)	(ر)	原来，本来

〔词语用法说明〕

بولۇپ

بولۇپ 是动词 «بول-» 的副动词形式，在句中同静词性谓语连用充当系助动词，起连接词组或分句的作用。例如：

① بىزنىڭ ئۆيىمىزدە بوۋام، دادام، ئانام، ئاكام، يەڭگەم ۋە مەن بولۇپ، ئالتە جان بار.

我们家有爷爷、父亲、母亲、哥哥、嫂子和我六口人。

② مەن تېخى كىچىك بولۇپ، باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 1 - يىللىق ئوقۇغۇچىسى ئىدىم.

那时我还小，是小学一年级的学生。

〔语法要点〕

句子成分 جۈملە بۆلەكلىرى

句子是说话的基本单位，它是由词和词组构成。句子根据构成情况，可以分为单句和复句。单句中的词和词组根据它们在句中的

位置和作用，可以划分为主语、谓语、宾语、定语、状语和特殊成分。

1. 主语：主语是句子中被陈述的对象，可以回答 نېمە ، كىم ، قەيەر 等问语。主语主要由主格形式的名词（包括动名词）、代词、名词化的其它类的词或各种词组充当。例如：

① ئۇ ئاللىقاچان توي قىلىپ بولغان. 他早就成家了。

② داۋۇت زاۋۇتتا ئىشلەيدۇ. 达吾提在工厂工作。

③ بۇ مەكتەپ. 这是学校。

④ ئۆگىنىش بىزنىڭ ۋەزىپىمىز. 学习是我们的任务。

⑤ ساۋاقداشلار ئەمگەك قىلىپ بولۇپ مۇنچىغا كەتتى.
同学们劳动完后，就去洗澡了。

⑥ كارىدور پاسكىنا، ئىشخانا پاكىز. 走廊脏、办公室干净。

⑦ بۇ سائەتنى دادام بەرگەنىدى. 这块表是爸爸给的。

2. 谓语：谓语是句子中对主语加以陈述的部分，可以回答 نېمە بولدى ، كىم بولىدۇ ، قانداق 等问语。

维吾尔语中，谓语最大的特点是在人称上要与主语保持一致关系，即便主语不出现，从谓语的人称上也可以确定出主语的人称。谓语主要由动词、名词（包括动名词）、形容词、代词、数词或各种词组构成。例如：

① ئۇ ئۇيغۇر. 他是维吾尔人。

② ھېلىقى ئادەم كىم؟ 哪个人是谁？

③ مەن مەكتەپكە بارىمەن. 我去学校。

④ ئۇنىڭ سالامەتلىكى ياخشى. 他身体好。

3. 宾语：宾语表示动作所及的对象，可以回答 نېمىنى ، كىمنى 等问语。宾语主要由名词（包括动名词）、代词、名词化的其它类词及各种词组充当。宾格附加成分是宾语的形式标志。例如：

① بىز ۋەتەننى قىزغىن سۆيىمىز. 我们热爱祖国。

② هازىر 26 ـ دەرسنى باشلايمىز. 现在开始上第二十六课。

4. 定语：限定或修饰主语、静词性谓语、宾语的句子成分，可以回答 كىمنىڭ ، قانچە ، قانداق ، قەيەرنىڭ ، نېمىنىڭ ، نەچچىنچى 等问语。定语主要由名词、形容词、数词、代词、形动词、象声词或各种词组充当。例如：

① سەن ماڭا ئۈچ دەپتەر بەردىڭ. 你给了我三个本子。

② ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئۈرۈمچىدە ئىشلەيدۇ. 他父母在乌鲁木齐工作。

③ بۇ بېيجىڭغا بارىدىغان پويىز. 这是开往北京的火车。

④ بۇ تاۋۇز ئاۋۇ تاۋۇزدىن ياخشى. 这个西瓜比那个西瓜好。

⑤ ئۇ ياخشى ئوقۇغۇچى. 他是好学生。

⑥ مېنىڭ ئاكام شوپۇر. 我哥哥是司机。

5. 状语：修饰或说明动词谓语或形容词谓语的句子成分，它可以回答 نېمە ئۈچۈن ، قاچان ، قانداق ، قاچانغىچە ، نەگە ، نەدىن ، نېمە بىلەن 等问语。状语主要由副词、形容词、名词、象声词或各种词组充当。例如：

① سىز سەل كۈتۈپ تۇرۇڭ، ئۇ هازىرلا كېلىدۇ.
你稍等一会儿，他马上就来。

② ئۇ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ. 他正跑着来呢。

③ ئۇ چىرايلىق يازىدۇ. 他写得漂亮。

④ بىر يەپ باقاي. 让我吃一吃。

⑤ بۇ كىتاب ناهايىتى ياخشى. 这本书很好。

⑥ ئۇلار زاۋۇتتا ئىشلەيدۇ. 他们在工厂工作。

⑦ ئۇ مەكتەپكە كەتتى. 他到学校去了。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

باشقا ئادەم	باشقا دۇنيا
باشقىدىن سۆزلىمەك	ئۇنىڭدىن باشقا
تۇغقان يوقلىماق	كېسەل يوقلىماق
دەم ئېلىشقا چىققانلارنى يوقلىماق	ئاتا ـ ئانىسىنى يوقلىماق
مۇسابىقە ئېلىپ بارماق	ئىسلاھات ئېلىپ بارماق
ئۆي كۆچمەك	سىنىپ كۆچمەك
گەپكە كۆنمەك	يېزا تۇرمۇشىغا كۆنمەك
تاماققا كۆنەلمەسلىك	بىرىنچى سەپ
ئالدىنقى سەپ	ھەربىي سەپكە كىرمەك
سەپتە تۇرماق	بەختلىك ئائىلە
مائارىپ سېپى	بەختلىك كۈن
بەختلىك تۇرمۇش	پۇرسەت كۈتمەك
پۇرسەت ئىزدىمەك	سۆزلەش پۇرسىتى
پۇرسەت يوق	بىر يەردە تۇرماق
ئورۇندىن تۇرماق	شەھەردە تۇرماق
بالدۇر تۇرماق	جان ئانا
جان دوست	جېنى چىقماق
بەش جان	يېرىم جان

3. 把下列两组词搭配成词组并译成汉文。

مۇئاۋىن	يېزا
ياتاق	پۇرسەت
كەمبەغەل	كېسەل
ئازادلىق	ئۆزگىرىش
ئوتتۇرا	كۆچمەك
ئوقۇش	مۇناسىۋەت
خىزمەت	قاتناشماق

www.uyghurkitap.com

يۈرەك　　　　ئارمىيە

قىياپەت　　　　مەكتەپ

زور　　　　مۇدىر

4. 用下列词造句。

يۈرت،　　بەختلىك،　　يوقلا -،　　كۆن-

پىنسىيىگە چىق-،　　پۇرسەت،　　تۇر-

5. 模仿重点句子进行造句练习。

6. 把下列句子译成维文。

①他们早就搬走了。

②我们的生活非常艰难。

③我们全家人都去看望了爷爷和叔叔。

④自从来到这所学校,同学们都在努力学习。

⑤哥哥和嫂子不让我去看电影。

⑥现在我们的生活非常幸福。

7. 分析句子成分。

① بىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيمىز.

② بۇ كىتاب ياخشى.

③ مەن ئاۋۇ نەرسىنى ئالىمەن.

④ بىزنىڭ سىنىپتا 30 ئوقۇغۇچى بار.

⑤ ئۇلار ئۇيغۇرچىنى ياخشى سۆزلەيدۇ.

⑥ بوۋام دائىم ھېكايە سۆزلەپ بېرىدۇ.

⑦ دوستۇمنىڭ ئاۋازى ناھايىتى ياخشى چىقىدۇ.

⑧ بۇلتۇر مەن بېيجىڭغا باردىم.

⑨ مەن بۇ يىل 18 ياشقا كىردىم.

⑩ بىزنىڭ ئوقۇشىمىز بەك ياخشى.

8. 用适当的词填空。

① تاپشۇرۇقلارنى ئىشلەپ بولغاندىن ________ ئۆيگە خە

يازمەن.

② بۇ كىتابنى بىر كۈندە ________ بولىمەن.

③ ________ ئۇ ئۈرۈمچىلىك ئەمەس ئىكەن.

④ سىنىپ يىغىنىغا ________ قاتنىشىڭ.

⑤ مومام يۈرەك كېسىلى ________ ۋاپات بولدى.

⑥ مۇئەللىم بىزگە تېكىستنى ________.

⑦ سىلەر دائىم ئۇيغۇرچە سۆزلىشىڭلار، خەنزۇچە ________.

⑧ مەن بۇ ________ كۆنەلمىدىم.

⑨ بوۋامنىڭ سالامەتلىكى ________ ياخشى ئەمەس.

⑩ مېنىڭ تۇرمۇشۇم ناھايىتى ________.

9. 回答问题。

① ئائىلىڭىزدە كىملەر بار؟

② ئائىلىڭىز نېمە ئۈچۈن ئۈرۈمچىگە كۆچۈپ كەلدى؟

③ دادىڭىزنىڭ ئەھۋالىنى سۆزلەپ بېرىڭ.

④ ئانىڭىز نېمە ئىش قىلىدۇ؟

⑤ ئاكىڭىز بىلەن يەڭگىڭىز نېمە خىزمەت قىلىدۇ؟

⑥ بوۋىڭىز قەيەردە تۇرىدۇ، تاغىڭىزچۇ؟

⑦ ھازىر يېزىلارنىڭ ئەھۋالى قانداق؟

10. 写一篇关于自己家庭的短文。

11. 背会对话,互相提问。

12. 句型练习。

①	ئۇ	بىر تەرەپ- تىن	ئوقۇپ ئىشلەپ تاپشۇرۇق ئىشلەپ	بىر تەرەپ- تىن	تەرجىمە قىلدى. ئوقۇدى. تېلېۋىزور كۆر- دى.

②	ئاكام مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن	ھەربىي سەپكە قاتناشتى.
		خىزمەتكە كىردى.
		ئوقۇتقۇچى بولدى.
		زاۋۇتتا ئىشلىدى.

③	ئۇنىڭ	ئۆگىنىشى	ئانچە	ياخشى	ئەمەس.
		سالامەتلىكى		ياخشى	
		بويى		ئېگىز	
		تۇرمۇشى		كۆڭۈللۈك	

④	ئانام يۈرەك كېسىلى	بىلەن	ۋاپات بولدى.
	مەن ئايروپىلان		كەلدىم.
	ئۇ مۇشۇ ئىش		ئالدىراش.
	مەن ئۇنىڭ ياردىمى		ئوقۇۋاتىمەن.

www.uyghurkitap.com

يىگىرمە يەتتىنچى دەرس

> ئەتىكى قۇيرۇقتىن بۈگۈنكى ئۆپكە ئەلا.
> 今天的羊肝肺，胜似明天的羊尾巴。

重点句子 نۇقتىلىق جۈملىلەر

① شىنجاڭ مەملىكىتىمىز بويىچە مۇھىم چارۋىچىلىق بازىلىرىنىڭ بىرى.

② ھاۋا دائىم دېگۈدەك ئوچۇق بولىدۇ.

③ ئۈرۈمچى ئاپتونوم رايوننىڭ سىياسىي، ئىقتىساد، مەدەنىيەت مەركىزى، شۇنىڭدەك مۇھىم سانائەت شەھىرى.

تېكىست

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى مەملىكىتىمىزنىڭ غەربىي شىمال قىسمىغا جايلاشقان، يەر كۆلىمى كەڭ، بايلىقى مول،

تۇپرىقى مۇنبەت.

شىنجاڭدىن نېفىت، تۆمۈر، كۆمۈر، ئالتۇن، كۈمۈش، مىس قاتارلىق كان مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

www.uyghurkitap.com

شىنجاڭدا بۇغداي، قوناق، شال، پاختا، قىچا قاتارلىق زىرائەتلەر تېرىلىدۇ. ئالما، نەشپۈت، ئۆرۈك، ئۈزۈم، شاپتۇل، ياڭاق، ئەنجۈر، ئانار قاتارلىق مېۋىلەر، قوغۇن - تاۋۇزلار ۋە ھەر خىل كۆكتاتلار ئۆستۈرۈلىدۇ.

شىنجاڭ مەملىكىتىمىز بويىچە مۇھىم چارۋىچىلىق بازىلىرىنىڭ بىرى. قوي، ئۆچكە، ئات، كالا قاتارلىق چارۋىلارنىڭ سانى 34 مىليون تۇياقتىن ئارتۇق.

شىنجاڭنىڭ ھاۋا كىلىماتى ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە. ھاۋا دائىم دېگۈدەك ئوچۇق بولىدۇ. يامغۇر ئاز ياغىدۇ. ياز پەسلى ئىسسىق، قىش پەسلى قاتتىق سوغۇق بولىدۇ.

شىنجاڭ مەملىكىتىمىز بويىچە كۆپ مىللەتلىك رايونلارنىڭ بىرى. شىنجاڭدا ئۇيغۇر، خەنزۇ، قازاق، موڭغۇل، خۇيزۇ، قىرغىز، شىبە، ئۆزبېك، تاتار، داغۇر، مانجۇ، تاجىك، رۇس قاتارلىق مىللەتلەر ياشايدۇ. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مەركىزى ئۈرۈمچى.

ئۈرۈمچى ئاپتونوم رايونىنىڭ سىياسىي، ئىقتىساد، مەدەنىيەت مەركىزى، شۇنىڭدەك مۇھىم سانائەت شەھىرى.

سۆھبەت

ئا: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى نەگە جايلاشقان؟

ئە: مەملىكىتىمىزنىڭ غەربىي شىمال قىسمىغا جايلاشقان.

ئا: شىنجاڭدا قانداق كان بايلىقلىرى بار؟

ئە: شىنجاڭدا نېفىت، تۆمۈر، كۆمۈر، ئالتۇن، كۈمۈش، مىس قاتارلىق كان بايلىقى بار.

ئا: شىنجاڭدا قانداق زىرائەتلەر ۋە مېۋىلەر ئۆستۈرۈلىدۇ؟

ئە: شىنجاڭدا بۇغداي، قوناق، شال، پاختا، قىچا قاتارلىق زىرائەتلەر، ئالما، نەشپۈت، ئۆرۈك، ئۈزۈم، شاپتۇل، ياڭاق، ئەنجۈر، ئانار قاتارلىق مېۋىلەر ئۆستۈرۈلىدۇ.

ئا: شىنجاڭنىڭ ھاۋا كىلىماتى قانداق ئالاھىدىلىككە ئىگە؟

ئە: ھاۋا دائىم دېگۈدەك ئوچۇق بولىدۇ. يامغۇر ئاز ياغىدۇ. ياز پەسلى ئىسسىق، قىش پەسلى قاتتىق سوغۇق بولىدۇ.

ئا: شىنجاڭدا قايسى مىللەتلەر بار؟

ئە: شىنجاڭدا ئۇيغۇر، خەنزۇ، قازاق، موڭغۇل، خۇيزۇ، قىرغىز، شىبە، ئۆزبېك، تاتار، تاجىك، داغۇر، مانجۇ، رۇس قاتارلىق مىللەتلەر بار.

سۆزلۈك

ئاپتونوم رايون	(س ب)	自治区
چارۋىچىلىق	(ئى)	畜牧业
جايلاش-	(نەگە)	座落,位于,处于
تۆمۈر	(ئى)	铁
تۇپراق	(ئى)	土,土壤,土地
تۇياق	(م)	只
تاجىك	(ئى)	塔吉克族
تاتار	(ئى)	塔塔尔族
داغۇر	(ئى)	达斡尔族

www.uyghurkitap.com

مانجۇ	(ئى)	满族
پاختا	(ئى)	棉花
كان	(ئى)	矿
كالا	(ئى)	牛
دېگۈدەك	(ي)	几乎
غەربىي شىمال	(س ب)	西北
كۈمۈش	(ئى)	银
كۆمۈر	(ئى)	煤，炭，煤炭
كۆكتات	(ئى)	蔬菜
مىس	(ئى)	铜
مېۋە	(ئى)	果子，果，水果；成果，果实
موڭغۇل	(ئى)	蒙古族
مۇنبەت	(س)	肥沃的
مول	(س)	丰富的，丰盛的
مەھسۇلات	(ئى)	产品，物产
مەملىكەت	(ئى)	国家
ھاۋا كىلىماتى	(س ب)	气候
ئوچۇق	(س)	开着的，开放的；公开的；直爽的；清晰的，清楚的；晴朗的，晴明的；鲜艳的，鲜明的
نېفىت	(ئى)	石油
نەشپۈت	(ئى)	梨，香梨；梨树
ئۆچكە	(ئى)	山羊
بۇغداي	(ئى)	麦子，小麦
بايلىق	(ئى)	财富
بازا	(ئى)	基地
ئەنجۈر	(ئى)	无花果

ئانار	(ئى)	石榴
ئالما	(ئى)	苹果
ئالتۇن	(ئى)	金子
ئالاھىدىلىك	(ئى)	特点
قاتتىق	(س)	硬的;特别的
شال	(ئى)	稻子,稻谷,水稻
شاپتۇل	(ئى)	桃子
قىش	(ئى)	冬,冬天
قىرغىز	(ئى)	柯尔克孜族
قوي	(ئى)	羊,绵羊
قوناق	(ئى)	玉米
رايون	(ئى)	地区,区域;区
زىرائەت	(ئى)	庄稼,农作物
سىياسىي	(ئى)	政治
سانائەت	(ئى)	工业
شىبە	(ئى)	锡伯族
شۇنىڭدەك	(ب)	并,并且
كۆپ مىللەتلىك	(س ب)	多民族的
كەڭ	(س)	宽的,宽广的;宽大的;辽阔的
ئۆزىگە خاس	(س)	独特的,特有的
ئۆزبېك	(ئى)	乌孜别克族
ئۈزۈم	(ئى)	葡萄
ئۆرۈك	(ئى)	杏,杏子
ياز	(ئى)	夏,夏天
ياشا-	(قانداق، نەدە)	活,活着,生存;生活,过日子;居住

雨	(ئى)	يامغۇر
下	(نېمە)	ياغ-
核桃	(ئى)	ياڭاق
面积	(س ب)	يەر كۆلىمى
种，播种	(نېمىنى)	تېرى-
油菜；芥菜	(ئى)	قىچا
多余的，多的	(س ر)	ئارتۇق
文化	(ئى)	مەدەنىيەت

〔词语用法说明〕

بىرى (بىر + ى)

数词 بىر 与第三人称附加成分 ى 连用表示以下意义。

1. 与领属格形式的词连用表示“其中之一”。如：

① شىنجاڭ مەملىكىتىمىز بويىچە مۇھىم چارۋىچىلىق بازىلىرىنىڭ بىرى.

新疆是我国重要的畜牧业基地之一。

② ئۇمۇ فاكۇلتېتىمىزدىكى ياخشى ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرى.

他也是我们系的好学生之一。

③ لۇغەتنىڭ بىرىنى مەن ئالدىم.

词典的一个我拿了。

2. 表示“某人”的意思。如：

① دەرۋازا ئالدىدا بىرى سىزنى ساقلاپ قالدى.

大门口有个人在等你。

② بىرىدىن قۇتۇلۇپ ئونىغا تۇتۇلدۇم.

摆脱了一个人，反而被十个人缠住。

〔语法要点〕

一、被动态 مەجھۇل دەرىجە

表示行为动作由他人完成，并由主体承受。

构成：

1. 元音结尾的动词词干后加附加成分 «ن» 或 «ل» 构成。（最后一个音节中带 ل 的动词附加 ن ，其余的加 ل ）。例如：

(制造→被制造) ياسا + ل = ياسال

(开始→被开始) باشلا + ن = باشلان

(读→被读) ئوقۇ + ل = ئوقۇل

(做→被做) ئىشلە + ن = ئىشلەن

2. 辅音结尾的动词词干最后一个音节中带«ل» 的要加附加成分 ن- / ۇن - / ۈن - ,其它动词结合附加成分ل- /-ۇل - ۈل - 构成。例如：

(说→被说) ئېيت + ىل = ئېيتىل

(打→被打) ئۇر + ۇل = ئۇرۇل

(拿→被拿) ئال + ىن = ئېلىن

(找→被找) تاپ + ىل = تېپىل

(做→被做) قىل + ىن = قىلىن

(长→被长) ئۆستۈر + ۈل = ئۆستۈرۈل

注：دە- , يە - , يۇ -的被动态,不是 دەل- , يەل - , يۇل - 而是 - دېيىل , يېيىل , يۇيۇل 要一一熟记。

被动态附加成分一般附加在及物动词的词干上。附加了被动态附加成分的动词均变为不及物动词。主语由表示非生物名词充当时，谓语动词一般要用被动态形式。例如：

① بۇ كىيىم يۇيۇلدى. 这件衣服洗过了。

② بۇ ھەرپ قانداق ئوقۇلىدۇ؟ 这个字母怎么读？

③ ئۇ ئۆچتە ياخشى ئوقۇغۇچى بولۇپ سايلاندى.

他被评为三好学生。

① مەكتىپىمىز 1935 ـ يىلى قۇرۇلغان.

我们的学校是一九三五年建立的。

⑤ سالام خەت يېزىلىپ بولدى.　信写好了。

⑥ بۇ كىنو ھەرقايسى مەملىكەتلەردە قىزغىن قارشى ئېلىندى.

这部电影在各国都受到了热烈的欢迎。

二. 附加成分 ـ غىچە // ـ قىچە // ـ گىچە // ـ كىچە 及其用法

它附加在名词性词之后，在句中作状语，表示句中所提到的行为动作要持续的时间、距离、数量等方面的界限或范围。如：

① مەن 1992 ـ يىلدىن 1996 ـ يىلىغىچە شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغان.

1992 年至 1996 年我在新疆大学学习。

② بىز سائەت سەككىزدىن 12 گىچە دەرس ئوقۇيمىز.

我们从八点到十二点上课。

③ ئۇنىڭ يۈزى قۇلىقىغىچە قىزىرىپ كەتتى.

她的脸红到了耳根。

④ مەن دوستۇمنى بېكەتكىچە ئاپىرىپ قويدۇم.

我把朋友一直送到了车站。

ـ غىچە // ـ قىچە // ـ گىچە // ـ كىچە 附加成分的附加方法：

1. 后元音音节辅音结尾的词之后附加 ـ غىچە // ـ قىچە（后元音结尾的词之后附加 ـ غىچە）。如：

ياز + غىچە	ئاتۇش + قىچە
يول + غىچە	كىتاب + قىچە
كىنوخانا + غىچە	ئاقسۇ + غىچە

2. 前元音音节辅音结尾的词之后附加 ـ گىچە // ـ كىچە（前元音

结尾的词之后附加گىچە-)。如：

يۈز + گىچە	بەش + كىچە
سۆز + گىچە	ئۈچ + كىچە
يەتتە + گىچە	سۈپۈرگە + گىچە

3. 以央元音组成的词带有«گ ، ك»音时，辅音结尾的词之后附加گىچە-//كىچە-(央元音结尾的词之后附加گىچە-)；不带«گ ، ك»音时，辅音结尾的词之后附加غىچە-//قىچە-(央元音结尾的词之后附加غىچە-)。如：

كېزىت + كىچە	كىم + گىچە
ئىككى + گىچە	كىشى + گىچە
سىنىپ + قىچە	قىز + غىچە
ئىت + قىچە	يىل + غىچە
ئىشچى + غىچە	قېرى + غىچە

4. 有些以央元音组成的词，虽然不带«گ ، ك» 音，但发音时词中的«ئى, ئي»的发音是前元音。所以要附加گىچە -。如：

بىز ← بىزگىچە	سىز ← سىزگىچە
بىر ← بىرگىچە	بىلىم ← بىلىمگىچە
ئىلىم ← ئىلىمگىچە	سىلى ← سىلىگىچە

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

ھاۋا ئوچۇق	ئوچۇق ئىمتىھان
ئوچۇق چىراي	ئىشىك ئوچۇق

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئوچۇق قىزىل　　　　ئوچۇق دەرس
ئوچۇق شەھەر　　　　قولى ئوچۇق
يەرلىك ئالاھىدىلىك　　　　مىللىي ئالاھىدىلىك
تىيانشان رايونى　　　　ئاپتونوم رايون
ئاقسۇ رايونى　　　　تازىلىق رايونى
كەڭ قورساق　　　　كەڭ يول
زېمىنى كەڭ　　　　كەڭ يايلاق

3. 将下列两组词搭配成词组并译成汉文。

بىر　　　　قىسىم
سانائەت　　　　مەلۇمات
سانلىق　　　　مەركەز
مەدەنىيەت　　　　كۆلەم
يەر　　　　سان
ئومۇمىي　　　　تەكشۈرۈش
بىخەتەرلىك　　　　شەھەر
ئوقۇتۇش　　　　بىرىنچى
نوپۇس　　　　خىزمەت
بالا　　　　باغچە

4. 把下列动词变成动词的被动态形式。

باشلا-　　　　يىغىلا-　　　　تەرجىمە قىل-
ئاچ-　　　　ئۆت-　　　　تەشكىل قىل-
تۇت-　　　　رەت قىل-　　　　ياسا-
ھېسابلا-　　　　ئال-

5. 用下列附加成分填空。

(-غىچە/ -قىچە/ -گىچە/ -كىچە، -دىكى /-تىكى)

① ئۇ ئەتىگەندىن كەچ ________ كىتاب ئوقۇدى.
② باغ ________ گۈللەر تېخى ئېچىلمىدى.

③ مەن سائەت سەككىزدىن توققۇز ________ كىنو كۆردۈم.

④ ئۇنىڭ ئىسمىنى هازىر ________ بىلمەيمەن.

⑤ قىش ________ سوغۇقنى ئويلىساملا قورققۇم كېلىدۇ.

⑥ تۈنۈگۈن چۈش ________ ئۇخلىدىم.

⑦ ئوغلۇم بىردىن يۈز ________ سانىيالايدۇ.

⑧ بۇ ئىشنى گۈلنۇر ________ بىلىدۇ.

6. 用下列动词各造一个带被动态的句子。

باشلا- ئىشلە- ياسا-

ئاچ- يۇ- كۆر -

7. 模仿重点句子进行造句练习。

8. 把下列句子译成维文。

①第二十七课课文较长,所以上了八学时。

②这本书正在翻译。

③明天下午还要上课吗?

④她到现在还没有回来。

⑤乌鲁木齐是自治区的政治、经济、文化中心。

⑥这个演员在我国受到了热烈的欢迎。

9. 回答问题。

① شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قەيەرگە جايلاشقان؟ يەر كۆلىمى قانداق؟

② شىنجاڭدا قانداق كان بايلىقلىرى بار؟ شىنجاڭدا قانداق زىرائەتلەر ۋە مېۋىلەر ئۆستۈرۈلىدۇ؟

③ شىنجاڭنىڭ هاۋا كىلىماتى قانداق ئالاھىدىلىككە ئىگە؟

④ شىنجاڭدا قايسى مىللەتلەر بار؟

10. 背会对话,互相提问。

11. 句型练习。

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

①	هاۋا	دائىم دېگۈدەك	ئوچۇق بولىدۇ.
	ئۇ	دائىم دېگۈدەك	كېچىكىپ قالىدۇ.
	ئۇ	دائىم دېگۈدەك	خۇشال يۈرىدۇ.

②	ئۇ مەكتەپ	بويىچە	ئەلاچى ئوقۇغۇچىلارنىڭ	بىرى.
	گۈزەلنۇر سىنىپ	بويىچە	چىرايلىق قىزلارنىڭ	بىرى.
	بۇ، بىنا	بويىچە	ئەڭ پاكىز ئۆيلەرنىڭ	بىرى.

يىگىرمە سەككىزىنچى دەرس

تىلى يۇمشاق ئاش يەر، تىلى قاتتىق مۇشت.
嘴软吃馒头，嘴硬挨拳头。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ستاتىستىكىسىغا قارىغاندا، دۇنيا ئاھالىسى بەش مىلياردتىن ئېشىپ كەتكەن.

② ئۇلار ئاسىيا، ئافرىقا، ئوكيانىيىگە ھەمدە شەرقىي جەنۇبىي ئاسىياغا جايلاشقان.

③ ئاسىيا دۇنيا بويىچە نوپۇس ئەڭ زىچ جايلاشقان رايون.

تېكىست

دۇنيا ئاھالىسى

بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ستاتىستىكىسىغا قارىغاندا، 1986 ـ يىلى دۇنيا ئاھالىسى بەش مىلياردتىن ئېشىپ كەتكەن. بۇنىڭ ئىچىدە ئاسىيا قىتئەسىنىڭ نوپۇسى ئەڭ كۆپ بولۇپ، ئىككى مىليارد 300 مىليونغا يەتكەن. ئوكيانىيە ۋە تىنچ

ئوكيان ئاراللىرىنىڭ نوپۇس سانى ئەڭ ئاز بولۇپ، ئاران 22 مىليونغا يېتىدۇ. دۇنيادا ئاھالىلەرنىڭ تارقىلىشى تەكشى ئەمەس. شەرقىي ئاسىيا (جۇڭگونىڭ شەرقىي قىسمى، چاۋشيەن، ياپونىيە)، جەنۇبىي ئاسىيا ۋە ياۋروپا قىتئەسى دۇنيا بويىچە نوپۇس ئەڭ زىچ جايلاشقان رايونلاردۇر.

دۇنيا ئاھالىسى سېرىق تەنلىك، ئاق تەنلىك، قارا تەنلىك ۋە قوڭۇر تەنلىك دېگەن تۆت چوڭ خىلغا بۆلۈنىدۇ.

سېرىق تەنلىكلەرنىڭ تېرىسى سارغۇچ، چېچى قارا، كۆزى قارا، بۇرۇت ـ ساقىلى شالاڭ كېلىدۇ. بۇلار ئاسىيا قىتئەسىنىڭ كۆپ قىسىم رايونلىرىغا ھەمدە شىمالىي، جەنۇبىي ئامېرىكا قىتئەلىرىگە تارقالغان. سېرىق تەنلىكلەرنىڭ نوپۇسى ئاق تەنلىك ۋە قارا تەنلىكلەرگە قارىغاندا خېلى كۆپ.

ئاق تەنلىكلەرنىڭ تېرىسى ئاق، چېچى سېرىق ياكى قارا، كۆزى كۆك ياكى كۈل رەڭ، بۇرنى تار ھەم ئېگىز، كالپۇكى نېپىز، ساقاللىق كېلىدۇ. بۇ خىل كىشىلەر ئاساسەن ياۋروپا، شىمالىي ئافرىقا، غەربىي ئاسىيا، جەنۇبىي ئاسىيا قاتارلىق رايونلارغا تارقالغان.

قارا تەنلىكلەرنىڭ تېرىسى قارا، چېچى بۇدۇر ھەم تۈم قارا، كۆزى قارامتۇل، كالپۇكى قېلىن، بۇرنى ياپىلاق كېلىدۇ. بۇلار ئاساسەن ئافرىقىغا جايلاشقان.

سۆھبەت

ئا: 1986 ـ يىلى دۇنيا ئاھالىسى قانچىلىككە يەتكەن؟

ئە: 1986 ـ يىلى دۇنيا ئاھالىسى بەش مىلياردقا يەتكەن.

ئا: قايسى قىتئەدە نوپۇس ئەڭ كۆپ؟

ئە: ئاسىيا قىتئەسىدە ئەڭ كۆپ.

ئا: دۇنيا ئاھالىسى نەچچە خىلغا بۆلۈنىدۇ؟

ئە: سېرىق تەنلىك، ئاق تەنلىك، قارا تەنلىك ۋە قوڭۇر تەنلىك دېگەن تۆت چوڭ خىلغا بۆلۈنىدۇ.

ئا: سېرىق تەنلىكلەر قانداق كېلىدۇ؟

ئا: سېرىق تەنلىكلەرنىڭ تېرىسى سارغۇچ، چېچى ۋە كۆزى قارا، ساقال ـ بۇرۇتى شالاڭ كېلىدۇ.

ئا: ئاق تەنلىكلەرنىڭچۇ؟

ئە: ئاق تەنلىكلەرنىڭ تېرىسى ئاق، چېچى سېرىق ياكى قارا. كۆزى كۆك ياكى كۈل رەڭ. بۇرنى تار ھەم ئېگىز، كالپۇكى نېپىز، ساقاللىق كېلىدۇ.

ئا: قارا تەنلىكلەر قانداق كېلىدۇ؟

ئە: قارا تەنلىكلەرنىڭ تېرىسى قارا، چېچى بۇدۇر ھەم تۇم قارا، كۆزى قارامتۇل، كالپۇكى قېلىن، بۇرنى ياپىلاق كېلىدۇ.

سۆزلۈك

قوڭۇر	(س)	棕色
ئۇستىخان	(ئى)	骨头
ئاران	(ر)	勉强,好不容易;只,仅仅
چاۋشيەن	(ئى)	朝鲜
تېرە	(ئى)	皮肤
تىنچ ئوكيان	(ئى)	太平洋
تۇم	(س)	(指颜色的深度)
بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى (ب د ت)	(س ب)	联合国
بۇدۇر	(س)	卷曲的
بۇرۇن	(ئى)	鼻子
بۇرۇت ـ ساقال	(ئى)	胡子,胡须
باش	(ئى)	头,头脑,脑袋;开始,开头

后代，后辈，子孙	(ئى)	ئەۋلاد
人口，人烟，居民	(ئى)	ئاھالە
美国	(ئى)	ئامېرىكا
白种人	(س ب)	ئاق تەنلىك
非洲	(ئى)	ئافرىقا
亚洲	(ئى)	ئاسىيا
淡黑的，浅黑的	(س)	قارامتۇل
黑种人	(س ب)	قارا تەنلىك
稀的，稀少的	(س)	شالاڭ
洲	(ئى)	قىتئە
颜色，色泽；脸色，面色	(ئى)	رەڭگى
紧密，密切；紧凑	(س)	زىچ
形成，形状，样式	(ئى)	شەكىل
身材；边，沿，滨	(ئى)	بوي
统计	(ئى)	ستاتىستىكا
黄种人	(س ب)	سېرىق تەنلىك
有胡子的，大胡子的	(س)	ساقاللىق
淡黄色的，浅黄色的	(س)	سارغۇچ
唇，嘴唇	(ئى)	كالپۇك
灰色	(ئى)	كۈل رەڭ
蓝；青；蓝天，天空	(س)	كۆك
十亿	(سان)	مىليارد
林地；多林的	(ئى)	ئورمانلىق
薄的	(س)	نېپىز
大的	(س)	يوغان
脸，面，脸皮，脸色；面，表面	(ئى)	يۈز
欧洲	(ئى)	ياۋروپا
扁的，扁平的	(س)	ياپىلاق

日本 （ئى） ياپونىيە
（被）分，分开，划分；打断 （قانداق） بۆلۈن-
大洋洲 （ئى） ئوكيانىيە
看来；比；根据 （تىر） قارىغاندا
基本上 （ر） ئاساسەن
以及，也；并且 （ب） ھەمدە

〔词语用法说明〕

一、قارىغاندا （后置词）

1. 常与带向格的名词性词语连用，表示依据。如：

① ستاتىستىكىغا قارىغاندا، دۇنيا نوپۇسى بەش مىلياردتىن ئېشىپ كەتكەن.

根据统计，世界人口已经超过了五十亿。

② ساۋاقداشلارنىڭ تونۇشتۇرۇشىغا قارىغاندا، ئۇ ھەقىقەتەن ياخشى ئوقۇغۇچى ئوخشايدۇ.

根据同学们介绍，他的确是个好学生。

2. 表示比较两样东西或两种情况。如：

① بۇ بىناغا قارىغاندا ئۇ بىنا ئېگىز ئىكەن.

跟这幢楼比起来，那幢楼高。

② قەشقەرگە قارىغاندا تۇرپان ئىسسىق.

吐鲁番比喀什热。

③ ئەخمەتنىڭ ئۆگىنىشى ياسىننىڭ ئۆگىنىشىگە قارىغاندا ياخشى.

艾合买提比亚森学习好。

④ ماڭا قارىغاندا ئۇ تېز يۈگۈرىدۇ.

他比我跑得快。

3. 用在句首，表示“看来”的意思。如：

① ماڭا قارىغاندا، ئۇ بۈگۈن كەلمەيدىغان ئوخشايدۇ.

看来，他今天不会来了。

② قارىغاندا، ئۇ ساقايمايدىغان ئوخشايدۇ.

看来，他的病治不好了。

③ قارىغاندا، بۇ كىنو ئانچە ياخشى ئەمەس ئوخشايدۇ.
看来，这电影不太好。

二、 ئاران （副词）

1. 与数量词连用，表示量的最低限度。如：

① بۇ كىنونى ئاران بىر قېتىم كۆردۇم.
这部电影我只看了一次。

② مەن بۇ كىتابتىن ئاران بىرنى ئالالىدىم.
这本书我只买上了一本。

③ بىزنىڭ سىنىپتا ئاران 22 ئوقۇغۇچى بار.
我们班只有二十二个学生。

2. 在句中与动词连用，表示行为动作完成得很吃力。如：

① مەن بىنانىڭ 5 ـ قەۋىتىگە ئاران چىقتىم.
我好不容易才爬到五楼。

② تېكىستنى ئاران تەرجىمە قىلىپ بولدۇم.
课文总算翻译完了。

③ بىز بۇ يەرگە ئاران كەلسەك سىلەر يوق ئىكەنسىلەر.
我们好不容易到这里来，你们却不在。

〔语法要点〕

一、词序 سۆز تەرتىپى

维吾尔语句子的词序一般是主语位于句首，谓语位于句末，宾语位于主语和谓语的中间，定语位于中心词之前。状语如果直接说明动作和状态，则在谓语之前；如果说明整个句子，通常位于句首，在主语之前。

1. 主语在谓语的前面。

① ئۇ ئەمگەك قىلىۋاتىدۇ. 他正在劳动。

② 7 ـ ئايدا قوغۇن كۆپلەپ بازارغا كىرىدۇ.
七月里甜瓜大量上市。

③ بۇ قىزچاق ناھايىتى چىرايلىق ئىكەن.

这小姑娘长得很秀气。

2. 谓语处在句子的末尾。

他身体健康。 ① ئۇنىڭ تېنى ساغلام.

② مەن بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدىم.

我收到了一封信。

3. 定语位于被它所修饰的成分的前面。

① ئۇلۇغ ۋەتىنىمىزنىڭ پايتەختى بېيجىڭ.

我们伟大祖国的首都是北京。

② تۇرسۇن ئون تۇياق سېمىز قوي سېتىۋالدى.

吐尔逊买了十只肥羊。

4. 宾语处在主语之后，谓语之前。

③ مەن ئانامغا خەت يېزىپ ئەۋەتتىم.

我写信寄给我母亲了。

① سەن خەنزۇچىنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلغىن.

你把汉语译成维吾尔语。

5. 状语如果直接说明动作和状态，则在谓语之前；如果说明整个句子，通常位于句首，在主语之前。如：

他马上就来。 ① ئۇ ھازىرلا كېلىدۇ.

他正跑着来呢。 ② ئۇ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ.

③ ئۇلار ئۇيغۇرچىنى ياخشى سۆزلەيدۇ.

他们讲维吾尔语讲得好。

④ تۈنۈگۈن ئىككى ئادەم كەلگەنىدى.

昨天来了两个人。

二、自复态 ئۆزلۈك دەرىجە

表示主体发出的行为动作涉及主体本身，不涉及他人或他物。

构成：自复态和被动态构成方式是相同的。虽然自复态和被动态在形式上相同，但其意义却不同，有些动词只能和 ن- // ـىن- // ـۈن- // ـۇن- 或 ل- // ـىل- // ـۇل- // ـۈل- 之一结合，同时可构成自复态和被动态。有的动词与 ل- // ـىل- // ـۇل- // ـۈل-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

结合构成被动态，与-ن // -ىن // -ۇل // -ۈل-结合则构成自复态。例：

ئاچ + ىل = ئېچىل (گۈللەر ئېچىلدى) (自复态)
(يىغىن ئېچىلدى) (被动态)
كىي + ىن = كىيىن (مەن هازىرلا كىيىنىپ چىقتىم) (自复态)
كىي + ىل = كىيىل (بۇ كىيىم ئۈچ يىل كىيىلدى) (被动态)
باشلا + ن = باشلان (被开始) (被动态)
ياسا + ن = ياسان (打扮) (自复态)
ياسا + ل = ياسال (被制造) (被动态)
ئىشلە + ن = ئىشلەن (被做) (被动态)
ئوقۇ + ل = ئوقۇل (被读) (被动态)
كۆر + ۈن = كۆرۈن (看) (自复态)
كۆر + ۈل = كۆرۈل (被看) (被动态)
ماختا + ن = ماختان (自吹) (自复态)
يۇي + ۇن = يۇيۇن (洗澡) (自复态)
ياي + ىل = يېيىل (展开) (自复态)

无论词干是否具有及物意义，凡附加了自复态附加成分的动词均为不及物动词。动词变化中所表现的反身意义或被动意义，在许多情况下，只能借助具体的上下文才可确定。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

ئادەم شالاڭ　　ئاھالىسى شالاڭ
چىچى شالاڭ　　باش ئايلىنىش
باش رول　　زىچ ئولتۇراقلاشماق

ئادەم زىچ	مۇناسىۋىتى زىچ
ئېگىز بوي	بويى ئۆسۈش
مەھسۇلات قىممىتى	يېڭى مەھسۇلات
نېپىز قەغەز	كىيىمى نېپىز
يوغان باش	كۆزى يوغان
رەڭگى ئوچۇق	رەڭگى سەت

3. 把下列两组词搭配成词组。

سېرىق	تەنلىك
ساقاللىق	چاچ
كۆچمەن	ئەۋلادلار
ئاسىيا	ئاغرىماق
باش	ئادەم
يېرىم	ئارال
كۆك	قارا
تۇم	قىتئە
ياش	خەلق
قارا	ئاسمان

4. 把下列动词变成自复态。

ياسا -	ئاچ -	بۆل -
يۇ -	ماختا -	خەۋەر قىل -
كۆر -	ياي -	ياز -

5. 用下列词造句。

ئاچ -	كۆر -	ئاساسەن
بۆل -	سال -	ئويلا-

6. 把下列句子译成维文。

①我姐姐已经打扮完了。

②所有的单词我都基本上背完了。

③他的维吾尔语比我讲得好。

④我们班才有十二个女学生。

⑤你们看，花儿都开了。

⑥看来，这本书已经卖完了。

⑦电影开始了。

⑧我洗完澡后，上了街。

7. 选词填空。

(بىلەن، ياكى، ئاساسەن، ھەمدە، ھەم، تېخىمۇ، ئەمدى، ئاران)

① مۇئەللىم تېكىستنى ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا دىققەت ________ ئاڭلايمەن.

② دەرسنى ئوقۇغان ۋاقىتتا چۈشەنمىگەن ________ ياخشى چۈشەنمىگەن جايلارنى مۇئەللىمدىن سورايمەن.

③ بىزنىڭ تۇرمۇشىمىز كۆڭۈللۈك ________ مەنىلىك.

④ بۇ مېۋىلەر جەنۇبىي شىنجاڭدا ________ شىمالىي شىنجاڭدىكى بەزى رايونلاردا ئۆستۈرۈلىدۇ.

⑤ تاپشۇرۇقلارنى ________ ئىشلەپ بولدۇم.

⑥ مەن بۇنىڭدىن كېيىن ________ تىرىشىشىم كېرەك.

⑦ ________ ئۇنداق ئىش قىلمايمەن.

⑧ بىزنىڭ سىنىپتا ________ 9 قىز ئوقۇغۇچى بار.

8. 回答问题。

① 1986 ـ يىلى دۇنيا ئاھالىسى قانچىلىككە يەتكەن؟

② قايسى قىتئەدە نوپۇس ئەڭ كۆپ؟

③ نوپۇس ئەڭ زىچ جايلاشقان رايونلار قايسىلار؟

④ دۇنيا ئاھالىسى قانچە خىلغا بۆلۈنىدۇ؟

⑤ سېرىق تەنلىكلەر قانداق كېلىدۇ؟

⑥ ئاق تەنلىكلەر قانداق كېلىدۇ؟

⑦ قارا تەنلىكلەر قانداق كېلىدۇ؟

9. 按重点句子进行练习。

10. 背会对话，互相对话。

11. 句型练习。

1 . ئەھۋالغا قارىغاندا	ئۇ كەلمەيدىغان ئوخشايدۇ.
	ئۇنىڭ پۇلى يوق ئوخشايدۇ.
	ئۇ تازا چارچىغان ئوخشايدۇ.
	ئۇ يەنە كېچىكمىدىغان ئوخشايدۇ.

بۇ خىل مېۋىلەر		جەنۇبىي شىنجاڭدىن چىقىدۇ.
. ئۇلار تېكىستنى	ئاساسەن	تەرجىمە قىلىپ بولدى.
قازاقلار		شىمالىي شىنجاڭدا ئولتۇراقلاشقان

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يىگىرمە توققۇزىنچى دەرس

بىلگەن يولۇڭنى ئاتاڭغا بەرمە. 自己确认为对的，对父亲也别退让。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① ئۇ كىم كۈچلۈك چىقسا شۇ تەرەپتە تۇرۇشنى قارار قىپتۇ.

② شۇنداق قىلىپ، هايۋانلارمۇ، قۇشلارمۇ شەپەرەڭنى ئۆز تويىغا قوشۇشنى رەت قىپتۇ.

③ شەپەرەڭنى يا قۇشلار، يا هايۋانلار ئارىغا ئالماپتۇ.

④ قۇشلار بىلەن هايۋانلار بىر - بىرىنى يېڭەلمەي، ئاخىرى ئۇرۇشنى توختىتىپتۇ.

تېكىست

شەپەرەڭ نېمە ئۈچۈن كېچىسىلا سىرتقا چىقىدۇ

ئۇزۇن زامانلار ئىلگىرى قۇشلار بىلەن هايۋانلار ئوتتۇرىسىدا بىر مەيدان قاتتىق جەڭ بوپتۇ. ئۇلارنىڭ نېمە

ئۇچۇن بىر - بىرى بىلەن ئۇرۇشىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ھېچكىم بىلمەيدىكەن. شەپەرەڭ قايسى تەرەپكە ئۆتۈشنى بىلەلمەپتۇ. ئۇ ئويلا - ئويلا، ئاخىرى كىم كۈچلۈك چىقسا شۇ تەرەپتە تۇرۇشنى قارار قىپتۇ.

شەپەرەڭ بىرئاز كۆزەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا قۇشلار غالىب كەلگەندەك كۆرۈنۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئۇچۇپ بېرىپ ئۇلارغا قوشۇلۇپتۇ.

لېكىن، ئەھۋال تېزلا ئۆزگىرىپتۇ. ئەمدى ھايۋانلار غالىب كېلىدىغاندەك قىلىپتۇ. شەپەرەڭ قۇشلاردىن ئايرىلىپ ھايۋانلار تەرەپكە قاراپ ئۇچۇپتۇ.

— سەن بىز تەرەپتە نېمە قىلىپ يۈرۈيسەن؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ بىر ھايۋان.

— سەن پايلاقچىلىق قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ئوخشىمامسەن؟ — دەپتۇ يەنە بىر ھايۋان.

— بىلمەمسىلەر، مەنمۇ سىلەرنىڭ بىر خىلىڭلار، دەپتۇ شەپەرەڭ چىشىنى كۆرسىتىپ، — قاراڭلار، مېنىڭمۇ سىلەرنىڭكىگە ئوخشاش چىشىم بار.

— سەن كىمنى ئەخمەق قىلماقچى، — دەپتۇ ھايۋانلار، — بىز سېنى ھېلىلا قۇشلار تەرەپتە كۆرگەن تۇرساق!

شۇنداق قىلىپ، ھايۋانلارمۇ، قۇشلارمۇ ئۇنى ئۆز توپىغا قوشۇشنى رەت قىپتۇ.

قۇشلار بىلەن ھايۋانلار بىر - بىرىنى يېڭەلمەي، ئاخىرى ئۇرۇشنى توختىتىپ يارىشىپتۇ. شەپەرەڭنى يا قۇشلار، يا ھايۋانلار ئارىغا ئالماپتۇ. شۇنىڭدىن تارتىپ، شەپەرەڭ كۈندۈزى سىرتقا چىقىشتىن نومۇس قىلىپ،

پـەقەت كېچىسىلا سىرتقا چىقىدىغان بـولۇپ قالپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

سۆھبەت

ئا: يۈرۈڭ! باغچىغا بېرىپ كېلەيلى.
ئە: قايسى باغچىغا بارىمىز؟
ئا: هايۋانات باغچىسىغا.
ئە: نېمىدېگەن تولا ئادەم بۇ.
ئا: يولۋاس بار يەرگە بارامدۇق؟
ئە: مەيلى، بارساق بارايلى.
ئا: ماۋۇ يەردە بىردەم ئولتۇرايلى.
ئە: ئاۋۇ يەردە ئورۇندۇق بار ئىكەن، شۇ يەردە ئولتۇرايلى.
ئا: سىز شەپەرەڭنى كۆرگەنمۇ؟
ئە: كۆرگەن.
ئا: شەپەرەڭنىڭ نەرى قۇشقا ئوخشايدۇ؟
ئە: شەپەرەڭنىڭ قانىتى قۇشقا ئوخشايدۇ.
ئا: شەپەرەڭنىڭ نەرى هايۋانلارغا ئوخشايدۇ؟
ئە: شەپەرەڭنىڭ چىشى هايۋانلارغا ئوخشايدۇ.

سۆزلۈك

يا	(ب)	或,或者,要么,要不
ياراش-	(نېمە، كىم بىلەن)	相称,合适,合身;和好,讲好
يەڭ-	(نېمىنى)	战胜,胜
قوغلا-	(نېمىنى)	追,追赶,驱逐
ئۇچ-	(نەگە)	飞,飞行,飞翔;挥发,蒸发

ۋارقىرا	(كىمگە)	叫,喊,呼喊,大喊,大叫
كەلگۈلۈك	(نېمە)	不幸的遭遇
ئۇزۇن	(س)	长的,长远的,长久的
ھېچكىم	(نېمە)	谁都,无论谁,任何人,什么人
قوش-	(نېمىنى)	加,添上,增加,合并
ئۇرۇش-	(كىم بىلەن)	战争,打仗,打架
نومۇس قىل-	(نېمىدىن)	害羞,惭愧,不好意思
ئوخشاش	(س)	相同的,相似的,同等的,一样的
ئويلا-	(نېمىنى)	想,考虑;认为,以为
ھايۋان	(ئى)	动物
ھېلى	(ر)	刚才
مۆكۈپ يۈر-	(نەدە)	躲藏,隐藏
كۈندۈز	(ئى)	白天
كېچە	(ئى)	夜
غالىب كەل-	(نېمىدىن)	占上风,占优势
خېلى	(ر)	相当,颇,很,好
سەۋەب	(ئى)	原因
سىرت	(ئى)	外面,外
زامان	(ئى)	时代
رەت قىل-	(نېمىنى)	否决,拒绝
شەپەرەڭ	(ئى)	蝙蝠
شۇنداق قىلىپ	(ب)	就这样
قارار قىل-	(نېمىنى)	决定,作出决定
قانات	(ئى)	翼,翅膀;扇
قوشۇل-	(نېمىگە)	同意,赞成;参加,加入
ئايرىل-	(نېمىدىن)	离别,离开,脱离,分手;失去,丧失
ئەخمەق قىل-	(كىمنى)	愚弄
ئەھۋال	(ئى)	情况,状况

一场	(س ب)	بىر مەيدان
从事侦探工作	(س ب)	پايلاقچىلىق قىل-
战斗,交战	(نەدە)	جەڭ بول-
齿,牙齿	(ئى)	چىش
簇用,围;容	(كىمنى)	ئارىغا ئال-
观察、观测	(نېمىنى)	كۆزەت-

〔词语用法说明〕

دەپ

دەپ 是动词 دە- 的副动词形式。

1. 表示"说","谈"的意思。如:

① ئۇ دەپ بولۇپلا كېتىپ قالدى. 说罢他就走了。

② ئۇ ئالىمغا «ئەتىدىن باشلاپ ئىشقا كەلمە» دەپتۇ.
他对阿里木说:"明天起你不要来上班"。

2. 在句中用在动词祈使式与助动词 -قال ,-تۇر 之间,构成复合谓语,表示行为动作即将进行或完成。如:

① كىنو باشلىناي دەپ قاپتۇ. (قالدى)
电影快要开演了。

② ۋاقىت توشاي دەپ قاپتۇ. (قالدى) 时间就要快了。

③ بۇ كىتابنى ئوقۇپ بولاي دەپ قالدىم.
这本书,我快要读完了。

④ ئۆزەم ئالدىڭىزغا باراي دەپ تۇراتتىم.
我正要亲自找你去。

3. 在句中用在名词、代词或动词将来时和祈使式之后,表示目的。如:

① بىز بۇ يەرگە ئوقۇيمىز دەپ كەلدۇق.
我们是为了读书而来到这里的。

② مەن بۇ كىيىملەرنى سىزنى كىيسۇن دەپ سېتىۋالدىم.
这些衣服是我专门为你买的。

ئۇ سىزدىن رۇخسەت سورايمەن دەپ كەپتۇ. ③
他是来向你请假的。

بىز ئۇنى چاقىرايلى دەپ بارغانىدۇق. ④
我们是为了邀请他而去的。

ئۇ سىزنى دەپ شۇنداق قىلىۋاتىدۇ. ⑤ 他是为您着想。

ئۇ شۇ ئىشنى دەپ ئۇياق - بۇياق يۈگۈرۈپ يۈرىدۇ. ⑥
他为这事往返奔走。

4. 以 «ئويلا-, ئاتا-, ھېسابلا-» 等词结尾的句子里，跟这些词一起构成复合谓语。如：

مەن ئۇنى ماڭا يامانلىق قىلىدۇ دەپ ئويلىمايمەن. ①
我不认为他伤害我。

كىشىلەر تۇرپاننى ئوت يۇرتى دەپ ئاتايدۇ. ②
人们把吐鲁番称为火洲。

مەن ئۇنى سىرداش دوستۇم دەپ ھېسابلاپ كەلدىم. ③
我一直认为他是我的知心朋友。

5. 用在引语后，起连接作用并在句子中和前面的引语共同充当句子的状语，汉语里一般用使令性动词“叫、让、使”来表达。如：

دادام مېنى بازاردىن گۆش ئەكەل دەپ بۇيرۇدى. ①
父亲叫我上街去买肉。

ئانام ناننى ئۇشتۇپ، يەڭلار دەپ بىزگە بەردى. ②
母亲把馕掰开叫我们吃。

ئۇ ئانىسىغا مودېل بولسام دەپ يالۋۇردى. ③
她央求母亲让她去当模特儿。

6. 在句子中常附着在并列的几项名词或词组之后，不表具体含义，只对动词所陈述的各项起归纳的作用。如：

بىر يىل ئەتىياز، ياز، كۈز، قىش دەپ تۆت پەسىلگە بۆلۈنىدۇ.
一年分为春、夏、秋、冬四个季节。

〔语法要点〕

پېئىلنىڭ ئۆتكەن زامان ۋاستىلىك بايان رايى

一. 动词过去时间接陈述式

过去时间接陈述式表示说话者用间接知道的语气（即根据某种结果、迹象或别人的话语才知道的语气）来陈述已经发生的动作。

过去时间接陈述式的肯定式由 پ 副动词结合以下人称附加成分构成：

人称 \ 数		单数	复数
第一人称		-تىمەن	-تىمىز
第二人称	普称	-سەن	-سىلەر
	尊称	-سىز	
第三人称		تۇ	

我写了　　تىمەن = يېزىپتىمەن

我们写了　　تىمىز = يېزىپتىمىز

你写了　　سەن = يېزىپسەن

您写了　　يېزىپ + سىز = يېزىپسىز

你们写了　　سىلەر = يېزىپسىلەر

他写了（他们写了）　　تۇ = يېزىپتۇ

我读了　　تىمەن = ئوقۇپتىمەن

我们读了　　تىمىز = ئوقۇپتىمىز

你读了 سەن = ئوقۇپسەن

您读了 ئوقۇپ + سىز = ئوقۇپسىز

你们读了 سىلەر = ئوقۇپسىلەر

他读了(他们读了) تۇ = ئوقۇپتۇ

否定形式是在动词词干上先加否定词尾 ما- // مە- ，再附加 پ 最后附加上述动词人称附加成份构成。如：

我没有看见。 كۆر + مە + پ + تىمەن = كۆرمەپتىمەن.

我们没有看见。 كۆر + مە + پ + تىمىز = كۆرمەپتىمىز.

你没有看见。 كۆر + مە + پ + سەن = كۆرمەپسەن.

您没有看见。 كۆر + مە + پ + سىز = كۆرمەپسىز.

你们没有看见。 كۆر + مە + پ + سىلەر = كۆرمەپسىلەر.

他(他们)没有看见。 كۆر + مە + پ + تۇ = كۆرمەپتۇ.

我没有开始。 باشلا + ما + پ + تىمەن = باشلىماپتىمەن.

您没有开始 باشلا + ما + پ + سىز = باشلىماپسىز.

他(他们)没有开始。 باشلا + ما + پ + تۇ = باشلىماپتۇ.

它的疑问形式是在动词过去时间接陈述后附加疑问语气词مۇ 构成。如：

يېزىپتىمەن + مۇ = يېزىپتىمەنمۇ

يېزىپسىز + مۇ = يېزىپسىزمۇ

يېزىپتۇ + مۇ = يېزىپتىمۇ

يازماپتىمىز + مۇ = يازماپتىمىزمۇ

يازماپسەن + مۇ = يازماپسەنمۇ

ئوقۇپسىز + مۇ = ئوقۇپسىزمۇ

ئوقۇماپسىز + مۇ = ئوقۇماپسىزمۇ

① بۈگۈنكى يىغىن سائەت ئۈچتە تۈگەپتۇ.

今天的会议三点钟结束了。

② تۈنۈگۈن كەچتە يامغۇر يېغىپتۇ.
昨晚下雨了。

③ بۈگۈن كىتاب ئەكىلىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن.
今天我忘了把书拿来。

④ ئاپىڭىزنى بۇنچىلىك قېرى دەپ ئويلىماپتىمەن.
我没有想到你母亲这么老。

⑤ ئۇ شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىگە قوبۇل قىلىنىپتۇ.
他被新疆大学录取了。

二、附加成分 نىڭكى 及其用法

带有属格词尾 نىڭ 的词后还可以附加词尾 كى-(نىڭ+كى = نىڭكى)。如：

مېنىڭ // مېنىڭكى
ئۆيىنىڭ // ئۆيىنىڭكى
قەيسەرنىڭ // قەيسەرنىڭكى
سىزنىڭ // سىزنىڭكى

在语言环境清楚的情况下，带有 نىڭ 或 نىڭكى 的词往往可以带替它后面所修饰的名词。如：

قاسىمنىڭ قەلىمى ياخشى.
① مېنىڭ قەلىمىم ياخشى ئەمەس، قاسىمنىڭ ياخشى.
قاسىمنىڭكى ياخشى.
我的笔不好，哈斯木的笔好。

② غەيرەتنىڭ لۇغىتىنى ئال، گۈلنۇرنىڭ لۇغىتىنى ئالما.
غەيرەتنىڭ لۇغىتىنى ئال، گۈلنۇرنىڭكىنى ئالما.
你拿海拉提的词典，不要拿古丽努尔的词典。

③ كىمنىڭ چايدىنىدا چاي بار؟
谁的暖壶里有水？
— مېنىڭكىدە بار (مېنىڭ چايدىنىمدا بار).
我的暖壶里有。

④ ئەتە بىز ئەخمەتنىڭكىگە بارىمىز (ئەتە بىز ئەخمەتنىڭ

ئۆيىگە بارىمىز).

明天我们到艾合买提那儿去。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

كىيىم ياراشماق	ئىككىسى يارىشىپ قالماق
ۋارقىراپ سۆزلىمەك	ۋارقىرىغان ئاۋاز
ئوخشاش ئەھۋال	ئەھۋالى يامان
ئۇزۇن ۋاقىت	ئۇزۇن كېچە
ئۇزۇن قولاق	ئۇزۇن ئولتۇرماق
ئۇزۇنغا يۈگۈرمەك	ئۇزۇندىن بۇيان
پىكىرنى رەت قىلماق	تەلەپنى رەت قىلماق
يۇرتتىن ئايرىلماق	ئاتا ـ ئانىدىن ئايرىلماق
نومۇس قىلىشنى بىلمەسلىك	باشقىلاردىن نومۇس قىلىش
ھېچ ئىشنى بىلمەسلىك	توپ ئويناشنى بىلمەسلىك
ھازىرقى زامان	بىر زامانلاردا

3. 把下列两组词搭配成词组。

قارار	تىلىمەك
ئوخشاش	دۇنيا
ئاق يول	قوشۇلماق
پەس	زامان
ھايۋانات	ئاغرىماق
يېڭى	ئۇچماق
ئۇزۇن	ئەھۋال
چىش	ۋاقىت

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
uyghurkitap.com

پىكىر　　　　　　　　　　تۇرماق

ئۇزۇن　　　　　　　　　　رەت قىلماق

4. 把下列动词变成动词过去时间接陈述式。

ئارىغا ئال-　　　　ئايرىل-　　　　قارار قىل-

ۋارقىرا-　　　　ئويلا-　　　　ئۇرۇش-

يەڭ-　　　　ئۇچ-　　　　كۆزەت-

5. 用下列动词各造一个带过去时间接陈述式的句子。

قوشۇل-　　　　تۇر-　　　　ئوينا-

ۋارقىرا-　　　　ئايرىل-　　　　رەت قىل-

ئويلا-　　　　قارار قىل-

6. 模仿重点句子进行造句练习。

7. 把下列句子译成维文。

①动物园离我们学校很近。

②从此，我俩再也没有打过架。

③现在，我们和好了。

④我看了一场足球赛。

⑤孩子离不开母亲。

⑥你知道吗？ 他想愚弄我。

⑦您自己说吧。

⑧他的情况非常严重。

8. 用适当的附加成分填空。

① بۇ مەن ________ خېتىم.

② مەن ________ ئۇنداق قەلەم يوق.

③ بۇ ئىككى كىتاب ئوخشاش ________ قىلىدۇ.

④ ئەكەل، بۇ نەرسە مەن ________ .

⑤ سەن ________ بار پۇل مەندىمۇ بار.

⑥ ئۇ پىكرىم ________ رەت قىلىۋەتتى.

⑦ ئىنىم مەن ________ ئەقىللىق ئەمەس.

⑧ ئۇنىڭ چىچى مەن________دىن ئۇزۇن.

9. 回答问题。

① قۇشلار بىلەن ھايۋانلار ئوتتۇرىسىدا نېمە بوپتۇ؟

② دەسلەپتە شەپەرەڭ قايسى تەرەپتە تۇرماقچى بوپتۇ ۋە ئاۋۋال قايسى تەرەپكە قوشۇلۇپتۇ؟

③ كېيىن شەپەرەڭ يەنە قايسى تەرەپكە ئۆتۈپتۇ؟

④ كېيىن قانداق بوپتۇ؟

10. 背会对话,进行提问。

11. 句型练习。

1. شۇنداق قىلىپ	بىز ئارىلاشمايدىغان بولۇپ قالدۇق.
	ئۇلارمۇ دوست بولۇشۇپ قالدى.
	ئىككىمىز يارىشىپ قالدۇق.

بۇ ئىشقا		قوشۇلىسەن		قوشۇلمايسەن.
2. مەن	يا	بارىمەن	يا	بارمايمەن.
ئۇ		كېلىدۇ		كەلمەيدۇ.

	نېمە دېسە		شۇنى دەيدۇ.
3. كىم	نېمە قىلسا	ئۇ	شۇنى قىلىدۇ.
	نەگە بارسا		شۇ يەرگە بارىدۇ.
	نېمىنى ئالسا		شۇنى ئالىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئوتتۇزىنچى دەرس

ئاغرىقنى يوشۇرساڭ، ئۆلۈم ئاشكارا.
隐瞒了疾病，死亡会暴露。

نۇقتىلىق جۈملىلەر　重点句子

① ئۇلار قورساقلىرىنى تويغۇزۇپ ئاندىن يولغا راۋان بولماقچى بوپتۇ.

② سىلىدىن ئاشسا بىز يەيلى، ئاشمىسا مەيلى.

③ يولۋاس ئارام ئېلىپ قاپتۇ، بۆرە بىلەن تۈلكە ئوۋغا چىقىپ كېتىپتۇ.

تېكىست

تۈلكىنىڭ تەقسىماتى

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا، كۆنلەرنىڭ بىرىدە يولۋاس، بۆرە، تۈلكە ئۈچى بىر بولۇپ سەپەرگە چىقىپتۇ. ئۇلار مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، يولنىڭ يېرىمىغا كەلگەندە ھېرىپ، قورسىقى ئېچىپ

هالى قالماپتۇ. بىر تاغ باغرىدا ئارام ئالماقچى بولۇپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. ئوۋ ئوۋلاپ كېلىپ، قورساقلىرىنى تويغۇزۇپ، ئاندىن يولىغا راۋان بولماقچى بولۇپتۇ. يولۋاس ئارام ئېلىپ قاپتۇ، بۆرە بىلەن تۈلكە ئوۋغا چىقىپ كېتىپتۇ. بۇ ئىككىسى بىر هازادىن كېيىن مىلىق تەسلىكتە بىر كېيىك، بىر توشقان، بىر قىرغاۋۇل ئوۋلاپ كەپتۇ. ئۇنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ. يولۋاس:

— بۇ نەرسىلەرنى سەن تەقسىم قىل! — دەپتۇ بۆرىگە.

— ماقۇل، — دەپ تەقسىم قىلىشقا باشلاپتۇ بۆرە، — تەقسىر، ئۆزلىرى چوڭ بولغاندىكىن كېيىكنى يېسىلە، قىرغاۋۇلنى مەن يەي، ئىنىمىز تۈلكە ئۆز هالىغا قاراپ توشقاننى يېسۇن.

بۇ تەقسىماتنى ئاڭلىغان يولۋاس دەرغەزەپ بولۇپ، بۆرىنى بىرنى ئۇرۇپتىكەن، بۆرىنىڭ بىر كۆزى چاچراپ چىقىپ كېتىپتۇ. يولۋاس تۈلكىگە قاراپ:

— سەن تەقسىم قىل! — دەپ بۇيرۇپتۇ.

— خوپ تەقسىر، — دەپ تەقسىماتقا كىرىشىپتۇ تۈلكە، — توشقان جانابلىرىنىڭ ناشتىلىقى بولسۇن، قىرغاۋۇل جانابلىرىنىڭ چۈشلۈكلىرى بولسۇن، كېيىك جانابلىرىنىڭ كەچلىكلىرى بولسۇن. سىلىدىن ئاشسا بىز يەيلى، ئاشمىسا، مەيلى.

تۈلكىنىڭ تەقسىماتى يولۋاسقا بەك يېقىپ كېتىپتۇ ـ دە، تۈلكىدىن:

— سەن مۇنداق ئادىل تەقسىماتنى نەدىن ئۆگەندىڭ؟ — دەپ سورىغانىكەن، تۈلكە ئالدىرىماي:

— بۇرادىرىم بۆرىنىڭ چاچراپ چىققان كۆزىدىن ئۆگەندىم،

تەقسىر، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

سۆھبەت

ئا: چۈش بولاي دەپ قاپتۇ. بىردەم ئارام ئالايلى.
ئە: قورسىقىم ئېچىپ ھالىم قالمىدى.
ئا: — ئۇنداق بولسا قورسىقىمىزنى تويغۇزۇۋېلىپ ئاندىن ماڭايلى.
ئە: — بولىدۇ ئەمىسە، شۇنداق قىلايلى.
ئا: — سەن نېمە يەيسەن؟
ئە: — مەن پولۇ يەي. سەنچۇ؟
ئا: — مەن لەغمەن يەيمەن.
ئە: — ئۇستام بىزگە بىر قاچا پولۇ، بىر قاچا لەغمەن بېرىڭ.
ئا: — مانا ھازىر.
ئە: — پولۇ بىلەن لەغمەننىڭ پۇلى قانچە بولىدۇ؟
ئا: — جەمئىي ئون كوي بەش مو.
ئە: — لەغمەن نەچچە پۇل؟
ئا: — لەغمەن بەش يېرىم كوي.
ئا: — قورسىقىڭلار تويدىمۇ؟
ئە: — تويدى. ئېشىڭىزمۇ ئوبدان ئوخشاپتۇ.

سۆزلۈك

يولۋاس	(ئى)	老虎
يولىغا راۋان بول-	(س ب)	走自己的路
سەپەر	(ئى)	旅行

ئۇر-	(نېمىنى)	打,揍,击,拍;敲,碰撞
ناشتىلىق	(ئى)	早点,早饭
ئوۋ ئوۋلا-	(نېمىنى)	打猎
هار-	(قانداق)	累,劳累
هال	(ئى)	情况,状况,处境
هالى قالماسلىق	(س ب)	精疲力尽;境况不佳
چاچراپ چىق-	(س ب)	跳起,跃起,溅出,泛起,挺身而出
ئاچ-	(نېمىنى)	开,举办,开采,解开,打开;饿
كىرىش-	(نېمىگە)	进;着手,开始作,投入
كېيىك	(ئى)	黄羊
دەرغەزەپ بول-	(س ب)	愤怒,怒气冲冲
خوپ	(ئىم)	好吧,是
قىرغاۋۇل	(ئى)	雉,野鸡
ئاش-	(كىمدىن، نېمىدىن)	剩余;增长,增加;超过
ئالاھازەل	(ر)	大约,大概,约莫
ئالدىرا-	(نېمىگە)	忙,急忙,匆忙,着急
بۇرادەر	(ئى)	老兄,兄弟
بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا	(س ب)	很久以前
بۇيرۇ-	(كىمنى، كىمگە)	命令,吩咐,叫;派
بۆرە	(ئى)	狼
بىر هازا	(س ب)	一会儿,一阵子
تاغ باغرى	(س ب)	山坡
تەسلىك	(ئى)	难度,困难
تەقسىر	(ئى)	先生,阁下

www.uyghurkitap.com

分配	(ئى)	تەقسىمات
兔子	(ئى)	توشقان
饱,吃饱;够,足;厌烦	(كىمدىن، نېمىگە)	تويـ-
狐狸;狡猾的	(ئى)	تۈلكە
阁下,殿下,陛下,先生	(ئى)	جاناب
公道的,公平的,公正的;阿迪力(男名)	(س)	ئادىل
休息	(نەدە)	ئارام ئال-
自己	(ئا)	ئۆز
您	(ئا)	سىلى

〔词语用法说明〕

دە (语气词)

1. 用在句末,表示说话者的惊讶、赞叹、肯定等语气。如:

① ئاپلا، بۇ ئىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن ـ دە!

哎呀! 我把这事给忘了!

② يەر قاتتىق تەۋرىسە، ئۆي ئۆرۈلىدۇ ـ دە!

若有大地震,房屋会倒塌。

③ كىم ئىكەن دېسەم، سەن ئىكەنسەن ـ دە!

我以为是谁,原来是你呀。

2. 给句子加上疑问语气。如:

① ئالىممۇ كەپتۇ ـ دە! 阿里木也来了?

② بۇ كىتابتىن سىزمۇ بىرنى ئېلىپسىز ـ دە!

这本书你也买了一本?

3. 用在复句中的前一个分句末起连接作用。表示紧接着发生的动作。如:

① ئۇ ئاتىسىنى كۆردى ـ دە، خۇشاللىقىدىن نېمە دېيىشىنى بىلمەي قالدى.

他一见他父亲,就高兴地不知说什么。

② مۇئەللىم دەرستىن چۈشتى - دە، ئۇدۇل ئىشخانىغا كىرىپ كەتتى.
老师一下课,就径直进了办公室。
③ ئۇ ئورنىدىن تۇردى - دە، يۈز يۇغىلى كەتتى.
他起床,就去洗脸。

〔语法要点〕

一.敬称 هۆرمەت تۈرى

名词和动词的人称形式中第二人称有普称和尊称的区别外,还有敬称的区别。

第二人称敬称和尊称意义上都是表示尊称,但前者比后者更客气。

名词和动词的第二人称敬称词尾如下:

名词,代词	-لىرى
动词祈使式和条件式	-سىلا // -سىلە
动词陈述式	-دىلا، -تىلا، -ىدىلا، -ىلا، -تىلا، -يدىلا، -يلا

您	ئۆز + لىرى = ئۆزلىرى	سىلى 您
您的书	كىتاب + لىرى = كىتابلىرى	
您的父亲	دادا + لىرى = دادىلىرى	
请您读	ئوقۇ + سىلا = ئوقۇسىلا	
您写了(过去直接陈述式)	ياز + دىلا = يازدىلا	
您写了(过去间接陈述式)	يېزىپ + تىلا = يېزىپتىلا	
您写(过去时)	ياز + ىدىلا = يازىدىلا	
您写(将来时)	ياز + ىلا = يازىلا	
您(经多次)写过(反复过去时)	يازات + تىلا = يازاتتىلا	
您在写(现在时)	يېزىۋات + ىدىلا = يېزىۋاتىدىلا	
您读(将来时)	ئوقۇ + يدىلا = ئوقۇيدىلا	
您读(将来时)	ئوقۇ + يلا = ئوقۇيلا	

① يۇرسىلە ئۆيگە باشلاي.　　请，请进屋。
② يوقاپ كەتمىسىلە جومۇ، كېلىپ تۇرسىلا.　　您可别不照面，要常来呀！
③ بۇ سىلىنىڭ كىتابلىرىمۇ؟　　这是您的书吗？
④ ئۆزلىرى ئالدىدا ئالسىلا.　　您先拿

二. 表示月份的专门名词

维吾尔语的月份除用顺序数词结合 ئاي 表示外，还可用专门的名词表示。如：

يانۋار	一月	ئىيۇل	七月
فېۋرال	二月	ئاۋغۇست	八月
مارت	三月	سېنتەبىر	九月
ئاپرېل	四月	ئۆكتەبىر	十月
ماي	五月	نويابىر	十一月
ئىيۇن	六月	دېكابىر	十二月

1 - ئۆكتەبىر (10 - ئاينىڭ 1 - كۈنى)

1994 - يىل 1 - ئاۋغۇست (1994 - يىل 8 - ئاينىڭ 1 - كۈنى)

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

ئادەم ئۇرماق	قاتتىق ئۇرماق
ئىشىكنى ئۇرماق	ئوقۇشقا كىرمەك
ئىتتىپاقلا كىرمەك	قىش كىرمەك
ئۆيگە كىرمەك	ئەللىك ياشتىن ئاشماق
ئىشقا ئالدىرىماق	ئالدىراپ ماڭماق
ئالدىرىغان يولدا قالار	خىزمەت ئالدىراش
ئالدىرىماي سۆزلىمەك	تويغۇچە يېمەك
دۇنيادىن تويماق	تاماققا تويماق

ئادىل ئادەم ئادىل تەقسىمات

3. 把下列两组词搭配成词组并译成汉文.

ياخشى	يېمەك
ئىش	يىل
سەپەر	ئارام ئال
كۆز	بۇيرۇماق
ئوۋ	چىقماق
بىر هازا	گۆش
ناشتىلىق	كۈتمەك
كېيىك	ئويلانماق
توشقان	ئوۋلىماق
تەقسىمات	چاچراپ چىقماق

4. 给下列名词和动词加第二人称敬称词尾

بار- ، كەل- ، ئولتۇر- ، ئانا

مۇئەللىم، بوۋا، ئۆز، ئۇخلا-

يۇرت، سالامەتلىك

5. 用下列词造句。

هار- ، هالى قالماسلىق، بىل-

ئاچ- ، ئارام ئال- ، ناشتىلىق

توي- ، ئوخشاش

6. 模仿重点句子进行造句练习。

7. 把下列句子译成维文。

①小时候,他经常打我。

②来,来,进屋吧!

③我不该那样说。

④他来过,但是我不在宿舍。

⑤快中午了,咱们去吃饭吧!

⑥好不容易来了一封信。

⑦您先吃吧!

⑧您的维吾尔语说得这么好。

8. 问答问题。

① يولۋاس، بۆرە، تۈلكە ئۈچى نەگە چىقىپتۇ؟
② ئۇلارنىڭ قورسىقى ئاچقاندىن كېيىن قانداق قىپتۇ
③ ئۇلار نىمە ئوۋلاپ كەپتۇ؟
④ بۆرە قانداق تەقسىم قىپتۇ؟
⑤ تەقسىماتنى ئاڭلىغان يولۋاس قانداق قىپتۇ؟
⑥ تۈلكە قانداق تەقسىم قىپتۇ؟
⑦ تۈلكە بۇنداق ئادىل تەقسىماتنى نەدىن ئۆگەنگەن؟

9. 背会对话，互相提问。

10. 句型练习。

1.
① ئۇلار دەرسلەرنى تەكرار قىلىپ بولۇپ، ئاندىن كىنو كۆرمەكچى بوپتۇ.
② ئۇ كىرنى يۇيۇپ بولۇپ ئاندىن بازارغا بارماقچى بولدى.
③ مەن تاماقنى يەپ بولۇپ ئاندىن ياتاققا قايتتىم.
④ مەن مۇنچىغا بېرىپ ئاندىن ساتىراشخانىغا كىردىم.

2.
① سەندىن قالسا مەن ئالاي، قالمىسا مەيلى.
② بىلەت بولسا كۆرەي، بولمىسا مەيلى.
③ ۋاقتىڭ بولسا كۆرۈشەيلى، بولمىسا كۆرۈشمەيلى. (مەيلى)
④ پۇلۇڭ بولسا ئالايلى، بولمىسا ئالمايلى. (مەيلى)
⑤ ئۇ كەلسە كەلسۇن، كەلمىسە مەيلى.
⑥ ئۇ ئوقۇسا ئوقۇسۇن، ئوقۇمىسا مەيلى.

ئوتتۇز بىرىنچى دەرس

ئۆزۈم تاپقان بالاغا، نەگە باراي دەۋاغا.
自己惹祸,还到哪儿去告状。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① يەر شارىغا كەلگەن خەۋپ — ئىنسانلارنىڭ ھاياتىغا كەلگەن خەۋپ.

② كىشىلەر كۈندىن ـ كۈنگە مۇھىت مەسىلىسىگە كۆڭۈل بۆلمەكتە.

③ ئورمانلارنىڭ نابۇت بولۇشىنى بىر تەرەپتىن، تەبىئىي ئاپەت كەلتۈرۈپ چىقارغان بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئىنسانلارنىڭ ئورماننى قالايمىقان كېسىشى كەلتۈرۈپ چىقارغان.

تېكىست

يەر شارى «ياش تۆكمەكتە»

يەر شارى «ياش تۆكۈۋاتىدۇ». نېمە ئۈچۈن؟ چۈنكى يەر شارى خەۋپكە دۇچ كەلمەكتە. يەر شارىغا كەلگەن خەۋپ —

ئىنسانلارنىڭ ھاياتىغا كەلگەن خەۋپ. كىشىلەر ھېچقاچان ھازىرقىدەك ساپ ھاۋاغا، پاكىز سۇ مەنبەسىگە تەشنا بولۇپ باقمىغان. پۈتكۈل يەر شارىدىكى كىشىلەر كۈندىن ــ كۈنگە مۇھىت مەسىلىسىگە كۆڭۈل بۆلمەكتە. XX ئەسىرگە قەدەم قويغاندىن بۇيان، دۇنيا يۇقىرى سۈرئەتتە تەرەققىي قىلىپ، مۇھىت تېخىمۇ ئېغىر دەرىجىدە بۇلغىنىپ، يەر شارىنىڭ بىخەتەرلىكى ۋە ئىنسانلارنىڭ ھاياتلىقىغا خەۋپ پەيدا قىلماقتا.

ئىنسانلار ئۇزۇن تارىخ جەريانىدا، ئۆزلىرىنىڭ ئەقىل ـ پاراستى ئارقىلىق جەمئىيەت تەرەققىياتىنى غايەت زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈردى. لېكىن، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، كىشىلەر يەنە ئۆزلىرى ياشايدىغان مۇھىتقا سەل قارىدى. يەر شارى ھازىر مۇنداق بەش جەھەتتە تەھدىتكە دۇچ كەلمەكتە:

1. ھاۋا كىلىماتىنىڭ نورمالسىزلىقى. سانائەت، قاتناش قورallىرى، ئائىلىلەردە ئىشلىتىلىدىغان ھەر خىل يېقىلغۇلار ھەر ۋاقىت كېرەكسىز گاز چىقىرىپ، يەر شارىنىڭ ئېكولوگىيىلىك مۇھىتىنى بۇزماقتا.

2. دېڭىز ـ ئوكيانلارنىڭ بۇلغىنىشى. يەر شارى بويىچە سانائەتتىن چىققان زىيانلىق، كېرەكسىز سۇ، كېرەكسىز نەرسىلەر، يادرو كېرەكسىز ماددىلىرى زور مىقداردا دېڭىز ئوكيانلارغا ئاققۇزۇلۇپ، دېڭىز ـ ئوكيانلاردىكى جانلىقلارنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىغا تەسىر يەتكۈزمەكتە.

3. پۈتۈن يەر شارى ئاتموسفېراسىنىڭ بۇلغىنىشى. ھاۋا كىلىماتىدىكى نورمالسىزلىق — ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋانلارنىڭ ئۆسۈشىگە تەسىر يەتكۈزمەكتە.

4. ئورمانلارنىڭ نابۇت بولۇشى. ئورمانلارنىڭ نابۇت بولۇشىنى بىر تەرەپتىن، تەبىئىي ئاپەت كەلتۈرۈپ چىقارغان بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئىنسانلارنىڭ ئورماننى قالايمىقان كېسىشى كەلتۈرۈپ چىقارغان. ئورمانلارنىڭ نابۇت قىلىنىشى يەر شارىدىكى ھاياتلىق ئۈچۈن ئەڭ چوڭ تەھدىت.

5. نوپۇسنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى. ھازىر دۇنيا نوپۇسى تېز گېنىلىگىلى بولمايدىغان سۈرئەت بىلەن كۆپەيمەكتە. نۇرغۇن ئادەم يېمەكلىك ۋە ئولتۇراق ئۆي تەلەپ قىلماقتا. نوپۇسنىڭ كۆپىيىشى يەر شارىنىڭ بەرداشلىق بېرىش چېكىدىن ئېشىپ كەتتى. بۇ، ئىنسانلارنىڭ ھايات ـ ماماتىغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلە.

سۆھبەت

ئا: سىز رېشىتنى تونۇمسىز؟
ئە: تونۇيمەن.
ئا: ئېغىر كۆرمەي چاقىرىۋەتسىڭىز.
ئە: رېشىت، سىزنى بىرى چاقىرىۋاتىدۇ.
ئا: ياخشىمۇ سىز، مەن ئوسمان بولىمەن.
ئە: نېمە ئىشىڭىز بار ئىدى؟
ئا: سىزنى ئازراق بىر ئىش بىلەن ئىزدەپ كەلگەنىدىم.
ئە: بۇ كىشى كىم بولىدۇ؟
ئا: بۇ كىشى ياسىن بولىدۇ.
ئە: بۇ كىشى سىزنىڭ خىزمەتدىشىڭىزمۇ؟
ئا: ياق، بۇ مېنىڭ ساۋاقدىشىم.
ئە: سىز بىلەن تونۇشقىنىمغا ئىنتايىن خۇشالمەن.
ئا: ۋاقتىڭىز بولسا ئۆيلەرگە بېرىپ تۇرۇڭ.
ئە: بولىدۇ.

سۆزلۈك

ياش تۆك-	(س ب)	流泪
يەر شارى	(ئى)	地球
خەۋپ	(ئى)	危险

www.uyghurkitap.com

دۇچ كەل-	(پېئىل)	遇到，碰到，遭到
ھېچقاچان	(ئا)	从来，历来，素来，一向
ئىنسان	(ئى)	人类
ھايات	(ئى)	生命，性命；生活，生涯，活着，健在
تەشنا بول-	(پېئىل)	渴，口渴；渴望，渴求，渴慕
پۈتكۈل	(س)	全的，全部的，整个的
ئەسىر	(ئى)	世纪；俘虏
ئارقىلىق	(تىر)	通过，经过
قەدەم قوي-	(پېئىل)	进入，迈进
بۇلغا-	(پېئىل)	弄污，弄脏，污染；败坏
تەرەققىي قىل-	(پېئىل)	发展；发达
پەيدا قىل-	(پېئىل)	使发生，引起，惹起，制造，挑起
ئەقىل - پاراسەت	(ئى)	聪明才智，智慧，智谋
ئىلگىرى سۈر-	(پېئىل)	推动，推进，促进
سەل قارا-	(پېئىل)	忽视，小看
تەھدىت	(ئى)	威慑，威胁，威吓，恫吓
كېرەكسىز	(س)	无用的，作废的
گاز	(ئى)	气，气体，瓦斯
ئېكولوگىيىلىك	(س)	生态
بۇز-	(پېئىل)	拆，拆毁；破坏，弄坏，损坏
دېڭىز - ئوكيان	(ئى)	海洋
زىيانلىق	(س)	有害的；亏本的，赔本的
يادرو	(ئى)	（物）核，核子
ماددا	(ئى)	物质；条，条文，条款
ئاق-	(پېئىل)	流
جانلىقلار	(ئى)	生物，有生命的
مەۋجۇت بول-	(پېئىلدە، پېئىل)	存在
ئاتموسفېرا	(ئى)	（物）大气

毁灭,毁坏;死亡	(نېمە)	نابۇت بول-
灾,灾难,祸患	(ئى)	ئاپەت
控制,牵制;操纵;治理	(نېمىنى)	تىزگىنلە-
经受,忍受;坚持	(نېمىگە)	بەرداشلىق بەر-
过量,过分,过头	(نېمىدە، نېمە)	چېكىدىن ئاش-
生死,你死我活	(ئى)	ھايات - مامات

〔词语用法说明〕

ئارقىلىق

ئارقىلىق 是后置词,它与名词或代词连用,表示实现行为活动的媒介、手段、途径,相当于汉语里的介词"通过、经过、用"或"借助"等意。例如:

① ئۇلار تەرجىمان ئارقىلىق سۆزلەشتى.

他们通过翻译进行了交谈。

② تېلېفون ئارقىلىق ھەممىسىگە خەۋەر قىلىندى.

通过电话通知了所有的人。

③ بىز ئىچكى موڭغۇل ئارقىلىق كېلىدىغان ئايروپىلانغا چۈشتۇق.

我们乘坐经过内蒙古的那趟班机。

① مەن سەن ئارقىلىق ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقان.

我是通过你认识她的。

⑤ يېزىلار ئارقىلىق شەھەرلەرنى قورشىماق.

以农村包围城市。

〔语法要点〕

一、动词现在时直接陈述式(二)

پېئىلنىڭ ھازىرقى زامان ۋاستىسىز خەۋەر رايى

动词现在时直接陈述式(二)的意义与现在时直接陈述式(一)相同(参看第十六课),但多用于书面语。如:

مەملىكىتىمىزنىڭ شەھەر - يېزىلىرىدا ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلماقتا.

我国城乡正在进行改革。

现在时直接陈述式(二)由ماق 动名词结合位格附加成分 -تا -تە 再结合动词人称词尾(第三人称不用)构成。如：

我正在写　　يازماق + تا + مەن = يازماقتىمەن.

我们正在读　　ئوقۇماق + تا + مىز = ئوقۇماقتىمىز.

كۆرمەك + تە + سىلەر = كۆرمەكتىسىلەر.

你们正在看

他(他们)正在说　　سۆزلىمەك + تە = سۆزلىمەكتە

这种现在时直接陈述式没有否定形式和疑问形式。如：

① ئۇلار ھازىر جىددىي يىغىن ئاچماقتا.

他们现在正在召开紧急会议。

② كۈزلۈك زىرائەتلەر ياخشى ئۆسمەكتە.

秋季作物生长良好。

我正在读书。　　③ مەن كىتاب ئوقۇماقتىمەن.

二、语气词　　يۈكلىمە

用在词、词组、句子后或句首赋于词或句子以各种语气的词叫语气词，语气词不能单独使用，不发生形态变化。有些语气词同附加成分一样和它前面的词连写或使用连续符号隔开，有些语气词仅仅表示一种意义色彩，有些语气词在不同的语境中则可以表示不同的意义色彩。

常用的语气词有：

دۇ (تۇ)، چۇ، مۇ، جۇمۇ، يۇ، زە، ئا (ئە)، لا، دە، غۇ (قۇ)، ئەمىسە، مەيلى

① سىز بۈگۈنكى گېزىتنى كۆردىڭىزمۇ؟

你看了今天的报纸吗？（疑问）

我读了，你呢？（疑问）　　② مەن ئوقۇدۇم، سەنچۇ؟

哈斯木来了吧！（疑问）　　③ قاسىم كەلگەندۇ؟

④ بۇ يىل ئاتۇشنىڭ ئەنجۈرى راسا ئوخشاپتۇ ـ دە.

今年阿图什的无花果可真好哇。（赞誉）

只剩下一天了。（强调）　　⑤ بىرلا كۈن قالدى.

⑥ سەن يېتىپ بېرىپلا خەت يازغىن.

你一到(目的地)就写信吧。(限制)

⑦ ئەمىسە، شۇنداق بولسۇن. 那么,就这样吧。(商量)

⑧ پۇلنى چۈشۈرۈپ قويما جۇمۇ. 别把钱丢了。(提醒)

⑨ مەيلى، مەن باراي. 好吧,我去。(同意)

⑩ بۇ كىشى سىنىڭ ئاكاڭغۇ؟

这个人是你哥哥呀?(无疑而问)

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

خەۋپكە دۇچ كەلمەك	قىيىنچىلىققا دۇچ كەلمەك
كىشىلىك هايات	يېڭى هايات
هاياتىي كۈچ	هايات كەچۈرمەك
هاياتىدىن ئايرىلماق	هايات قالماق
تەبىئىي ئاپەت	ئوت ئاپىتى
سۇ ئاپىتى	ئاپەت يۈز بەرمەك
تاماق سىڭمەك	سۇ يەرگە سىڭمەك
سائەتنى بۇزماق	قۇلۇپنى بۇزماق
ئاغزىنى بۇزماق	مۇناسىۋەتنى بۇزماق
ئىنتىزامنى بۇزماق	قائىدىنى بۇزماق
نوپۇسنى تىزگىنلىمەك	قۇمنى تىزگىنلىمەك

3. 把下列两组词搭配成词组并译成汉文。

تەھدىت	بىرىنچى
كېرەكسىز	بۇلغانماق
سالامەتلىك	سالماق
بىخەتەرلىك	ئاپەت
مۇھىت	نەرسە

مەسىلە	سەل قارىماق
چوڭ	بەرداشلىق بەرمەك
قىيىنچىلىق	زىيانلىق
پۈتكۈل	ئەسىر
يېڭى	ئىنسان
سۇ	تەشنا بولماق
يېڭى تۇرمۇش	بۇزماق
كەيپىيات	قەدەم قويماق
تېز	تەرەققىي قىلماق

4. 把下列动词变成直陈现在持续式(二)的各人称单、复数形式。

بار-　　　ئىزدە-　　　ئويلا-

ئالغا باس-　　　تۇر-　　　چاقىر-

5. 用下列动词造动词现在时直接陈述式的句子。

ئالاقە قىل -　　ياخشى بول -　　ئالغا باس -

تەشنا بول -　　بەرداشلىق بەر -　　تېزگىنلە -

6. 模仿重点句子,进行造句练习。

7. 把下列句子译成维文。

①她不是你朋友吗?

②只有你一个人知道。

③人人都在向往着新生活。

④物价正在涨。

⑤过马路要注意。

⑥你先来,然后咱们一起去。

⑦她一边说着,一边哭着。

⑧这关系到我的一生。

8. 回答问题。

① يەر شارى نېمە ئۈچۈن «ياش تۆكۈۋاتىدۇ»؟

② ھازىر يەر شارى قايسى جەھەتلەردىن خەۋپكە دۇچ كېلىۋاتىدۇ؟ ئايرىم - ئايرىم سۆزلەپ بېرىڭ.

9. 背会对话，互相提问。

10. 句型练习。

1.
① ئۇلار ۋەتەننى كۈيلەپ ناخشا ئېيتماقتا.
② خەلقىمىز كۈندىن - كۈنگە بېيىماقتا.
③ ھەر مىللەت خەلقى بەختلىك ياشىماقتا.

2.
① ئۇ بىر تەرەپتىن كىتاب ئوقۇسا، يەنە بىر تەرەپتىن خاتىرە يېزىپ ماڭاتتى.
② ئۇ بىر تەرەپتىن ماقالە يازسا، يەنە بىر تەرەپتىن تەرجىمە قىلاتتى.
③ ئۇ بىر تەرەپتىن يىغلىسا، يەنە بىر تەرەپتىن كۈلەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئوتتۇز ئىككىنچى دەرس

بېرىپ يامان بولغۇچە، بەرمەي يامان بول.
与其给了不讨好，不如不给落个坏。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① ئەخمەت ئۆيگە قايتىپ كەلدى ـ دە، بەش يۈەن پۇلنى ئۇكىسىغا تۇتقۇزدى.

② ھەر كۈنى بەش پۇڭدىن ئىقتىساد قىلىنسا، يۈز كۈندە نەچچە پۇل بولىدۇ؟

③ بەش يۈەنگە بىر بوتۇلكا ھاراق، بىر پارچە پىشۇرۇلغان توخۇ گۆشى ۋە ئىككى دانە كەمپۈت كېلىدۇ.

تېكىست

بەش يۈەن

ئالىم ئۆيدە دەرس تەكرارلاپ ئولتۇرغانىدى. ئەخمەت مائاشىنى ئېلىپلا ئۆيگە قايتىپ كەلدى ـ دە، خۇشاللىقتىن قىن ـ قىنىغا سىغمىغان ھالدا يانچۇقىدىن بەش يۈەن پۇلنى ئېلىپ، دەرس تەكرارلاپ ئولتۇرغان ئۇكىسىنىڭ قولىغا

توتقۇزدى ۋە:
— بازارغا بېرىپ بۇ پۇلغا بىر بوتۇلكا هاراق ئال، ئاشقان پۇلغا توخۇ گۆشى ئال — ، دېدى.
ئۇزۇن ئۆتمەي، ئۇكىسى تاپشۇرۇلغان نەرسىلەرنى ئېلىپ قايتىپ كەلدى. ئەخمەت كۆرەڭلىگەن هالدا:
— جەمئىي نەچچە پۇل خەجلىدىڭ؟ — دەپ سورىدى.
— تۆت كوي توققۇزمو بەش پۇڭ.
— قالغان بەش پۇڭ قېنى؟
— ئىككى تال كەمپۇت ئېلىپ يېدىم.
ئەخمەت نېمىدۇر ئېسىگە كەلگەندەك بولۇپ، ئۇكىسىغا ساۋاق بەرگىلى تۇردى:
— سەن تېخى كىچىك، ئىش ئۇقمايسەن، ئىقتىسادچىللىق بىلەن ئىش قىلىشنى ئۆگىنىشىڭ كېرەك، كونىلاردا تاما ـ تاما كۆل بولار دېگەن گەپ بار. هەر كۈنى بەش پۇڭدىن ئىقتىساد قىلىنسا، يۈز كۈندە نەچچە پۇل بولىدۇ؟
— بەش يۈەن.
— بەش يۈەنگە قانچىلىك نەرسە ئالغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟
ئۇكىسى ئىنزا تارتقان هالدا دۇدۇقلاپ تۇرۇپ:
— بەش يۈەنگە، بەش يۈەنگە ....
— ئېيتە، بەش يۈەنگە نېمە كېلىدۇ؟
— بىر بوتۇلكا هاراق، بىر پارچە پىشۇرۇلغان توخۇ گۆشى ۋە ئىككى دانە كەمپۇت كېلىدۇ.

سۆھبەت

ئا: يولداش! شېكەر بارمۇ؟
ئە: بار، قانچىلىك ئالىسىز؟

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

ئا: كىلوسى قانچە پۇل؟

ئە: ئۈچ كوي سەككىز مو.

ئا: ئىككى كىلو ئالاي.

ئە: يەنە نېمە ئالىسىز؟

ئا: بىر قاپ سەرەڭگە ئالاي.

ئە: بۇ دۇكاندا سەرەڭگە يوق.

ئا: بۇ نەنىڭ ئالمىسى؟

ئە: ئاقسۇنىڭ ئالمىسى، تەمى بەك ياخشى. مانا بىرنى يەپ بېقىڭ.

ئا: تەمى ھەقىقەتەن ياخشى ئىكەن.

ئە: قۇرۇق يەل - يېمىش يوقمۇ؟

ئا: بىزدە يوق. يېنىمىزدىكى دۇكاندا بار.

ئە: رەھمەت سىزگە.

ئا: ئەرزىمەيدۇ.

سۆزلۈك

يۈەن	(م)	元
ئىزا تارت-	(كىمدىن)	害羞，害臊，惭愧，不好意思
ئىش ئۇقماسلىق	(س ب)	不懂事
ئىقتىساد قىل-	(نېمىنى)	节约，节省
ھاراق	(ئى)	酒
كۆرەڭلە-	(نېمىگە، كىمگە)	得意，神气
كىچىك	(س)	小
دۇدۇقلا-	(قانداق قىل)	口吃，结巴
خەجلە-	(نېمىنى)	花
كەمپۈت	(ئى)	水果糖
كوي	(م)	块（元）

教课	(كىمگە)	ساۋاق بەر-
个,条	(م)	دانە
非常高兴	(س ب)	قىن - قىنىغا سىغماسلىق
瓶子	(ئى)	بوتۇلكا
分	(م)	پۇڭ
个,条	(م)	تال
滴水成河		تاما - تاما كۆل بولار
鸡	(ئى)	توخۇ
合计,共计	(س)	جەمئىي
沙糖	(ئى)	شېكەر
水果	(ئى)	يەل - يېمىش
值得	(نېمىگە)	ئەرزى-
俭省	(ئى)	ئىقتىسادچىللىق

〔词语用法说明〕

助动词 تۇر

1. 与 غىلى 副动词连用,表示行为动作开始进行。例如:

① يېڭى ئوقۇغۇچىلار كەلگىلى تۇردى. 新生开始来了。

② كەلكۈن ئۇلغايغىلى تۇردى. 洪水开始大涨了。

③ ھاۋا كۈندىن - كۈنگە ئىسسىغىلى تۇردى.
天气一天天暖和起来了。

2. 与پ 副动词连用表示动作的持续、反复或短暂性。例如:

① ئۇ بۇ يەرگە كېلىپ تۇرىدۇ. 她常到这里来。

② سالامەتلىك ئۈچۈن بەدەن چېنىقتۇرۇپ تۇرۇڭلار
为了健康,你们应常锻炼。

③ مەشتە ئوت كۆيۈپ تۇرىدۇ. 炉子里的火在燃烧着。

④ بۇ كىتابىڭىزنى ماڭا بېرىپ تۇرۇڭ.
请把您的这本书借我用一下。

⑤ سىز مۇشۇ يەردە ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ.
请在这儿（暂时）坐一会儿。

⑥ سىلەر ئىشلەپ تۇرۇڭلار، مەن ھازىرلا كېلىمەن.
你们先干着，我马上就来。

〔语法要点〕

一、غىلى 副动词（目的副动词）

غىلى 副动词由动词结合附加成分 -غىلى // -قىلى // -گىلى // -كىلى 构成。

否定式在动词词干上加 -ما // -مە ，然后再加上述附加成分构成。如：

ياز + غىلى = يازغىلى （يازمىغىلى）
ئوقۇ + غىلى = ئوقۇغىلى （ئوقۇمىغىلى）
يە + گىلى = يېگىلى （يېمىگىلى）
ماڭ + غىلى = ماڭغىلى （ماڭمىغىلى）
كەت + كىلى = كەتكىلى （كەتمىگىلى）
تاپ + قىلى = تاپقىلى （تاپمىغىلى）

غىلى 副动词主要表示以下意义：

1. غىلى 副动词主要表示行为动作的目的。如：

① بىز توپ ئوينىغىلى كەلدۇق. 我们打球来了。
② ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشقىلى بارىمەن. 我找他聊天去。
③ ئۇ خەت سالغىلى كەتتى. 他寄信去了。

2. 与表示时间的词语连用，表示副动词所指动作延续的时间。如：

① ئۇ بۇ مەكتەپكە كەلگىلى يېرىم يىل بولدى.
他来这所学校已经半年了。

② مەن ئۆيگە خەت يازمىغىلى ئىككى ئاي بولدى.
我没给家里写信已经有两个月了。

3. 与系助动词 بول 连用表示可能。如：

① بۇ ۋەزىپىنى ئورۇندىغىلى بولىدۇ. 这项任务能完成。
② پويىزدا شىخەنزىگە يېرىم كۈندە بارغىلى بولىدۇ. 坐半天火车就能到石河子。

二、分数词 كەسىر سان

1. 分数表示法：分母在前，用从格形式的基数词，分子在后，用主格形式的基数词表示。如：

二分之一 $\frac{1}{2}$	ئىككىدىن بىر
五分之三 $\frac{3}{5}$	بەشتىن ئۈچ

2. 小数表示法：表示整数的基数词与 پۈتۈن 连用，整数后的词用 دىن 表示。如：

0.5	نۆل پۈتۈن ئوندىن بەش
4.2	تۆت پۈتۈن ئوندىن ئىككى
5.25	بەش پۈتۈن يۈزدىن يىگىرمە بەش
9.006	توققۇز پۈتۈن مىڭدىن ئالتە

3. 百分之百的表示法：数词与 پىرسەنت 连用表示百分之百。如：

百分之百(100%)	يۈز پىرسەنت
百分之二十(20%)	يىگىرمە پىرسەنت
百分之五点三(5.3%)	بەش پۈتۈن ئوندىن ئۈچ پىرسەنت

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

كىچىك بالا	ئۆينىڭ كىچىكى
ناھايىتى كىچىك نەرسە	كىچىك ئىش
يېشى كىچىك	ئۆيى كىچىك
پۇل خەجلەش	پۇلنى خەجلەپ تۈگىتىش

uyghurkitap.com

مىڭ كوي خەجلەش	پۇلنى قالايمىقان خەجلەش
ناخشا ئېيتىش	ھېكايە ئېيتىش
ئۆيدە قېلىش	توققۇزغا بەش مىنۇت قېلىش
تاماقتىن قېلىش	مەكتەپتىن قېلىش
بىر تال تاماكا	بىر تال قەلەم
ئۈچ تال كەمپۈت	بەش تال ئالما
يان ئىشىك	يېنىدا ئولتۇرۇش
دەرۋازىنىڭ يېنىدا ساقلاش	

3. 把下列两组词搭配成词组。

جەمئىي	دوست
يەل - يېمىش	تۇتۇش
كىچىك	بوتۇلكا
ئاشلىق	بازار
قول	ئون توخۇ
ھەقىقەتەن	ئېلىش
قەلەم	گۈزەل
قورۇق	دۇكان
ئاۋات	ئىقتىساد قىلىش
ئادەم	ئىزدەش

4. 把下列动词变成目的副动词。

خەجلە-	ئىزدە-	سات-	ئېيت-
دۇدۇقلا-	قال-	ساۋاق بەر-	كۆرەڭلە-
تۇت-	كەل-	چاقىر-	قوغلا-

5. 用下列动词各造一个带目的副动词的句子。

بار-	سات-	تۇت-	يە-

6. 把下列句子译成维文。

1. 我想问你一件事，但就是不好意思。

2. 这封信他已经写了一个多小时了。

3. 家里没有给寄钱已经两个月了。

4. 这句话不能说。

5. 这些东西的四分之一是你的。

6. 考试及格的同学占百分之八十。

7. 我现在上街去买东西。

8. 今天天气很冷，不能游泳。

9. 你们干什么去了？

10. 没有学不会的东西。

7. 选词填空。

(پىرسەنت، دېگەن، تال، ھالدا، قاپ، جەمئىي، قانچىلىك، دانە)

① سەرەڭگە بولسا ماڭا بىر ____ بېرە.

② سەن ____ ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى.

③ پايدىنىڭ ئون ____ ماڭا بېرىسەن.

④ ئۇ كۆرەڭلىگەن ____ مۇنداق دېدى.

⑤ نەچچە ____ تاماكا ئالدىڭىز؟

⑥ ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى ____ قانچە؟

⑦ بۇ سومكىغا ____ نەرسە پاتىدۇ؟

⑧ بىر يۈەنگە تۆت ____ كەمپۈت ئالغىلى بولىدۇ.

8. 模仿重点句子进行造句练习。

9. 回答问题。

① ئەخمەت مائاشىنى ئالغاندىن كېيىن قانداق قىلدى؟

② ئۆكىسى نەرسىلەرنى ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن ئەخمەت نېمىلەرنى سورىدى؟

③ ئەخمەت ئۆكىسىغا قانداق ساۋاق بەردى؟

④ بەش يۈەنگە نېمە كېلىدۇ؟

10. 背会对话、互相提问。

11. 句型练习

1 . ئوسمان ئۆيگە كىردى ـ دە

سومكىسىنى جورىغا قويدى .
خەتنى ئانىسىغا بەردى .
مائاشىنى ئايالىغا تۇتقۇزدى .
خاپا بولۇپ سۆزلەپ كەتتى .
يانچۇقىنى ئاختۇردى .

2 . ھەر كۈنى مۇشۇنداق بولسا

قانداق بولىدۇ ؟
بەك ياخشى بولاتتى .
ھېچ كىم چىداشلىق بېرەلمەيدۇ .
دەرسكە كەلمىسۇن .
يۇقىرىغا ئىنكاس قىلايلى .

3 . يۈز كويغا

بىر چاپان كېلىدۇ .
بىر قوي كېلىدۇ .
بىر ئىشتان ، بىر ئاياغ كېلىدۇ .
ھېچنېمە كەلمەيدۇ .

www.uyghurkitap.com

ئوتتۇز ئۈچىنچى دەرس

ئەقىلسىز باشنىڭ دەردىنى پۇت تارتىدۇ.
头脑不灵脚受罪。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① ئۈن، گۈرۈچ، گۆش، ياغ، تۇخۇم، كۆكتات قاتارلىقلار ئادەتتىكى ئوزۇقلۇق بولۇپلا قالماستىن، بەلكى دورىلىق ئوزۇقلۇق ھېسابلىنىدۇ.

② كىشىلەر بۇ ئوزۇقلۇقلارنى نورمال ئىستېمال قىلسا، بەدەننىڭ كېسەللىكلەرگە بولغان قارشىلىق كۈچى ئاشىدۇ.

تېكىست

سالامەتلىك ۋە ئوزۇقلىنىش

كۈندىلىك تۇرمۇشىمىزدا ئىستېمال قىلىدىغان ئۈن، گۈرۈچ، گۆش، ياغ، تۇخۇم، كۆكتات، مېۋە - چېۋە، بېلىق قاتارلىقلار ئادەتتىكى ئوزۇقلۇق بولۇپلا قالماستىن، بەلكى دورىلىق ئوزۇقلۇق ھېسابلىنىدۇ. بۇ ئوزۇقلۇقلار ئىستېمال قىلىنغاندىن كېيىن، ئادەم بەدىنى ئۈچۈن كېرەكلىك ئاقسىل،

قەنت، ماي، تۇز، ۋىتامىن قاتارلىق ماددىلارغا ئايلىنىدۇ. كىشىلەر بۇ ئوزۇقلۇقلارنى نورمال ئىستېمال قىلسا، بەدىنىنىڭ كېسەللىكلەرگە بولغان قارشىلىق كۈچى ئېشىپ، ئاجىزلاشقان قېرىشىنىڭ ئالدى ئېلىنىدۇ. ئەگەر ھەددىدىن ئارتۇق ئىستېمال قىلىنىپ ئوزۇقلۇق ماددىلار ئۆلچەمدىن ئېشىپ كەتسە، ئوتتۇرا ياشلىق ۋە ياشانغان كىشىلەردە سېمىزلىك، قان بېسىمى يۇقىرىلاش قاتارلىق كېسەللىكلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئەگەر ئوزۇقلىنىش يېتەرلىك بولماي، ئوزۇقلۇق ماددىلار يېتىشمىسىمۇ، ئوزۇقلىنىش خاراكتېرلىك قان ئازلىق كېسەللىكى، نامازشام قارىغۇسى قاتارلىق كېسەللىكلەرگە گىرىپتار بولۇش ئېھتىمالى كۆپرەك بولىدۇ. ئادەم بەدىنىنىڭ كېسەللىكلەرگە قارشىلىق كۆرسىتىش ئىقتىدارى ئاجىزلاپ كېتىدۇ. نورمال ئوزۇقلىنىش سالامەتلىكنىڭ ياخشى بولۇشىدىكى مۇھىم ئامىل.

ئاساسلىق يېمەكلىكلەر يەنى ئۇن، گۈرۈچ، ماي، گۆش قاتارلىقلاردىن قىلىنغان يېمەكلىكلەرنى مۇۋاپىق ئىستېمال قىلىش، تۇزنى كۆپ ئىستېمال قىلماسلىق، كۆكتات، مېۋە ـ چېۋىلەرنى كۆپرەك ئىستېمال قىلىش سالامەتلىككە پايدىلىق. مۇۋاپىق ئوزۇقلانغاندا تەننىڭ ساغلام، روھىي كەيپىياتىنىڭ ياخشى بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ.

سۆھبەت

ئا: نېمە بولدىڭىز؟
ئە: مىجەزىم يوق.
ئا: زۇكام بولۇپ قالغان ئوخشىمامسىز؟.
ئە: قىزىپ كېتىۋاتىمەن.
ئا: دوختۇرغا كۆرۈندىڭىزمۇ؟

ئە: ياق تېخى.

ئا: دەرھال دوختۇرخانىغا بېرىڭ.

ئە: بېشىڭىز ئاغرىمدۇ؟

ئا: بېشىم بەك ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ.

ئە: يۆتىلەمسىز؟

ئا: ئانچە يۆتەلمەيمەن.

ئە: دورىنى ۋاقتىدا ئىچىڭ. ئوبدان دەم ئېلىڭ.

ئا: ماقۇل.

ئە: يېمەكلىككە دىققەت قىلىڭ. مېۋە - چېۋە، سەينى كۆپرەك يەڭ.

سۆزلۈك

يېتەرلىك	(س)	足够的,充足的,充分的
ياشانغان	(س)	上了年纪的,老的
يەت-	(نەگە، نېمىگە)	够;到达;赶上
ئېغىرلىق	(ئى)	重,重量;重担
ئۆسۈپ يېتىل-	(نېمە)	成熟,发育成熟
پرىنسىپ	(ئى)	原则,原理
يېمەكلىك	(ئى)	食物,食品
ئىقتىدار	(ئى)	能力,本领,才能
ئېھتىمال	(ئى)	也许,可能
ۋىتامىن	(ئى)	维生素
ئۆپكە	(ئى)	肺
ئۆپكە ياللۇغى	(ئى)	肺炎
ئىستېمال قىل-	(نېمىنى)	使用,应用;食用,饮用
ئۆلچەم	(ئى)	标准,量度,准则
ئۇن	(ئى)	面粉

نامازشام قارىغۇسى	(س ب)	夜盲症(患者)
نورمال	(س)	正常的
ئوتتۇرا ياشلىق	(س ب)	中年人
ئوزۇقلان-	(قانداق)	吃,吸收养分,吸取营养
ئوزۇقلۇق	(س)	有营养的
ھەددىدىن ئارتۇق	(س ب)	过分,过度
ھېسابلان-	(نېمە)	算作,计算
ماي	(ئى)	油
ئامىل	(س)	因素
مېۋە - چېۋە	(ئى)	水果,果品
كېرەكلىك	(س)	需要的,需用的
كېلىپ چىق-	(نېمە)	发生,产生
مۇۋاپىق	(ئى)	合适,适合
گۆش	(ئى)	肉
گۈرۈچ	(ئى)	大米
گىرىپتار بول-	(نېمىگە)	患
دورىلىق	(س)	药用的;药引子
خاراكتېرلىك	(س)	性质的;性格的
ساغلام	(س)	健康
جەريان	(ئى)	过程
بەلكى	(ب)	而且,并且
كاپالەتلىك قىل-	(نېمىگە)	保证,保障
كەلتۈرۈپ چىقار-	(نېمىنى)	引起,带来
سېمىزلىك	(ئى)	胖,肥
روھىي كەيپىيات	(س ب)	情绪,心情
قېرى-	(كىم)	变老,年老
قارشىلىق كۆرسەت-	(كىمگە، نېمىگە)	反抗,抵抗
قارشىلىق كۈچ	(س ب)	抵抗力

www.uyghurkitap.com

贫血	(س ب)	قان ئازلىق
血压升高	(س ب)	قان بېسىمى يۇقىرىلا-
糖	(ئى)	قەنت
蛋白质	(ئى)	ئاقسىل
防止，预防，防范	(نېمىنىڭ)	ئالدىنى ئال-
旋转；变成；晕；绕，散步	(نېمە، نېمىگە)	ئايلان-
身体	(ئى)	بەدەن
鱼	(ئى)	بېلىق
蛋，卵	(ئى)	تۇخۇم
盐	(ئى)	تۇز
减弱	(كىم نېمە)	ئاجىزلا-
平常的，一般的，普通的	(س)	ئادەتتىكى
主要的	(س)	ئاساسلىق
没精神，不舒服	(س ب)	مىجەزى يوق
感冒，伤风	(ئى)	زۇكام
咳嗽	(كىم)	يۆتەل-
药	(ئى)	دورا
即，也就是	(ب)	يەنى
压力	(ئى)	بېسىم

〔词语用法说明〕

助动词 － كەت

1. 与پ副动词连用，表示主体本身的状况发生转变，离开原处例如：

① ئۇلار يېقىندا بۇ يەردىن كۆچۈپ كېتىدۇ.

他们最近要从这儿搬走。

② چىنە قولۇمدىن چۈشۈپ كېتىپ، سۇنۇپ كەتتى.

碗从我手中掉下去摔破了。

③ ئادىل بىلەن ئاينۇر بۇلتۇر ئاجرىشىپ كەتكەن.

阿迪里和阿依努尔是去年离的婚。

④ مۇشۇ دورىنى بىرنەچچە كۈن ئىچىسىڭىزلا ساقىيىپ كېتىسىز.

这药你吃几天就会好的。

2. 表示从程度方面加强پ副动词所指的行为动作。例如：

① ھاۋا ئىسسىپ كەتتى.　天热起来了。

② بېشىم ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ.　我的头痛得厉害。

③ بوۋاي پىشىپ كەتكەن قوغۇنلارغا قاراپ يايراپ كەتتى.

老大爷望着熟透了的甜瓜，高兴极了。

① يىغىن تۈگىمەيلا كەتتىغۇ.

会议怎么开个没完没了了.

〔语法要点〕

词组及其类型　سۆز بىرىكمىلىرى ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى

由两个或两个以上实词按照一定的结构规则组合而成的语法单位叫词组。

从结构上来分，维吾尔语的词组大致可以分为以下四种类型：

(一)联合词组。由两个或两个以上处于平等关系中的实词组合而成的词组叫联合词组。如：

ئىشچى، دېھقان، ئەسكەر.　工农兵。

ئالىم بىلەن قاسىم.　阿里木和卡斯木。

ئالما، ئۆرۈك ۋە شاپتۇل.　苹果、杏子和桃子。

ھەم پاكىز، ھەم يورۇق.　又干净又明亮。

يا قالماق يا كەتمەك.　或留或走。

联合词组中词与词之间，有时用连接词，有时不用连接词。常用连接词有：ۋە , ھەم , بىلەن , ياكى , يا。如：

(1) ئۇنىڭ ئاكىسى، ئاچىسى ۋە سىڭلىسى ئۈرۈمچىدە ئىشلەيدۇ.

他哥哥、姐姐和妹妹在乌鲁木齐工作。

② جاپالىق ۋە شەرەپلىك ۋەزىپە.

艰巨而光荣的任务。

③ كىشىلەر ئايالغا رەھمەت ئېيتىپتۇ ۋە دۇئا ئوقۇپتۇ.

人们向女人表示了谢意并作了祈祷。

（二）偏正词组。由两个处于限定、修饰和被限定、被修饰关系中的实词组合而成的词组叫偏正词组。其中，限定或修饰的词在先，叫从属词；被限定或被修饰的词在后，叫中心词，也叫中心语。

根据每个词的作用，偏正词组又可以分为定中词组和状中词组。

1. 定中词组（定语＋中心语）

起定语作用的从属词一般为名词、动名词、形容词、形动词、数词或代词、中心词一般为名词（包括动名词）。

①名词（包括动名词）＋名词

（男孩）	ئوغۇل بالا	（木床）	ياغاچ كارىۋات
（红喷喷的脸）	ئانار يۈز	（火热的心）	ئوت يۈرەك
（人民政府）	خەلق ھۆكۈمىتى	（乌鲁木齐市）	ئۈرۈمچى شەھىرى
（毛泽东思想）	ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسى	（伊犁苹果）	غۇلجا ئالمىسى
（乌鲁木齐的街道）	ئۈرۈمچىنىڭ كوچىسى	（学习成绩）	ئۆگىنىش نەتىجىسى

②形容词（包括形动词）＋名词。如：

（红旗）	قىزىل بايراق	（伟大的祖国）	ئۇلۇغ ۋەتەن
（住处）	تۇرار جاي	（现代）	ھازىرقى زامان
		（做过的梦）	كۆرگەن چۈش

③数量词＋名词。如：

（三十四马）	ئوتتۇز ئات	（两个钟头）	ئىككى سائەت

(一根木头)　بىر تال ياغاچ　　(五位同志)　بەش نەپەر بولداش

④代词＋名词。如：

(那座山)　ئاۋۇ تاغ　　(哪个孩子)　قايسى بالا

(我的故乡)　مېنىڭ يۇرتۇم

⑤象声词＋名词。如：

(爱唠叨的人)　ۋات - ۋات ئادەم

(毛毛细雨)　سىم - سىم يامغۇر

2. 状中词组(状语＋中心语)。如：

起状语作用的从属词一般为副词(包括副动词)、带有格附加成分的名词、形容词、数词或象声词,中心词一般为动词(包括形动词或形容词)。

①副词(包括副动词)＋动词或形容词。如：

ناھايىتى ياخشى، تىرىشىپ ئۆگەنمەك، ئوقۇغىلى بارماق

(仔细看过)　تېز ماڭماق، ئىنچىكىلەپ كۆرگەن

②带有格附加成分的名词＋动词或形容词。如：

ئورۇندۇقتا ئولتۇرماق　مەيداندا ئوينىماق　شەھەردىن يىراق

كىنوغا بارماق　گۆشكە ئامراق

③形容词＋动词。如：

(大笑)　توغرا يازماق　قاتتىق كۈلمەك

(好好干)　كۆپ ئوقۇماق　ياخشى ئىشلىمەك

④数(量)词＋动词。如：

(读一遍)　ئىككى قېتىم بارماق، بىر قۇر ئوقۇماق

⑤象声词＋动词。如：

(啪啪地打)　ۋاق - ۋاق ئۇرماق

(三)宾动词组。由两个处于支配和被支配关系中的实词组合而成的词组叫宾动词组。其中,处于被支配地位起宾语作用的词一般是名词或代词,处于支配地位的词一般是及物动词(包括

形动词或副动词)。

(探望吐尔逊) تۇرسۇننى يوقلىماق

كىتاب ئوقۇماق، خەت يازماق، كىنو كۆرمەك

(锻炼身体) بەدەن چېنىقتۇرماق

(买书) كىتاب ئالغان

(四)主谓词组。由两个处于陈述和被陈述关系中的实词组合而成的词组叫主谓词组。其中,处于被陈述地位起主语作用的词一般为名词(包括动名词)或代词,处于陈述地位起谓语作用的词一般为动词(包括形动词、副动词或形容词)。

1. 名词+动词

开学 ئوقۇش باشلانماق

我们去过 بىز بارغان

由于起风 بوران چىققاچقا

眼镜打碎 كۆزەينەك چېقىلماق

2. 名词+形容词

天气热 ھاۋاسى ئىسسىق

脾气大 ئاچچىقى يامان

风景优美 مەنزىرىسى گۈزەل

眼睛大 كۆزى يوغان

树多 دەرەخ كۆپ

没有水 سۇ يوق

有孩子 بالا بار

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

كېسەلنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئاپەتنىڭ ئالدىنى ئېلىش

كوچىنى ئايلىنىش بېشى ئايلىنىش

مەيدان ئايلىنىپ يۈگۈرۈش	ئايلىنىپ مېڭىش
ئوزۇقلىنىشى ياخشى	ئوزۇقلىنىشى يېتەرلىك ئەمەس
كېلىپ چىقىش سەۋەبى	ئائىلە كېلىپ چىقىشى
بەدىنى ئاجىزلاش	ئۆگىنىشتە ئاجىزلاپ كېتىش
ئۆلچەمگە مۇۋاپىق	ئۆلچەمگە يېتىش

3. 把下列两组词搭配成词组。

يېتەرلىك	ماددا
ھەددىدىن ئارتۇق	ئەھۋال
سۈپەت	ۋاقىت
قەنت	چارچاش
تەن	كاپالەتلىك قىلىش
خاتا	ئاجىزلاش
ئىقتىدار	كىشى
ياشانغان	ۋىتامىن
ئاساسلىق	يوق
ئادەتتىكى	ھېسابلىنىش

4. 用学过的单词组联合词组、偏正词组、宾动词组、主谓词组。

5. 用下列词造句。

كاپالەتلىك قىل-	بىردىنبىر
ئاساسلىق	ياشانغان
يۆتەل-	نورمال

6. 模仿重点句子进行造句练习。

7. 把下列句子译成维文。

①你的朋友得了什么病?

②多吃蔬菜身体有好处。

③今天我有点不舒服,想早一点休息。

④开学以来,我们开了四次班会。

⑤昨天一天没有来水。

⑥听了这句话，他大笑了起来。

⑦字应该要写准确。

⑧姑娘们喜欢吃水果和蔬菜。

⑨由于下雨，她没有上街。

⑩眼睛看不清楚，怎么办呢？

8. 选词填空并译成汉文。

(ئانا، يېتەرلىك، قاتارلىق، قاتتىق، ماقۇل، بەختلىك، مۇۋاپىق، مىجەز)

① بىز يۇرتىمىز _____ شىنجاڭنى سۆيىمىز.

② دوستۇم تۇيۇقسىز _____ ئاغرىپ قالدى.

③ بىز ۋەتىنىمىزنىڭ _____ ئوغۇل - قىزلىرى.

④ يېزىمىزنىڭ بېغىدا ئالما، ئانار، ئۆرۈك، نەشپۈت _____ ھەر خىل مېۋىلەر بار.

⑤ بۇ ئىشقا _____ دېيەلمەيمەن.

⑥ _____ ۋاقىت يوق، شۇڭا ئىشلەپ بولالمىدىم.

⑦ ئۇنى ئۆزۈمگە _____ كۆرمىدىم.

⑧ ئۇ چىرايلىق بولغىنى بىلەن _____ ياخشى ئەمەس.

9. 回答问题。

① ئۇن، گۇرۇچلەر قانداق ئوزۇقلۇق ھېسابلىنىدۇ؟

② ئوزۇقلۇقلار ئىستېمال قىلىنغاندىن كېيىن قانداق ماددىلارغا ئايلىنىدۇ؟

③ ئوزۇقلۇقلار نورمال ئىستېمال قىلىنسا ياكى ھەددىدىن ئارتۇق ئىستېمال قىلىنسا قانداق بولىدۇ؟

④ ئوزۇقلىنىش يېتەرلىك بولمىسا قانداق بولىدۇ؟

⑤ قانداق ئوزۇقلۇقلار سالامەتلىككە پايدىلىق؟

⑥ مۇۋاپىق ئوزۇقلانغاندا نېمىگە كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ؟

10. 句型练习。

1.

① ئۇ ئۆگىنىشتە ياخشى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئەمگەكتىمۇ ياخشى.

② ئۇ چىرايلىق بولۇپلا قالماستىن، بەلكى بەك ئەقىللىق.

③ ئۇنىڭ خېتى چىرايلىق بولۇپلا قالماستىن، بەلكى سۆزلەش قابىلىيىتىمۇ بەك يۇقىرى.

④ مۇئەللىم بىزگە كۆيۈنۈپلا قالماستىن، بەلكى بىزگە دائىم ياردەم قىلىپ تۇرىدۇ.

2.

① دوستۇم كەلسە، مەن بارىمەن.

② ئۇ سوئال سورىسا، مەن چوقۇم جاۋاب بېرىمەن.

③ لى خۇڭ كەلمىسە، قانداق قىلىمىز؟

④ ئۇ كۈلسە، ھەممىمىز خۇش بولۇپ كېتىمىز.

⑤ مۇئەللىم بار بولسا، ئىپتىپ قوي.

ئوتتۇز تۆتىنچى دەرس

گۆش بىلەن ياغ بىر تۇغقان،
پىيازنىڭ كۆيگىنى كۆيگەن.
油肉是一家,炒焦的是皮牙孜。

نۇقتىلىق جۈملىلەر　　重点句子

① دوستلىرىمىزنىڭ خۇشال - خۇراملىقتا چۆمگەن ئائىلە تۇرمۇشىغا بەكمۇ ھەۋەسىم كېلىدۇ.

② ئائىلىمىزنىڭ بەختى ئۈچۈن، بىر - بىرىمىزلارنى ئەپۇ قىلىڭلار.

③ مەن سىلەرنىڭ ئىناق ئۆتۈشۈڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.

تېكىست

مەن سىلەرنىڭ ئىناق ئۆتۈشۈڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن

دادا، ئاپا:

ئەسلىدە قېشىڭلاردا تۇرۇپ سىلەرگە خەت يازمىسامۇ بولاتتى. ئەمما بۇ خەتنى يازمىسام كۆڭلۈمنى بىئارام قىلىپ

كېلىۋاتقان نۇرغۇن سۆزلىرىمنى سىلەرگە قانداقمۇ دېيەلەيمەن؟ باشقا ئىلاجىم بولمىغاچقا ئاخىرى خەت يېزىشقا مەجبۇر بولدۇم.

دادا، ئاپا، مۇشۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان مەن ئائىلىمىزدە بولۇپ ئۆتكەن نۇرغۇن ئىشلارنى ئويلاپ تولىمۇ ئازابلىنىۋاتىمەن. سىلەردىن خۇپىيانە هالدا قانچىلىك ياش تۆككىنىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. سىلەر مېنىڭ نېمە ئۈچۈن ياش تۆكىدىغانلىقىمنى بىلەمسىلەر؟

ئۇچۇقىنى ئېيتسام، مەن دەل سىلەرنىڭ دائىم ئۇرۇشۇپ، جېدەللىشىپلا تۇرىدىغانلىقىڭلاردىن ئازابلىنىپ ياش تۆكىمەن. ئېسىمدە شۇنداق تۇرۇپتۇ. بىر قېتىم سىلەر ئىچكىرىكى ئۆيدە ئۇرۇشۇپ قالدىڭلار، ئىنىم تاپشۇرۇق ئىشلەۋاتاتتى. مەن گېزىت ئوقۇۋاتاتتىم، ئىككىمىز سىلەرگە قاراشقىمۇ پېتىنالماي تاشقىرىقى ئۆيگە چىقىۋالدۇق. بىز نېمە قىلىشنى بىلمەي يىغلاپ كەتتۇق.

دادا، ئاپا، سىلەرنىڭ بۇنداق توختىماس ئۇرۇش ـ تالاشلىرىڭلار ئىنىم ئىككىمىزنىڭ ئۆگىنىشىگە قانچىلىك تەسىر يەتكۈزىدىغانلىقىنى بىلەمسىلەر؟ سىلەر هەر قېتىم ئۇرۇشساڭلار بىزمۇ سىلەرگە ئوخشاشلا ئازابلىنىمىز.

دادا، ئاپا، مەن هەر قېتىم دوستلىرىمنىڭ ئۆيىگە ئوينىغىلى كىرگىنىمدە، ئۇلارنىڭ كۈلكە ـ چاقچاق، خۇشال ـ خۇراملىققا چۆمگەن ئائىلە تۇرمۇشىغا بەكمۇ هەۋىسىم كېلىدۇ.

قەدىرلىك دادا، ئاپا، مۇناسىۋىتىڭلارنى ياخشىلاڭلار! ئۇرۇش ـ تالاش قىلىشنى ئادەتكە ئايلاندۇرۇۋالماڭلار، مۇشۇنداق كېتىۋېرىدىغان بولساڭلار ئۆزۈڭلارنىمۇ، بىزنىمۇ قىيناپ، قەلبىمىزدىكى جاراهەتنى تېخىمۇ چوڭايتىۋېتىسىلەر، ئائىلىمىزنىڭ بەختى، ئىنىم ئىككىمىزنىڭ بەختى ئۈچۈن، بىر ـ بىرىڭلارنى ئەپۇ قىلىڭلار.

مەن سىلەرنىڭ بالدۇرراق ئەپلىشىپ، ئىناق ئەر ـ

خوتۇنلاردىن بولۇشۇڭلارنى چىن كۆڭلۈمدىن ئۈمىد قىلىمەن.

دەپ قىزىڭلار: مۇيەسسەر

سۆھبەت

ئا: ئادىلغا نېمە بوپتۇ؟
ئە: قانداق دەيسەن؟
ئا: خاپا كۆرۈنىدىغۇ؟
ئە: ئالىم بىلەن ئۇرۇشۇپ قاپتۇ.
ئا: نېمىشقا ئۇرۇشۇپ قاپتۇ؟
ئە: بىر پارچە گېزىتنى تالىشىپ.
ئا: ئۇ ئىككىسى ناھايىتى يېقىنتىغۇ؟
ئە: يېقىنلىقىغۇ يېقىنتى، بىراق …
ئا: ئادىل، ئالىم سىلەر ئەمدى ئۇرۇشماڭلار.
ئە: ئەمدى ئۇرۇشمايمىز.
ئا: بىر ـ بىرىڭلارنى ئەپۇ قىلىڭلار.
ئە: ئادىل خاپا بولما، مەن خاتا قىپتىمەن.
ئا: سەنمۇ خاپا بولما، مەندىنمۇ ئۆتۈپ كېتىپتۇ.

سۆزلۈك

قاش	(ئى)	岸,堤;身边,跟前
ياخشىلا-	(نېمىنى)	改善,好转,改进
ئىچكىرى	(س)	里,里边;内地
ئىلاج	(ئى)	办法,法子
ئىناق ئۆت-	(كىم بىلەن)	和睦相处
ئۇرۇش ـ تالاش	(ئى)	打架,纠纷,争斗

坦率地说，说老实话	(س ب)	ئوچۇقىنى ئېيت-
被迫，不得已	(نېمىگە)	مەجبۇر بول-
欢笑，说笑	(ئى)	كۆلكە - چاقچاق
正好，恰好	(ر)	دەل
充满欢乐	(س ب)	خۇشال - خۇراملىقتا چۆم-
秘密的，悄悄的	(ر)	خۇپىيانە
折磨，使难受	(كىمنى، نېمىنى)	قىينا-
敬爱的，亲爱的	(س)	قەدىرلىك
心，内心，胸怀	(ئى)	قەلب
使变成；使转；搞晕	(نېمىگە، نېمىنى)	ئايلاندۇر-
心，心肠，心情，心意	(ئى)	كۆڭۈل
最终，最后，终于	(ر)	ئاخىرى
和解，重新和好	(كىم بىلەن)	ئەپلەش-
原谅	(كىمنى)	ئەپۇ قىل-
夫妻，夫妇	(ئى)	ئەر - خوتۇن
早，以前	(ر)	بالدۇر
打扰，麻烦，使难受	(نېمىنى، كىمنى)	بىئارام قىل-
敢，胆敢	(نېمىگە)	پېتىن-
外面的，外的	(س)	تاشقىرقى
影响	(نېمىگە، كىمگە)	تەسىر يەت-
没完没了的，说不完的	(س)	تۈگىمەس
伤，创伤，疮	(ئى)	جاراھەت
闹纠纷，起口角	(كىم بىلەن)	جېدەللەش-
变大	(نېمە)	چوڭاي-
真心，诚心	(س ب)	چىن كۆڭۈل
习惯	(ئى)	ئادەت
受折磨，受痛苦，感到难过	(نېمىگە)	ئازابلان-

多;很,十分,非常	(س)	تولا
争,争夺,抢;争执,争吵	(نېمىنى)	تالاش-
亲近的,亲密的,近,靠近	(س)	يېقىن

〔词语用法说明〕

助动词 قال-

1. 与 پ 副动词连用,表示主体本身进入或接近副动词所反映的状态。例如:

① ئاستا گەپ قىلىڭ، بالا ئۇخلاپ قالدى.

说话轻点,孩子睡了。

② تامىقىڭنى چاپسان يە، سوۋۇپ قالىدۇ.

快点吃,要不就凉了。

③ مېنىڭ ئىككى تال چىشىم مىدىراپ قالدى.

我的两颗牙松动了。

④ ئېلىمىز ئاياللىرى مۇھىم ئەمگەك كۈچى بولۇپ قالدى.

我国妇女已成为重要的劳动力。

2. 表示行为动作发生有突然性、偶然性。例:

① كىچىك ۋاقتىمدىكى بىر ئىش يادىمغا كېلىپ قالدى.

我想起了小时候的一件事。

② مەن بۈگۈن ئۇنى بازاردا كۆرۈپ قالدىم.

我今天在街上看见了他。

③ بىز يولغا چىقايلى دەپ تۇرساق، مېهمان كېلىپ قالدى.

我们正要上路,就来了客人。

〔语法要点〕

一. 动词直接陈述式当时过去时

ئىزچىل ئۆتكەن زامان خەۋەر رايى

当时过去时表示说话者用直接知道的语气来陈述过去正在进行的动作。

当时过去时的肯定式是在动词词干上先加词尾 ۋات - //

-ىۋات // -ۈۋات // -ۇۋات ，再附加词尾-ات，最后附加过去时直接陈述式人称词尾而构成。如：

سورا + ۋات + ئات + تىم = سوراۋاتاتتىم
ئوقۇ + ۋات + ات + تىم = ئوقۇۋاتاتتىم
ماڭ + ىۋات + ات + تىڭىز = مېڭىۋاتاتتىڭىز
كۆر + ۈۋات + ات + تۇق = كۆرۈۋاتاتتۇق
قوپ + ۇۋات + ات + تىڭ = قوپۇۋاتاتتىڭ
سۆزلە + ۋات + ات + تى = سۆزلەۋاتاتتى

否定式：有两种

①动词词干上先加 ۋات- // ىۋات- // ۈۋات- // ۇۋات-，再附加否定词尾-ما 和词尾-يت，最后加过去时直接陈述式人称词尾。如：

سورا + ۋات + ما + يت + تىم = سوراۋاتمايتتىم
ئوقۇ + ۋات + ما + يت + تىم = ئوقۇۋاتمايتتىم
ماڭ + ىۋات + ما + يت + تىڭىز = مېڭىۋاتمايتتىڭىز
كۆر + ۈۋات + ما + يت + تۇق = كۆرۈۋاتمايتتۇق
قوپ + ۇۋات + ما + يت + تىڭ = قوپۇۋاتمايتتىڭ
سۆزلە + ۋات + ما + يت + تى = سۆزلەۋاتمايتتى

②在词干上先附加否定词尾 -ماي // -مەي ，再加 -ۋات 和 -ات，最后加过去时直接陈述式人称词尾。如：

سورا + ماي + ۋات + ئات + تىم = سورىمايۋاتاتتىم
ماڭ + ماي + ۋات + ئات + تىڭىز = ماڭمايۋاتاتتىڭىز
كۆر + مەي + ۋات + ئات + تى = كۆرمەيۋاتاتتى

当时过去时的疑问形式也有两种。一种是在以 ات 结尾的词干后(当时过去时的)附加词尾 ام ，然后再加以 ت 起头的人称词尾。如：

(سورا + ۋات) سوراۋات + ام + تىم = سوراۋاتامتىم
(ماڭ + ىۋات) مېڭىۋات + ام + تىڭىز =
مېڭىۋاتامتىڭىز

(کۆر + ۈۋات) کۆرۈۋات + ام + تۇق = کۆرۈۋاتامتۇق

(قوپ + ۇۋات) قوپۇۋات + ام + تىڭ = قوپۇۋاتامتىڭ

(سۆزلە + ۋات) سۆزلەۋات + ام + تى = سۆزلەۋاتامتى

一种是在动词当时过去时形式之后附加疑问语气词 مۇ。如：

سوراۋاتاتتىم + مۇ

مېڭىۋاتاتتىڭىز + مۇ

سۆزلەۋاتاتتى + مۇ

كۆرمەيۋاتاتتۇق + مۇ

ئوقۇمايۋاتاتتىڭ + مۇ

① مەن بۇ كىتابلارنى كۆتۈرەلمەيۋاتاتتىم، ئەمەت ياردەمگە كەلدى.

我正搬不动这些书呢,艾买提就帮忙来了。

② ئۈلۈشكۈن سىلەر كەلگەندە بىز توپ ئويناۋاتاتتۇق.

前天你们来的时候,我们正在打球。

③ سىز تۈنۈگۈن بىزنىڭ ئۆيگە بارغاندا مەن گېزىت كۆرۈۋاتمايتتىم، تېلېۋىزور كۆرۈۋاتاتتىم.

你昨天去我家的时候,我不是在看报纸,是在看电视。

二、غاچقا 副动词(原因副动词)

副动词是在动词词干上附加词尾 -غاچقا // -قاچقا // -گەچكە // -كەچكە 构成。如：

(因为去) بار + غاچقا = بارغاچقا

(因为来) كەل + گەچكە = كەلگەچكە

(因为出去) چىق + قاچقا = چىققاچقا

否定形式是在动词词干上附加否定词尾 -ما // -مە,然后再附加 غاچقا 构成。

بار + ما + غاچقا = بارمىغاچقا

كەل + مە + گەچكە = كەلمىگەچكە

چىق + ما + غاچقا = چىقمىغاچقا

副动词通常用来表示主要动作是由另一种动作而引起的,即

表示动作发生的原因。如：

① ئۇ ئۆزى كەلگەچكە، مەن ئەتە بارمايدىغان بولدۇم.

由于他自己来了，我明天就不去了。

② جەزىم قىلالمىغاچقا، ھېچنېمە دېيەلمىدىم.

因为没有肯定下来，所以我没能说什么。

③ يامغۇر ياغقاچقا، كىنوغا بارمىدۇق.

因为下了雨，我们没有去看电影。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

ئۆگىنىش ئۇسۇلىنى ياخشىلاش	تۇرمۇشى ياخشىلىنىش
ئۆگىنىش شارائىتىنى ياخشىلاش	مۇناسىۋەتنى ياخشىلاش
دوستلار بىلەن ئىناق ئۆتۈش	ئىناق ئۆتۈشنى ئارزۇ قىلىش
ئۆز ئۆزىنى قىيناش	تۇرمۇشتا قىينىلىش
خۇپىيانە كۆرۈشۈش	خۇپىيانە جاي
تاغقا چىقىش	گېزىتكە چىقىش
خىزمەتكە چىقىش	ئۆيدىن چىقىش
كۆڭلى ياخشى	ئاق كۆڭۈل
تۇگىمەس ئىشلار	تۇگىمەس ھېكايە
تۇگىمەس ناخشا	تۇگىمەس پۇل
جاراھەتنى ساقىيىش	جاراھەت چىقىش
دوستىنى ئەپۇ قىلىش	ئەپۇ قىلىشقا بولىدۇ

3. 把下列两组词搭配成词组。

ئىلاج	ئۇخلىماق

گەپ	چوڭقىيىش
سۆزلەش	ئازابلىنىش
بالدۇر	يوق
تاشقىر	ئوچۇقنى ئېيتىش
كېسەل	مەجبۇر بولۇش
جاراھەت	ئۆي
كۆڭۈل	تەسىر يېتىش
قەلب	پېتىنىش
ئۇرۇش	گۈزەل

4. 把下列动词变成动词直接陈述式当时过去式的肯定式、否定式和疑问式。

ئايلاندۇر- تالاش- ياش تۆك- ئىناق ئۆت- قىينا-

5. 用下列动词各造一个带动词直接陈述式当时过去式的句子。

بىئارام قىل- تەسىر يەت- ياخشىلا-

جېدەللەش- ئۇر- قىينا-

ئۇخلا- يۇ-

6. 按重点句子进行造句练习。

7. 把下列句子译成维文。

①因为有了你,我没有害怕。

②我们相处的非常和睦。

③那时,天气特别冷又下着大雪。

④1993 年他还在读中学。

⑤那时因为我练习还没做完,没有去玩。

⑥因为今天是星期天,我们睡到中午。

⑦因为我不懂汉语,所以今天的报告一点也没有听懂。

⑧那时,他正在为这件事操心。

⑨那时,你们正住在农村。

⑩我们把同学分成两部分,一部分唱歌,一部分跳舞。

8. 用 غاچقا ، غىلى 副动词填空。

① مەن كىچىك بول- ______ ھېچنېمىنى چۈشەنمەيتتىم.

② ئۇ بازارغا قەلەم ئال- ______ كەتتى.

③ مەن يېڭى كەل- ______ بۇ يەرنىڭ ئەھۋالىنى تولۇق بىلمەيمەن.

④ مەن مۇنچىغا بار ______ ئىككى ھەپتە بولۇپ قالدى.

⑤ دادام بەك ئالدىراش بول- ______ بۇ يەرگە كېلەلمىدى.

⑥ بۇ يەردە ئولتۇر ______ بولمايدۇ.

⑦ مەندە پۇل بولما ______ ئالمىدىم.

⑧ ھاۋا سوغۇق بول- ______ بىز ھېچيەرگە بارمىدۇق.

⑨ ئۇ ۋاقتىدا بارما ______ ئاپىسى خاپا بولۇپ قالدى.

⑩ ئۇ دەرسكە قاتناشما ______ بىرنەچچە كۈن بولدى.

9. 回答问题。

① سىز نېمە ئۈچۈن خەت يېزىشقا مەجبۇر بولدىڭىز؟

② سىز نېمە ئۈچۈن ياش تۆكىسىز؟

③ ئاتا ـ ئانىلار ئۇرۇشۇپ قالغاندا سىلەر قانداق قىلدىڭلار؟

④ دوستلىرىڭىزنىڭ ئائىلىسىگە ھەۋەس قىلامسىز؟

⑤ ئاتا ـ ئانىڭىزدىن نېمىنى تەلەپ قىلىسىز؟

10. 背会对话，互相提问。

11. 进行句型练习。

1. بىزنىڭ ياخشى ئوقۇشىمىز ئۈچۈن {
شارائىت ھازىرلاپ بېرىڭلار.
كۈچ چىقىرىڭلار.
كۆپ ياردەم قىلىڭلار.
جاپا تارتىڭلار.

2. ① بىز سىلەرنىڭ بەختلىك بولۇشۇڭلارنى تىلەيمىز.
② ئوقۇتقۇچىلار ئوقۇغۇچىلارنىڭ تىرىشىپ ئوقۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ.
③ مەن سىلەرنىڭ ۋاقتىدا قايتىپ كېلىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.
④ بىز سىلەرنىڭ سالامەت بولۇشۇڭلارنى تىلەيمىز.

3. ① مېنىڭ ئۇنىڭ شوخلۇقىغا بەكمۇ ھەۋىسىم كېلىدۇ.
② ئۇنىڭ ئەقىللىقلىقىغا ھەممە ئادەمنىڭ ھەۋىسى كېلىدۇ.
③ ئۇنىڭ ماڭا تۇتقان پوزىتسىيىسىگە ئاچچىقىم كېلىدۇ.
④ ئۇنىڭ چىرايلىقلىقىغا ھەۋىسىم كېلىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئوتتۇز بەشىنچى دەرس

سەن تاز دېگۇچە، مەن تاز دەۋالاي.
恶人先告状。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① نامراتلىق — دۇنيادىكى ساقايتىش قىيىن بولغان جاھىل كېسەللىك.

② دۇنيادا تەخمىنەن بىر مىليارد 100 مىليوندىن كۆپرەك ئاھالىنىڭ ھاياتلىق شارائىتى ناچار بولغاچقا، ھەر يىلى تەخمىنەن 18 مىليون ئادەم ئۆلۈپ كېتىدىكەن.

③ نامرات كىشىلەر ياشاش ئۈچۈن شەھەرلەرگە ئاققانلىقتىن، شەھەر نوپۇسى ھەسسىلەپ كۆپەيگەن.

تېكىست

نامراتلىق — دۇنيادىكى ساقايتىش قىيىن بولغان جاھىل كېسەللىك

2 ـ دۇنيا ئۇرۇشى ئاياغلاشقاندىن كېيىنكى يېرىم ئەسىردە، دۇنيادىكى ماددىي بايلىق يەتتە ھەسسە كۆپىيىپ، ئىنسانىيەت

جەمئىيىتى ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلدى. بىراق، دۇنيا مىقياسىدىكى نامراتلىق مەسىلىسى كۈندىن ـ كۈنگە گەۋدىلىنىپ، بۈگۈنكى جەمئىيەت تەرەققىياتىغا توسقۇنلۇق قىلىۋاتقان جاھىل كېسەللىككە ئايلاندى.

بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ستاتىستىكا ماتېرىيالىغا ئاساسلانغاندا، بۈگۈنكى دۇنيادا تەخمىنەن بىر مىليارد 100 مىليوندىن كۆپرەك ئاھالىنىڭ ھاياتلىق شارائىتى ناچار بولغاچقا، ھەر يىلى تەخمىنەن 18 مىليون ئادەم ئۆلۈپ كېتىدىكەن.

نوپۇسنىڭ ھەددىدىن زىيادە تېز كۆپىيىشى، «ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك» دېگەندەك، ھەر قايسى دۆلەتلەرنىڭ خەلق تۇرمۇشىنى ياخشىلاش جەھەتتىكى كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقىنى يوققا چىقارغان. نۆۋەتتە يەر شارىدا، ھەر كۈنى 235 مىڭ، ھەر يىلى 90 مىليوندىن ئارتۇق نوپۇس كۆپىيىدىكەن. نامراتلىق بىلەن شېرىك بولۇۋاتقان يەنە بىر مەسىلە — ئېغىر بولغان ئىجتىمائىي مەسىلىدۇر. 1990 ـ يىلىدىن بۇيان، دۇنيادا 82 قېتىم چوڭ كۆلەملىك قوراللىق توقۇنۇش ۋە ئۇرۇش يۈز بەرگەن. بۇنىڭ ئاز دېگەندىمۇ 65 قېتىملىقى تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەردە يۈز بەرگەن. نامرات كىشىلەر ياشاش ئۈچۈن شەھەرلەرگە ئاققانلىقتىن شەھەر نوپۇسى ھەسسىلەپ كۆپەيگەن.

زورلۇق قىلىپ جىنايەت ئۆتكۈزۈش، زەھەرلىك چېكىملىك چېكىش، ئېلىپ ـ سېتىش، مۇھىتنىڭ بۇلغىنىشى قاتارلىق كونا ئىجتىمائىي ئىللەتلەرمۇ نامراتلارنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە كۆپىيىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان.

سۆھبەت

ئا: سىز بېيجىڭغا بارغانمۇ؟

ئە: ئۆتكەن يىلى بارغان.

ئا: پويىزدا بارغانمۇ ياكى ئايروپىلاندا بارغانمۇ؟
ئە: ئايروپىلاندا بارغان.
ئا: ئايروپىلان بىلىتى نەچچە پۇل ئىكەن؟
ئە: بىر مىڭ ئىككى يۈز كوي ئىكەن.
ئا: ئۈرۈمچىدىن بېيجىڭغا ئايروپىلان بىلەن نەچچە سائەتتە بارغىلى بولىدىكەن؟
ئە: تۆت سائەتتە.
ئا: بېيجىڭدە نەچچە كۈن تۇردىڭىز؟
ئە: 15 كۈن تۇردۇم.
ئا: بېيجىڭدىن كەلگۈچە نېمىدە كەلدىڭىز؟
ئە: پويىزدا كەلدىم.
ئا: بۇ يىل يەنە بارامسىز؟
ئە: ياق، بۇ يىل بېيجىڭغا بارمايمەن. گۇاڭجۇغا بارىمەن.

سۆزلۈك

جاھىل	(س)	顽固的,固执的,死硬的
ساقايت-	(نېمىنى)	治愈,治好
ئاياغلاش-	(نېمە)	结束,完结,了结,告终,终止
ھەسسە	(ئى)	倍;贡献;份儿
ئىنسانىيەت	(ئى)	人类
جەمئىيەت	(ئى)	社会
ئۈزلۈكسىز	(ر)	不断地,连续不停地
بىراق	(ب)	但是,但,可是,然而
مىقياس	(ئى)	范围
گەۋدىلەن-	(نېمە)	呈现,显出;体现,突出
توسقۇنلۇق قىل-	(نېمىگە)	阻碍,防碍,干扰
نامرات	(س)	贫苦的,贫穷的,贫寒的

过分,过度	(س ب)	ھەددىدىن زىيادە
落井下石;墙倒众人推		ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك
辛勤,勤奋,勤勉	(ئى)	تىرىشچانلىق
化为乌有,消失;完蛋	(نېمىنى)	يوققا چىقار-
集中	(نېمىگە)	مەركەزلەش-
合伙;搭伙	(كىمگە، نېمىگە)	شېرىك بول-
规模	(س)	كۆلەملىك
武装的,持械的,携带武器的	(س)	قوراللىق
冲突	(ئى)	توقۇنۇش
成倍地,加倍地	(ر)	ھەسسىلەپ
强迫	(كىمگە، نېمىگە)	زورلۇق قىل-
罪,罪行,罪过,犯罪行为	(ئى)	جىنايەت
使…过去,带过去,运过去;交付	(نېمىنى)	ئۆتكۈز-
有毒的;毒辣的,狠毒的	(س)	زەھەرلىك
麻醉品	(ئى)	چېكىملىك
买卖	(ئى)	ئېلىم - سات-
毛病,弊病;缺陷	(ئى)	ئىللەت

〔词语用法说明〕

يەنە (副词)

1. يەنە “仍然”,“依然”的意思,表示现象继续存在或动作继续进行;仍旧。如:

① بىز تېكىستنى يەنە بىر قېتىم ئوقۇدۇق.

我们把课文又读了一遍。

② بۈگۈن ئۇلار يەنە كەلمىدى. 今天他们又没有来。

③ ناخشىدىن يەنە بىرنى ئېيتىپ بېرىڭ.

请你再唱一个歌。

① بىز بارىدىغان يەنە بىر يەر بار.

我们还要去另一个地方。

2. يەنە 作连词，连接并列关系的两个词、词组或句子。

例如：

① بىز تەكرار ۋاقتىدا تاپشۇرۇق ئىشلىدۇق، يەنە تېكىستنى تەرجىمە قىلدۇق.

我们在自习时间做了作业，还翻译了课文。

② بۈگۈنكى يىغىنغا ئەخمەت، ئەركىن، تۇرسۇن يەنە خالىدە، پاتىگۈل، نۇرگۈللەر قاتناشتى.

今天的会艾合买提、艾尔肯、吐尔逊参加了，还有哈里旦、帕提古丽努尔古丽也参加了。

3. يەنە 作语气词，与动词的祈使式否定形式结合表示提醒。例如：

① دىققەت قىلىڭ، يىقىلىپ كەتمەڭ يەنە.

小心点，别摔倒了。

② دەرھال زالغا بارايلى، يىغىن باشلىنىپ كەتمىسۇن يەنە.

咱们去礼堂吧，免得开会迟到了。

〔语法要点〕

句子类型 **جۈملە تۈرلىرى**

句子从说话的目的和语气上可分为陈述句、疑问句、祈使句、感叹句四种。

1. 陈述句 بايان جۈملە

叙述和说明某件事和某种事物的句子叫陈述句。陈述句在口语中具有平而略降的语调，书面上句子末尾用句号。如：

① ئۇ بىر توپ بالىلارنى باشلاپ كەلدى.

他带来了一群小孩子。

② ئۇ بىر قەلەمنى يىتتۈرۈۋەتتى. 他丢了一支笔。

③ ئالدىرىماڭ، تېخى تاڭ ئاتمىدى. 天还没亮呢，别急。

④ خالىساڭ بار، خالىمىساڭ مەيلى.

你高兴就去，不高兴就别去。

2. 疑问句　　　　سوراق جۈملە

表示疑问或反问的句子叫疑问句，疑问句通常用疑问代词、疑问语气词、动词的疑问式或疑问语气来表示。如：

你找谁？　　① سەن كىمنى ئىزدەيسەن؟

他说什么？　　② ئۇ نېمە دەۋاتىدۇ؟

你读报纸了吗？　　③ سەن گېزىت ئوقۇدۇڭمۇ؟

哈斯木明天来吗？　　④ قاسىم ئەتە كېلەمدۇ؟

她是您的未婚妻吗？　　⑤ ئۇ سىزنىڭ سۆيگىنىڭىزمۇ؟

牙森到你这儿来过吗？　　⑥ ياسىن سىزنىڭكىگە كەلگەنمۇ؟

牙森到你这儿来过吧？　　⑦ ياسىن سىزنىڭكىگە كەلگەندۇ؟

你不相信事实吗？　　⑧ سەن ئەمەلىيەتكە ئىشەنمەمسەن؟

⑨ سىز شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈردىڭىز؟

你新疆大学毕业了？

书？什么书？　　⑩ كىتاب؟ نېمە كىتاب؟

3. 祈使句　　　　بۇيرۇق - تەلەپ جۈملە

表示命令、号召、愿望、请求等意义的句子叫祈使句。因说话内容不同，语调有轻重之分，一般来说，语调降低，句末用感叹号或句号。如：

禁止吸烟！　　① تاماكا چېكىشكە رۇخسەت يوق!

把书给我！　　② كىتابنى ماڭا بەر.

③ بۇ جەھەتتە ماڭا كۆپرەك ياردەم بېرىڭ.

请在这方面多帮助我吧！

让我听听吧！　　④ مەنمۇ ئاڭلاپ باقاي.

你把我的笔拿来！　　⑤ ئەكەل قەلىمىمنى.

维吾尔语中，祈使句的谓语一般由祈使式动词充当，由人称代词充当的主语往往可以略去。

4. 感叹句　　　　ئۈندەش جۈملە

表示喜怒哀乐情绪和心理感觉的词语构成的句子叫感叹句，语调先升后降，句末用感叹号，感叹句通常用感叹语、语气词和纯粹的

感叹语气。如：

① مەن نېمىدېگەن پالاكەت ـ ھە!
我多么倒霉呀！

② بىز سىزگە نەقەدەر موھتاج ـ ھە!
我们多么需要您啊！

③ ھوي، قار يېغىپتىغۇ!
啊，下雪了！

① پاھ! نېمىدېگەن چوڭ بېلىق!
好大的鱼！

⑤ ھە شۇنداق ئىكەن ـ دە!
阿．原来如此（呀）！

⑥ دەريا سۈيى يەنە ئۇلغىيىپتۇ.
河水又涨了！

⑦ شان ـ شەرەپ خەلق ئوقۇتقۇچىلىرىغا مەنسۇپ!
光荣属于人民教师！

⑧ بەك توغرا گەپ!
非常正确的话。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

جىنايىتى ئېغىر	جىنايەت ئۆتكۈزمەك
نامرات ئائىلە	تۇرمۇشى نامرات
يىغىن ئاياغلاشماق	ئۇرۇش ئاياغلاشماق
كېسەللىنى ساقايتماق	نېرۋىسىنى ساقايتماق
ھەسسە قوشماق	بىر قانچە ھەسسە
جاھىل ئادەم	جاھىل كۈچ
جەمئىيەتكە چىقماق	جەمئىيەتكە يۈزلەنمەك
يېڭى جەمئىيەت	كونا جەمئىيەت
تەرتىپ ساقلىماق	تەرتىپنى بۇزماق
تەرتىپى ياخشى	تەرتىپكە بويسۇنماق
ئاق كۆڭۈل	ئاق كۆڭلەك
ئاق قار	ئاق ئالتۇن
يىپ ئۆتكۈزمەك	پارتىيىگە ئۆتكۈزمەك

بۇل ئۆتكۈزمەك　　　　گېپىنى ئۆتكۈزەلمەسلىك

3. 把下列两组词搭配成词组。

جاھىل	مەزگىل
ئۆزلۈكسىز	ئائىلە
ئۇرۇش	ياخشى
كىنو	ئاۋارە بولماق
باي	ئالغا باسماق
كىرىم	تەنلىك
ھەددىدىن زىيادە	ساقچى
ئاق	ئاياغلاشماق
قورالىق	يۈز بەرمەك
توقۇنۇش	ئىللەت
يامان	بالا
كەڭ	كۆلەملىك

4. 选用以下词填空。

(پەقەت، يەنە، بىراق، ئىزچىل، تەخمىنەن، يەنى، كەت، تۇر، قال، ئاساسەن)

① بىز بۇ مەكتەپتە ______ ئۈچ يىل ئوقۇيمىز.

② ئوقۇغۇچىلار ______ تىرىشىپ ئوقۇماقتا.

③ ______ تىرىشىپ ئۆگەنگەندىلا، ياخشى نەتىجىگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

④ بىز تىرىشىپ ئوقۇۋاتىمىز ______ توغرا ئۆگىنىش ئۇسۇلىنى تاپالمايۋاتىمىز.

⑤ بىز ئەتە ______ شەنبە كۈنى ئۇچراشماقچى بولدۇق.

⑥ ئۇ مېنىڭ پىكرىمگە ______ شۇنداق قىلغانىدى.

⑦ بۇ قوي گۆشى ______ 15 كىلو چىقىدۇ.

⑧ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ بەك خوش بولۇپ ______.

⑨ قار قاتتىق ياغقىلى ______.

www.uyghurkitap.com

⑩ سىز مۇشۇ يەردە ساقلاپ ______.

⑪ بۇ بالا يىقىلىپ كەتكىلى تاس ______.

⑫ يېنىمدىكى پۇلمۇ تۈگەپ ______.

5. 用下列词造句。

ھەددىدىن زىيادە، يوققا چىقار-، كەلتۈرۈپ چىقار-

ئۆتكۈز-، نامرات، ھەسسە، جاھىل، ئاياغلاش-

6. 模仿重点句子进行造句练习。

7. 把下列句子译成维文。

①我劝告他要听父亲的话，但他没有这样做。

②这部电影具有深刻的教育意义，值得一看。

③我们的基础知识很扎实。

④只要有一点时间，我就到阅览室去看书。

⑤这学期又快结束了，时间过得真快。

⑥划分句子成分并不太困难。

⑦一个人如果拒绝别人的帮助，他就不会进步。

⑧由于通知来晚了，我们未能准时参加。

8. 完成下列句子。

① نامراتلىق بىلەن شېرىك بولۇۋاتقان يەنە بىر مەسىلە ......

② نوپۇسنىڭ ھەددىدىن زىيادە تېز كۆپىيىشى ....

③ ...... شەھەر نوپۇسى ھەسسىلەپ ئاشقان.

④ نۆۋەتتە يەر شارىدا ھەر كۈنى ....

⑤ بىز ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ......

⑥ ...... بۈگۈنكى جەمئىيەت تەرەققىياتىغا توسقۇنلۇق قىلىۋاتقان جاھىل كېسەللىككە ئايلاندى.

⑦ مەن بۇرۇن ياڭاقنىڭ بۇنچىلىك قىممەتلىك مېۋە ئىكەنلىكىنى ......

⑧ ئۇ نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارغا ئۇچرىغان بولسىمۇ، ئۇيغۇرچە ئۆگىنىشنى ......

9. 回答问题。

① 2 ـ دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن دۇنيادا قانداق ئۆزگىرىشلەر بولدى؟

② نامراتلىق نېمە سەۋەبتىن كېلىپ چىققان؟

10. 句型练习。

1.

① نامراتلىق — دۇنيادىكى ساقايتىش قىيىن بولغان جاھىل كېسەللىك.

② جۇڭگو — بىز ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئۇلۇغ ۋەتىنى.

③ ساغلاملىق — ئادەم ئۈچۈن ئەڭ زور بايلىق.

2.

① گۇلمىرە خەنزۇچە مەكتەپتە ئوقۇغاچقا، خەنزۇچىنى ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ.

② مەن بۇ كىتابنى كۆرۈپ باقمىغاچقا، ئۇنىڭ مەزمۇنىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن.

③ مەن بۇ يەرگە يېڭى كەلگەچكە، بۇ يەرنىڭ ئەھۋالىنى ئانچە ياخشى بىلمەيمەن.

3.

① ئۇ ئاغرىپ قالغانلىقتىن، دەرسكە كەلمىدى.

② قەيسەر ئۆگىنىشتە ياخشى بولغانلىقتىن، ئەلاچى بولۇپ باھالاندى.

③ خىزمەت بەك ئالدىراش بولغانلىقتىن، ۋاقتىدا يوقلاپ كېلەلمىدۇق.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئوتتۇز ئالتىنچى دەرس

دۈشمەن پۇتقا، دوست باشقا قارايدۇ.
仇人看脚,朋友看头。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① يەرمەنكە دېگەن كاسات ماللارنىڭ باھاسىنى چۈشۈرۈپ ساتىدىغان قىسقا مەزگىللىك سودا بازىرى ئىكەن.

② مېنىڭ نۇرغۇن «باھاسى چۈشۈرۈلگەن مال» لارغا كۆزۈم چۈشتى. لېكىن بىرەر نىڭ باھاسىنى سوراشقا، بىرەر قاپ سەرەڭگە بولسىمۇ سېتىۋېلىشقا ئىمكان بولمىدى.

③ ئۇنىڭ سۆزلەپ بېرىشىچە، ئادەم دېگەن راستىنلا ئەخمەق نېمىكەن.

④ كاسات مالالارنى ئەسلى باھاسىدىن خېلىلا يۇقىرى ساتقان بولسىمۇ، كىشىلەر بىردەمدىلا ئېلىپ بولۇشۇپتۇ.

⑤ بۇ يەردە ئادەملەر تۈمەن خىل ماللارنى ساتىدىكەن. ئەقلىمۇ، قۇۋۇلۇقمۇ ساتىدىكەن. پەقەت ئەدەب - ئەخلاق، نومۇس - ھايا، ئىنساب ساتمايدىكەن.

تېكىست

يەرمەنكە

سودا تارماقلىرى ۋە يەككە تىجارەتچىلەر بىرلىشىپ، شەھىرىمىزدە يەرمەنكە ئاچتى. يەرمەنكە دېگەن كاسات ماللارنىڭ باھاسىنى چۈشۈرۈپ ساتىدىغان قىسقا مەزگىللىك سودا بازىرى ئىكەن. «باھاسى چۈشۈرۈلگەن» دېگەن گەپ مېنى ئۆزىگە جەلب قىلدى.

ئايھاي، بازار دېگەن مانا مۇنداق ئىكەن، «ئادەم دېڭىزى» دېگەننى ئاڭلىغانمەن، بۈگۈن مانا ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم.

مەن نۇرغۇن دۇكان، نۇرغۇن يايمىلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتتۈم. نۇرغۇن «باھاسى چۈشۈرۈلگەن مال» لارغا كۆزۈم چۈشتى. لېكىن بىرەرىنىڭ باھاسىنى سوراشقا، سۈپىتىنى كۆرۈپ بېقىشقا، بىرەر قاپ سەرەڭگە بولسىمۇ سېتىۋېلىشقا ئىمكان بولمىدى. شۇنداق قىلىپ ئاشۇ «ئادەم دېڭىزى» ئىچىدە ئۇزۇنغىچە لەيلەپ يۈردۈم. نەگە بېرىپ، نەدە تۇرغىنىمنى، قايسى دۇكاننىڭ ئالدىدا توختاپ، قايسى يايمىنىڭ ئالدىدىن شامالدەك ئۆتۈپ كەتكىنىمنى بىلمەيتتىم. ئىشقىلىپ كۆزۈمگە ھەرخىل رەڭدىكى رەختلەر، كىيىم - كېچەكلەر، يېمەكلىكلەر ... چېلىقاتتى. مەن بىر يايمىنىڭ ئالدىغا كەلدىم. يايمىنىڭ ئالدىدا ئادەم ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى.

يايمىنىڭ خوجايىنى تونۇش ئادەم ئىكەن. بىز ئەھۋال سوراشتۇق، ئۇنىڭ سۆزلەپ بېرىشىچە، ئادەم دېگەن راستىنلا ئەخمەق نېمىكەن. ئۇ «باھاسى چۈشۈرۈلگەن مال» دېگەن ۋىۋىسكىنى ئېسىپ، كاسات ماللىرىنى ئەسلى باھاسىدىن خېلىلا يۇقىرى ساتقان بولسىمۇ، كىشىلەر بىردەمدىلا ئېلىپ

بولۇشۇپتۇ. ئۇ قۇلىقىمغا پىچىرلاپ «ئەگەر ئالاي دېسىلە سىلىگە ئەسلى باھاسى بويىچە سېتىپ بېرىمەن، يوشۇرۇپ قويغانلىرىمدىن ئازراق بار» دېدى. كاتتا يەرمەنكىدىن قۇرۇق قول قايتىشقا كۆڭلۈم ئۇنىمايتتى. يانچۇقۇمغا قول سالدىم «توۋا خۇدايىم، پۇللىرىم نەگە كەتكەندۇ؟» ئوغرى يانچۇقۇمنى سىرتىدىن كېسىۋېتىپتۇ.

پۇلنى نەدە، قايسى يايمىنىڭ ئالدىدا يوقاتقانلىقىم ئېنىق ئەمەس ئىدى. يۈرىكىم خۇددى مۇشۇك مورلىغاندەك ئېچىشاتتى. بۇ يەردە ئادەملەر تۈمەن خىل ماللارنى ساتىدىكەن. ئەقلىمۇ، قۇۋلۇقمۇ ساتىدىكەن. باشقا يەنە تالاي نەرسىلەرنى ساتىدىكەن. پەقەت ئەدەب ـ ئەخلاق، نومۇس ـ ھايا، ئىنساب ساتمايدىكەن. ئېيتىڭلارچۇ، يەرمەنكىمۇ بارمۇ؟ مەن ئاشۇنداق يەرمەنكىنىڭ ئېچىلىشىغا تەشنا مەن ......

سۆھبەت

ئا: نېمە ئالىسىز؟
ئە: كۆرۈپ باقاي.
ئا: بۇنىڭ باھاسى قانچە؟
ئە: يىگىرمە سەككىز كوي.
ئا: بەك قىممەتكەن.
ئە: قىممەت دېگىلى بولمايدۇ.
ئا: ئەرزانراق بېرەمسىز؟
ئە: نەچچىنى ئالىسىز؟
ئا: ئىككىنى.
ئە: ئىككىنى 50 كويغا ئېلىڭ.
ئا: ئىككىسىگە 40 كوي بېرەي.
ئە: بوپتۇ ئېلىڭ.
ئا: مانا پۇل.

ئە: پارچە پۇل يوقمۇ؟
ئا: يوق.

سۆزلۈك

ئاۋات	(س)	繁荣
سودا	(ئى)	商业,贸易
تارماق	(ئى)	部门
يەككە تىجارەتچى	(س ب)	个体户
بىرلەش-	(كىم بىلەن)	联合,结合
يەرمەنكە	(ئى)	物资交流会
كاسات مال	(س ب)	滞销货
باھا	(ئى)	价,价格
مەزگىللىك	(ئى)	时期,时间
مەلۇم قىل-	(نىمىنى)	通知,告知
جەلب قىل-	(كىمنى)	吸引,招引
نەقەدەر	(س)	多么
زىيان	(م)	损失,害处;亏损
ئايھاي	(ئىم)	嗨,喂
يايما	(ئى)	摊子
كۆزى چۈش-	(نىمىگە)	目光落到;看上,看中
باق-	(نىمىنى)	看
بىرەر	(ئا)	某,某某,某一个
قاپ	(م)	套子,罩子,盒子
سەرەڭگە	(ئى)	火柴
ئىمكان	(ئى)	可能
لەيلە-	(نىمە)	漂浮,浮;游荡
دۇكان	(ئى)	铺子,店,门市部
شامال	(ئى)	风

反正	(ر)	ئىشقىلىپ
布	(ئى)	رەخت
映入,呈现	(نېمە)	چېلىق-
主人,老板	(ئى)	خوجايىن
认识,相识,认识的人	(ئى)	تونۇش
问情况,打招呼	(س ب)	ئەھۋال سورا-
傻瓜,笨蛋,愚蠢	(س)	ئەخمەق
招牌	(ئى)	ۋىۋىسكا
挂	(نېمىنى)	ئاس-
一会儿	(ر)	بىردەم
隐藏	(نېمىنى)	يوشۇر-
盛大的;大的	(س)	كاتتا
空着手	(س ب)	قۇرۇق قول
应充,同意,答应	(نېمىگە)	ئۇنا-
周年,年的,年度的	(م)	يىللىق
天哪	(س ب)	تۇۋا خۇدايىم
小偷,贼	(ئى)	ئوغرى
割,切	(نېمىنى)	كەس-
丢失,失去	(نېمە)	يوقا-
清楚	(س)	ئېنىق
心,心脏	(ئى)	يۈرەك
猫	(ئى)	مۈشۈك
挠,抓	(نېمىنى، كىمنى)	مورلا-
疼痛,难受	(نە)	ئېچىش-
万	(سان)	تۈمەن
智慧,头脑	(ئى)	ئەقىل
狡猾	(ئى)	قۇۋلۇق
很多的,许多的	(س)	تالاي
道德礼貌	(ئى)	ئەدەب ـ ئەخلاق

羞耻	(ئى)	نومۇس ـ هايا
良心	(ئى)	ئىنساب
耳朵	(ئى)	قۇلاق
质量	(ئى)	سۈپەت
渴望的	(ئى)	تەشنا

〔词语用法说明〕

一、助动词 باقـ

助动词 باق ـ与 پ 副动词连用，表示尝试着进行行为动作的意思。例如：

① قېنى شېئىرىڭىزنى ئوقۇپ بېقىڭ، بىز بىر ئاڭلاپ باقايلى.

好，读一下你的诗，我们听一听。

② بۇ دورىنى يەپ بېقىڭ، پايدا قىلىشى مۇمكىن.

你把这药吃一下，可能会见效的。

③ ئۇ دېرىزىدىن قاراپ بېقىپلا قايتىپ كەلدى.

他从窗子望了望就回来了。

④ سىز سوراپ بېقىڭ. 你问一下。

二、助动词 يۈر-

助动词 -يۈر 与 پ 副动词连用，表示行为动作持续进行或经常反复进行。例如：

① ئەخمەت تۆت كوچىدا مېڭىپ يۈرىدۇ.

艾合买提在十字路口徘徊。

② تەييار كىتابنى ئالساڭ بولمىدىمۇ، كۆچۈرۈپ يۈرۈشنىڭ نېمە هاجىتى؟

买本现成的书不就得了，何必抄呢？

③ سەن نېمىشقا بىزدىن قېچىپ يۈرىسەن؟

你为什么(总是)躲着我们呢？

④ بالىلار هويلىدا ئويناپ يۈرىدۇ.

孩子们在院子里玩耍着。

⑤ ئاسماندا نۇرغۇن ئايروپىلان ئۇچۇپ يۈرىدۇ.

天空中飞着许多飞机。

这种形式的否定式表示强调、叮咛之意。例如：

① بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ يۈرمە، يەنە!

这件事你可别告诉他呀！

② ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ يۈرمە، يەنە!

你可别到他那儿去呀！

〔语法要点〕

一、动词将来时间接陈述式

كەلگۈسى زامان ۋاستىسىز بايان رايى

动词将来时间接陈述式表示说话者用间接知道的语气来陈述经常发生，反复发生和将要发生的动作。

将来时间接陈述式是在第三人称将来时直接陈述式的肯定式或否定式之后，先加 ئىكەن ，再附加动词将来时直陈式人称附加成分而构成。如：

ساتىدۇ + ئىكەن + مەن = ساتىدىكەنمەن

ساتمايدۇ + ئىكەن + مەن = ساتمايدىكەنمەن

ئوقۇيدۇ + ئىكەن + مىز = ئوقۇيدىكەنمىز

ئوقۇمايدۇ + ئىكەن + مىز = ئوقۇمايدىكەنمىز

يازىدۇ + ئىكەن + سەن = يازىدىكەنسەن

يازمايدۇ + ئىكەن + سەن = يازمايدىكەنسەن

قارايدۇ + ئىكەن + سىز = قارايدىكەنسىز

قارىمايدۇ + ئىكەن + سىز = قارىمايدىكەنسىز

ئوينايدۇ + ئىكەن + سىلەر = ئوينايدىكەنسىلەر

ئوينىمايدۇ + ئىكەن + سىلەر = ئوينىمايدىكەنسىلەر

بارىدۇ + ئىكەن = بارىدىكەن

بارمايدۇ + ئىكەن = بارمايدىكەن

ئۇخلايدۇ + ئىكەن = ئۇخلايدىكەن

ئۇخلىمايدۇ + ئىكەن = ئۇخلىمايدىكەن

注"第三人称将来时直接陈述式后加 ئىكەن 之后，-ىدۇ // -يدۇ 中的 ۇ 脱落。

疑问形式：

疑问形式有两种：一种是在第三人称将来时直接陈述式（包括否定形式）的疑问形式后先加 ئىكەن ，再加动词将来时直陈式人称附加成分。如：

ساتامدۇ + ئىكەن + مەن = ساتامدىكەنمەن

ساتمامدۇ + ئىكەن + مىز = ساتمامدىكەنمىز

ئوقۇمدۇ + ئىكەن + سەن = ئوقۇمدىكەنسەن

ئوقۇمامدۇ + ئىكەن + سىز = ئوقۇمامدىكەنسىز

يازامدۇ + ئىكەن + سىلەر = يازامدىكەنسىلەر

يازمامدۇ + ئىكەن = يازمامدىكەن

قارامدۇ + ئىكەن = قارامدىكەن

قارىمامدۇ + ئىكەن = قارىمامدىكەن

ئوينامدۇ + ئىكەن = ئوينامدىكەن

ئوينىمامدۇ + ئىكەن = ئوينىمامدىكەن

一种是在动词将来时间接陈述式的肯定式或否定式后加上语气词 مۇ 构成。如：

ساتىدىكەنمەن + مۇ = ساتىدىكەنمەنمۇ

ساتمايدىكەنمەن + مۇ = ساتمايدىكەنمەنمۇ

ئوقۇيدىكەنمىز + مۇ = ئوقۇيدىكەنمىزمۇ

يازىدىكەنسىز + مۇ = يازىدىكەنسىزمۇ

بارىدىكەنسىلەر + مۇ = بارىدىكەنسىلەرمۇ

قارايدىكەنسەن + مۇ = قارايدىكەنسەنمۇ

كۆرمەيدىكەنسىز + مۇ = كۆرمەيدىكەنسىزمۇ

① سىز ئۇيغۇرچىنى بەك ياخشى سۆزلەيدىكەنسىز.

您维吾尔语讲得非常好。

② سىلەر ئالساڭلار بولىدىكەن، ئەجەبا بىز ئالساق بولمامدىكەن!

你们拿行，我们拿就不行了吗？

③ ئۇلار دائىم ئالىمنىڭ ئۆيىگە بارىدىكەن.
他们经常去阿里木家。
④ پاتىگۇلنىڭ ئاكىسى دۇكاندا ئىشلەيدىكەن.
帕提古丽的哥哥在门市部工作。
⑤ ئۇلار ئەتە كېلىدىكەن.
他们明天要来。

二、附加成分 چە 及其用法

1. 附加在带有人称附加成分的动名词之后表示依据。如：

① قارىشىمچە، ئۇنىڭ پىكرى توغرا ئەمەس.
② بىلىشىمچە، ئۇ بۇ يەرلىك ئەمەس.
③ ئۇنىڭ سۆزلەپ بېرىشىچە، ئادەم دېگەن راستىنلا ئەخمەق نېمىكەن.

2. 附加在形动词后，表示行为动作力所能及的程度。如：

① مەن قولۇمدىن كەلگىنىچە ياردەم قىلىمەن.
② بىلگىنىمچە سۆزلەپ بېرەي.
③ يېگىنىچە يېسۇن.

3. 附加在形动词后，表示行为动作的方式、状态等意义。如：

① ئۇ يۈگۈرگەنچە (يۈگۈرگىنىچە) ئۆيگە كىرىپ كەتتى.
② مەن ماتېرىياللارنى كۆتۈرگەنچە (كۆتۈرگىنىمچە) ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدىم.
③ سەن شۇ ماڭغانچە (ماڭغىنىڭچە) بىر كۈن توختىماي ماڭدىڭمۇ؟

4. 附加在基数词后，可构成概数词，表示估计。如：

① سىنىپتا ئونچە ئوقۇغۇچى بار.
② بۈگۈنكى يىغىنغا ئەللىكچە ئادەم قاتناشتى.

5. 附加在名词和代词之后，可构成副词。这类副词表示行为动作的进行方式。如：

مېنىڭچە، سەنچە، بىزچە، ئۇنىڭچە، سىلەرچە، ھەربىيچە، بۈگۈنچە، بۇ يىلچە، قانداقچە.

① بۇ ئىشنى سەنچە قانداق قىلساق بولىدۇ؟
② ئاقسۇغا بۇ يىلچە بارماي تۇراي.

③ كىتابىمنى ياخشىلىقچە قايتۇرۇپ بەر.

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

يۈرەك كېسىلى — يۈرەك سۆزى
ئېنىق كۆرۈش — ئېنىق يېزىش
گەپنى ئېنىق ئاڭلىيالماسلىق — ۋاقتى ئېنىق ئەمەس
كىتابقا كۆزى چۈشۈش — كۆڭلەككە كۆزى چۈشۈش
باھاسى يۇقىرى — باھاسى تۆۋەن
باھاسى ئەرزان — باھا قويماق
گۆش سېتىش — ئالما سېتىش
گەپ سېتىش — ئەرزان سېتىش
تونۇش ئادەم — تونۇش ئىزدەش
تونۇش چىراي — تونۇش - بىلىش
ئاغرىقنى يوشۇرۇش — گەپنى يوشۇرۇش
قۇرۇق قول — قۇرۇق خىيال
قۇرۇق گەپ — قۇرۇق نان
قۇرۇق مېۋە — قۇرۇق ئۆي

4. 选用以下词填空。

(دېگەن، پەقەت، ئايھاي، ئاران، بويىچە، ھالدا)

① بۇ سۆزدىن ______ ئۈچلا جۈملە تۈزدۈم.
② مۇئەللىم ______ گەپنى ئاڭلىدىڭمۇ؟
③ ئۇ سىنىپ ______ بىرىنچى.
④ ______ نېمىدېگەن گۈزەل جاي بۇ.
⑤ مەن شەرەپلىك ______ پارتىيىگە كىردىم.
⑥ ياخشىلىقنى ______ بىلمەيدۇ.
⑦ مەن ______ ئوقۇتقۇچى.
⑧ ئائىلىمىز ______ ئۇ ئەلگە ئېگىز.

www.uyghurkitap.com

⑨ تاغقا ______ چىقتىم.
⑩ چوڭ شەھەر ______ مۇشۇدە.
⑪ چۈشتىن كېيىن مەكتەپ ______ تازىلىق قىلىمىز
⑫ «دۈشمەن پۇتقا، دوست باشقا قارايدۇ» ______ گەپ بار.

5. 完成下列句子。

① يەرمەنكە دېگەن كاسات ماللارنىڭ باھاسىنى چۈشۈرۈپ ساتىدىغان ………………
② بۇ دۇكاندىن بىرەر مالنىڭ باھاسىنى سوراشقا، سۈپىتىنى كۆرۈپ بېقىشقا ………………
③ بۇ يەردە كىشىلەر ………………
④ كەچتە تاماقتىن كېيىن ………………
⑤ بىز تىل ئارقىلىق ئۆزئارا ………………
⑥ بىر ئوقۇش يىلىدا ………………
⑦ ئۆتۈلگەن دەرسنى دەرستىن كېيىن ………………
⑧ ھازىر خەلقنىڭ تۇرمۇشى ………………
⑨ يانچۇقۇمدىكى پۇلنىڭ نەدە ………………

6. 用以下词各造两个句子。

جەلپ قىل-، ئىمكان، كۆزى چۈش-، ئۇنا-، تونۇش

7. 模仿重点句子进行造句练习。

8. 把下列句子译成维文。

①依我看，这件事不是一件简单的事情。
②我听说，他病了。
③我也要去吗？
④他从早到晚没有回家。
⑤明天下午我们要去游泳。
⑥依他看，维吾尔语课不难。
⑦你们玩可以，我们玩不可以吗？
⑧小红维吾尔语说得好。

9. 回答问题。

① يەرمەنكە دېگەن نېمە؟

② سىز «ئادەم دېگىزى» دېگەننى ئاڭلىغانمۇ؟

③ يايمىنىڭ خوجايىنى سىزگە نېمىلەرنى دېدى؟

④ يەرمەنكىدە نېمىلەر سېتىلىدىكەن، نېمىلەر سېتىلمايدىكەن؟

10. 句型练习。

1.

① مەن بازارنى بىر كۈن ئايلاندىم، لېكىن ھېچنەرسە ئالالمىدىم.

② مېنىڭ بۇ نەرسىگە كۆزۈم چۈشتى، لېكىن سېتىۋېلىشقا ئىمكان بولمىدى.

③ ئۇنىڭدىن ماڭا خەت كەلدى، لېكىن مەن تېخى خەت يازمىدىم.

2.

① ئۇنىڭ دېيىشىچە، بۇ ئىشتىن خەۋىرى يوق ئىكەن.

② مېنىڭ قارىشىمچە، بۇنداق قىلىش توغرا ئەمەس.

③ سېتىشىچە ساتسۇن، قالغىنى قالسۇن.

3.

① ئۇ كەلسىمۇ مەن بارمايمەن.

② بۇ مالنىڭ باھاسىنى چۈشۈرۈپ ساتسىمۇ ئالىدىغان ئادەم چىقمىدى.

③ كونا بولسىمۇ ئالىمەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئوتتۇز يەتتىنچى دەرس

قول يەتمىگەن ئۈزۈم ئاچچىق.
吃不上葡萄说葡萄酸。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① ئۈزۈم — ئوزۇقلۇق قۇۋۋىتى يۇقىرى، كىشىلەر ياخشى كۆرىدىغان مېۋىلەرنىڭ بىرى.

② بۇنىڭدىن ئىككى مىڭ يىل بۇرۇن، ئۈزۈم ھۆل ۋە قۇرۇق پېتى ئىستېمال قىلىنىشتىن سىرت، ئۇنىڭدىن ھاراق ئىشلەنگەن.

③ ئۈزۈمنىڭ مېۋىسى، يىلتىزى، يوپۇرمىقى ـــــ ھەممىسى دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

④ شىنجاڭ — مەملىكىتىمىز بويىچە ئۈزۈمزارلىق كۆلىمى ۋە ئۈزۈم مەھسۇلاتى جەھەتتە بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ.

تېكىست

ئۈزۈم

ئۈزۈم — ئوزۇقلۇق قۇۋۋىتى ئىنتايىن يۇقىرى، كىشىلەر

ياخشى كۆرىدىغان، بالدۇر مېۋىگە كىرىدىغان، مول ھوسۇللۇق، ئىقتىسادىي جەھەتتە قىممىتى زور بولغان مېۋىلەرنىڭ بىرى.

ئالاقىدار ماتېرىياللاردا كۆرسىتىلىشىچە، ئۈزۈم بەش مىڭ يىلدىن ئارتۇق تارىخقا ئىگە، ئۇنىڭ ئەسلى ماكانى ياۋروپا، ئاسىيا قىتئەسىنىڭ غەربىي قىسىملىرى. ئەڭ دەسلەپتە قارا دېڭىز ۋە ئوتتۇرا دېڭىز بويلىرىدا ياۋا ئۈزۈم ئۆستۇرۇلگەن.

بۇنىڭدىن ئىككى مىڭ يىل بۇرۇن شىنجاڭدا ئۈزۈمزارلىق بەرپا قىلىنغان. ئۈزۈم ھۆل ۋە قۇرۇق پېتى ئىستېمال قىلىنىشتىن سىرت ئۇنىڭدىن هاراق ئىشلەنگەن.

ئۈزۈمنىڭ دورىلىق قىممىتى يۇقىرى. ئۇنىڭ مېۋىسى، يىلتىزى، يوپۇرمىقىمۇ دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

ئۈزۈمنىڭ ئوزۇقلۇق قىممىتىمۇ يۇقىرى. ئۇنىڭدىن ھەر خىل مۇراببا، كەمپۈت قاتارلىقلار ئىشلەپ چىقىرىلىدۇ.

ھازىر دۇنيادىكى ئۈزۈمنىڭ تۈرى سەككىز مىڭ خىلدىن ئېشىپ كەتتى. مەملىكىتىمىزدە ئۈزۈمنىڭ تۈرى بەش مىڭ خىلغا يېتىدۇ.

شىنجاڭدا ئۈزۈم سورتلىرى ناھايىتى كۆپ، دەسلەپكى ماتېرىياللارغا ئاساسلانغاندا، يەرلىك ئۈزۈم سورتلىرى 50 خىلدىن ئارتۇق. چەتتىن كىرگۈزۈلگىنى 400 خىلدىن ئاشىدۇ.

شىنجاڭ — مەملىكىتىمىز بويىچە ئۈزۈمزارلىق كۆلىمى ۋە ئۈزۈم مەھسۇلاتى جەھەتتە بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ. تۇرپان بىلەن خوتەن مەملىكىتىمىزنىڭ ئۈزۈمچىلىك بازىلىرى ھېسابلىنىدۇ.

سۆھبەت

ئا: سىز قايسى مېۋىنى ياخشى كۆرىسىز؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئە: ئۈزۈم بىلەن قوغۇننى.
ئا: نەنىڭ ئۈزۈمى ياخشى؟
ئە: تۇرپاننىڭ ئۈزۈمى دۇنياغا داڭلىق.
ئا: ئۈزۈمنىڭ ئەسلى ماكانى قەيەر؟
ئە: ياۋروپا.
ئا: شىنجاڭدا قاچان ئۈزۈمزارلىق بەرپا قىلىنغان؟
ئە: بۇنىڭدىن ئىككى مىڭ يىل بۇرۇن.
ئا: ئۈزۈمدىن نېمە ئىشلىگىلى بولىدۇ؟
ئە: مۇراببا، كەمپۈت، هاراق ئىشلىگىلى بولىدۇ.
ئا: دۆلىتىمىزدە ئۈزۈمنىڭ تۈرى قانچە خىلغا يېتىدۇ؟
ئە: بەش مىڭ خىلغا يېتىدۇ.
ئا: ئۈزۈم مەھسۇلاتى جەھەتتە مەملىكىتىمىزدە قەيەر بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ؟
ئە: شىنجاڭ.

سۆزلۈك

ئۈزۈمزارلىق	(ئى)	葡萄园
ئەڭ	(س)	最
بەرپا قىلـ	(نېمىنى)	建立，设立，创立
ھۆل	(س)	湿的，潮湿的
قۇۋۋەت	(ئى)	力量；营养，能量
يىلتىز	(ئى)	根
يەرلىك	(س)	地方的
يوپۇرماق	(ئى)	叶子
مۇراببا	(ئى)	（果）酱
سورت	(ئى)	品种；等级
قۇرۇتۇلـ	(نېمە)	（被）晒干，（被）晾干

生产	(نېمىنى)	ئىشلەپ چىقار-
开始,起先,最初	(ر)	دەسلەپ
野的,野生的;认生的	(س)	ياۋا
住处;(盛产某种东西的地方)	(ئى)	ماكان
根据,依据,依照,按照,基础上	(نېمىگە)	ئاساسلان-
使进入;领入,引入	(نېمىنى)	كىرگۈز-
方面	(ئى)	جەھەت
黑海	(ئى)	قارا دېڭىز
地中海	(ئى)	ئوتتۇرا دېڭىز
结果	(نېمە)	مېۋىگە كىر-
丰收的	(س)	مول ھوسۇللۇق
价值;贵	(ئى)	قىممەت
有关的	(س)	ئالاقىدار
资料	(ئى)	ماتېرىيال
种,种类	(ئى)	تۈر

〔**词语用法说明**〕

سىرت

1. 是名词,表示“外面,外”等意思。如:

① ئۇ دېرىزە تۈۋىگە كېلىپ سىرتقا قارىدى.

② يۈرە، سىرتقا چىقىپ ئايلىنىپ كېلەيلى.

③ بۇ يىل سىرتلارغا چىقمىدىڭغۇ؟

2. 作后置词用,与带从格的词连用,表示“以外,之外”等意思。

① ئۇ مەكتەپتە ئۇيغۇر تىلى ئۆگەنگەندىن سىرت، يەنە رۇس تىلىمۇ ئۆگەندى.

② مەن ئەتىگەندە ئازراق نان يېگەندىن سىرت، كەچكىچە ھېچنېمە يېمىدىم.

③ مەن بۇ كىتابلاردىن سىرت، يەنە نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئالدىم.

〔语法要点〕

复句　　　　قوشما جۈملە

由意义、结构和语调上有密切关联的两个或两个以上的单句组成一个语法单位，叫做复句。复句中的各单句即分句之间的各种关系是通过关联词语或各分句的前后次序等句法手段来体现的。如：

① مەن خىزمەتكە بارىمەن، ئۇ ئۆگىنىشكە بارىدۇ.

我去上班，他去学习。

② ئەتە دەم ئالساق، باغچىغا بېرىپ ئوينايلى.

如果明天休息，咱们去公园玩。

③ دېگىنىڭىز توغرا بولسىلا، بىز تۈزىتىمىز.

只要你说得对，我们就改正。

根据分句之间的意义关系和结合程度，复句可以分成联合复句和偏正复句两大类。

联合复句　　　　تەڭداش قوشما جۈملە

由两个或两个以上关系平等的分句构成的复句叫联合复句，联合复句的各分句没有主次之分，在意义上是平等的。

联合复句中，分句与分句之间主要有以下几种关系：

并列关系

几个分句分别陈述几件事物，或者说明同一事物的几个方面，并列关系复句中可以用语序手段连结，也可以用关联词语连结。常用的关联词有：

(…和…)　　...... ۋە ......

(…又…)　　...... ھەم ....

(…并且)　　...... ھەمدە (شۇنداقلا)، ....

(既要…又要)　　...... ھەم .... ھەم ....

(…也…也)　　......مۇ، ...... مۇ ......

(…，还…)　　......، يەنە

(…，同时…)　　......، شۇنىڭدەك

......، شۇنىڭ بىلەن بىللە

① ئەتىياز كەلدى، قارلار ئېرىدى ۋە دەل - دەرەخلەر كۆكىرىشكە باشلىدى.

春天来了,雪化了,树木开始发绿了。

② ناخشا جاراڭلىماقتا، لاچىن پەرۋاز قىلماقتا.

歌声在飞扬着,雄鹰在飞翔。

③ بۇ گەپنى مەن دېگەن، ئۇ دېمىگەن.

这话是我说的,不是他说的。

④ مەن تاماكا چەكمەيمەن، هاراقمۇ ئىچمەيمەن.

我不抽烟,也不喝酒。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

ئۈزۈم بايرىمى	ئۈزۈم هارىقى
قارا ئۈزۈم	ئۈزۈم مۇرابباسى
ئۈزۈم يۇرتى	ئۈزۈم يېمەك
ئۈزۈم سورتى	ئۈزۈم ماكانى
باهاسى قىممەت	قىممەت نەرسە
قىممىتى يۇقىرى	قىممىتى يوق
هۆل مېۋە	هۆل كىيىم
هۆل يەر	يول كۆرسەتمەك
كېسەلنى دوختۇرغا كۆرسەتمەك	قولى بىلەن كۆرسەتمەك
ئۆزىنى كۆرسەتمەك	مال كىرگۈزمەك
بالىنى ئۆيگە كىرگۈزمەك	يېڭى ماتېرىيال كىرگۈزمەك
قۇۋۋەت دورىسى	قۇۋۋىتى يۇقىرى
قۇۋۋىتى بار تاماق	قەلەم ئىشلەتمەك
ئادەم ئىشلەتمەك	پۇل ئىشلەتمەك
ئاشلىق ئىشلەپ چىقارماق	مەهسۇلات ئىشلەپ چىقارماق

تۇرى كۆپ	تۇرى ئاز
ئارتۇق قەلەم	ئارتۇق نەرسە
خۇشاللىق ئېلىپ كەلمەك	پۇل ئېلىپ كەلمەك
يېڭى خەۋەر ئېلىپ كەلمەك	خەۋەر ئېلىپ كەلمەك
باي يېزا	باي ئادەم
باي دۆلەت	باي ئائىلە

3. 把下列两组词搭配成词组。

بالدۇر	يەر
ئالاقىدار	خەت
ئەڭ	رايون
ھۆل	ئىشلەتمەك
خۇشاللىق	كەڭ
باي	كەلمەك
سىنىپ	سورت
مەھسۇلات	ئىستېمال قىلماق
دەسلەپ	ئورۇن
پۇل	قىممەت
ئادەم	چوڭ
ھاراق	بويىچە
كۆلەم	ئارتۇق
دۇنيا	ئېلىپ كەلمەك
ئۈزۈم	كىرگۈزمەك

4. 选用以下词填空。

(بالدۇر، سىرت، باشقا، قانچىلىك، تېخى، بىلەن)

① مەن ھەممىدىن ______ قايتىپ كەلدىم.

② ______ ئالمىدىن دېسەڭ شۇنچىلىك ئال.

③ مەن ئۇلارنىڭ ئۆيىنى بىلمەيمەن، ______لاردىن سوراپ باق.

www.uyghurkitap.com

④ پەقەت بىرلا قەلىمىم بار، ______ نەرسەم يوق.
⑤ ______ بىلگەن بولسام چوقۇم ياردەم قىلاتتىم.
⑥ ئۇ مەن ______ تونۇشمايدۇ.
⑦ يامغۇر يېغىۋاتىدۇ، ______ قا چىقمايلى.
⑧ بىز دەرسلەرنى ______ تەكرار قىلىمىدۇق.
⑨ ئۇ ئۆگىنىشتە ياخشى بولغان ______ سالامەتلىكتە ياخشى ئەمەس.
⑩ ئۇ ______ كەلمىدى.

5. 完成下列句子。

① مەن بۇرۇن ئاززاق ئۇيغۇرچە ئۆگەنگەن، ……
② كىمگە لازىم بولسا، ……
③ ھەممىمىز تىرىشىپ ئۆگىنىۋاتىمىز……
④ مەن بازارغىمۇ بارمايمەن……
⑤ غەيرەت ھەر كۈنى بەدەن چېنىقتۇرىدۇ……
⑥ مەن بارىمەن……
⑦ ئۇلار ھازىر كېلەلمەيدۇ……
⑧ مەن ئۈزۈم ھارىقىنى ئىچىپ باقمىغان……

6. 用以下词各造两个句子。

كۆرسەت-، ئېلىپ كەل-، ئارتۇق، ئاساسلان-، ئىشلەپ چىقار-

7. 给下列句子改变成疑问句。

① ئۈزۈم بەش مىڭ يىلدىن ئارتۇق تارىخقا ئىگە.
② ئۈزۈمنىڭ دورىلىق قىممىتى يۇقىرى.
③ ھازىر دۇنيادىكى ئۈزۈمنىڭ تۈرى سەككىز مىڭ خىلدىن ئېشىپ كەتتى.
④ ئۈزۈمنىڭ تەركىبىدە ئاقسىل، ھەر خىل كىسلاتا ۋە ۋىتامىن بار.
⑤ ئۈزۈم — ئوزۇقلۇق قۇۋۋىتى يۇقىرى مېۋە.

⑥ تۇرپاننىڭ ئۈزۈمى دۇنياغا داڭلىق.

8. 把下列句子译成维文。

①他们讲完后你再讲。

②我们是一个地方的。

③在水果中,我最喜欢吃葡萄。

④春天来了,天气开始热了。

⑤哪条路近,我们就走哪条路。

⑥古丽努力学习,所以学习成绩好。

⑦如果我有时间,我一定去。

⑧我问你一件事。

9. 模仿重点句子进行造句练习。

10. 回答问题。

① ئۈزۈم قانداق مېۋە؟

② ئۈزۈمنىڭ ئەسلى ماكانى قەيەر؟

③ ئۈزۈم شىنجاڭدا قاچان بەرپا قىلىنغان؟

④ ئۈزۈمنىڭ تەركىبىدە نېمىلەر بار؟

⑤ شىنجاڭنىڭ ئۈزۈم سورتلىرى قانداق؟

11. 句型练习。

1.

① كۆز — كۆرۈش ئەزاسى.

② ئۈزۈم — ئوزۇقلۇق قۇۋۋىتى يۇقىرى مېۋە.

③ ئۈرۈمچى — شىنجاڭنىڭ سىياسىي، ئىقتىساد ۋە مەدەنىيەت مەركىزى.

④ بېيجىڭ — جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى.

2.

① بۈگۈن مەكتەپ بويىچە تازىلىق قىلدۇق.

② ئۇنىڭ ئۆگىنىشى سىنىپ بويىچە ياخشى.

③ پۈتۈن شەھەر بويىچە مۇشۇ بىنا ئەڭ ئېگىز.

3.

① بۈگۈن ئۆي تازىلايمەن، كىر يۇيىمەن، ئۇنىڭدىن باشقا يەنە قىلىدىغان ئىشلىرىم كۆپ.

② بۇ شەھەردە ئۇلاردىن باشقا تونۇيدىغان ئادەملىرىم يوق.

③ دەيدىغان گەپلىرىمنى دەپ بولدۇم، ئۇنىڭدىن باشقا گېپىم يوق.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئوتتۇز سەككىزىنچى دەرس

ئۆتكەن ئۆمۈر — ئاققان سۇ. 度过的岁月如流去的水。

نۇقتىلىق جۇملىلەر 重点句子

① بىرىنچى مەۋسۇملۇق ئوقۇشمۇ ئاخىرلىشاي دەپ قالدى.

② دەرستىن چۈشۈش قوڭغۇرىقى چېلىنىپ، چۈشلۈك دەم ئېلىشقا قويۇپ بېرىلدى.

③ ئۇنىڭ ئېلان تاختىسىدىكى كىنو ئېلانىغا كۆزى چۈشتى - دە، ئويلىنىپ قالدى.

④ شۇنداق قىلىپ، تۆت - بەش كۈن ئۆتۈپ كەتتى.

⑤ ئۇ ئىمتىھان سوئالىنى قولىغا ئالغاندىن كېيىن بېشىنى تۇتقىنىچە ئولتۇرۇپلا قالدى، چۈنكى ئىمتىھان سوئاللىرى قېرىشقاندەك ئۇ تەييارلىق قىلمىغان يەرلەردىن چىققانىدى.

تېكىست

مەن چوقۇم

بىرىنچى مەۋسۇملۇق ئوقۇشمۇ ئاخىرلىشاي دەپ قالدى.

مەۋسۇملۇق ئىمتىھان يېقىنلاشتى......
مۇئەللىمنىڭ ئىمتىھانغا قانداق تەييارلىق قىلىش ھەققىدىكى سۆزلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاپ ئولتۇرغان غەيرەت كۆڭلىدە «مەن بۈگۈندىن باشلاپ ئويۇنغا بېرىلمەي، تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىمەن» دەپ ئۆز - ئۆزىگە ۋەدە قىلدى.
دەرستىن چۈشۈش قوڭغۇرىقى چېلىنىپ، چۈشلۈك دەم ئېلىشقا قويۇپ بېرىلدى. ئۇ سومكىسىنى ئېسىپ ئۆيىگە ماڭدى. يېرىم يولغا كەلگەندە «غەيرەت، توختىغىنا» دېگەن تونۇش ئاۋاز ئاڭلاندى. ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ئۆزىنىڭ يېقىن دوستى ئېلىنى كۆردى. ئېلى:
— ئاداش، بۈگۈن چۈشتىن كېيىن «ئا» سىنىپنىڭ پۇتبولچىلىرى بىلەن بىر مەيدان ئېلىشىدىغان بولدۇق. سەنمۇ چۈش، ئۇلارغا ئۆزىمىزنى بىر كۆرسىتىپ قويايلى! — دېدى.
ئېلىنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان غەيرەت كۆڭلىدە:
«قانداق قىلىش كېرەك؟ بوپتۇ ئوينىسام ئويناي، ئىمتىھانغا يەنە بىر ھەپتە بارغۇ، نېمىدىن ئەنسىرەيتتىم» دەپ ئويلىدى.
ئەتىسى غەيرەت مەكتەپتىن دەرس تەييارلاشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ ئۆيىگە ماڭدى. ئۇ كىنوخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئېلان تاختىسىدىكى «چىن ۋەدە» ناملىق يېڭى كىنو ئېلانىغا كۆزى چۈشتى - دە، ئويلىنىپ قالدى: «يېڭى كىنو ئىكەن ... . كۆرۈۋالاي، ئىمتىھانغا يەنە تېخى بىرنەچچە كۈن بارغۇ؟ ئەتىدىن باشلاپ چوقۇم ھېچ ئىش قىلماي دەرس تەكرارلايمەن ...»
شۇنداق قىلىپ چوقۇم، چوقۇم بىلەن تۆت - بەش كۈن ئۆتۈپ كەتتى. مانا ئىمتىھانغا پەقەت بىر كۈنلا قالدى. بۈگۈن ھاۋا تۇتۇق، تۇمانلىق ئىدى. غەيرەت بۈگۈن ئادەتتىن تاشقىرى

جىددىيلىشىپ كەتتى ۋە: «ئەتىكى ئىمتىھاننى چوقۇم ياخشى بېرىشىم كېرەك ...» دەپ ئويلىدى. ئۇ دەرسلىكلەرنى قولىغا ئېلىپ قايسىبىرىنى كۆرۈشنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قالدى ـ دە، ھېلى ئۇ يەردىن، ھېلى بۇ يەردىن كۆرۈشكە باشلىدى ......

«جىرىڭ، جىرىڭ ...»

مانا ئىمتىھانغا كىرىش قوڭغۇرىقى چېلىندى. غەيرەت كۆڭلىدە يەنىلا: «ئىمتىھاننى چوقۇم ياخشى بېرىمەن!» دەپ ئويلايتتى. ئۇ ئىمتىھان قەغىزىنى قولىغا ئالغاندىن كېيىن خۇددى بېرى بېشىغا بىر توقماق سالغاندەك بېشىنى تۇتقىنىچە ئولتۇرۇپلا قالدى. چۈنكى بۈگۈنكى ئىمتىھاننىڭ سوئاللىرى خۇددى قېرىشقاندەك ئۇ تەييارلىق قىلمىغان يەردىن چىققانىدى ...

سۆھبەت

ئا: لى خۇڭ قېنى؟
ئە: سىنىپتا.
ئا: نېمىش قىلىۋاتىدۇ؟
ئە: مۇئەللىم بىلەن سۆزلىشىۋاتىدۇ.
ئا: رەناچۇ؟
ئە: ئۇ ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىۋاتىدۇ.
ئا: ئوغۇللار كۆرۈنمەيدىغۇ؟
ئە: ئۇلار مەيداندا پۇتبول ئويناۋاتىدۇ.
ئا: قايسى سىنىپ بىلەن؟
ئە: 94 ـ يىللىق 2 ـ سىنىپ بىلەن.
ئا: ئىمتىھانغا يەنە نەچچە كۈن قالدى؟
ئە: بەش كۈن.
ئا: ئىمتىھاننى قانداقراق بەردىڭ؟

ئە: خېلى ياخشى بەردىم.
ئا: سەنچۇ؟
ئە: ئانچە ياخشى بېرەلمىدىم.
ئا: نەچچە ئاپسەن؟
ئە: 62. ئاغرىپ قېلىپ ياخشى تەكرار قىلالمىدىم.
سوئالمۇ بەك تەسكەن.
ئا: بۇنىڭدىن كېيىن ياخشى ئۆگەن.
ئە: چوقۇم شۇنداق قىلىمەن.

سۆزلۈك

ئاخىرلاش-	(ىپمە)	结束,完结
بېرىل-	(ىپمىگە)	专心,认真;醉心于;着迷
ۋەدە قىل-	(كىمگە)	许诺,答应;保证
قوڭغۇراق	(ئى)	铃,铃铛
چال-	(ىپمىنى)	弹;拉;吹;敲打;拍;奏
ئاۋاز	(ئى)	声,声音,嗓门;音量;呼声
پۇتبولچى	(ئى)	足球运动员
ئېلىش-	(كىم بىلەن)	搏斗,交锋,交手
تەييارلا-	(ىپمىنى)	准备,预备,筹备,筹划
كۆڭۈلگە پۈك-	(ىپمىنى)	打算,盘算
ئېلان	(ئى)	布告,告示;广告
تاختا	(ئى)	板,盘
چىن ۋەدە	(س ب)	真诚的诺言
ناملىق	(س)	叫作…的,名为…的,以…命名的
تۇتۇق	(س)	阴的,阴沉的
تۇمانلىق	(س)	雾气腾腾的,雾蒙蒙的
ئادەتتىن تاشقىرى	(ر)	格外,非常

كىتاب نۇر بىكتى www.uyghurkitap.com

紧张，急迫	(قانداق بول)	جىددىيلەش-
教材，教程，教科书	(ئى)	دەرسلىك
发愣，发呆；不知所措	(كىم)	گاڭگىرا-
丁铃铃	(ت)	جىرىڭ
关于；论	(س)	ھەققىدە
纸	(ئى)	قەغەز
棒子	(ئى)	توقماق
作对；偏偏，偏巧	(كىم بىلەن)	قىرىش-
决定，决议；主义，主见	(ئى)	قارار

〔词语用法说明〕

一、语气词 ئا (ئە)

1. 附加在第二人称祈使式动词后，加重祈使或命令语气。如：

① ئالىم توختىغىنا. 阿里木，你停一下。

② سىز بۇ ياققا كېلىڭا. 你过来吧。

③ ئاپا، پۇل بولسا يۈز كوي بەرگىنە.

妈，有钱的话给我一百块。

2. 附加在疑问句句末，加重疑问语气。如：

① ئادالەت كىنوغا بارمامدىكىنە؟

阿达来提，不去看电影吗？

② سەن تاماق يېمەمسىنا؟ 你不吃饭吗？

③ ئۇ ئۇيغۇرچە بىلەمدىكىنا؟ 他会维吾尔语吗？

④ سەن مۇشۇ يەردە ئىشلەمسىنا؟ 你在这儿工作吗？

二、بىر

基数词 بىر 除表示事物的数目或动作的次数外，还可以表示以下几种意义：

1. 与名词连用，表示泛指或含糊，含有“每一个”或“某一”等意思。如：

① تۈنۈگۈن سىزنى بىر ئادەم ئىزدەپ كەلگەنىدى، سىز

يوق، ئۇ كېتىپ قالدى.

昨天有个人来找你,你不在,他就走了。

② سەن بىر ئامال قىلىپ، ماڭا ئايروپىلان بېلىتىدىن بىرنى ئېلىپ بەر.

你想办法给我买张飞机票。

③ ھەممە يەرنى ئىزدەپ، يېگۈدەك بىر نەرسە تاپالمىدىم.

找遍了所有的地方,可没找到一点儿吃的东西。

2. 表示行为动作的一致性或共同性。如:

① ھەر مىللەت خەلقىنىڭ قەلبى بىر.

各族人民心连心。

② مەن ئالىم بىلەن بىر ياتاقتا ياتىمەن.

我和阿里木住一个宿舍。

③ ئەرەبلەر 23 دۆلەت ۋە رايونغا بۆلۈنگەن بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ تىلى بىر، يېزىقى بىر، ئېتىقادى بىر.

阿拉伯人虽然分散在二十三个国家和地区,可他们拥有共同的语言、共同的文字和共同的信仰。

④ بىز مەكتەپتىن بىرگە قايتتۇق.

我们是从学校一块儿回来的。

3. 与 كىم 、 نېمە 等疑问代词连用,起不定代词的作用。如:

① بىر كىم مېنى سوراپ قالسا، يوق دېگىن.

要是有人找我,你就说不在。

② سىز بىر نېمە ئالامسىز؟

你要买点什么吗?

4. 在句中作定语,起突出指出对事物性质和特征的作用。如:

① بۇ ناھايىتى مۇرەككەپ بىر مەسىلە.

这是一个很复杂的问题。

② بۇ ناھايىتى ئەھمىيەتلىك بىر كۈن.

这是非常有意义的一天。

③ پاتەم بىر ياۋاش قىز ئىدى.

帕台木原本是个很老实的姑娘。

④ ئۇ بىر چوڭ شەھەر ئىكەن.

它是个大城市。

⑤ سەن بىر پارتىيە ئەزاسى، ئامما-غا ئۈلگە بولۇشۇڭ كېرەك.
你是一名党员,应该为群众做出榜样。

5. 表示"只有、只、唯有"等意思。如:

① بۇ ئىشنى بىر تۇرسۇنلا بىلىدۇ.
这事只有吐尔逊知道。

② ئۇ لۇغەتتىن ھەممىسى ئاپتۇ، بىر مەنلا ئالماپتىمەن.
这种字典其他人都买了,只有我没买。

〔语法要点〕

连贯关系

两个或两个以上的分句,按前后顺序说明连续发生的事件或相关的情况,各分句的顺序不能颠倒。

连贯复句可以不用关联词语,也可以用关联词语连结,常用的关联词语有:

先…,再… ……… ئاۋۋال ………، كېيىن ………

首先…然后… ئالدى بىلەن ………، ئاندىن كېيىن …
ئاۋۋال ………، ئاندىن ………

① ياز كەلدى، ھاۋا ئىسسىپ كەتتى.
夏天来了,天气热了。

② قىزلار ئۇنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ، كۆزلىرىگە ياش ئاپتۇ.
姑娘们听了他的故事,眼里含满了泪水。

③ بىز ئالدى بىلەن دەرس ئاڭلايلى، ئاندىن كېيىن تاپشۇرۇق ئىشلەيلى.
我们先听课,然后做作业吧。

递进关系

后一分句的意思比前一分的意思更进一层。

常用的关联词语有:

… قالماستىن، بەلكى … مۇ …

www.uyghurkitap.com

不仅…而且… ...... قالماي، بەلكى ......
不但…还 .... ، ھەتتا ......
不但…而且… .... ، بولۇپمۇ ......
除…之外;还… ...... ئۇياقتا تۇرسۇن، ......
......دىن باشقا، يەنە ......
...... ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ......
...... لا ئەمەس، بەلكى ......

① مەن ئۇنى پەقەت كۆرۈپ باقمىغان، ھەتتا ئىسمىنىمۇ ئاڭلاپ باقمىغان.

我从来没有见过他,甚至连他的名字也没有听说过。

② ئۇ يىغىنغا قاتنىشىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، بەلكى يىغىن ئېچىشقا قارشى تۇردى.

他不仅不参加会,而且反对开会。

③ ئۇ تۆت يىل ئىچىدە ئۆز كەسپىنى پۇختا ئىگىلەپلا قالماي، ھەتتا بىر خىل چەت تىلىنىمۇ ئىگىلىۋالدى.

他在四年中,不但熟练的掌据了本专业,甚至还学会了一门外语。

④ ئۇ ئۆزىنىڭ ۋەزىپىسىنى ئورۇندىغاندىن باشقا، يەنە ماڭا ياردەملەشتى.

他除了完成自己的任务之外,还帮了我。

选择关系

几个分句分别说出几件事情,表示从中有所选择。

常用的关联词语有:

或者…或者 يا .... ، يا ....
要么…要么… ياكى ...... ، ياكى
.... يا ...
.... ياكى

① يا سىز ماڭا خەت يېزىڭ، يا مەن سىزگە خەت يازاي.

或者你给我写信,或者我给你写信。

② بۈگۈن چۈشتىن كېيىن كىنو كۆرىمىزمۇ ياكى

ۋاسكېتبول ئوينايمىزمۇ؟

今天下午我们是看电影，还是打篮球？

③ بىز نەنسەنگە بارىمىزمۇ ياكى بوغدا كۆلىگە بارىمىزمۇ؟

我们去南山呢，还是去天池？

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىش	تاماققا تەييارلىق قىلىش
دەرسكە تەييارلىق قىلىش	يولغا تەييارلىق قىلىش
كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاش	كۆڭۈل قويۇپ سۆزلەش
كۆڭۈل قويۇپ ئۆگىنىش	بېرىلىپ ئوقۇش
بېرىلىپ ئىشلەش	ئويۇنغا بېرىلىش
بالىسىدىن ئەنسىرەش	ئاتا - ئانىسىدىن ئەنسىرەش
ھاۋا تۇتۇق	چىرايى تۇتۇق
خەت تۇتۇق	دەرستىن چۈشۈش
تاغدىن چۈشۈش	باھا چۈشۈش
يوپۇرماقلار چۈشۈش	يامغۇر چۈشۈش

3. 把下列两组词搭配成词组。

كىنو	ۋەدە قىلماق
يۇقىرى	چىرايلىق
دوست	كۆڭۈل قويماق
ئىمتىھان	كىتاب
دەرس	ئېلىشماق
ئۆزئارا	قەغەز
ئېلان	ئاخىرلاشماق
تۇمانلىق	توختىماق
ئادەتتىن تاشقىرى	تۇتۇق

ئازراق	تەييارلىق قىلماق
دەرسلىك	كېچە
خىزمەت	سالماق
چىراي	ئاۋاز
ئاق	جىددىيلەشمەك
ئۆي	قىلماق

4. 选用以下词填空。

(بىر، خېلى، يەنە، ئەمىسە، پېتى، قارىغاندا)

① ساۋاقداشلارنىڭ ئېيتىشىغا ______ بۇ ھەقىقەتەن ياخشى ئوقۇغۇچىكەن.

② مۇشۇ ______ قايتىپ كەتسەك قانداق بولىدۇ؟

③ ئۇ ______ يامان ئادەم.

④ ______ يىغىنىمىزنى باشلايلى.

⑤ مېنىڭ يەنە ______ يېقىن دوستۇم بار.

⑥ بۇ ئوقۇغۇچى بۇرۇنقىغا قارىغاندا ______ ياخشى.

⑦ مۇئەللىم ______ نېمە دېدى؟

⑧ ماقا ______ ئۇ ياخشى يازىدۇ.

⑨ بېشىم ______ ياخشى بولۇپ قالدى.

⑩ تاماق شۇ ______ ئېشىپ قالدى.

⑪ خوش ______ كېيىن كۆرۈشەيلى.

5. 完成下列句子。

① گەرچە ئۇ ئاغرىپ قالغان بولسىمۇ،……

② بىز ئاۋۋال ئۇنىڭ ياتىقىغا كىردۇق،……

③ مەن بۇ ئىشلاردىن باشقا، يەنە……

④ بىز ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلامدۇق ياكى……

⑤ مەن ئىمتىھان قەغىزىنى قولۇمغا ئالغاندىن كېيىن……

⑥ ئۇ كونا ساۋاقداشلىرىنى ئۇنتۇپ كەتتى، ھەتتا……

⑦ مەن بارالمىدىم……

⑧ ئاۋۋال تېكىستنى ئوقۇڭ، ئاندىن كېيىن ……

⑨ بۇ ئىشنى مەنلا ئەمەس، بەلكى……

⑩ بۈگۈن ئىشىم ئالدىراش، ئۇنىڭ ئۈستىگە……

www.uyghurkitap.com

6. 用以下词各造两个句子。

بېرىل-، ئاخىرلاش-، تۇتۇق، ئەنسىرە-، قېرىش-

7. 模仿重点句子进行造句练习。

8. 把下列句子译成维文。

(1)我先说，然后你再说。

(2)他不仅学习好，而且字写得也很漂亮。

(3)我除了他们以外，还认识很多人。

(4)他不但漂亮而且很聪明。

(5)或者你说，我写或者我说，你写。

(6)我读还是翻译？

(7)近来古丽的学习好多了。

(8)你们回家以后经常给我们写信吧。

9. 回答问题。

① غەيرەت ئۆز ئۆزىگە قانداق ۋەدە قىلدى؟

② غەيرەت ئۆيىگە قايتىش يولىدا كىم بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى؟

③ ئېلى غەيرەتكە نېمەدەپ تەكلىپ بەردى؟

④ غەيرەت كىنوخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ نېمىنى كۆردى ھەم نېمىنى ئويلىدى؟

⑤ شۇنداق قىلىپ قانداق بولدى؟

⑥ غەيرەت ئىمتىھاننى قانداق بەردى؟

10. 句型练习。

1. ① مەن ئەمدى دەرستىن چۈشەي دەپ تۇرغانىدىم.
② مەن ئەمدى ئۇخلاي دەپ تۇراتتىم.
③ ۋاقىتمۇ توشاي دەپ قاپتۇ.

2.
① شۇنداق قىلىپ، بىز ئاخىرى خوشلاشتۇق.
② شۇنداق قىلىپ، بىز يېقىن دوست بولۇپ قالدۇق.
③ شۇنداق قىلىپ، ئىمتىھانمۇ ئاخىرلاشتى.

3.
① ئۇ دەرسكە كەلمىدى، چۈنكى ئۇ ئاغرىپ قالغان.
② مەن ئېيتمايمەن، چۈنكى مەن ۋەدە قىلغان.
③ مەن بارالمايمەن، چۈنكى جىددىي ئىشىم بار.

4.
① ئۇ ياخشى جاۋاب بەردىم دەپ ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن.
② مەن بۇ ئۇسۇلنى ياخشى ئۇسۇل دەپ ئويلىدىم.
③ گۈلى ئۆز ۋاقتىدا قايتۇرۇپ بېرىمەن دەپ ئويلىغانىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئوتتۇز توققۇزىنچى دەرس

سۆيدۈرگەنمۇ تىل، بەزدۈرگەنمۇ تىل.
使人相亲相爱的是语言,使人反目叛离的也是语言。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① مەن خېلى يامان ئەمەس تۇرۇۋاتىمەن، لېكىن يېقىندىن بۇيان بەك ئالدىراش بولۇپ كەتتىم.
② يازغان خېتىڭنى تاپشۇرۇپ ئالغىلىمۇ بىر ھەپتە بولدى، بىراق ساڭا ۋاقتىدا جاۋاب خەت يازالمىدىم.
③ ھەرقايسى دەرسلەردە نەتىجەم يامان ئەمەس، لېكىن تەلەپتىن تېخى يىراق، بولۇپمۇ چەت ئەل تىلىدا نەتىجەم كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس.
④ چەت ئەل تىلىدا نەتىجەم كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس، شۇڭا بۇنىڭدىن كېيىن يەنىمۇ تىرىشىشىمغا توغرا كېلىدۇ.
⑤ ئەگەر تەتىلدە ئۆيۈڭگە قايتمىساڭ، بىز تەرەپكە كەل.

تېكىست

سالام خەت

قەدىرلىك دوستۇم پاتەم:
قانداق ئەھۋالىڭ؟ تېنىڭ سالامەت، تۇرمۇشۇڭ

كۆڭۈللۈك، ئوقۇشۇڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك كېتىپ بارامدۇ؟

مەندىن ئەھۋال سورىساڭ، خېلى يامان ئەمەس تۇرۇۋاتىمەن، لېكىن يېقىندىن بۇيان بەك ئالدىراش بولۇپ كەتتىم. يازغان خېتىڭنى تاپشۇرۇپ ئالغىلى بىر ھەپتە بولدى، بىراق ساڭا ۋاقتىدا جاۋاب خەت يازالمىدىم. ئەپۇ قىلىشىڭنى سورايمەن.

بۇ مەۋسۇملۇق ئوقۇشىمىز ئاخىرلىشىپ قالدى. يېقىندا ئىمتىھان باشلىنىدۇ. يېرىم يىلدىن بۇيان كۆپ نەرسىلەرنى ئۆگەندىم. ھەرقايسى دەرسلەردە نەتىجەم يامان ئەمەس، لېكىن تەلەپتىن تېخى يىراق، بولۇپمۇ كەسپىي دەرس ۋە چەت ئەل تىلىدا نەتىجەم كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس، شۇڭا بۇندىن كېيىن يەنىمۇ تىرىشىشىمغا توغرا كېلىدۇ.

يېرىم يىللىق ئالىي مەكتەپ تۇرمۇشىدىن ئالغان نۇرغۇن تەسىراتلىرىم بار. ئۇلارنى بۇ خەتتە يېزىپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ. سېنىڭ بىلەن پاتراق يۈز كۆرۈشۈپ ئوبدان ئەھۋاللىشىشقا ۋە پىكىر ئالماشتۇرۇشقا تەشنا بولماقتىمەن.

تەتىلدە ئۆيگە قايتامسەن؟ ئەگەر قايتمىساڭ، سىلەر تەرەپكە بارىمەن. مەن بارغۇچە بىر يەرگە كەتمە. ئەگەر خالىساڭ، بىز تەرەپكە كەل. تەتىلنى بىرگە ئۆتكۈزەيلى. خەتنى مۇشۇ يەرگىچە يازاي.

ئايگۈل، تۇرسۇنلارغا سالام ئېيت.

ساڭا سالامەتلىك تىلەپ دوستۇڭ پاتىگۈل

1995 ـ يىل 1 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى

سۆھبەت

ئا: ئائىلىڭىزدە قانچە جان بار؟

ئە: بەش جان بار.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئا: ئاتا ـ ئانىڭىز سالامەتمۇ؟
ئە: دادام ئۆتكەن يىل تۈگەپ كەتتى.
ئا: سىلەر قانچە بالا؟
ئە: تۆت بالا. ئاكام، ھەدەم، ئىنىم ۋە مەن.
ئا: سىڭلىڭىز يوقمۇ؟
ئە: يوق.
ئا: ئانىڭىز پېنسىيىگە چىققانمۇ؟
ئە: تېخى پېنسىيىگە چىقمىدى.
ئا: ئاكىڭىز ئىشلەمدۇ ياكى ئوقۇمدۇ؟
ئە: ئۇ ئىشلەيدۇ.
ئا: نەدە ئىشلەيدۇ؟
ئە: باج ئىدارىسىدا.
ئا: ھەدىڭىزنىڭ نەچچە بالىسى بار؟
ئە: ئىككى.

سۆزلۈك

ئالىي مەكتەپ	(س ب)	高等学校,大学
ئەھۋاللاش-	(كم بىلەن)	交谈,聊天,寒暄
پىكىر ئالماشتۇر-	(كم بىلەن)	交换意见
پات	(ر)	快
ئالماشتۇر-	(كم بىلەن، نەگە)	交替,互换
تەسىرات	(ئى)	感想,感受,体会
تىلە-	(نىمىنى)	祝愿,请求
جاۋاب خەت	(س ب)	回信
ھەدە	(ئى)	姐姐

见面,会见	(كىم بىلەن)	يۈز كۆرۈش-
最近	(س ب)	يېقىندىن بۇيان
各方面	(س ب)	ھەرقايسى
成功的,有成就的	(س)	مۇۋەپپەقىيەتلىك
称心如意	(س)	كۆڭۈلدىكىدەك
愿意,情愿,甘心,乐意	(نېمىنى)	خالا-
问候,致意,敬意,敬礼	(ئى)	سالام
问候信,平安家信	(س ب)	سالام خەت
问候	(كىمگە)	سالام ئېيت-
身体	(ئى)	تەن
需要,不得不	(نېمە)	توغرا كەل-
去世	(نېمە، كىم)	تۇگەپ كەت-

〔词语用法说明〕

خېلى

خېلى是副词,表示程度高,但不到"很"的程度。如:

① ئۇنىڭ پۇلى خېلى كۆپ. 他的钱相当多。

② ئىشخانىدىن ئۆيگە بېرىش ئۇچۇن خېلى ماڭىمىز.

从办公室到家里要走好长时间。

③ ئۇنىڭ كېسىلى خېلى ياخشى بولۇپ قالدى.

他的病好多了。

④ خېلى كۈنلەر ئۆتتى. ئۇنىڭدىن بىرەر پارچىمۇ خەت كەلمىدى.

已经过去了一段时间,可他一封信也没来。

⑤ مەن سېنى خېلى ساقلىدىم، لېكىن سەن كەلمىدىڭ.

我等了你好长时间,可你没来。

〔语法要点〕

غۇچە 副动词（界限副动词）

构成：在动词词干后附加 -غۇچە // -قۇچە // -گۇچە // -كۇچە 附加成分构成。如：

بار + غۇچە = بارغۇچە　　ئوينا + غۇچە = ئوينىغۇچە

يات + قۇچە = ياتقۇچە　　ئىشلە + گۇچە = ئىشلىگۇچە

كەل + گۇچە = كەلگۇچە　　كەت + كۇچە = كەتكۇچە

否定式：在否定动词之后附加-غۇچە 或-گۇچە 构成。如：

بارما + غۇچە = بارمىغۇچە　　ياتما + غۇچە = ياتمىغۇچە

ئىشلىمە + گۇچە = ئىشلىمىگۇچە　　كەتمە + گۇچە = كەتمىگۇچە

غۇچە 副动词在句中作状语，表示以下意义：

①表示以该动作发生的时间作为终点。

① بۇ ۋەزىپىنى ئورۇنداپ بولمىغۇچە دەم ئالمايمىز.

在没有完成这项任务之前，我们不休息。

② بىز كەلگۇچە، سەن كەتمە.

我们来之前，你不要走。

③ يامغۇر تاڭ ئاتقۇچە ياغدى.

雨一直下到天亮。

②表示经过比较被舍弃的动作。

① بىكار ئولتۇرغۇچە، ناخشا ئېيتايلى.

我们与其闲坐着，不如唱唱歌。

② ماشىنا بىلەن بارغۇچە، پىيادە بارايلى.

咱们与其坐车去，不如走着去。

二、反身代词　　ئۆزلۈك ئالماش

用来突出或强调人或事物本身的代词叫反身代词，反身代词在句中可以回答 كىم ， كىملەر 等问语。

维吾尔语中，反身代词只有ئۆز（自己），它的人称和数是通过

附加成分表现出来的。

反身代词人称变化表

人称＼数		单　数	复　数
第一人称		ئۆزۈم（我自己）	ئۆزىمىز（我们自己）
第二人称	普称	ئۆزۈڭ（你自己）	ئۆزۈڭلار（你们自己）
	尊称	ئۆزىڭىز（您自己）	
	敬称	ئۆزلىرى（您自己）	
	第三人称	ئۆزى（他自己）	ئۆزلىرى（他们自己）

① مەن ئۆزۈم باراي.
我自己去吧。

② بۇ خەتنى ئۆزۈڭ يازدىڭمۇ؟
这封信是你自己写的吗？

③ ئۇ ئۆزىنىڭ ياتىقىدا.
他在自己的宿舍。

注：①在带领属格的第一、第二人称反身代词所修饰的名词后可以附加与反身代词一致的人称附加成分，也可以只附加第三人称领属附加成分，但后者用得较多。如：

① بۇ ئۆزۈمنىڭ كىتابىم （كىتابى）.
这是我自己的书。

② ئۆزىمىزنىڭ سىنىپىمىزدا （سىنىپىدا） مۇزاكىرە قىلايلى.
在我们自己的教室里讨论吧。

②带领属格附加成分的反身代词在名词之前作定语时，领属格附加成分可以省略。但名词后附加原反身代词一致的人称附加成分。如：

① ئۆز （ئۆزىمىزنىڭ） كۆزىمىز بىلەن كۆردۇق.
我们亲眼看见了。

② ئۆز (ئۆزىمىزنىڭ) سىنىپىمىزدا مۇزاكىرە قىلايلى.
在我们自己的教室里讨论吧。
③ سەن ئۆز (ئۆزۈڭنىڭ) ئۆيۈڭدە تۇرۇۋاتامسەن؟
你住在你自己的家里吗?
④ ئۆز ئۆيىگە قايتماق.
回自己家里。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

ئۆگىنىش تەسىراتى	تۇرمۇش تەسىراتى
پىكىر ئالماشتۇرماق	كىيىم ئالماشتۇرماق
كەسىپ ئالماشتۇرماق	ئالماشتۇرۇپ ئىشلەتمەك
بەخت تىلىمەك	ياردەم تىلىمەك
توغرا پىكىر	پىكىر بەرمەك
پىكىر ئالماق	پىكىر ئالماشتۇرماق
خىزمىتى ئالدىراش	ئالدىراش يۈرمەك
ئەھۋال سوراش	رۇخسەت سوراش
پۇل سوراش	يول سوراش
ئاتا ـ ئانىغا تەشنا بولماق	سۇغا تەشنا بولماق
كۆرۈشۈشكە تەشنا بولماق	جاۋاب خەت يازماق
جاۋاب خەت كۈتمەك	جاۋاب خەت يوق
پۇل تۈگىمەك	ئۇن تۈگىمەك
توپ ئويناشنى خالىماق	ئوقۇتقۇچى بولۇشنى خالىماق
شەھەردە قېلىشنى خالىماق	جىمجىتلىقنى خالىماق

3. 把下列两组词搭配成词组。

تەن	سورىماق
سوئال	قەغەز
ئالىي مەكتەپ	تىلىمەك

ئۆزئارا	فاكولتېت
كۆڭۈلدىكىدەك	ئاجىز
تەسىرات	خالىماسلىق
ئورۇن	كۈنلەر
ئوقۇش	پۈتتۈرمەك
ئىش	ئەھۋاللاشماق
خۇشاللىق	تۈگىمەك
ۋاراڭ - چۇرۇڭ	ئالماشتۇرماق
ھەرقايسى	قالدۇرماق
ۋاقىت	ئالدىراش

4. 选用以下词填空。

(خېلى، دېگەن، بالدۇر، ھالدا، لازىم، دەل)

① بىز ______ۋاقتىدا يېتىپ كەپتۇق.

② كېسىلىم ______ياخشى بولۇپ قالدى.

③ «مائارىپ كومىتېتى» ______ۋەزىسىنى كۆرۈپ بەكلا خۇش بولۇپ كەتتىم.

④ سىزگە قانداق نەرسە______؟

⑤ بۈگۈن ______ياتايلى.

⑥ ئۇ رەنجىگەن ______ماڭا قاراپ قويدى.

⑦ ئۇ كىچىك بولغىنى بىلەن ______كۆپ ئىشلارنى بىلىدىكەن.

⑧ بالىلار ئاتا - ئانىسىنى ھۆرمەت قىلىشى______.

⑨ سىنىڭ خېتىڭنى تاپشۇرۇپ ئالغىلى ______ۋاقىتلار بولدى.

⑩ بۇ گەپنى ______جايىدا ئېيتتىڭ.

5. 用界限副动词附加成分填空。

① دەرس باشلان______بىرئاز تەييارلىق قىلىۋالاي.

② بۇ قەلەمنى ئۇنىڭدىن ئال______بازاردىن ئالساڭ

بولمامدۇ؟

③ بىكار يۈر ______ بىكار ئىشلە.

④ كىتابنى ئادىلغا بەر ______ ماڭا بەرسەڭ بولمامدۇ.

⑤ مۇئەللىم كەل ______ بىز تاپشۇرۇق ئىشلەپ تۇرايلى

⑥ مەن بارما ______ ئۇ كەلمەيدۇ.

⑦ ئۇلارنى كۈت ______ مېنى كۈتسەڭچۇ.

⑧ پۇل تاپ ______ دوست تاپ.

6. 用以下词各造两个句子。

يېقىندىن بۇيان، سودا، تۈگە، ئالدىراش، تەسىرات

7. 模仿重点句子进行造句练习。

8. 给下列句子提出疑问。

① بۇ مەۋسۇملۇق ئوقۇشىمىز ئاخىرلىشىپ قالدى.

② كەسپىي دەرس ۋە چەت ئەل تىلىدا نەتىجەم كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس.

③ سىز بىلەن پاتراق يۈز كۆرۈشۈشكە تەشنا بولماقتىمەن.

④ مەندىن ساۋاقداشلارغا سالام ئېيتىپ قويي.

⑤ بۇنىڭدىن كېيىن يەنىمۇ تىرىشىشىمغا توغرا كېلىدۇ.

⑥ يېرىم يىلدىن بۇيان كۆپ نەرسىلەرنى ئۆگەندىم.

9. 把下列句子译成维文。

①自己的事应该自己干。

②那些东西不是你们自己拿走了吗?

③今天的课就到这儿。

④如果你写信,代我向他问好。

⑤等我们去,他们已经走了。

⑥大学毕业以后,我要回自己的家乡。

⑦我们俩可以换一下位置吗?

⑧这件事连我自己也不知道。

⑨我写一封维文信。

⑩你应该自己去。

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

10. 熟读课文并且写一封维文信。

11. 句型练习。

1.
① ۋاقتىم بولسا، چوقۇم بارىمەن.
② سەنمۇ كەلسەڭ، بىللە بارىمىز.
③ ئۇنى كۆرۈپ قالساڭ، مەندىن سالام ئېيتىپ قوي.
④ سوئال سورىسا، جاۋاب بېرىمەن.

2.
① ئۇ بارسا بارسۇن، بىراق مەن بارمايمەن.
② ئۇ يازسا يازسۇن، بىراق مەن يازمايمەن.
③ ئۇ ماڭا ۋەدە قىلغان، بىراق مەن ئۇنىڭغا ۋەدە قىلمىغان.
④ مېنىڭ پىكرىم بار، بىراق بۇ يەردە ئېيتمايمەن.

3.
① ئۇ قىز بەك چىرايلىق، بولۇپمۇ ئۇنىڭ كۆزى تېخىمۇ چىرايلىق.
② ئۇنىڭ ئۆگىنىشى ياخشى، بولۇپمۇ ئۇيغۇر تىلى نەتىجىسى تېخىمۇ ياخشى.
③ ئۇ خەتنى بەك چىرايلىق يازىدۇ، بولۇپمۇ خەنزۇچە خېتى تېخىمۇ چىرايلىق.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

قىرىقىنچى دەرس

بىلىمسىز ئادەم — مېۋىسىز دەرەخ. 没有知识的人如同不结果实的树。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① ئۇ تىلشۇناسلىق ۋە لۇغەتشۇناسلىقتا دائىر مەخسۇس تەتقىقات بىلەن شۇغۇللانغاندىن باشقا، يەنە ئىسلام تارىخى، «قۇرئان» نىمۇ چوڭقۇر ئۆگەنگەن.

② ئۇ ئۆز ئانا تىلىنىڭ يېتىشكەن مۇتەخەسسىسى بولۇشتىن تاشقىرى، يەنە ئەرەب، پارس تىللىرىنىمۇ پىششىق ئىگىلىگەن.

③ لۇغەتنىڭ مەزمۇنى تۈركىي تىلدا كۆپ ئىشلىتىلىدىغان سۆزلەر، گراماتىكىلىق قائىدىلەر ۋە ھەر خىل ئاتالغۇلاردىن ئىبارەت.

تېكىست

مەھمۇد قەشقەرى

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاتاقلىق ئالىمى مەھمۇد قەشقەرى تەخمىنەن مىلادىنىڭ 1008 ـ يىللىرى قەشقەردە تۇغۇلغان.

مەھمۇد قەشقەرى باشلانغۇچ، ئوتتۇرا ۋە ئالىي مەلۇماتلارنى

ئۆز يۇرتى قەشقەردە ئالغان. كېيىن مەھمۇد قەشقەرى بۇخارا قاتارلىق شەھەرلەرگە بېرىپ بىلىم ئاشۇرغان. تىلشۇناسلىق ۋە لۇغەتشۇناسلىققا دائىر مەخسۇس تەتقىقات بىلەن شۇغۇللانغاندىن باشقا، يەنە ئىسلام تارىخى، ئىسلام پەلسەپىسى، «قۇرئان» نىمۇ پۇختا ھەم چوڭقۇر ئۆگەنگەن. ئۇ ئۆز ئانا تىلىنىڭ يېتىشكەن مۇتەخەسسىسى بولۇشتىن تاشقىرى يەنە ئەرەب، پارس تىللىرىنىمۇ پىششىق ئىگىلىگەن.

ئەينى زاماندا، مەھمۇد قەشقەرى شەھەر، يېزىلارنى كېزىپ، تۈركىي تىلدا سۆزلەشكۈچى خەلقلەرنىڭ تىللىرى بىلەن ئىنچىكىلەپ تونۇشتى، تۈرلۈك تىل پاكىتلىرىنى، شېئىر - قوشاقلارنى، ماقال - تەمسىللەرنى، سۆز - ئىبارىلەرنى توپلىدى. ئون نەچچە يىللىق ئەمەلىي تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە توپلىغان بارلىق تىل ماتېرىياللىرىنى رەتلەپ چىقىپ، تۈركىي تىل بىلەن ئەرەب تىلىنىڭ ئۈچ توملۇق ئىزاھلىق سېلىشتۇرما لۇغىتىنى ئىشلەپ چىقتى. بۇ لۇغەتكە «تۈركىي تىللار دىۋانى» دەپ نام بەردى. لۇغەتكە تۈركىي تىلدا كۆپ ئىشلىتىلىدىغان سۆزلەر، گرامماتىكىلىق قائىدىلەر، ھەربىي - مەمۇرىي ئاتالغۇلار، يېزا ئىگىلىك، يېمەك - ئىچمەك، سودا، قول - ھۈنەرۋەنلىك، تىببىي - دورىگەرلىك، ھايۋانات، ئۆسۈملۈك ۋە ئاسمان جىسىملىرىغا دائىر سۆزلەر، قەبىلىلەر ناملىرى، مۇھىم جۇغراپىيىۋى ناملار، قەدىمكى زاماندىكى خەلق داستانلىرى، رىۋايەتلىرى كىرگۈزۈلگەن.

ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇد قەشقەرى مىلادى 1105 - يىلى 97 يېشىدا ۋاپات بولغان. ئالىمنىڭ «تۈركىي تىللار دىۋانى» ناملىق ئۆلمەس ئەسىرى جۇڭخۇا مەدەنىيەت تارىخىدىكى ئۆچمەس نامايەندە.

سۆھبەت

ئا: مەھمۇد قەشقەرى قاچان، قەيەردە تۇغۇلغان؟

www.uyghurkitap.com

ئە: تەخمىنەن مىلادى 1008 ـ يىلى قەشقەردە تۇغۇلغان.

ئا: ئۇ نەدە ئوقۇغان؟

ئە: قەشقەردە.

ئا: قانداق تەتقىقات بىلەن شۇغۇللانغان؟

ئە: تىلشۇناسلىق ۋە لۇغەتشۇناسلىق تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانغان.

ئا: ئۇ قايسى ئەسەرنى يازغان؟

ئە: «تۈركىي تىللار دىۋانى» نى.

ئا: ئۇ قانداق ئەسەر؟

ئە: تۈركىي تىل بىلەن ئەرەب تىلىنىڭ ئىزاھلىق سېلىشتۇرما لۇغىتى.

ئا: مەھمۇد قەشقەرى قاچان، قانچە يېشىدا ۋاپات بولغان؟

ئە: مىلادى 1105 ـ يىلى 97 يېشىدا ۋاپات بولغان.

سۆزلۈك

ئانا تىل	(س ب)	母语
ئەرەب	(ئى)	阿拉伯
ئەسەر	(ئى)	著作
ئەينى	(س)	原来的，本来的，当初的
ئەمەلىي	(س)	实际的
بۇخارا	(ئى)	布哈拉
بىلىم ئاشۇر-	(پە)	深造
پارس	(ئى)	波斯
پاكىت	(ئى)	事实
پەلسەپە	(ئى)	哲学
پىششىق	(س)	精通的，熟练的，精练的
تاشقىرى	(س ب)	除此之外

تەتقىقات	(ئى)	研究
توپلا-	(نېمىنى)	集中,集会;收集,搜集
توم	(س)	卷;粗的
تۈركىي	(س)	突厥
«تۈركىي تىللار دىۋانى»	(س ب)	《突厥语大词典》
تىلشۇناسلىق	(ئى)	语言学
تىببىي	(س)	医学的
جۇغراپىيىۋى	(س)	地理的
ئاتاقلىق	(س)	著名的
ئاتالغۇ	(ئى)	术语,名词
دائىر	(تىر)	有关的
دورىگەرلىك	(ئى)	药剂业
كەز-	(نەنى)	漫游,游历
شېئىر - قوشاق	(ئى)	诗歌
سۆز - ئىبارە	(ئى)	词语
رەتلە-	(نېمىنى)	整理
ئۆچمەس	(س)	不朽的,不可磨灭的
رىۋايەت	(ئى)	传说
داستان	(ئى)	叙事诗,长诗,史诗
«قۇرئان»	(ئى)	《古兰经》
شۇغۇللان-	(نېمە بىلەن)	从事
قائىدە	(ئى)	规则,规矩
قەبىلە	(ئى)	部落
قەدىمكى	(س)	古代的,古老的
قول ھۈنەرۋەنلىك	(س ب)	手工艺
ئالىي	(س)	最高的,高等的,高级的
ئاسمان جىسىملىرى	(س ب)	天体

成熟的	(س)	پىتىشكەن
农业	(س ب)	يېزا ئىگىلىكى
饮食,食品	(ئى)	يېمەك ـ ئىچمەك
等,而已,是	(تىر)	ئىبارەت
有注解的,有解释的	(س)	ئىزاھلىق
比较,对比	(س)	سېلىشتۇرما
写出,做出	(نىمىنى)	ئىشلەپ چىق-
仔细,细致	(نىمىنى)	ئىنچىكىلە-
植物	(ئى)	ئۆسۈملۈك
伟大的	(س)	ئۇلۇغ
命名	(كىمگە، نىمىگە)	نام بەر-
标志	(ئى)	نامايەندە
动物	(ئى)	ھايۋانات
军政	(ئى)	ھەربىي ـ مەمۇرىي
谚语	(ئى)	ماقال ـ تەمسىل
专门	(س)	مەخسۇس
知识,学识,学问	(ئى)	مەلۇمات
麻赫穆德・喀什噶里	(ئى)	مەھمۇد قەشقەرى
专家	(ئى)	مۇتەخەسسىس
公元,纪元	(ئى)	مىلادى
辞典学	(ئى)	لۇغەتشۇناسلىق
出生,诞生	(كىم، نەدە، قا- چان)	تۇغۇل-

〔词语用法说明〕

ئىبارەت

ئىبارەت 不表具体的词汇意义，只是与带从格的名词(包括动名词)、代词或名词性词组结合在一起,表示各种语法概念。

1. 用在平行并列的词或词组后,表示总括、归纳,句中作定语。

如：

① تۇرپان، پىچان، توقسۇندىن ئىبارەت ئۈچ ناھىيە بوران ئاپىتىگە ئۇچرىدى.

吐鲁番、鄯善、托克逊等三县遭受了大风的袭击。

② فاكۇلتېتىمىزدا ئۇيغۇر تىلى، خەنزۇ تىلى، قازاق تىلىدىن ئىبارەت ئۈچ كەسىپ بار.

我们系有维语、汉语、哈语三个专业。

2. 用在注释性的修饰语与被修饰语之间，表示强调意念。如：

① تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار پىلاننى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلايلى.

为实现四个现代化这个宏伟计划而奋斗。

② ئالىي مەكتەپتىن ئىبارەت بۇ بىلىم يۇرتىغا ھەممىلا ئادەم كىرىشنى ئويلايدۇ.

所有人都想进入大学这个知识的殿堂。

3. 用在句末作谓语，表示判断。如：

① بىزنىڭ مەقسىتىمىز ئۇيغۇر تىلىنى ياخشى ئۆگىنىشتىن ئىبارەت.

我们的目的是学好维吾尔语。

② ئۇنىڭ بىر يىل ئىشلەپ تاپقىنى ئاران 500 كويدىن ئىبارەت بولدى.

他干一年只能挣五百块钱。

〔**语法要点**〕

偏正复句

一个分句从属并说明或补充另一个分句的复句叫做偏正复句。主句和从句之间主要有以下几种关系：

1. 转折关系

两个分句表示的意思是相对的，后一分句不是顺着前一分说下去，而是向着相反的方向说下去。偏句在前，正句在后。

常用的关联词语有：

虽然…,但… گەرچە………مۇ، لېكىن…

尽管…,可… ………مۇ، ئەمما (بىراق)…

即使…,…也 ………بىلەن، ………

① ھاۋا ناھايىتى سوغۇق بولسىمۇ، لېكىن ئۇ دەرسكە ئۆز ۋاقتىدا كەلدى.

尽管天气很冷,可他仍按时来上课了。

② تاغدەك قىيىنچىلىق بولسىمۇ، يېڭەلەيمىز.

即使有天大的困难,我们也能克服。

③ بۇ يەر سوغۇق بولغان بىلەن، قار ياغمايدۇ.

这里虽然很冷,但是不下雪。

2. 因果关系

偏句说出原因、正句说出结果。

根据偏句和正句的位置，因果关系复句的结构又可以分为以下两种：

A、偏句在前,正句在后。

偏句中不含关联词语,正句句首有关联词语。

因为…所以 ………، شۇڭا………

由于…所以 ………، شۇڭلاشقا………

………، شۇنىڭ ئۈچۈن…

………، شۇ سەۋەبتىن…

① ئۇ ئاغرىپ قالدى، شۇڭا ئۆگىنىشكە قاتناشمىدى

因为他病了,所以没来参加学习。

② ۋاقتىم بولمىدى، شۇڭلاشقا سىزنىڭكىگە بارالمىدىم.

我没有时间,所以没有能到您那儿去。

B、正句在前、偏句在后。

正句句首无关联词语,偏句句首有关联词语。如：

ئۇ ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمىدى، چۈنكى ئۇ ئادەتتە ياخشى ئۆگەنمىگەن.

他没有考上大学，是因为他平时没有好好学习。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

پىششىق ئوقۇش	پىششىق رەخت
پىششىق ئادەم	ئىشنى پىششىق قىلماق
كەسپكە پىششىق	تېخنىكا ئىگىلەش
بىلىم ئىگىلەش	توم ياغاچ
ئاۋازى توم	قاتناش قائىدىسى
4 - توم	گىراماتىكىلىق قائىدە
مەشغۇلات قائىدىسى	ئۆچمەس تۆھپە
ئۆچمەس ئەسەر	پۇل توپلىماق
ئادەم توپلىماق	كۈچ توپلىماق
ماتېرىيال توپلىماق	ماركا توپلىماق
ئەسكەر توپلىماق	

3. 把下列两组词搭配成词组。

تاشقىرى	ئورۇن
ياپون	رەتلىمەك
پاكىت	لۇغەت
تەتقىقات	شەھەر
ئەمەلىي	خەۋەر
ئۆي	تولۇق
داستان	مەلۇمات
ئاتاقلىق	مەسىلە
نېمە	يازماق
قەدىمكى	ئۆي
ئىزاھلىق	تىل

مەخسۇس　　ئالىم
ھايۋانات　　دائىر
ھاۋا رايى　　دۇنيا

www.uyghurkitap.com

4. 选用以下词填空。

(ئىبارەت، مەيلى، مانا، ئەمدى، كېرەك، زادى)

① مېنىڭ بۇ سۆزلەرنى ئېيتىشىم ھەرقايسىڭلارغا مۇشۇ ئىشنىڭ جەريانىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتۇشتىن ______ .

② ئىمتىھاننى ______ تۈگەتتۇق.

③ ______ كىتاب بۇ يەردە.

④ ______ سىز ئوقۇڭ.

⑤ بىزنىڭ مەقسىتىمىز ئۇيغۇر تىلىنى تېخىمۇ پۇختا ئۆگىنىشتىن ______ .

⑥ ئوقۇغۇچىلار ئوقۇتقۇچىلارنى ھۆرمەت قىلىشى ______ .

⑦ سەن ______ نېمە دېمەكچى.

⑧ ______ كىم بارسا بارسۇن، مەن بارمايمەن.

⑨ ______ ئەتە بىللە ئىشلىسەك ئىشلەيلى.

⑩ ئۇنىڭ نىيىتى ______ توغرا ئەمەس.

5. 完成下列句子。

① مەن ئۇنىڭغا خەت يازمىدىم، شۇڭا……

② ئۇنىڭ ئاچچىقى يامان بولغان بىلەن……

③ گەرچە دەرسكە تولۇق قاتناشقان بولسىمۇ، لېكىن……

④ ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىش قىيىن بولسىمۇ……

⑤ غەيرەت ئۇستام بىرقانچە كۈن قاتتىق ئىشلەپ كەتتى، شۇ سەۋەبتىن……

⑥ ئەمدى قانچە تىرىشقان بىلەن……

⑦ مەن ئۇنى چۈشەنمەيمەن، شۇڭا……

⑧ مەن ئۇنىڭغا ۋەدە قىلغان، شۇنىڭ ئۈچۈن……

6. 用以下词各造两个句子。

مەخسۇس، شۇغۇللان-، رەتلە-، پاكىت، ئىگىلە-

7. 模仿重点句子进行造句练习。

8. 给下列句子提出疑问。

① مەھمۇد قەشقەرى بۇخارا قاتارلىق شەھەرلەرگە بېرىپ بىلىم ئاشۇرغان.

② مەھمۇد قەشقەرى مىلادىنىڭ 1008 - يىللىرى قەشقەردە تۇغۇلغان.

③ ئۇلۇغ ئۇيغۇر ئالىمى مەھمۇد قەشقەرى مىلادى 1105 - يىلى 97 يېشىدا ۋاپات بولغان.

④ ئالىمنىڭ «تۈركىي تىللار دىۋانى» ناملىق ئەسىرى جۇڭخۇا مەدەنىيەت تارىخىدىكى ئۆچمەس نامايەندە.

⑤ ئۇ تۈركىي تىلىدا سۆزلەشكۈچى خەلقلەرنىڭ تىللىرى بىلەن ئىنچىكىلەپ تونۇشتى.

9. 把下列句子译成维文。

①昨天他没有来,是因为他有急事。

②我们班的同学都非常努力,所以我们的成绩很好。

③虽然他有病,但是还是来上课了。

④因为他是学生,所以要努力学习。

⑤为了写这本书,他收集了很多材料。

⑥请你把这些东西整理一下。

⑦我在大学掌握了很多知识。

⑧我出生于 1976 年 11 月 25 日。

10. 回答问题。

① مەھمۇد قەشقەرى دېگەن كىم؟

② مەھمۇد قەشقەرى قەيەردە بىلىم ئالغان؟

③ مەھمۇد قەشقەرى نېمە ئىشلار بىلەن شۇغۇللانغان؟

④ «تۈركىي تىللار دىۋانى» نى قانداق يېزىپ چىققان؟

⑤ بۇ كىتاب قايسى مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؟

11. 句型练习。

www.uyghurkitap.com

1.
① ئوقۇغۇچىنىڭ ۋەزىپىسى ئۆگىنىشتىن ئىبارەت.
② مېنىڭ سۆزۈم يۇقىرىقىلاردىن ئىبارەت.
③ ئۇنىڭ پۇتۇن بايلىقى مانا مۇشۇلاردىنلا ئىبارەت.
④ ئۇنىڭ ئارزۇسى ئوقۇتقۇچى بولۇشتىن ئىبارەت.

2.
① مەن ئۇيغۇر تىلىدىن باشقا يەنە ئىنگلىز تىلىنى بىلىمەن.
② ئۇنىڭ مەندىن باشقا يەنە نۇرغۇن ئۇيغۇر دوستلىرى بار.
③ بۇ يىغىنغا ئوقۇتقۇچىلاردىن باشقا يەنە ئىشچى - خىزمەتچىلەرمۇ قاتناشتى.

3.
① ئۇ يەرگە بارغاندىن كېيىن دەرھال خەت يېزىۋەت.
② ئوقۇش باشلانغاندىن كېيىن بەك ئالدىراش بولۇپ كېتىمىز.
③ مەن تاپشۇرۇق ئىشلەپ بولغاندىن كېيىن كىنوغا بارىمەن.

قىرىق بىرىنچى دەرس

> قۇرۇق گەپكە قورساق تويمايدۇ.
> 空话填不饱肚子。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① قۇربان ھېيت ھەر يىلى ئىسلام كالېندارى بويىچە 12 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى باشلىنىپ ئۈچ كۈن داۋام قىلىدىغان ئەڭ چوڭ بايرام.

② قۇربان ھېيتتا گۆشتىن باشقا، ساڭزا، ھەر خىل تاتلىق يېمەكلىك، مېۋە ـ چېۋىلەر داستىخانغا تىزىلىدۇ.

③ ئاۋۋال جامائەت كوللېكتىپ ھېيتلايدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن يېقىن تۇغقانلار، تونۇش ـ بىلىشلەر ئۆزئارا ھېيتلىشىدۇ.

④ روزا ھېيتمۇ قۇربان ھېيتقا ئوخشاش چوڭ بايرام.

⑤ مەيلى قۇربان ھېيت بولسۇن، مەيلى روزى ھېيت بولسۇن ھەر يىلى 10 كۈن ئالدىغا سۈرۈلۈپ كېلىدۇ.

تېكىست

قۇربان ھېيت ۋە روزا ھېيت

1. قۇربان ھېيت: بۇ ھەر يىلى ئىسلام كالېندارى بويىچە

12 ـ ئايىنىڭ 10 ـ كۈنى باشلىنىپ ئۈچ كۈن داۋام قىلىدىغان ئەڭ چوڭ بايرام. شۇ كۈنى مۇسۇلمانلار سەھەردە قۇربان ھېيت نامىزىنى ئوقۇيدۇ. قۇربى يەتكەن ھەربىر ئائىلە ھېيتقا ئاتاپ بىر ياكى بىر قانچىدىن قوي سويىدۇ.

قۇربان ھېيتتا گۆشتىن باشقا، ياغدا پىشۇرۇلغان ساڭزا، بوغۇرساق، توقاچ، پىچىنە ـ پىرەنىك، تاتلىق يېمەكلىكلەردىن قەنت، كەمپۈت، ھەر خىل مۇراببا، يازدا ھەر خىل ھۆل مېۋىلەر، قىشتا قۇرۇتۇلغان يەل ـ يېمىشلەر تەييارلىنىپ داستىخانغا تىزىلىدۇ.

قۇربان ھېيتتىكى مۇھىم بىر پائالىيەت ئۆزئارا ھېيتلاش. ئاۋۋال جامائەت كوللېكتىپ ھېيتلايدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن يېقىن تۇغقانلار، تونۇش ـ بىلىشلەر ئۆزئارا ھېيتلىشىدۇ. كەمبەغەل، مېيىپ، تۇل ـ يېتىم، قېرى ـ چۆرىلەرنى ھېيتلاش ۋە ئۇلارنى يوقلاش ئەڭ ساۋابلىق ئىش ھېسابلىنىدۇ.

2. روزا ھېيت: روزا ھېيتمۇ قۇربان ھېيتقا ئوخشاش چوڭ بايرام. مۇسۇلمانلار ھەر يىلى بىر ئاي روزا تۇتىدۇ. ھەر كۈنى تاڭ يورۇشتىن ئاۋۋال بىر ۋاخ، كەچتە كۈن پاتقاندىن كېيىن بىر ۋاخ تاماق يېيىلىدۇ. كۈندۈزى بىر نەرسە يېيىش، سۇ ئىچىش، تاماكا چېكىش مەنئى قىلىنىدۇ.

روزا ھېيتتا يەنە سودىگەرلەر، پۇل، مېلى بارلار كەمبەغەللەرگە سەدىقە بېرىدۇ. مەيلى قۇربان ھېيت بولسۇن، مەيلى روزا ھېيت بولسۇن ھەر يىلى ئون كۈن ئالدىغا سۈرۈلۈپ كېلىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى مۇنداق: ئادەتتە شەمسىيە (جۇملىدىن مىلادىيە) يىلى 365 كۈن بەش سائەت 48 مىنۇت 46 سېكۇنت بولىدۇ. لېكىن قەمەرىيە (جۇملىدىن ھىجرىيە) يىلى 354 كۈن سەككىز سائەت 48 مىنۇت بولىدۇ. ھىجرىيە يىلى مىلادىيە يىلىدىن ئون كۈن 21 سائەت كەم بولغاچقا، ھەر 2.7 يىلدا بىر ئاي، ھەر 32.6 يىلدا بىر يىل پەرقلىنىدۇ. دېمەك، ئوتتۇرا

ھېساب بىلەن ھىجرىيە يىلى مىلادىيە يىلىدىن ھەر يىلدا ئون كۈندىن كۆپرەك ۋاقىت ئىلگىرى كېلىدۇ. شۇڭا ئىسلام كالېندارىدىكى بايراملارنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى ئوخشاش بولمايدۇ. بەزىدە يازدا كەلسە، بەزىدە قىشتا كېلىدۇ.

سۆھبەت

ھېيتلاش

ئا: لى خۇڭ، سەن مۇئەللىمنىڭ ئۆيىگە ھېيتلاپ باردىڭمۇ؟
ئە: ھېيتنىڭ 2 ـ كۈنى ماخۇي بىلەن بىرگە باردىم.
ئا: بارمىغانلار بارمۇ؟
ئە: مەن تېخى بارمىدىم.
ئا: يۈرە، ئىككىمىز مۇئەللىمنى ھېيتلاپ كېلەيلى.
ئە: يۈرە ئەمىسە.

× × ×

ئا: ھېيتلىرىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!
ئە: ئۆزۈڭلاردىن بولسۇن، كېلىڭلار، يۇقىرى ئۆتۈڭلار.
ئا: سىزمۇ كېلىڭ، بىللە ئولتۇرايلى.
ئە: مەنمۇ كېلىمەن، قېنى چاي كەلگۈچە ساڭزىلاردىن ئالغاچ ئولتۇرۇڭلار.
ئا: ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى كەلسەك ئۆيدە يوق ئىكەنسىلەر.
ئە: ئادەتتە ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى يېقىن تۇغقانلارنى ھېيتلايمىز.
ئا: شۇڭا يوقكەنسىلەر ـ دە.

ئە: قېنى ئېلىڭلار، گۆشكە ئېغىز تېگىڭلار، ماۋۇلاردىنمۇ ئېلىڭلار.
ئا: ئېلىۋاتىمىز.
ئە: تارتىنماڭلار، چوڭ - چوڭ ئېلىڭلار.
ئا: ئوبدان ئالدۇق. بەك ئوخشاپتۇ.
ئە: پىۋا ئىچەمسىلەر؟
ئا: ياق. ئىچمەيمىز، خوش، مۇئەللىم، ئەمدى بىز چىقايلى.
ئە: بىر دەم ئولتۇرمامسىلەر؟
ئا: خوش، بىز چىقايلى. رەھمەت مۇئەللىم.
ئە: كېلىپ تۇرۇڭلار جۇمۇ؟
ئا: بولىدۇ.

سۆزلۈك

داۋام قىل-	(نېمە)	继续
كۈن پات-	(س ب)	日落
مەنئى قىل-	(نېمىنى)	禁
ئاتا-	(كىمگە)	为，专为
تىزىل-	(نېمە)	摆，排列
تاڭ	(ئى)	黎明
يورۇ-	(نېمە)	亮
پىشۇر-	(نېمىنى)	熟
ئالدىغا سۈرۈل-	(نېمە)	往前移动
قۇربى يەت-	(نېمىگە)	力量够，力气够，能做
روزا تۇت-	(قاچان)	封斋
سەدىقە بەر-	(كىمگە)	布施
دېمەك	(ي)	总之

日历	(ئى)	كالېندار
集体	(ئى)	كوللېكتىپ
馓子	(ئى)	ساڭزا
行善的,积德	(س)	ساۋابلىق
商人	(ئى)	سودىگەر
秒	(م)	سېكۇنت
肉孜节,开斋节	(ئى)	روزا ھېيت
餐布	(ئى)	داستىخان
古尔邦节	(ئى)	قۇربان ھېيت
老年人	(ئى)	قېرى - چۈرى
阳历	(ئى)	شەمسىيە
阴历	(ئى)	قەمەرىيە
节,节日	(ئى)	بايرام
油果	(ئى)	بوغۇرساق
一顿	(س ب)	بىر ۋاخ
残废的,残废者	(س)	مېيىپ
饼干	(ئى)	پېچىنە - پىرەنىك
甜食	(س ب)	تاتلىق يېمەكلىك
小圆馕	(ئى)	توقاچ
熟人	(ئى)	تونۇش - بىلىش
亲戚,亲属	(ئى)	تۇغقان
孤儿寡母	(س ب)	تۇل - يېتىم
公众,大众	(ئى)	جامائەت
同时;包括,属于	(ب)	جۈملىدىن
油	(ئى)	ياغ
乃麻孜(伊斯兰教)	(ئى)	ناماز
现金	(س ب)	نەق پۇل
水果	(س ب)	ھۆل مېۋە

节日	(ئى)	ھېيت
拜年	(نەنى، نەگە)	ھېيتلا-
伊斯兰历	(ئى)	ھىجرىيە
穆斯林	(ئى)	مۇسۇلمان

〔词语用法说明〕

一、ئوخشا- （动词）

1. 表示食物做得可口香甜，或瓜果、庄稼等植物长势很好。例如：

① پولۇ بەك ئوخشاپتۇ.
抓饭做得真香。

② بۇ يىل بۇغداي تازا ئوخشىدى.
今年小麦长势很好。

③ بېغىڭىزدىكى مېۋىلەر نېمىدېگەن ئوخشىغان - ھە!
你们果园里的水果长得真好啊。

2. 与带向格附加成分的词连用，表示“像”，“相同”等意思。例如：

① بۇ بالا دادىسىغا ئوخشايدىكەن.
这孩子像他爸爸。

② ئۆزبېكلەرنىڭ ئۆرپ - ئادەتلىرى ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆرپ - ئادىتىگە بەك ئوخشايدۇ.
乌孜别克族的风俗习惯同维吾尔族的非常相象。

③ مېنىڭ قەلىمىم ئەخمەتنىڭ قەلىمىگە ئوخشىمايدۇ.
我的笔和艾合买提的笔不相同。

3. 与形动词连用，表示某种假定或推测。例如：

① ئادىل ئەتە قەشقەرگە ماڭىدىغان ئوخشايدۇ.
阿迪力好象明天去喀什。

② ئۇنىڭ بۇ ئىشتىن خەۋىرى يوق ئوخشايدۇ.
他好象不知道这件事。

二、ئوخشاش

ئوخشاش 是形容词，用在名词前，作定语，表示“象…一样”，

“同样的”等意思。例如：

① ئەر ـ ئاياللارنىڭ ئوخشاش ئىشقا، ئوخشاش ھەق بېرىلىدۇ.

男女同工同酬。

② مەكتىپىمىزدە ئادىلغا ئوخشاش ئوقۇغۇچىلار كۆپ.

我们学校象阿迪力这样的学生很多。

〔**语法要点**〕

条件关系

偏句表示假设的条件，正句说明在假设的条件下产生的结果。偏句句首往往带有关联词 ئەگەر ، مۇبادا ، ناۋادا，谓语一般用动词条件式表示。

如果…，… ئەگەر (ناۋادا، مۇبادا)…… سا (سە)، …… …

只要…，… (پەقەت) …سا (سە)… لا، …

① كىم ياخشى بولسا، شۇنى سايلايمىز.

谁好，我们就选谁。

② ئەگەر ئەتە يامغۇر ياغمىسا، مەن چوقۇم بارىمەن.

如果明天不下雨，我一定去。

③ پەقەت سىز قوشۇلسىڭىزلا، باشقىلار قارشى تۇرمايدۇ.

只要你同意，别人不会反对。

目的关系

偏句说明要达到的目的，正句说明为了达到目的所要采取的措施。

…为(为了)，… ………ئۈچۈن، ………

………دەپ،

① بالىلارنىڭ خاتىرجەم ئۆگىنىشى ئۈچۈن، ياخشى شەرت ـ شارائىتلار يارىتىلدى.

为了使孩子们安心学习，创造了好的环境。

② مەن سىزنى يالغۇز قالمىسۇن دەپ، ھەمراھ بولغىلى كەلدىم.

我来给你作个伴儿，免得你一个人孤单单的。

③ ئۇ ئائىلىسىدىكى ئادەملەرنى باقىمەن دەپ، سىرتتا بەش

يىل ئىشلىدى.
他为了维持全家人的生活，在外地干了五年。

时间关系

正句说出一件事情，偏句说明事情发生的时间。

时间关系复中，偏句在前，正句在后。

…动名词 ش + 人称附加成分 + غا (غىلا) ، …

…副动词 پ (لا ، ……

…动名词 ش (بىلەن (بىلەنلا) ، ……

…动词词干 + غۇچە ، ……

…副动词的否定式 پ + تۇرۇپ ، ……

① كۈن چىقىش بىلەنلا، دېھقانلار ئېتىزغا قاراپ ماڭدى.
太阳刚刚升起，农民就下地了。

② بىز ئۇنى چاقىرغىلى بارساق، ئۇ تېخى ئورنىدىن تۇرمىغانىكەن.
当我们去叫他时，他还没有起床。

③ بۇ ۋەزىپىنى ئورۇنداپ بولمىغۇچە، سەن كەتمە.
完成这项任务以前，你不要走。

④ بىز سىنىپقا كىرگەندە، دەرس باشلىنىپ بولغانىكەن.
我们走进教室时，已经开始上课了。

⑤ بىز يولغا چىقىشىمىزغىلا، يامغۇر يېغىپ كەتتى.
我们刚上路，就下雨了。

⑥ يامغۇر توختاپلا، بوران چىقىشقا باشلىدى.
雨刚停，就开始刮风了。

⑦ ئۇلاردىن خەۋەر كەلمەي تۇرۇپ، يولغا چىقساق بولمايدۇ.
没有他们的消息，我们不能出发。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。
2. 熟读下列词组并译成汉文。

جامائەت پىكرى	جامائەت ئالدىدا
سۆزنى داۋام قىلماق	يىغىن بىر سائەت داۋام قىلماق
ئىمتىهان ئالدىغا سۈرۈلمەك	توي ئالدىغا سۈرۈلمەك
كوللېكتىپ ھەرىكەت	كوللېكتىپ تۇرمۇش
داستىخان سېلىش	چىرايلىق داستىخان
يېقىن تۇغقان	يىراق تۇغقان
تۇغقان يوقلىماق	بىر كۆرگەن تونۇش، ئىككى كۆرگەن تۇغقان
مېيىپ ئادەم	قولى مېيىپ
نەق پۇل تاپشۇرماق	نەق پۇل لازىم
گۆش پىشۇرماق	پېچىنە پىشۇرماق
كاتتا سودىگەر	سودىگەر ئادەم
تونۇش ـ بىلىش كىشىلەر	تونۇش ـ بىلىشى كۆپ
بىر ۋاخ تاماق	بىر ۋاخ ناماز

3. 把下列两组词搭配成词组。

كۈن	پىشۇرماق
بايرام	مەنئى قىلماق
پائالىيەت	ئاشخانا
بوغۇرساق	يورۇماق
نەچچە	كالېندار
نەق پۇل	ئائىلە
يەل ـ يېمىش	بەرمەك
ساۋابلىق	كۆپ
تاماكا چېكىش	باي
يىغىن	كۈن
يېڭى	جىسىم
مۇسۇلمان	ئىش
كەمبەغەل	سېكۇنت

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى www.uyghurkitap.com

مەزمۇن	ئالدىغا سۈرۈلمەك
ئاسمان	ئالماق

4. 选用以下助动词填空。

(بول، كەت، بەر، باق)

① كىتابىڭىزنى بېرىپ تۇرۇڭ، مەن كۆرۈپ ______ .

② پۇلۇمنى چۈشۈرۈپ ______ دۇم.

③ سەن ئويلاپ ______ ، مۇشۇنداق قىلساڭ قانداق بولىدۇ.

④ تاۋۇز پىشتىمۇ، چېكىپ ______ .

⑤ قېنى ئوقۇپ ______ ، خەتتە نېمە دەپتۇ؟

⑥ بىز ئۇلارغا ياردەملىشىپ ______ دۇق.

⑦ چوڭ بولغاندا چوقۇم دوختۇر ______ .

⑧ مېھمانلارنى ئۇزىتىپ ______ قايتىپ كەلدىم.

⑨ مەن بۇ ئىشنى سىناپ ______ مەكچى بولدۇم.

⑩ بۇ يىل يەنە «ئۈچتە ياخشى» ئوقۇغۇچى ______ .

⑪ ______ سىز ئىشىڭىزنى قىلىۋېرىڭ.

⑫ ئاۋۋال كۆرۈپ ______ ياخشى بولسا ئالامسەن.

⑬ بېشىم قاتتىق ئاغرىپ ______ .

⑭ سەن ماڭا يېزىشىپ ______ .

5. 完成下列句子。

① بۇ قېتىمقى يىغىن بىز ئۈچۈن……

② ۋاقىت بىز ياشلار ئۈچۈن……

③ شەھىرىمىزنىڭ مۇھىت تازىلىقىنى ياخشىلاش ئۈچۈن……

④ مەن شۇنچە يىراق يەردىن سىزنى دەپ……

⑤ ئۇ مېنىڭ كېسىلىمنى ساقايتىمەن دەپ……

⑥ ئەگەر ئۆگىنىش ئۇسۇلىغا ئەھمىيەت بەرمىسەك……

⑦ شىنجاڭغا يېڭىدىن كەلگەنلىكىم ئۈچۈن……

⑧ سىنىپىمىزدىكى بەزى ساۋاقداشلار پەقەت كەسپىي دەرسلەرنى ئۆگىنىپلا……

⑨ سىز تاپشۇرۇق ئىشلەپ بولغۇچە……

⑩ تاماق پىشقۇچە……

⑪ مۇئەللىم سىنىپقا كىرگەندە……

⑫ ئۇلار شەھەردىن چىقىشىغا……

6. 用以下词各造两个句子。

مەنئى قىل-، پىشۇر-، نەق پۇل، پائالىيەت، ئالدىغا سۈرۈل-

7. 模仿重点句子进行造句练习。

9. 把下列句子译成维文。

①如果对我有意见,你就说。

②她一见到母亲就哭了。

③等电影完,他们也就回来了。

④只要你不说,别人也不会说的。

⑤如果你不来,我一定会生气的。

⑥当我们来到这里时,他们已经走了。

⑦那时他们很忙,经常工作到天明。

⑧因为他经常看报,所以非常了解国内外大事。

⑨因为我明天不休息,所以参加不了你们的活动。

⑩虽然已经快十二点了,但他们还在工作。

10. 回答问题。

① قۇربان ھېيت قانداق بايرام؟

② قۇربان ھېيتتىكى ئەڭ مۇھىم پائالىيەت قايسى؟

③ روزا ھېيتچۇ؟

④ قۇربان ھېيت ۋە روزا ھېيتنىڭ ئون كۈن ئالدىغا سۈرۈلۈشىدىكى سەۋەب نېمە؟

11. 句型练习。

1.

① مەن ئاۋۋال دوختۇرخانىغا بارىمەن، ئاندىن كېيىن دوستۇمنىڭ ياتىقىغا بارىمەن.

② مەن ئاۋۋال مەكتەپكە بارىمەن، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆيگە قايتىمەن.

③ مەن ئاۋۋال سۆزلۈكلەرنى يادلايمەن، ئۇنىڭدىن كېيىن تېكىستنى ئوقۇيمەن.

④ ئۇ ئاۋۋال مۇنچىغا كىرىپتۇ، ئاندىن چېچىنى ئالدۇرۇپتۇ.

2.

① ئۈرۈمچىمۇ غۇلجىغا ئوخشاش سوغۇق ئىكەن.

② ئۇمۇ ساڭا ئوخشاش ئەقىللىق ئىكەن.

③ سىلەرنىڭ ئۆيمۇ بىزنىڭ ئۆيگە ئوخشاش كىچىك ئىكەن.

3.

① مەيلى بۈگۈن، مەيلى ئەتە بولسۇن، بىز چوقۇم بارىمىز.

② سىز مەيلى ئوقۇڭ، مەيلى ئويناڭ، بۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز يوق.

③ مەيلى بېرىڭ، مەيلى بارماڭ، ئىختىيار ئۆزىڭىزدە.

④ مەيلى كەلسۇن، مەيلى كەلمىسۇن، مېنىڭ پىكرىم يوق.

4.

① ئۇ بەزىدە خۇشال يۈرىدۇ، بەزىدە خاپا يۈرىدۇ.

② بەزىدە ئادەم نېمە قىلىشنى بىلمەي قالىدۇ.

③ بىز بەزىدە ۋالىبول ئوينايمىز، بەزىدە پۇتبول ئوينايمىز.

④ بەزىدە ئۇنى ئىزدەپ تاپقىلىمۇ بولمايدۇ.

⑤ ئۇ ھېكايە ئېيتسا، بەزىدە كۈلدۈرۈپ، بەزىدە يىغلىتىپ، كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ.

www.uyghurkitap.com

قىرىق ئىككىنچى دەرس

ئېيتقان يەردىن قالما، ئېيتمىغان يەرگە بارما. 有“请”处别误，没“请”处别往。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① ئۈرۈمچىدىكى ۋاقتىمدا ئانا تىلىمنىلا بىلەتتىم. هازىر ئىنگلىزچىنى ئامېرىكىلىق ساۋاقداشلىرىمدەك سۆزلىيەلەيدىغان بولدۇم.

② مەن ئىلگىرى ئامېرىكىلىق بالىلارنى بىزدىن ئەقىللىقمىكىن دەپ ئويلايتتىم، ئەمەلىيەتتە ئۇلاردىن قېلىشقۇچىلىكىمىز يوق ئىكەن.

③ ئۇلار تېتىك، شوخ، ئۆزىنى ئەركىن تۇتىدۇ. بىراق، تاپشۇرۇق ئىشلەشكە قېرىق.

تېكىست

ئامېرىكا تەسىراتلىرى (سۆھبەت)

— سىڭلىم گۈلپەرى، ياخشىمۇسىز، ئامېرىكىدا ئوقۇۋاتقان ئاتا - ئانىڭىز بىلەن بىرگە شىنجاڭغا تۇغقان يوقلىغىلى كەپسىز.

سوئال بىزگە ئۆزىڭىز ھەققىدە قىسقىچە سۆزلەپ بەرسىڭىز.
— مەن ئۈرۈمچى شەھەرلىك 10 - باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئىدىم. ئامېرىكىدا ئوقۇۋاتقان ئاتا - ئانام 1992 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا سىڭلىم ئىككىلەننى نيۇ - يوركقا ئېلىپ كەتتى. مەن ھازىر نيۇ - يورك 54 - ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇقسىز 2 - يىللىقتا ئوقۇۋاتىمەن.
— مانا ھەش - پەش دېگۈچە ئۈچ يىل ئۆتۈپتۇ. سىزنىڭ بۇ ئۈچ يىل جەريانىدا ئېرىشكەن ئەڭ چوڭ ئۇتۇقىڭىز قايسى بولدى؟
— ئۈرۈمچىدىكى ۋاقتىمدا ئانا تىلىمنىلا بىلەتتىم. ھازىر ئىنگلىزچىنى ئامېرىكىلىق ساۋاقداشلىرىمدەك تەبىئىي سۆزلىيەلەيدىغان بولدۇم. دەرسلىكتىن سىرت ئوقۇغان ئىنگلىزچە كىتابىم 50 پارچىدىن ئاشتى.
— ئىنگلىزچىنى قانداق ئۆگەندىڭىز؟
— ئۈرۈمچىدىكى ۋاقتىمدا باشلانغۇچنىڭ 3 - يىللىقىدا ئىدىم. ئۇ يەرگە بېرىپ كۆپ ئۆتمەي، باشلانغۇچنىڭ 4 - يىللىقىغا قوبۇل قىلىندىم. دادام سىنىپ مۇدىرىغا: «قىزىم ئىنگلىزچە بىلمەيدۇ» دەپ قويۇپلا كېتىپ قالدى. سىنىپ مەسئۇلى ئوقۇغۇچىلاردىن «قايسىڭلار گۈلپەرىنىڭ ئىنگلىزچە ئۆگىنىشىگە ياردەم قىلىسىلەر؟» دېدى. بالىلارنىڭ ھەممىسى «مەن! مەن!» دەپ قول كۆتۈردى. ساۋاقداشلىرىم مېنىڭ ئىنگلىزچىنى تېزدىن ئۆگىنىۋېلىشىم ئۈچۈن كۆپ ياردەملەرنى بەردى. كەچلىرى دادام ئۆگەتتى. ئۆزۈممۇ تىرىشىپ ئۆگەندىم. 4 - يىللىقنىڭ ئىمتىھانىدا ھېسابتىن ئەلا ئۆتتۇم، تىل - ئەدەبىياتتا ئېتىبار قىلىپ ئىمتىھان ئالمىدى. 5 - يىللىقتىن باشلاپ تىل - ئەدەبىياتتىمۇ يۇقىرى نومۇر ئېلىپ كېلىۋاتىمەن.
— ئامېرىكىدىكى ساۋاقداشلىرىڭىز سىزگە قانداق تەسىر بەردى؟

— ئۇلار تېتىك، شوخ، ئۆزىنى ئەركىن تۇتىدۇ. بىراق، تاپشۇرۇق ئىشلەشكە قېرىق.

مەن ئىلگىرى ئامېرىكىلىق بالىلارنى بىزدىن ئەقىللىقمىكىن دەپ ئويلايتتىم، ئەمەلىيەتتە بىزنىڭ ئۇلاردىن قېلىشقۇچىلىكىمىز يوق ئىكەن.

— سىز ئىنگلىزچىدىن تەرجىمە قىلغان بىر پارچە مەسەل «تارىم غۇنچىلىرى» ژۇرنىلىنىڭ 1994 ـ يىل 8 ـ سانىدا ئېلان قىلىندى. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپتىڭىزمۇ؟

— كۆرۈپ بەكمۇ خۇش بولدۇم. مەن يۇرتۇمنى، مەكتىپىمنى، ساۋاقداشلىرىمنى ناھايىتى سېغىندىم.

— سىڭلىم گۇلپەرى، سىزنى ئاۋارە قىلدىم، رەھمەت سىزگە. مەنمۇ ئىنگلىزچىنى سىزنىڭ يېرىمىڭىزچىلىك بىلگەن بولسام نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى ـ ھە!

سۆھبەت

ئا: بۇ قەيەر؟
ئە: ئاپتونوم رايونلۇق دېھقانچىلىق نازارىتى.
ئا: سىز مۇشۇ يەردە ئىشلەمسىز؟
ئە: ھەئە.
ئا: بۇ يەردە ئىشلىگىلى نەچچە يىل بولدى؟
ئە: بەش يىل بولدى.
ئا: مائاشىڭىز قانچە؟
ئە: 450 كوي.
ئا: سىزنىڭ ئاتا ـ ئانىڭىز مۇشۇ يەردىمۇ؟
ئە: ياق، كۇچانىڭ چەت بىر يېزىسىدا.
ئا: ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى قانداق؟
ئە: ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى خېلى ياخشى بولۇپ قالدى.

www.uyghurkitap.com

ئا: سىز ئۆيلەندىڭىزمۇ؟

ئە: تېخى ئۆيلەنمىدىم.

ئا: ئۆيىڭىزگە يىلدا بىر قېتىم بارامسىز؟

ئە: ياق، ئىككى يىلدا بىر بارىمەن.

ئا: بۇ يىل باردىڭىزمۇ؟

ئە: باردىم.

سۆزلۈك

بىرگە	(تىر)	一起,同,根
قىسقىچە	(ر)	简明,简略,扼要
نيۇ - يورك	(ئى)	纽约
ئېلىپ كەت-	(نېمىنى)	拿走,带走
تولۇقسىز	(س)	不完全;初中
ھەش -پەش	(ت)	刹那,一瞬
بىل-	(پ)	知道,了解;认识;懂,会
تەبىئىي	(س)	自然
كۆپ ئۆتمەي	(س ب)	不久
قوبۇل قىل-	(كىمنى، نېمىنى)	接收;接见;招收
مەسئۇل	(ئى)	负责
تېز	(ر)	快,迅速
ئۆگەت-	(كىمگە، نېمىنى)	教,教授,传授
ھېساب	(ئى)	算术;帐,帐目
تىل - ئەدەبىيات	(ئى)	语文
ئېتىبار قىل-	(نېمىدە، كىمگە)	照顾;重视
نومۇر	(ئى)	号;分数
تەسىر بەر-	(قانداق)	影响
ئېتىك	(س)	活泼的,精神饱满的,健旺的

شوخ	(س)	活泼,快活;顽皮,调皮;轻快
ئۆزىنى ئەركىن تۇتماق	(س ب)	保持自然
قېرىق	(س)	怕,不喜欢
ئىلگىرى	(ر)	以前
بالا	(ئى)	孩子
ئەقىللىق	(س)	聪明的,有智慧的;明智的
ئەمەلىيەت	(ئى)	实际,实践
قېلىشقۇچىلىكى يوق	(س ب)	不比…差
مەسەل	(ئى)	寓言
تارىم غۇنچىلىرى	(س ب)	塔里木花朵
سان	(ئى)	数词;数字
خەۋەر تاپ-	(نېمىدىن)	知道,得到消息,得悉,获悉
خۇش بول-	(نېمىدىن، نېمىگە)	高兴,愉快
سېغىن-	(كىمنى)	想念,思念,怀念
نېمىدېگەن	(س ب)	多么
يازغۇچى	(ئى)	作家

〔词语用法说明〕

语气词 كىن

1. 语气词 كىن 与疑问句连用,表示打算或假定性的疑问。如:

① ئىشىكىڭنىڭ ئالدىدا ۋېلسىپىت تۇرىدۇ، كىم كەلدىكىن؟

你们家门口停着辆自行车,是不是有人来了?

② مەن تۈزگەن جۈملىنى كۆرۈپ بېقىڭ، بولامدىكىن؟

你看看我造的句子,行不行?

③ ئۇ ئەتە كېلەرمىكىن. 他可能明天来。

④ مەنمۇ بارايمىكىن. 我也想去。

2. 表示“担心”。如：

① ئەتە ماڭساڭ، يىغىنغا كېچىكىپ قالامسەنكىن.

你明天走的话，开会会不会迟到。

② بۇ بالا بەك شوخ، ئۇنى خاپا قىلىپ قويارمىكىن.

这孩子很调皮，我担心他不听话。

③ يېزىۋالمىسام ئۇنتۇلۇپ قالىمەنمىكىن.

不记下来的话，怕是会忘掉。

〔语法要点〕

一、附加成分 چىلىك

چىلىك 附加在名词或代词表示同某事物、动作、特征在量、程度等方面所相似的事物。在句中作定语或状语。如：

① بىزنىڭمۇ مۇشۇ ئۆيىڭىزچىلىك بىر ئۆيىمىز بار.

我们也有你们那么大的一间房子。

② بۇ ساندۇق ئۇ ساندۇقچىلىك ئېغىر ئەمەس.

这个箱子没有那个箱子重。

③ مەن سىزچىلىك يۈگۈرەلمەيمەن. 我跑不了你那么快。

注：چىلىك 有时可以用 چە 代替。如：

① بىزنىڭمۇ مۇشۇ ئۆيىڭىزچە بىر ئۆيىمىز بار.

② مەن سىزچە يۈگۈرەلمەيمەن.

二、从格附加成分 دىن- // تىن 的用法

1. 表示起点或来源。例如：

① ئۇ بېيجىڭدىن كەلگەن. 她是从北京来的。

② ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن ئىختىيارىي ھەرىكەت قىلىمىز.

每天下午我们自由活动。

③ بۇ ئوقۇغۇچىلار ئالتايدىن تارتىپ خوتەنگىچە شىنجاڭنىڭ

ھەممە يېرىگە بارغان.

这些学生从阿勒泰到和田,新疆各地都去过。

④ بۇ كىتابنى تۇرسۇندىن ئارىيەت ئالدىم.

这本书是我从吐尔逊那儿借的。

⑤ بۇ خەۋەرنى رادىئودىن ئاڭلىدىم.

这消息,我是从收音机里听到的。

2. 附加在表示心理状态的名词后,表示行为动作发生的原因。例如:

① ئۇ خۇشاللىقىدىن نېمە قىلىشىنى بىلمەي قالدى.

他高兴得不知干什么好。

② خىجىلچىلىقتىن بېشىمنى كۆتۈرەلمىدىم.

我羞愧得抬不起头来。

3. 附加在名词后与数词或数量词结合,表示整体的一部分。例如:

① بۈگۈن ئوقۇغۇچىلاردىن ئىككىسى كەلمىدى.

今天有两名同学没有来。

② سەيدىن ئىككى كىلو، گۆشتىن بىر كىلو ئالدىم.

我买了两公斤菜,一公斤肉。

③ ئۇ سىنىپىمىزدىكى ياخشى ئوقۇغۇچىلاردىن بىرى.

他是我们班的好学生之一。

4. 表示被比较的事物。例如:

① ئۈرۈمچى قەشقەردىن چوڭ. 乌鲁木齐比喀什大。

② ئۇنىڭ ئۆگىنىشى مېنىڭكىدىن ياخشى.

他的学习比我好。

③ قىزلار بىرى بىرىدىن ئوماق ۋە كېلىشكەن.

姑娘们一个比一个可爱、漂亮。

5. 表示构成事物的原材料或组成成分。例如:

① بۇ ئورۇندۇق بامبۇكتىن توقۇلغان.

这把椅子是竹子编的。

② ئوقۇغۇچىلاردىن بىر ئۆمەك تەشكىل قىلىنىدۇ.

要从学生中组织一个代表团。

③ مەن سارجىدىن بىر چاپان كىيدىم.

我做了件毛布上衣。

6. 表示动作的范围。例如：

① بىز ئەتە «ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس» تىن ئىمتىھان بېرىمىز.

我们明天考《基础维吾尔语》。

② بۇ كىشىدىن باشقىلىرىنى تونۇيمەن.

除了这个人之外，我都认识。

③ ئۇ خىزمىتىدىن دوكلات بەردى. 他汇报了工作情况。

7. 表示人所在单位或出生地。例如：

① بىز ئاقسۇدىن، ئۇلار خوتەندىن.

我们是阿克苏人，他们是和田人。

② مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدىن، ئۇ مائارىپ كومىتېتىدىن.

我是新疆大学的，他是教委的。

8. 表示平均数量。例如：

① ئوقۇغۇچىلارغا ئىككىدىن دەپتەر تارقىتىپ بەردۇق.

我们给每个学生都发了两个本子。

② بۇ قويلارنى يۈز يۈەندىن ئالدىم.

这些羊是每只100元买的。

③ بۇ دورىنى ھەرقېتىمدا ئىككىدىن ئىچىڭ.

这药每次吃两片。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

بىرگە ئېلىپ كەتمەك　　بىرگە ماڭماق

بىرگە ئىشلىمەك　　بىرگە بارماق

قىسقىچە سۆزلىمەك　　قىسقىچە مەزمۇنى
پۇلىنى ئېلىپ كەتمەك　　ئاكىسىنى ئېلىپ كەتمەك
تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ　　تولۇقسىز مەلۇمات
ئۇيغۇرچە بىلمەك　　سىرىنى بىلمەك
مەقسىتىنى بىلمەك　　دوستۇم دەپ بىلمەك
تەبىئىي ئاپەت　　تەبىئىي سۆزلىمەك
ئىشچىلىققا قوبۇل قىلماق　　ۋەكىللەرنى قوبۇل قىلماق
سوۋغات قوبۇل قىلماق　　پىكرىنى قوبۇل قىلماق
مەسئۇل خادىم　　ئىشلەپچىقىرىشقا مەسئۇل
تېز ماڭماق　　تېز خەۋەر قىلماق
دەرس ئۆگەتمەك　　بىلىم ئۆگەتمەك

3. 把下列两组词搭配成词组。

ئېتىبار قىلماق　　مۇشتىرى بولماق
نومۇر　　بالا
تەسىر بەرمەك　　تاماق ئېتىشكە
شوخ　　ئەھۋالدىن
قېرىق　　دوستىنى
ئەقىللىق　　مۇئەللىمدىن
تارىم غۇنچىلىرى　　خىزمەتتە
خەۋەر تاپ　　ئون بەشىنچى
خۇش بول　　يىگىت
سېغىن　　ياخشى

4. 选用以下词填空。

(قېنى، غۇ، كىم، بۇرۇن، بويىچە، مانا)

① ____ بۇ سوئالغا كىم جاۋاب بېرىدۇ؟
② بازارغا ئەخمەت، تۇرسۇنلارمۇ بارامدۇ ____ .
③ ئۇ ____ شۇنداق بىر ئادەم، ئامال يوق.
④ ئۇ ____ قايسى مەكتەپتە ئوقۇغان؟

⑤ ______ مېنىڭ ئىمتىھان قەغىزىم؟

⑥ ئەتە مەكتەپ ______ تازىلىق قىلىـــدىكەنمىز.

⑦ بـۈگـۈن ئـادىـل بـىـلـەن سـائـەت قـانچىـــــ كۆرۈشىمىز ______ .

⑧ مېنىڭ قەلىمىم ______ ؟

⑨ گۈلپەرى يۇرتىدىن قايتىپ كەلدىمۇ ______ .

⑩ سىنى ______ تونۇمىسۇن، مېنىمۇ تونۇمامدۇ؟

5. 完成下列句子。

① مەن ئىلگىرى ئۇنى مەندىن ______ دەپ ئويلايتتىم، ئەمەلىيەتتە ئۇ مەندىن كىچىك ئىكەن.

② ئۇنى مېنى تونۇماسمىكىن دېسەم، ______ قالدى.

③ ______ سەن ھەرگىز ئۇنداق قىلمايسەن.

④ ئاۋازنى ئاڭلاپ سىرتقا چىقسام ______ .

⑤ ______ كۆرگەنلا ئادەم ماختىماي تۇرالمايدۇ.

⑥ بۇ ئىش توغرىسىدا سىلەر بىلەن ______ .

⑦ مەن ئۇنى ئىنتايىن ______ .

⑧ ______ ئەڭ ياخشى ئوقۇغۇچىلاردىن ھېسابلىنىدۇ.

⑨ ______ ئاندىن ئۇ ئۆز پىكرىنى بەرسۇن.

⑩ يولدا بىرنەچچە تونۇشلىرىم ئۇچراپ قىلىپ ______ .

6. 用以下词各造两个句子。

بىل-، كۆپ ئۆتمەي، ئۆگەت-، ئىلگىرى، سىغىن-

7. 模仿重点句子进行造句练习。

8. 翻译下列句子。

①这么点事情,他都没干完。

②我们很想知道你们是怎样实习的。

③我们知道，我们的目的是一致的。

④他的维吾尔语没有我说得好。

⑤我不知道他们班有多少维吾尔族同学。

⑥我们都知道，鲁迅是一个伟大的作家。

⑦事实证明了这一点，别人能干的事情我们也能干。

⑧考试结果说明我们在维吾尔语学习上取得了很大成绩。

9. 回答问题。

① گۈلپەرىنىڭ قىسقىچە ئەھۋالى توغرىسىدا نېمىلەرنى بىلىسىز؟

② گۈلپەرىنىڭ ئۈچ يىل جەريانىدا ئېرىشكەن ئەڭ چوڭ ئۇتۇقى قايسى؟

③ گۈلپەرى ئىنگلىزچىنى قانداق ئۆگەندى؟

10. 句型练习。

1.
① بۇرۇن مەن ئۇنى تونۇمايتتىم، ھازىر يېقىن دوستلاردەك بولۇپ كەتتۇق.
② ئەسلىدە ئۇ ئۇيغۇرچە بىلمەيتتى. ھازىر ھەممىمىزدىن ياخشى.

2.
① مەن ئۇنى ئاقسۇلۇقمىكىن دەپ ئويلىغانىدىم، ئەمەلىيەتتە، ئۇ كورلىلىق ئىكەن.
② مەن ئۇنى ياخشى بالىمىكىن دەپ ئويلاپتىكەنمەن، ئەمەلىيەتتە، ئۇنداق ئەمەسكەن.
③ مەن ئۇنى مەن بىلەن بىرگە بارماسمىكىن دېگەن، ئەمەلىيەتتە، ئۇ مېنىڭ تەكلىپىمنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى.

3. ① ئۇ شۇنداق دېگەن بولسىمۇ، بىراق مەن ئىشەنمەيمەن.

② مەن ئۇنىڭدىن قەرز ئالغان بولسامۇ، بىراق ۋاقتىدا قايتۇرۇپ بەردىم.

③ ئۇ مېنى كۆرگەن بولسىمۇ، بىراق تونۇمىغان بولسا كېرەك.

④ مۇئەللىم قاتتىق ئاغرىپ قالغان بولسىمۇ، بىراق دەرس ئۆتۈشنى داۋاملاشتۇردى.

قىرىق ئۈچىنچى دەرس

كۆزدىن يىراق — كۆڭۈلدىن يىراق.
离眼远的离心也远。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① سىنىپ دېگەن دەرسخانا، ئۇ قاتتىق يەر تەۋرىگەندە يوقىلىدۇ.

② — مەخمۇت، دەرسنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىغىن.

③ ئۇ يۇيۇنغىلى كىرىپ كېتىپ خېلى ۋاقىتقىچە چىقمىدى.

④ دادا، سىز ماڭا ئون سوم ئەۋەتىڭ، چۈنكى مەن بىر قىز بىلەن سۈرەتكە چۈشۈپ سىزگە ئەۋەتمەكچى.

⑤ سەن ھېلىقى قىزنىڭلا سۈرىتىنى ئەۋەتسەڭ بولدى.

تېكىست

يۇمۇرلار

قاتتىق يەر تەۋرىگەندە

ئىمتىھاندىن قايتقان ئوغلىدىن دادىسى سورىدى:

— بالام، قانداقراق بەردىڭ؟
— ھەي دادا، — دېدى ئوغلى، — سىنىپ دېگەن نېمە؟ ئۇ قاچان يوقىلىدۇ؟ دېگەن سوئالغا جاۋاب بېرەلمىدىم.
— نېمە؟ كۆزلىرى چەكچەيگەن دادىسى ئوغلىغا قاراپ دېدى: شۇنىڭغىمۇ جاۋاب بېرەلمىدىڭمۇ؟ ھۇ، دۆت! سىنىپ دېگەن دەرسخانا، ئۇ قاتتىق يەر تەۋرىگەندە يوقىلىدۇ ئەمەسمۇ؟

پەرق ئېيتىش

دادىسى:
— دەريادا تۇرغىنىنىڭ قايسىسى ئۆردەك، قايسىسى غاز؟
بالىسى:
— ئۆردەكنىڭ قېشىدا تۇرغىنى غاز، غازنىڭ قېشىدا تۇرغىنى ئۆردەك.

جاۋاب

مۇئەللىم دەرسكە دىققەت قىلماي، ئۇششاق ھەرىكەت قىلىۋاتقان مەخمۇتقا ئەسكەرتىش بەردى:
— مەخمۇت، دەرسنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىغىن!
— دىققەت قىلىپ ئاڭلاۋاتىمەنغۇ! ؟ — دېدى مەخمۇت قايىل بولماي.
— ئەمىسە، — دېدى مۇئەللىم، — بايا مەن نېمە دېدىم، سۆزلەپ باققىنا؟
— مەخمۇت، دەرسنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىغىن! دېدىڭىز، — دەپ جاۋاب بەردى مەخمۇت.

يېقىنلىق

توي كېچىسى، ئايال ئەرگە ناھايىتى يېقىنلىق بىلەن:
— بۇنىڭدىن كېيىن ئىككىمىز «مېنىڭ»نى، «سېنىڭ»

دېمەي «بىزنىڭ» دەيلى — دېگەن تەكلىپنى بېرىپتۇ. بىر ۋاقىتتا ئەر يۈيۈنغىلى كىرىپ كېتىپ خېلى ۋاقىتقىچە چىقماپتىكەن، ئايال: شۇ كەمگىچە نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز — دەپ سوراپتۇ.

— چېچىمىزنى تاراۋاتىمەن، قەدىرلىكىم — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەر.

جاۋاب خەت

بالىسى دادىسىغا:

— قەدىرلىك دادا، سىز ماڭا ئون سوم ئەۋەتىڭ، چۈنكى مەن بىرقىز بىلەن سۆرەتكە چۈشۈپ، سىزگە ئەۋەتمەكچىدىم، — دەپ يېزىپتۇ.

دادىسى جاۋاب خېتىدە:

— بالام مەن بەش سوم ئەۋەتتىم، سەن ھېلىقى قىزنىڭلا سۈرىتىنى ئەۋەتسەڭ بولدى، چۈنكى سېنىڭ چىرايىڭ ماڭا تونۇش، — دەپ يېزىپتۇ.

سۆھبەت

مېھمانخانىدا

ئا: يولداش! ياتاق بارمۇ؟

ئە: سىلەر قانچە كىشى؟

ئا: بىز تۆت كىشى.

ئە: تۆتىڭلار بىر ياتاقتا ياتامسىلەر؟

ئا: ئىككى كىشىلىك ياتاقلار يوقمۇ؟

ئە: بار.

ئا: بىر كۈنلۈكى قانچە پۇل؟

ئە: بىر كۈنلۈكى 25 كوي.
ئا: ياتاق ياخشىمۇ؟
ئە: ياتىقىمىز ياخشى ھەم پاكىز، مۇنچا بار، يەنە رەڭلىك تېلېۋىزورمۇ بار.
ئا: ھە راست، بۇ يەردە تاماقخانا بارمۇ؟
ئە: بار، ئەتىگەندە يەتتىدە ئېچىلىدۇ، كەچتە يەتتىدە ئېتىلىدۇ.
ئا: چىراغنى نەچچىدە ئۆچۈرىدۇ؟
ئە: شىنجاڭ ۋاقتى 11 دە.
ئا: ئەتە سائەت ئالتىدە ئويغىتىپ قويسىڭىز.
ئە: بولىدۇ.

سۆزلۈك

سوم	(م)	元
دۆت	(س)	笨蛋;笨拙的,傻呆的
غاز	(ئى)	鹅
چەكچەي-	(نېمىگە، كىمگە)	睁大眼,瞪眼
ئۇششاق	(س)	细小的,细碎的
ھەرىكەت	(ئى)	活动
ئۆردەك	(ئى)	鸭
يېقىنلىق	(س)	亲近,亲热
يەر تەۋرە-	(نەدە، قاچان)	地震
سۈرەتكە چۈش-	(نەدە، قاچان)	照相
توي	(ئى)	婚礼
تەكلىپ بەر-	(كىمگە)	建议
پەرق ئەت-	(نېمىنى)	区别
ئەسكەرتىش بەر-	(كىمگە)	提醒,提示

男	(ئى)	ئەر
女	(ئى)	ئايال
佩服	(نېمىگە، كىمگە)	قايىل بولـ
河,江	(ئى)	دەريا
叫醒,唤醒	(كىمنى)	ئويغاتـ
那时	(س ب)	شۇكەم
梳理	(نېمىنى)	تاراـ
洗澡	(كىم، قاچان)	يۇيۇنـ

〔词语用法说明〕

语气词 غۇ (قۇ)

1. 附加在句末,表示确信或无疑而问。如:

① بۇ سېنىڭ كىتابىڭغۇ؟ 这是你的书吧?

② ئۇ تۈنۈگۈن كەلگەنغۇ؟ 他不是昨天来的吗?

③ ئەخمەت يوققۇ؟ 艾合买提哪儿去了?

④ تۈنۈگۈن يىغىنغا كەلمىدىڭغۇ؟ 昨天你没来开会呀!

2. 附加在某些词后,表示强调。如:

① مەنغۇ ۋېلىسىپىت بىلەن بارىمەن، سەن قانداق قىلىسەن؟

我呢,骑自行车去,你呢?

② ئالىمنىغۇ تونۇيمەن، لېكىن باشقىلىرىنى تونۇمايمەن.

阿里木嘛,我认识,可其他人我不认识。

③ بارساڭغۇ ياخشى بولاتتى، بارمىدىڭ ـ دە.

你去了就好了,可你没去。

④ بېرىشنىغۇ بارىمەن، لېكىن بۈگۈن بارمايمەن.

去嘛,当然要去,但不是今天。

〔语法要点〕

一、感叹词 ئىملىق سۆزلەر

表示情感、呼唤、应答等意义的词类叫感叹词。

感叹词在句中与其它成分不发生结构关系,一般出现在句首,

充当句子的独立成分。

维吾尔语里常用的感叹词有：

表示着急、后悔 ئاپلا

表示赞叹、惊讶 پاھ، ۋاي، ۋۇي

表示答应或引起对方的注意 خوش

表示肯定 ھەئە

表示否定 ياق، ياقەي

表示惊讶、劝告或呼唤 ھەي

表示应答或醒悟 ھە

表示呼唤 ھوي

表示惊讶或恐惧、疼痛 ۋايجان

表示怀疑、不满、鄙视或愤怒 ھىم

表示责骂 ھۇ

表示惊讶(女性用语) ۋىيەي

① ھەي! بىردەم توختاپ تۇرۇڭلار. 喂,你们等一会。

② ۋايجان، قورسىقىم بەك ئاغرىپ كەتتى.

哎哟,我的肚子好疼啊!

③ ئاپلا، ۋاقىت توشۇپ قاپتۇ، مەن كېتەي.

哎呀,时间到了,我该走了。

④ پاھ، بۇ كىنو نېمىدېگەن ياخشى.

嘿,这电影多么好啊。

⑤ ھە، چۈشەندىم. 嗯! 我懂了。

⑥ ھە، مەن بىلىمەن. 是,我知道。

⑦ ھىم، ئۇنىڭ گېپىگىمۇ ئىشىنەمدىغان!

哼,你信他的!

⑧ ھىم، سەن مېنى ئالدىيالامسەن تېخى!

你还能骗得了我!

⑨ ۋىيەي، يامغۇر يېغىپ كەتتى. 哎呀,下雨了。

⑩ ھوي كالۋا، شۇنىمۇ بىلمەمسەن؟

喂,笨蛋,你连这也不知道?

⑪ ۋاي ـ ۋۇي، نېمىدېگەن كۆپ ئادەم بۇ!

啊,这么多的人呀!

二、附加成分　　ـ كىن / ـ گىن / ـ قىن / ـ غىن

这种附加成分结合在动词后构成祈使式的另一种形式，但它只用于第二人称单数普称。如:

① سائەت ئون بولدى، ئۇخلىغىن بالام.

十点了,睡吧,孩子。

② بىزگە يەنە بىر ھېكايە ئېيتىپ بەرگىن.

你再给我们讲一个故事吧。

③ بۇ ئىشنى ئۇنتۇپ قالمىغىن.　这件事你别忘了。

④ سەن سافادا ياتقىن، مەن كارىۋاتتا ياتاي.

你睡在沙发上,我睡在床上。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

كۆزۈمدىن يوقال	نەرسە يوقالماق
سوئالغا جاۋاب بەرمەك	گېپىگە جاۋاب بەرمەك
دەرسكە دىققەت قىلماق	دىققەت قىلىپ ئاڭلىماق
گەپ ـ سۆزگە دىققەت قىلىش كېرەك	ئىشنى ئەسكەرتىپ قويماق
ۋاقىتنى ئەسكەرتىپ قويماق	مەرتلىكىگە قايىل بولماق
سۆزىگە قايىل بولماق	قەھرىمانلىقىغا قايىل بولماق
ساقاللىق ئادەم	ئۇزۇن ساقال
ساقالدىكى ئاشقا قورساق تويمايدۇ	ساقال قويماق
پۇل ئەۋەتمەك	خالتا ئەۋەتمەك
تېلېگراما ئەۋەتمەك	ئادەم ئەۋەتمەك
ئىدىيىۋى تونۇش	كونا تونۇش

تونۇش ئادەم	تونۇش ئاۋاز

www.uyghurkitap.com

3. 把下列两组词搭配成词组。

يېزا	يۇيۇنماق
تونۇش	يازماق
دىققەت قىلماق	قاش
ھېكايە	چۈشمەك
ھەر كۈنى	ئىزدىمەك
ئۇششاق	تارتماق
كۆڭۈل قويماق	تەۋرەتمەك
دەرھال	ئوغۇل
دەريا	ئولتۇرماق
قاتتىق	يوقالماق
ئۇستەل	جاۋاب بەرمەك
قەلەم	بالا
سۈرەت	سۆزلىمەك
بوشاڭ	نان
بىر	سۆز
دەرسخانا	مەشق

4. 选用以下词填空。

(غۇ، خېلى، تېخى، ھەتتا، شۇنداق، دە)

① سېنىڭ ____ ئۆگىنىشىڭ ياخشى.

② بىز بۇ ئىشنى ____ قىلالايلى.

③ ئىككىمىز كۆرۈشمىگىلى ____ كۈنلەر بوپتۇ.

④ ئۇ ئورنىدىن تۇردى ____ ھېچكىمگە گەپ قىلماستىن چىقىپ كەتتى.

⑤ مېنىڭ يېشىم ____ كىچىك.

⑥ مەن ئۇنىڭغا كۆپ تەربىيە بەردىم ____ ئۇرۇپمۇ باقتىم.

⑦ ئوغلۇم بېيجىڭغا كەتكىلى ____ بىر ئاي بولدى. ئەمما

بەك سىخىنىدىم.

⑧ ____ قىلىپ، نەچچە ئايمۇ ئۆتۈپ كەتتى.

⑨ ئۇ مېنى ئۇنتۇپ كەتتى ____ ئاتا ـ ئانىسىنىمۇ ئۇنتۇپ كەتكىلى تاس قالدى.

⑩ ئوقۇش قوراللىرىمىنىڭ بارلىقى ____ بار، بىراق تولۇق ئەمەس.

5. 完成下列句子。

① مۇئەللىم نېمە سورىسا ......

② بىز كېتىمىز دېگەن بىلەن ......

③ باشقا سۆزۈمغۇ يوق، شۇنداقتىمۇ ......

④ .... بىراق ۋاقتىدا كەلمىدى.

⑤ .... ئەمما قايتىشتا پىيادە ماڭىمىز.

⑥ سەن قاراپ تۇرغىن ....

⑦ بۇ كىيىمنىڭ باھاسى .... سۈپىتى ....

⑧ ئەمدى تۇرلۇك ماللار ماگىزىنىغا ....

⑨ بىز سىلەرنى ئالاھىدە كۈتۈۋالىمىز ....

⑩ ئۇلارنىڭ ئۆيىغۇ ئانچە يىراق ئەمەس ......

⑪ شەھەرلەر بىلەن يېزىلارنىڭ ....

⑫ ئاڭلىشىمچە، قازاق مىللىتى ئات مىنىشكە ...:

6. 用下列词各造两个句子。

يوقال ـ، يېقىملىق، قايت ـ، تەكلىپ بەر ـ، ھېلىقى.

7. 模仿重点句子进行造句练习。

8. 翻译下列幽默。

鸭　子

一位老师对吵闹不休的女学生说："两个女人等于一千只鸭子。"

不久，这个老师的妻子来校，一个女生向老师报告："老师，外面有五百只鸭子找您。

www.uyghurkitap.com

找 宾 语

"我吃了三斤桃子。"老师在黑板上写完这句话转身就问"笑星，找找看，这句话的宾语在哪里？"

"啊……很可能在肚子里。"笑星摸着肚子答道。

9. 背会课文，并讲两三个幽默。

10. 句型练习。

1.
① ئۇيغۇرچىنىغۇ بىلمەن، قازاقچىنىمۇ ئازراق بىلمەن.
② ئۇغۇ شۇنداق، بىراق ئادىتىمىز بويىچە بىر ئائىلە كىشىلىرى چاغاندا بىر يەرگە جەم بولىمىز.
③ ماڭغۇ مەيلى، بىراق ئۇنىڭغا چوقۇم ياردەم قىلىش كېرەك.
④ تاماق يېيىشنىغۇ يېدىم، ئەمما قورسىقىم تويمىدى.

2.
① سائەت ئىككىگىچە كەلمىسەڭ، بىز كېتىۋېرىمىز.
② مۇئەللىم كەلگۈچە بىز كىتاب ئوقۇپ تۇرايلى.
③ سەن بارغۇچە، ئۇ قايتىپ كېلىشى مۇمكىن.
④ تاماق پىشقۇچە قورساق ئېچىپ كېتىدۇ.

3.
① مەن كەلگۈچە، سەن ئۇخلاپ تۇرغىن.
② سەن بىرئاز دەم ئېلىۋالغىن.
③ بۇ كىتابنى چوقۇم ئوقۇغىن.
④ بۇ رەسىمنى كۆرگىن.
⑤ سەن ئۆيگە ۋاقتىدا كەتكىن.

قىرىق تۆتىنچى دەرس

«ئېلىپ» نى ئوقۇپ، «بە» نى ئوقۇماپتۇ. 只学了“要”字，却没学“给”字。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① كىمنىڭ توغرا، كىمنىڭ خاتا ئىكەنلىكىگە كۆپچىلىك باھا بەرسۇن.

② بىز ئادەتتە خەت يازساق ياكى گەپ قىلساق، ئەنە شۇ ئاتمىش مىڭ سۆزنىڭ ئىچىدىن تاللاپ ئىشلىتىمىز.

③ ئەگەر سىز باشلىق بولۇپ قالسىڭىز قول ئاستىڭىزدىكىلەرنى بىزار قىلىۋېتىسىز.

④ ياق دېيىشنىڭ ئالدىراقسانلىقتىن، خاتالىشىپ قېلىشتىن ساقلىنىشتا چوڭ ئەھمىيىتى بار.

تېكىست

«ماقۇل» بىلەن «ياق» نىڭ مۇنازىرىسى

ئا: سىزنىڭ گېپىڭىز خاتا، مېنىڭ توغرا.

ئە: سىزنىڭ خاتا. مېنىڭ توغرا.

uyghurkitap.com

ئا: مېنىڭ توغرا، سىزنىڭ خاتا.

ئە: ئىككىمىز تالاشماي، ئاۋۋال ئۆز پىكرىمىزنى كۆپچىلىككە ئېيتايلى. كىمنىڭ توغرا، كىمنىڭ خاتا ئىكەنلىكىگە كۆپچىلىك باھا بەرسۇن.

ئا: ماقۇل، ئاۋۋال سىز سۆزلەڭ.

ئە: ياق، سىز مەندىن بىر ياش چوڭ. سىز ئاۋۋال سۆزلەڭ.

ئا: ماقۇل، مەن گېپىمنى باشلاي. بىزنىڭ ئۇيغۇر تىلى لۇغىتىمىزدە ئاتمىش مىڭغا يېقىن سۆز بار.

ئە: ئاتمىش مىڭ؟

ئا: شۇنداق، بىز ئادەتتە خەت يازساق ياكى گەپ قىلساق ئەنە شۇ ئاتمىش مىڭ سۆزنىڭ ئىچىدىن تاللاپ ئىشلىتىمىز. بۇ ئاتمىش مىڭ سۆزنىڭ ئىچىدە يېزىلىشى ھەممىدىن چىرايلىق، ئوقۇشقا ھەممىدىن قولايلىق، ئاڭلاشقا ھەممىدىن يېقىملىق، ھەممە كىشىگە پايدىلىق بىر سۆز بار.

ئە: ئۇ قايسى سۆز؟

ئا: ما . . . قۇ . . . ل دېگەن سۆز.

ئە: سىزچە ئۇنىڭدىن ياخشى سۆز يوقكەن ـ دە؟

ئا: ئەلۋەتتە يوق. باشلىق بىلەن پۇقرا، ئەر بىلەن ئايال، كېسەل بىلەن دوختۇر، ساتقۇچى بىلەن خېرىدار، شوپۇر بىلەن يولۇچى، ئىشقىلىپ ھەممە ئادەم باشقىلارنىڭ ماقۇل دېيىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ.

ئە: ماڭىمۇ ماقۇل، ئۇنىڭغىمۇ ماقۇل، ھازىرمۇ ماقۇل، كەچتىمۇ ماقۇل، ئەتىمۇ ماقۇل، توغرىغىمۇ ماقۇل، خاتاغىمۇ ماقۇل. ماقۇل، ماقۇل، سىز ھەرقانداق ئەھۋالدا ياق دېمەمسىز؟

ئا: دېمەيمەن.

ئە: ياق دەپ قويسىڭىزچۇ؟

ئا: ئىشەنمىسىڭىز سىناپ بېقىڭ.

ئە: ئەگەر ياق دەپ قويسىڭىز ئەللىك يۈەن جەرىمانە تۆلەيسىز جۇمۇ؟
ئا: چاتاق يوق.
ئە: ياق دېگەن سۆزنى زادى دېمەمسىز؟
ئا: ياق.
ئە: قېنى، ئەللىك يۈەن تاپشۇرۇڭ.
ئا: ماقۇل، ماقۇل، مائاشىمنى ئېلىپلا سىزگە ئەللىك يۈەن بېرىۋېتىمەن.
ئە: بىر گەپنى دېمەيتىمەن.
ئا: نېمە گەپ ئۇ؟
ئە: چوڭ قىزىڭىزنى دوختۇرخانىغا يۆتكەپتۇ.
ئا: خىزمىتىنىما؟
ئە: ياقەي، موتسىكلىت سوقۇۋېتىپتىكەن، داۋالاشقا . . .
ئا: راستما؟ ئەھۋال ئېغىرمۇ ـ قانداق؟
ئە: (جاۋاب بەرمەيدۇ)
ئا: گەپ قىلسىڭىزچۇ! قىزىمنىڭ ئەھۋالى خەتەرلىكمۇ؟
ئە: ياق، ياق، ياق، ئۇنداق ئىش يۈز بەرمىدى.
ئا: خۇداغا شۈكرى. تاس قالدىڭىز جېنىمنى ئالغىلى.
ئە: ياق دېگەن سۆز هازىر سىزگە يېقىملىق ئاڭلانغاندۇ؟
ئا: يېقىملىق ئاڭلاندى.
ئە: شۇڭا مەن هەرقانداق گەپكە ياق دەپلا جاۋاب بېرىمەن.
ئا: ماڭىمۇ ياق، ساڭىمۇ ياق، بالىسىغىمۇ ياق، خوتۇنىغىمۇ ياق، ياخشىغىمۇ ياق، يامانغىمۇ ياق، ئەرزانغىمۇ ياق، قىممەتكىمۇ ياق، خۇدا ساقلىسۇن سىزنىڭ باشلىق بولۇپ قېلىشىڭىزدىن.
ئە: نېمىشقا؟
ئا: ئەگەر سىز باشلىق بولۇپ قالسىڭىز قول ئاستىڭىزدىكىلەرنى بىزار قىلىۋېتىسىز.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئە: ياق دېيىشنىڭ ئالدىراقسانلىقتىن، خاتالىشىپ قېلىشتىن ساقلىنىشتا چوڭ ئەھمىيىتى بار.

ئا: سىز زادى ماقۇل دېمەمسىز؟

ئە: ياق.

ئا: ماقۇل دەپ قويسىڭىزچۇ؟

ئە: قەسەم قىلاي، زادى ماقۇل دېمەيمەن.

ئا: مەن سىزنى ماقۇل دېگۈزەيمۇ؟

ئە: ما . . . .

ئا: ئاغىنە، سىز باشلىق بولامسىز؟

ئە: باشلىق بولۇش ناھايىتى ياخشى ئىش.

ئا: ئاغىنە، سىزنى باشلىق بولامسىز، دەپ سوراۋاتىمەن.

ئە: ماقۇل، ماقۇل، ما. . .

سۆزلۈك

ياقەي	(ئىم)	不
يولۇچى	(ئى)	旅客
يۆتكە-	(نېمىنى)	移动,调动;迁移,搬
يۈز بەر-	(نېمە)	发生
يېقىملىق	(س)	讨人喜欢的;亲切的
موتسىكلىت	(ئى)	摩托车
كۆپچىلىك	(ئى)	大家
كېسەل	(ئى)	病,疾病
داۋالا-	(نېمىنى)	治疗
خاتالاش-	(كىم)	犯错误;做错
خۇدا ساقلا-	(كىمنى، نېمىنى)	真主保佑,胡大保佑
خۇداغا شۈكرى	(س ب)	谢谢胡大;谢天谢地
خېرىدار	(ئى)	顾客,买主,顾主

卖者	(ئى)	ساتقۇچى
打;撞,碰	(كىمنى، نېمىنى)	سوق-
试一试	(نېمىنى، كىمنى)	سىناپ باق-
发誓	(كىم، نېمىگە)	قەسەم قىل-
手下的人	(س ب)	قول ئاستىدىكىلەر
方便的,便利的	(س)	قولايلىق
朋友	(ئى)	ئاغىنە
急躁情绪	(ئى)	ئالدىراقسانلىق
当然	(ر)	ئەلۋەتتە
首长,头领,长官	(ئى)	باشلىق
当官	(كىم، نەگە)	باشلىق بول-
给于评价	(نېمىگە، كىمگە)	باھا بەر-
使厌烦,使厌恶	(كىمنى)	بىزار قىل-
老百姓	(ئى)	پۇقرا
交	(نېمىنى)	تاپشۇر-
差一点	(نېمە بولغىلى)	تاس قال-
付,支付;偿还,赔偿	(نېمىنى)	تۆلە-
罚款	(ئى)	جەرىمانە
要命	(نېمىنىڭ، كىمنىڭ)	جېنىنى ئال-
没关系,没问题	(س ب)	چاتاق يوق
希望	(نېمىنى)	ئارزۇ قىل-
辩论	(ئى)	مۇنازىرە

〔词语用法说明〕

语气词 جۇمۇ

用在祈使句或陈述句句末,表示强调,引起对方的注意或提醒对方。如:

① سىز بالدۇرراق قايتىپ كېلىڭ جۇمۇ.

你早点回来啊！

② ئۇلار ماڭا قارىماي مېڭىۋەرسۇن جۇمۇ.

他们先走，不用等我。

③ بۇ ئىشنى باشقىلار بىلىپ قالمىسۇن جۇمۇ.

这事可不要让别人知道啊。

④ ئۇ ناھايىتى ياخشى ئادەم جۇمۇ. 他是个很好的人。

⑤ مېھمانلار بۈگۈن كېلىدۇ جۇمۇ. 客人今天要来呢。

⑥ مەن سىزگە بەك ئامراق جۇمۇ، گۈلپەرى.

我非常喜欢你，古丽拜热

〔语法要点〕

一、概数词 مۆلچەر سان

表示对数目大致估计的数词叫概数词。

概数词由以下几种方法构成：

1. 在基数词词干后结合附加成分 -چە 。如：

约千个 مىڭچە ， 约五个 بەشچە

2. 在基数词后先附加 -لار // -لەر ，然后再附加时位格附加成分。如：

五点钟左右	سائەت بەشلەردە
五十岁左右	يېشى ئەللىكلەردە

附加成分 -لار // -لەر 之后附加-چە-也可以表示对数目的大致估计。如：

一千来个人	مىڭلارچە ئادەم
大约一百来头牛	يۈزلەرچە كالا

3. 在基数词后附加 -دەك/-تەك 。如：

近三十名学生	ئوتتۇزدەك ئوقۇغۇچى
近五十个客人	ئەللىكتەك مېھمان
近四千匹马	تۆت مىڭدەك ئات

4. 在基数词后附加 -لىغان / -لىگەن 。如：

成千人　　مىڭلىغان ئادەم

上百万工人　　مىليونلىغان ئىشچى

5.基数词同 قانچە، نەچچە، ئارتۇق، يېقىن 等词组合,也可以表示概数意义。如:

近千人　　مىڭغا يېقىن ئادەم

二十多篇文章　　يىگىرمە نەچچە ماقالە

二、否定代词　　بولۇشسىز ئالماشلار

只能用在否定句子里,对事物、特征、数量的存在表示否定的词叫否定代词。维吾尔语中的否定代词由 ھېچ(任何、决不、毫无、绝对不)和部分疑问代词以及个别名词或数词构成。如:

无论什么	ھېچنېمە	无论谁	ھېچكىم
任何地方	ھېچقەيەر	无论什么样的	ھېچقانداق
任何一个	ھېچبىر	任何东西	ھېچ نەرسە

在有否定代词的句子中,句子的谓语也一定是否定形式。如:

今天谁也不会来。　① بۈگۈن ھېچكىم كەلمەيدۇ.

他什么也没有说。　② ئۇ ھېچنېمە دېمىدى.

这个地方什么东西也没有。　③ بۇ يەردە ھېچ نەرسە يوق.

三、向格附加成分 ـغا/ـقا/ـگە/ـكە 的用法

1.表示行为的趋向。例如:

我弟弟去北京了。　① ئىنىم بېيجىڭغا باردى.

学生们在操场集合了。　② ئوقۇغۇچىلار مەيدانغا توپلاندى.

2.附加在名词或代词之后,表示行为动作针对的对象。例如:

我们相信群众。　① بىز ئاممىغا ئىشىنىمىز.

他对音乐很感兴趣。　② ئۇ مۇزىكىغا بەك قىزىقىدۇ.

我们不需要帮助。　③ بىزگە ياردەم كېرەك ئەمەس.

① بۇ زالغا ئىككى مىڭ ئادەم سىغىدۇ.

这个礼堂能容纳两千人。

3.附加在时间名词后,表示动作进行的时间。例如:

① ئەتىلىككە سىلەرنىڭ ئۆيگە بارىمەن.

我明天到你们家去。

② ئۇلار ئۆگۈنلۈككە يولغا چىقماقچى.

他们打算后天上路。

4. 附加在带第三人称的 يىلى، ئاي، كۈن، ھەپتە، سائەت 的名词后，表示“每一个”的意思。例如：

① مەن يىلىغا بىر قېتىم يۇرتۇمغا بارىمەن.

我每年去一趟老家。

② بىز ھەپتىسىگە 24 سائەت دەرس ئوقۇيمىز.

我们每周上24节课。

③ بۇ ماشىنا سائىتىگە 80 كىلومېتىر يول يۈرىدۇ.

这辆车每小时行驶八十公里。

④ بۇ دورىنى كۈنىگە ئۈچ ۋاق ئىچىۋاتىمەن.

这个药我每天吃三次。

5. 附加在动名词或名词后，句末常与 « كەت, بار, كەل » 等动词结合，表示行为动作的目的。例如：

① ئوقۇغۇچىلار دەرسكە ماڭدى (دەرس ئوقۇشقا).

学生们上课去了。

② بىر قىسىم ياش ئوقۇتقۇچىلار چەت ئەلگە ئوقۇشقا كەتتى.

一部分青年教师到国外学习去了。

③ ئۇ سۇغا كەتتى، ھازىر كېلىدۇ.

他打水去了，一会儿就来。

④ مەن بۇ يىل تۇغقان يوقلاشقا ئاقسۇغا بارىمەن.

今年我去阿克苏探亲。

6. 附加在带人称的动名词后，表示两个施动者的动作相继发生。例如：

① ئۆيگە كىرىشىمگە، چىراغ ئۆچۈپ قالدى.

我一进门灯就熄了。

② ئاپتوبۇستىن چۈشۈشۈمگە، ئۇلار كەلدى.

我刚下车，他们就来了。

7. 附加在名物化的形动词后，表示动作进行的原因。例如：

① مەن ئۈرۈمچىگە كەلگىنىمگە پۇشايمان قىلمايمەن.

我不后悔来乌鲁木齐。

② ئۇنىڭ ۋاقتىدا كەلمىگىنىگە ئاچچىقىم كېلىۋاتىدۇ.

他没按时来使我很生气。

8. 结合在名物化的形动词后，与表示时间的词语连用，表示行为动作延续的时间。例如：

① ئۇنىڭ كەتكىنىگە يېرىم سائەت بولدى.

他走了半小时了。

② مېنىڭ ئەسكەر بولغىنىمغا ئۈچ يىل بولدى.

我当兵 3 年了。

9. 附加在 «ھەپتە, كۈن, ئاي, يىل» 等时间名词后，表示某一个限定的时间。例如：

① بۈگۈن 3 - ئايغا 20 بولدى.　今天是三月二十日

② مەن بەش كۈنگە قالماي قايتىپ كېلىمەن.

我不到 5 天就回来。

③ ئۆيدە يەنە ئىككى يىلغا يەتكۈدەك ئاشلىقىمىز بار.

家里还有够吃两年的粮食。

10. 附加在动名词后，句末常与 « بول- » 助动词连用，表示对行为动作能否进行的可能性。例如：

① بۇ سۇنى ئىچىشكە بولمايدۇ.

这水不能喝。

② ئۇنىڭ گېپىگە ئىشىنىشكە بولمايدۇ.

不能相信他的话。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

كېسەل يوقلىماق　　ئېغىر كېسەل

قولايلىق شارائىت　　ئىشقا قولايلىق
ئېلىپ يۈرۈشكە قولايلىق　　ئىشلىتىشكە قولايلىق
قەرز تۆلىمەك　　نەق پۇل تۆلىمەك
زىياننى تۆلىمەك　　ۋاقتىدا تۆلەپ بەرمەك
جەرىمانە تۆلىمەك　　تالىشىپ ئىشلىمەك
ئىتلار تالاشماق　　ئەرزىمەس ئىشلار ئۈچۈن تالاشماق
كېچىكىپ قالغىلى تاس قالماق　　يىغلاشقا تاس قالماق
ئادەمنى بىزار قىلماق　　ھەممىنى ئۆزىدىن بىزار قىلماق
يېقىملىق ئاۋاز　　يېقىملىق ئاڭلانماق
يېقىملىق ناخشا　　يېقىملىق بالا

3. 把下列两组词搭配成词组。

ئورۇن　　قولايلىق
ۋەقە　　باشلىق
كۆپچىلىك　　ئىشەنمەك
يېقىملىق　　بىزار قىلماق
خىزمەت　　تونۇش
دوست　　يۆتكىمەك
مال　　ئىشلەتمەك
ئىدارە　　مۇزىكا
ئاغىنە　　خىزمەت
كىشى　　يۈز بەرمەك
خاتالىق　　شۇنداق
سىناپ باقماق　　ئىش
خەتەرلىك　　ئالدىدا
داۋالاش　　تۇتماق
ئەلۋەتتە　　باھا بەرمەك

4. 选用以下词填空。

(جۇمۇ، قېنى، كىن، تېخىمۇ، ئىكەن، ئىبارەت)

① بۈگۈن چۈشتىن كېيىن چوقۇم بار ______ .
② ئۇ قاچان كېلىدۇ ______ ؟
③ بۇ خەۋەرنى باشقىلار ئاڭلاپ قالمىسۇن ______ .
④ ئۇنىڭ بۇنداق دېيىشى پەقەت بىزنى قايىل قىلىشتىن ______ .
⑤ قولىڭىزدىكى كىتاب ئەمەتنىڭمۇ ______ .
⑥ ______ مېھمانلار، يۇقىرى چىقىڭلار.
⑦ ھازىر ئۇ ______ چىرايلىق بولۇپ كېتىپتۇ.
⑧ ساڭا بەرگەن پۇللىرىم ______ .
⑨ مەن ئىشچى بولسام ئاپام قوشۇلامدۇ ______ .
⑩ بىز ئۇنىڭ گېپىدىن ئۇنى قەشقەرلىكمۇ ______ دەپ قاپتىمىز.

5. 完成下列句子。

① بۈگۈنكى سىنىپ يىغىنىغا ....
② بۇ نەرسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ....
③ ئۇلار مېنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىمنى ......
④ ئۇيغۇرلارنىڭ ئاساسلىق ھېيت - بايراملىرى ....
⑤ ئۈرۈمچى رايونىدا دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، ئورمانچىلىق قاتارلىق ....
⑥ تېخىمۇ زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ....
⑦ سىلەر بۇ يەرگە بىرىنچى قېتىم ....
⑧ ئۇنىڭ چىرايى دادىسىنىڭ چىرايىغا ....
⑨ مۇئەللىمنىڭ ئېيتىشىچە بۇ دەرس كېلەر يىلى 6 - ئايدا ......

6. 用以下词各造两个句子。

خاتالاشـ، يۆتكەـ، قولايلىق، جەرىمانە، تۆلەـ

7. 按重点句子进行造句练习。

8. 把下列句子译成维文。

①今天我们从街上什么也没有卖上。

②参加会议的人大约有一千来个。

③你知道他是谁家的孩子吗？

④如果你见到他，什么也不要对他说。

⑤我都不知道对他说“行”还是“不行”。

⑥谁都不相信我的话。

⑦去看往他的人有二十多个。

⑧晚上谁都不想去教室。

⑨我们每一个人都应当遵守学校的各项制度。

⑩抓政治思想工作，应包括抓学生的思想工作。

9. 句型练习。

1.

① بۇ سىزنىڭ ئۆيىڭىزمۇ ياكى باشقىلارنىڭ ئۆيىمۇ؟

② مەن ئۇنىڭغا خەت يازايمۇ ياكى تېلېفون بېرەيمۇ؟

③ مەن باراي ياكى بارماي، ئىشقىلىپ سەن چوقۇم بار.

2.

① ئۇ مېنى كۆرۈپلا يىغلاپ كەتتى.

② ئۇ ئىشىكنى ئېچىپلا تېزدىن چىقىپ كەتتى.

③ ئۇ يېتىپلا ئۇخلاپ كەتتى.

④ ئۇ كېلىپلا ئۆيىگە خەت يازدى.

3.

① ئۇ بارسا، مەن بارمايمەن.

② مەن ئۆي سۈپۈرسەم، ئۇ كىر يۇيىدۇ.

③ ئۇ خۇش بولسا، ھەممىمىز خۇش بولىمىز.

④ ئۇ كەلسە، مەنمۇ كېلىمەن.

قىرىق بەشىنچى دەرس

يىراقتىكى تۇغقاندىن، يېقىندىكى قوشنا ياخشى.
远亲不如近邻好。

重点句子　　　　　　　　نۇقتىلىق جۈملىلەر

① تېلېگراممىا قەغىزىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن يانچۇقلىرىمنى ئاختۇرۇپ قەلىمىمنى تاپالمىدىم.

② بىرەر تونۇشۇم چىقىپ قالارمىكىــــــن دەپ ئەتراپقا قارىدىم.

③ خەتلىرىم ئىلگىرىكىگە قارىغاندا چىرايلىق ھەم رەتلىك چىقتى.

④ ئىشىم پۈتكەندىن كېيىن قەلەمنى ئىگىسىگە سۇنغاچ «رەھمەت» دېدىم.

⑤ بەش موچەن ئالسىغۇ كېرەك يوق، لېكىن نېمىشقا ئۇنىڭغا رەھمەتنىڭ كېرىكى يوق بولۇپ قالدىكىنە.

تېكىست

رەھمەت ۋە بەش مو

تېلېگراممىا قەغىزىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن يانچۇقلىرىمنىــــى

ئاختۇرۇپ قەلـىمىمنى تاپالمىدىم، بىرەر تونۇشۇم چىقىپ قالارمىكىن دەپ ئەتراپقا قارىدىم. ھەممىسى مەن بۈگۈن تۈنجى كۆرۈۋاتقان چىرايلار، قايسىسىدىن قەلەم سوراي؟ سورىسام بەرمەي قالسىچۇ؟ ھەي، مىنىڭ مۇشۇ تارتىنچاقلىقىم. . .

كۆزۈم ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان، پاكىز كىيىنگەن ئوتتۇرا ياشلىق بىر كىشىگە چۈشتى. دەل شۇ چاغدا ئۇمۇ ماڭا قاراپ مۇلايىم كۈلۈمسىرەپ قويدى. قەلبىمدە پەيدا بولغان بىر خىل يېقىنچىلىق تۇيغۇسى بىلەن ئۇ كىشىنىڭ يېنىغا باردىم.

— ئاكا، قەلـىمىڭىزنى. . . .

ئۇ كىشى ماڭا قاراپ قويۇپ، قەلىمىنى قولۇمغا تۇتقۇزدى. بىر خىل يېنىك كەيپىيات ئىچىدە تېلېگراممىا قەغىزىنى تولدۇردۇم. خەتلىرىم ئىلگىرىكىگە قارىغاندا چىرايلىق ھەم رەتلىك چىقتى. ئىشىم پۈتكەندىن كېيىن قەلەمنى ئىگىسىگە سۇنغاچ قەلبىمنىڭ ئەڭ چوڭقۇر، ئەڭ سەمىمىي يېرىدىن چىقىرىپ «رەھمەت» دېدىم. ئويلىمىغان يەردىن ھېلىقى كىشى چىرايىنىمۇ ئۆزگەرتمەستىن پەرۋاسىز قىياپەتتە:

— ماڭا رەھمەتنىڭ كېرىكى يوق، بەش موچەن بەرسىڭىز كۇپايە، — دېدى.

تېنىم قانداقتۇر بىر سوغۇق نەرسىگە تېگىپ كەتكەندەك جۇغۇلداپ كەتتى. ئەسلى پۇل تېپىش ياخشى ئىش. بەش مو قانچىلىك پۇل ئىدى. بەش موچەن ئالسىغۇ كېرەك يوق، لېكىن نېمىشقا ئۇنىڭغا رەھمەتنىڭ كېرىكى بولماي قالدىكىنە. يا بۇ كەملەردە «رەھمەت» نىڭ بەش موچەنچىلىك قىممىتى قالمىدىمىكىن؟

پوچتىخانىدىن كۆڭلۈم تولىمۇ غەش يېنىپ چىقتىم. قۇلىقىم تۈۋىدە «ماڭا رەھمەتنىڭ كېرىكى يوق، بەش موچەن بەرسىڭىز كۇپايە» دېگەن ئاۋاز تەكرارلىناتتى.

سۆھبەت

ئا: لى خۇڭ، ماڭا خەت كەپتىمۇ؟

ئە: ساڭا بىر پارچە تېلېگرامما كەپتۇ.
ئا: نەدىن كەپتۇ؟
ئە: ئۈيۈڭدىن كەپتۇ.
ئا: ماخۇي، سەن پوچتىخانىغا بارامسەن؟
ئە: بارىمەن، ئۈيگە تېلېگرامما سېلىۋېتەي، سەنچۇ؟
ئا: مەن ئۈيگە تېلېفون بەرگىلى بارىمەن.

× × ×

ئا: يولداش، ماڭا تېلېگرامما قەغىزىدىن بىرنى بەرسىڭىز.
ئە: مانا ئېلىڭ، بەش پۇڭ بېرىڭ.
ئا: تېلېگرامما قاچان تېگىدۇ؟
ئە: ئەته چۈشتىن بۇرۇن.
ئا: قانچە پۇل تاپشۇرىمەن؟
ئە: ئىككى يېرىم كوي.
ئا: لى خۇڭ، سەن سۆزلىشىپ بولدۇڭمۇ؟
ئە: ياق، تېخى.
ئا: ۋەي، يېزا ئىگىلىك بانكىسىمۇ؟
ئە: ھەئە، كىمنى ئىزدەيسىز؟
ئا: لى خۇڭنى. خاپا بولماي چاقىرىپ قويسىڭىز.
ئە: توختاپ تۇرۇڭ ـ ھە، مەن قاراپ باقاي....
ئە: لى خۇڭ بىر ياققا كېتىپ قاپتۇ.
ئا: لى خۇڭ كەلگەندە دەپ قويسىڭىز، ئۇ كېلىپلا ماڭا بىر تېلېفون بەرسۇن.
ئە: تېلېفون نومۇرىڭىز قانچە؟ ئۆزىڭىز كىم بولىسىز؟
ئا: مەن پاتىگۇل بولىمەن، تېلېفون نومۇرۇم 2862753.
ئە: بولىدۇ. لى خۇڭ كەلسىلا دەپ قويىمەن.
ئا: رەھمەت سىزگە، ئۇنتۇپ قالماڭ..

www.uyghurkitap.com

سۆزلۈك

ئىگە	(ئى)	主人；具有；主语
مۇلايىم	(س)	和蔼的，和气的
كۆڭلى غەش بولـ	(كىمنىڭ)	心情沉闷，心绪不佳
كۈلۈمسىرە	(كىمگە)	微笑
كېرەك يوق	(س ب)	没关系
كېرىكى يوق	(س ب)	没用
كىيـ	(نېمىنى)	穿
لازىمى يوق	(س ب)	没用，不需要，没必要
كۇپايە	(ر)	够，足够
سەممىي	(س)	诚恳的
ئەتراپ	(ئى)	周围
بەش موچەن	(س ب)	五毛钱
پەرۋاسىز	(س)	满不在乎的，疏忽大意，漠不关心
پەيدا بولـ	(نېمە)	产生，出现，发生
پۇل تاپـ	(س ب)	挣钱
تارتىنچاقلىق	(ئى)	拘束，拘谨；客气，难为情
تولدۇرـ	(نېمىنى)	填写；弥补，补充
تۇيغۇ	(ئى)	感觉
تېگىپ كەتـ	(نېمىگە)	碰上，接触，触及
تېلېگرامما	(ئى)	电报
جۇغۇلداـ	(نېمە)	发抖
ئاختۇرـ	(نېمىنى، نەنى)	搜查，翻

〔词语用法说明〕

语气词 چۇ

1. 代替前句中充当谓语的词，表示疑问。如：

我们明天走,你呢？ ① بىز ئەتە ماڭىمىز، سىزچۇ؟

② ھەممەيلەنگە بېلەت بەردىڭ، ماڭىچۇ؟

别人你都给票了,我呢？

③ ئەتە كېلىڭ، ئەتە سۆزلىشەيلى.

你明天来,我们明天再谈。

如果我明天来不了呢？ ④ ئەتە كېلەلمىسەمچۇ؟

2. 依附在由祈使式构成的谓语后,表示请求、肯求等色彩。如：

我跟你一块去吧。 ① مەن سىز بىلەن بىللە باراي‌چۇ!

② خاپا بولماي، گۈلپەرىنى چاقىرىپ قويۇڭچۇ.

麻烦你把古丽拜热叫一下。

我们跳舞去吧。 ③ تانسا ئوينىغىلى بارايلىچۇ.

他也一块儿去吧。 ④ ئۇمۇ بارسۇنچۇ.

〔**语法要点**〕

一、-غاچ 副动词(兼代副动词)

-غاچ 副动词是在动词词干上附加附加成分 -غاچ//-قاچ// -كەچ//-گەچ 构成。如：

ماڭ + غاچ = ماڭغاچ، دە + گەچ = دېگەچ

پاراڭلاش + قاچ = پاراڭلاشقاچ، ئىچ + كەچ = ئىچكەچ

غاچ-副动词表示进行主要动作的同时兼代进行的动作。在句中作状语。如：

① بازارغا بارساڭ، بىر بولاق چاي ئالغاچ كەل.

你上街(顺便)带一包茶叶来。

② مەن تۈنۈگۈن شەھەرگە كىرگەن، جاڭ مۇئەللىمنى يوقلىغاچ كەلدىم.

我昨天进城,顺便去拜访了张老师。

③ ئۇلار چاي ئىچكەچ، مەسىلىنى مۇزاكىرە قىلدى.

他们一边喝茶,一边研究问题。

غاچ 副动词与 -تۇر 连用可以表示“暂时”的意思。如：

① سىلەر ئىشلىگەچ تۇرۇڭلار، مەن ھېلىلا قايتىپ كېلىمەن.

你们先干着，我去就来。

② سىلەر پاراڭلاشقاچ تۇرۇڭلار، مەن ئالىمنى چاقىرىپ كېلەي.

你们先谈着，我把阿里木叫来。

二、时位格附加成分 دا//-ـدە//-ـتا//-ـتە 的用法

1. 附加在表示时间、方位、处所或地点的名词，表示动作发生的时间、处所或地点。例如：

① ئەخمەت سىنىپتا دەرس تەكرارلاۋاتىدۇ.

艾合买提在教室复习功课。

我们 5 点钟看电影。 ② سائەت بەشتە كىنو كۆرىمىز.

他出生在乌鲁木齐。 ③ ئۇ ئۈرۈمچىدە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن.

2. 附加在 « ھەپتە ، كۈن, ئاي, يىل » 等表示时间的名词后，表示“每一个”的意思。例如：

一周有几节课？ ① ھەپتىدە نەچچە سائەت دەرس بار؟

② ئۇ يۇرتىغا يىلدا بىر قېتىم بارىدۇ.

他每年回一趟老家。

3. 表示行为动作实现的工具或方式。例如：

① ئۇ بېيجىڭدىن پويىزدا كېلىپتۇ.

他从北京是坐火车来的。

他用维吾尔语说。 ② ئۇ ئۇيغۇر تىلىدا سۆزلىدى.

他用茶碗吃了饭。 ③ ئۇ تاماقنى پىيالىدە يېدى.

4. 表示构成事物的原材料或组成成分。例如：

① بۇ ساندۇق قارىغاي ياغىچىدا ياسالغان.

这箱子是用松木做的。

② قوي يېغىدا ئەتكەن پولۇ، سۇ يېغىدا ئەتكەن پولۇدىن تەملىك بولىدۇ.

羊油做的抓饭比植物油做的好吃。

uyghurkitap.com

5. 附加在带人称词尾的抽象名词后，表示动作的状态。例如：

① بايىقى گەپلەرنى ئاچچىقىمدا دەپ سالدىم.

刚才那些话都是我的气话。

② ئۇ خۇشاللىقىدا سەكرەپ كەتتى. 他高兴得跳了起来。

6. 表示动作的范围。例如：

① تۇرپان ئۈزۈمىنىڭ پۈتۈن دۇنيادا داڭقى بار.

吐鲁番的葡萄在全世界都很有名。

② ئۆزۈمنىڭ پىكرىمدە تۇرىمەن. 我坚持自己的意见。

③ ئۇ دەرستە ياخشى. 他在学习上很好。

7. 附加在形动词后，表示行为动作发生的时间。例如：

① يول ماڭغاندا ئېھتىيات قىلىڭ. 走路要小心。

② بىز بارغاندا، ئۇلار يوق ئىكەن.

我们去的时候，他们不在。

③ دەرسخانىغا كىرگەندە، ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلماڭلار.

进教室时，不要喧哗。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

ئۆي ئىگىسى	پۇلنىڭ ئىگىسى
كۆڭلەك كىيمەك	شەپكە كىيمەك
پەلەي كىيمەك	تۇيغۇ (سەزگۈ) ئەزالىرى
باشقا تۇيغۇ پەيدا قىلماق	دەرس تەكرارلىماق
سۆزنى تەكرارلىماق	ئۆز پىكرىنى تەكرارلىماق
ئۆينى ئاختۇرماق	لۇغەت ئاختۇرماق
يانچۇق ئاختۇرماق	بوش ئورۇن تولدۇرماق

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

زىياننى تولدۇرماق	يانچۇقنى تولدۇرماق
چېلەككە سۇ تولدۇرماق	ئىشقا پەرۋاسىز قارىماق
پەرۋاسىز ئادەم	پەرۋاسىز ئولتۇرماق
گۇمان پەيدا بولماق	يېڭى ئوي پەيدا بولماق
سەممىي ئادەم	سەممىي دوست

3. 把下列两组词搭配成词组。

مال	ئەھۋال سورىماق
كىيىم	قول ياغلىق
سەممىي	قارىماق
ئەتراپ	ئىگىسى
پىكىر	پۇل تاپماق
كەيپىيات	تارتىنچاق
كىرىكى يوق	كىيمەك
كۈلۈمسىرىمەك	پەيدا بولماق
ھېلىقى	تېگىپ كەتمەك
تەكرارلىماق	قاراڭغۇ
كۆپ	ئادەم
قول	سۆزلىمەك
قىيىنچىلىق	نەرسە
بەك	ئىش
مۇلايىم	ياخشى

4. 选用以下附加成分填空。

(غاچ // گەچ // قاچ // كەچ ، غىلى // قىلى // گىلى // كىلى)

① مەن ئۇنى يوقلا ____ بازاردىن ئازراق نەرسە ئەكىلىمەن.

② مەن بۇ مەكتەپتە ئوقۇ ____ ئىككى يىل بولدى.

③ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تۇرمۇشىنى ئۆگەن ____ تۇراي دەيمەن.

④ سىز كىتابنى سات _____ تۇرۇڭ، مەن هازىرلا كېلىمەن.
⑤ بىز ماڭ _____ پاراڭلىشايلى.
⑥ بۇ ئىشنا ئۇلاردىن رەنجىد _____ بولمايدۇ.
⑦ بىر رەڭلىك تېلېۋىزورنى 2500 يۈەنگە ئال _____ بولىدۇ.
⑧ مەن مەكتەپكە ئۇيغۇرچە ئۆگەن _____ كەلدىم.
⑨ ئۇ ئاغرىپ قال _____ ئۈچ - تۆت كۈن بولدى.
⑩ بىز چاي ئىچ _____ تېلېۋىزور كۆردۇق.

5. 完成下列句子。

① دەرستىن كېيىن پوچتىخانىغا بېرىپ . . . .
② . . . . بۇ پۇل قانچىلىك پۇل ئىدى.
③ قولىقىم تۇۋىدە . . . .
④ كىمنىڭ توغرا، كىمنىڭ خاتا ئىكەنلىكىگە . . . . . .
⑤ تېلېگرامما قەغىزىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن . . . . . .
⑥ مائاشنى ئېلىپلا . . . .
⑦ . . . . هېلىقى كىشى چىرايىنىمۇ ئۆزگەرتمەستىن شۇنداق دېدى.
⑧ مېنىڭ خېتىم بۇرۇنقىغا قارىغاندا . . . . . .
⑨ مەن باشلىق بولۇپ قالسام . . . .
⑩ خاتا سۆزلەپ قېلىشتىن . . . .
⑪ ئۇ ماڭا يېقىنلىق بىلەن . . . .
⑫ . . . . ساڭا ۋاقتىدا جاۋاب خەت يازالمىدىم.
⑬ . . . . سېنىڭ چىرايىڭ ماڭا ناهايىتى تونۇش.
⑭ . . . . مېنى ئويغىتىپ قويۇڭ.

6. 用以下词各造两个句子。

كۆپايە، پەيدا بول-، تولدۇر-، ئاختۇر-، پەرۋاسىز

7. 模仿重点句子进行造句练习。

8. 把下列短文译成维文。

今天下午我和海拉提到邮局发了两封信和一封电报,还寄了一个包裹。我把信投到了外面的信箱里。发电报时,工作人员把一

张电报纸给了我，我写好后交给了他。我们把东西寄完后就回来了。

9. 回答问题。

① سىز تېلېگرامما قەغىزىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن نېمىنى تاپالمىدىڭىز؟ كېيىن كىمدىن سورىدىڭىز؟

② تېلېگرامما قەغىزىنى تولدۇرۇپ بولغاندىن كېيىن نېمە قىلدىڭىز؟

③ قەلەمنىڭ ئىگىسى نېمە دېدى؟

④ سىز قانداق ئويلىدىڭىز؟

10. 句型练习。

1.

① بىز ۋەتەن ئۈچۈن تىرىشىپ ئۆگىنەيلى.

② ئۇ مەن بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن كەپتۇ.

③ ئىنسان ئۈچۈن قىممەتلىك نەرسە — ھايات، ۋاقىت ۋە بىلىم.

④ ئەتىكى يىغىندا مەن ئۈچۈن ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ قويۇڭ.

2.

① مەن ئۇنى ئۆز دادام دەپ تونۇپ كەلدىم.

② بۇ كىتابنى ئوقۇپ بولاي دەپ قالدىم.

③ ھاۋا ئۆزگەردى، يامغۇر ياغاي دەپ قالدى.

④ مەن سىنى دەپ بۇ يەرگە كەلدىم.

3.

① ئۇ ماڭا قارىغاندا تىرىشچان.

② ئۇنىڭ گېپىگە قارىغاندا، مەن خاتا قىلىپتىمەن.

③ بۇ بىناغا قارىغاندا ئۇ بىنا ئېگىز ئىكەن.

④ قەشقەرگە قارىغاندا تۇرپان ئىسسىق.

⑤ ساۋاقداشلارنىڭ تونۇشتۇرۇشىغا قارىغاندا، ئۇ ھەقىقەتەن ياخشى ئوقۇغۇچىكەن.

4. ① ئاكىسىنىڭ ئۆگىنىش قىزغىنلىقى ئۇكىسىنىڭ-
كىدەك ئەمەس.
② ئۇنىڭدەك ئەسكى ئادەمنى كۆرۈپ باقماپتىمەن.
③ ئۇ ئانىسىدەك مۇلايىم ئەمەس.
④ مېنىڭدەك ئادەمنى ھېچيەردىن تاپالمايسەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

قىرىق ئالتىنچى دەرس

قورساق ئاغرىقىڭ بولمىسا، تاۋۇز يېيىشـ تىن قورقما. 肚里没有病，别怕吃西瓜。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① ئادەمنىڭ تېنى سىرتقى شەكلىگە قاراپ باش - بويۇن، گەۋدە، قول، پۇتتىن ئىبارەت تۆت قىسىمغا بۆلۈنىدۇ.

② كۆز — كۆرۈش ئەزاسى. قۇلاق — ئاڭلاش ئەزاسى.

③ مېڭە خۇددى قوماندانلىق شتابىغا ئوخشاش، ئادەم بەدىنىدىكى بارلىق ئەزالارنىڭ خىزمىتىنى باشقۇرىدۇ.

④ يۈرەك خۇددى ماشىنىنىڭ ماتورىغا ئوخشايدۇ.

⑤ يۈرەك ھەرىكەتتىن توختىسا، ھاياتمۇ ئاخىرلىشىدۇ.

تېكىست

ئادەمنىڭ تېنى

ئادەمنىڭ تېنى سىرتقى شەكلىگە قاراپ باش - بويۇن، گەۋدە، قول، پۇتتىن ئىبارەت تۆت قىسىمغا بۆلۈنىدۇ.

باش قىسمىدا كۆز، قۇلاق، بۇرۇن، ئېغىز، مېڭە قاتارلىق ئەزالار بار. كۆز — كۆرۈش ئەزاسى، قۇلاق — ئاڭلاش ئەزاسى، بۇرۇن — پۇراش ئەزاسى. ئېغىز بوشلۇقىدا چىش، تىل قاتارلىق ئەزالار بولىدۇ. چىش — چاينىاش ئەزاسى، تىل — تېتىش ئەزاسى. مېڭە خۇددى قوماندانلىق شتابىغا ئوخشاش، ئادەم بەدىنىدىكى بارلىق ئەزالارنىڭ خىزمىتىنى باشقۇرىدۇ.
بويۇن — باش بىلەن گەۋدىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدۇ. گەۋدە كۆكرەك بوشلۇقى ۋە قورساق بوشلۇقىدىن ئىبارەت ئىككى قىسىمغا بۆلۈنىدۇ. كۆكرەك بوشلۇقىدا يۈرەك، ئۆپكە قاتارلىق ئەزالار بار. يۈرەك خۇددى ماشىنىنىڭ ماتورىغا ئوخشايدۇ. ماشىنىنىڭ ماتورى كاردىن چىقسا، ماشىنا ھەرىكەتتىن توختىغانغا ئوخشاش، يۈرەك ھەرىكەتتىن توختىسا، ھاياتمۇ ئاخىرلىشىدۇ. ئۆپكە — نەپەسلىنىش ئورگىنى.
قورساق بوشلۇقىدا ئاشقازان، ئۈچەي، جىگەر، بۆرەك، تال قاتارلىق ئەزالار بار. ئاشقازان بىلەن ئۈچەي ھەزىم قىلىش ئورگانلىرى.
ئادەم مېڭە ۋە قولغا تايىنىپ دۇنيانى ياراتقان ۋە ئۆزىنى ھايۋانلاردىن پەرقلەندۈرگەن. قول — بىلەك، جەينەك، بېغىش، ئالىقان، بارماق، تىرناق قاتارلىق قىسىملاردىن تۈزۈلگەن. پۇت — مېڭىش، تۇرۇش ئەزاسى. پۇت — چوڭ - كىچىك يوتا، تىز، پاقالچاق، ئوشۇق، تاپان، بارماق قاتارلىق قىسىملاردىن تۈزۈلگەن.

سۆھبەت

دوختۇرغا كۆرۈنۈش

ئا: يولداش، ماڭا بىر نومۇر بېرىڭ.

ئە: قايسى بۆلۈمگە كۆرۈنىسىز؟
ئا: ئىچكى كېسەللەر بۆلۈمىگە.
ئە: نېمە بولدىڭىز؟
ئا: مىجەزىم يوق، بېشىم قېيىپ تۇرىدۇ.
ئە: قىزىۋاتامسىز؟
ئا: ياق. لېكىن بېشىم ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ، پۇت - قولۇمدا جان يوق.
ئە: يۆتىلەمسىز؟
ئا: يۆتەل ئانچە كۆپ ئەمەس.
ئە: زۇكام بولۇپ قاپسىز. نەچچە كۈن بولدى؟
ئا: تۈنۈگۈن كەچتىن باشلاپ بېشىم ئاغرىشقا باشلىغان.
ئە: دورىنى ۋاقتىدا ئىچىڭ. ئوبدان دەم ئېلىڭ. ساقىيىپ كېتىسىز.

سۆزلۈك

ئاشقازان	(ئى)	胃
ئالقان	(ئى)	手掌
بارماق	(ئى)	手指，指头
بويۇن	(ئى)	颈，脖子
بۆرەك	(ئى)	肾
بېغىش	(ئى)	手腕
بىلەك	(ئى)	臂，手臂
پاقالچاق	(ئى)	小腿
پەرقلەن-	(نېمە، نېمىدىن)	有区别
پۇرا-	(نېمىنى)	嗅，嗅觉

تاپان	(ئى)	脚掌.踵
تىرناق	(ئى)	指甲;括号
جەينەك	(ئى)	脍,胳膊
جىگەر	(ئى)	肝
قورساق بوشلۇقى	(س ب)	腹腔
قوماندانلىق شتاب	(س ب)	指挥部
كاردىن چىق-	(نېمە)	不顶用
گەۋدە	(ئى)	身体;躯体
لېپەك	(ئى)	膝盖骨
يوتا	(ئى)	大腿
ئېغىز	(ئى)	口;嘴
ئېغىز بوشلۇقى	(ئى)	口腔
ئۈچەي	(ئى)	肠子
ئورگان	(ئى)	器官;机构;机关
ئوشۇق	(ئى)	踝
ماتور	(ئى)	发动机
كۆكرەك بوشلۇقى	(س ب)	胸腔
ھەزىم قىل-	(نېمىنى)	消化
چاينا-	(نېمىنى)	嚼
تېتى-	(نېمىنى)	尝,品;(吃得)香,有味
تۇتاش-	(نېمىنى، نېمىگە)	连结
تايان-	(نېمىگە، كىمگە)	依靠
باشقۇر-	(كىمنى، نېمىنى)	管理

〔语法要点〕

复数附加成分 -لار -لەر 的用法

1. 附加在名词词干上，表示两个或更多个同类事物，这是复数附加成分最基本的意义。如：

同志们	يولداشلار	同志	يولداش
许多书	كىتابلار	书	كىتاب
人们	كىشىلەر	人	كىشى
许多学校	مەكتەپلەر	学校	مەكتەپ

维吾尔语里不管指人、指物的名(代)词后，均可附加 -لار // -لەر 表示复数，而且除有具体数字外，其它不定数词的名词后也可以附加 -لار // -لەر。如：

许多工人	نۇرغۇنلىغان ئىشچىلار
有些学生	بەزى ئوقۇغۇچىلار
一些工厂	مەلۇم زاۋۇتلار

2. 附加在表示身体部位名称的某些名词词干上，突出地强调名词所指物体或表示物体的整体性。如：

① باشلىرىم، بەللىرىم ئاغرىۋاتىدۇ.

我的整个头，整个腰都疼。

② يۈزلىرىمگە ھۆررەك چىقىپ كەتتى.

我的脸都长了好多疙瘩。

3. 附加在专有名词词干上，表示与之有关的人或事物。如：

托合提等人来了。 ① توختىلار كەلدى.

我们到北京等地去了。 ② بىز بېيجىڭلارغا باردۇق.

③ قەشقەرلەردە قۇرغاقچىلىق يۈز بەردى.

喀什等地都发生了干旱。

4. 附加在某些表示不易数的事物或抽象概念的名词词干上，表示品种、种类或总括。如：

各种各样的鸟	قۇشلار	鸟	قۇش
各种各样的花儿	گۈللەر	花儿	گۈل
各种水	سۇلار	水	سۇ

各种各样的树	دەرەخلەر	树	دەرەخ
各族人民	خەلقلەر	人民	خەلق

5. 附加在某些表示时间、年龄、数量的词干上，表示“估计”、“大概”等意义。如：

① ئۇ ئوتتۇز ياشلاردا بار. 他大约有三十来岁。

② بىز سائەت بەشلەردە يولغا چىقىمىز.

我们大约在五点钟左右出发。

③ ئېيتىپ بېقىڭا، كىشى قانداق ۋاقىتلاردا ئەقلىدىن ئازىدۇ.

请你讲一讲，人大概什么时候会丧失理智。

6. 在句子的同等成分中，复数标志通常只加在最后一个名词上，表示概括的意义。如：

① مەندە كىتاب، قەلەم ۋە دەپتەرلەر بار.

我有书、笔和本子。

② مەن تۇرسۇن، بارات، ياسىنلار بىلەن بازارغا باردىم.

我跟吐尔逊、巴拉提、亚森等人在一起上街。

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

باش بارماق	ئون بارماق
يېشى پەرقلەنمەك	بويى پەرقلەنمەك
قوش تىرناق	يالاڭ تىرناق
تىرناق ئالماق	كاردىن چىققان ماشىنا
كاردىن چىققان نەرسە	قەلەم كاردىن چىقماق
ئاياغ كاردىن چىقماق	مۇھىم ئورگان
دۆلەت ئورگانلىرى	هايات يولى
ئوقۇتقۇچىلىق هاياتى	ئاتا - ئانىسى هايات

www.uyghurkitap.com

سىياسىي ھايات ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ھاياتى ئۇلۇغ، ئۆلۈمى شەرەپلىك

بەختلىك ھايات ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ھايات قالماق

بىر يۈرۈش كىتاب ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ بىر يۈرۈش ئۆي

يېڭى سەپەرگە يۈرۈش قىلماق ‏ ‏ ‏ ‏ پەنگە يۈرۈش قىلماق

3. 把下列两组词搭配成词组。

يېڭى	تۇتاشتۇرماق
ھەزىم قىلىش	ماتور
سېغىنىز	تايانماق
ئۆزئارا	ئاڭلىماسلىق
بالىلار	قايتماق
بۇزۇق	گۆش
ئىشچى	ياخشى
قۇلاق	پەرقلەنمەسلىك
كاردىن چىق	پۇرسىيالىماسلىق
يۈرەك	ئەزا
ئىتتىپاق	چاينىماق
قىسىم	چوڭ
بويۇن	ئورۇندۇق
ئانچە	ھايات
ھېچنېمە	باشقۇرماق

4. 选用以下词填空。

(قاتارلىق، قويۇق، قانداق، قاتتىق، ئۇششاق، ھېلىقى، تىل، ھايات)

① ________ ئادەم سىزنىڭ نېمىڭىز بولىدۇ؟

② ئاتا ـ ئانىڭىز ________ مۇ؟

③ ئۇ ناھايىتى مۇلايىم بىر ئايال ھەم شۇنداق سادda،

______ گەپ - سۆزلىرىمۇ يوق.

④ ______ گەپنى يەنە بىر دەڭا.

⑤ مەن ئۇنىڭغا بەك ______ گەپ قىلىۋەتتىم.

⑥ سۇيۇقئاش بەك ______ بولۇپ كەتسە، پەقەتلا ئىچكۈم كەلمەيدۇ.

⑦ ______ ئويلىغان بولساڭ شۇنداق قىل.

⑧ ______ ئۆگىنىشنى شۇنچە ئاسان دەپ ئويلىغانمىدىڭ؟

⑨ مەن قەشقەر، ئاقسۇ، تۇرپان، چۆچەك ______ شەھەرلەرگە بارغان.

⑩ ئۇ ئىككىسىنىڭ مۇناسىۋىتى ئىنتايىن ______ .

5. 完成下列句子。

① ئادەمنىڭ تېنى سىرتقى شەكلىگە قاراپ . . . . . .

② قورساق بوشلۇقىدا . . . . . .

③ ماشىنىنىڭ ماتورى كاردىن چىقسا . . . . . .

④ . . . . . . دۇنيانى يارىتقان ۋە ئۆزىنى ھايۋانلاردىن پەرقلەندۈرگەن.

⑤ تۈنۈگۈن كەچتىن باشلاپ . . . . . .

⑥ ئۆگەنگەن بىلىمنى پۇختىلىمىسا . . . . . .

⑦ ساقىيىپ كەلگەندىن كېيىن ئوقۇشنى . . . . . .

⑧ مەن ئوقۇتقۇچىمىز . . . . . .

⑨ يېڭى دەرس ئۆتۈشتىن بۇرۇن . . . . . .

⑩ . . . . . . ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن كەم بولسا بولمايدىغان پائالىيەت.

6. 用以下词各造两个句子。

تايان-، باشقۇر-، ھايات، كاردىن چىق-، پەرقلەن-

7. 模仿重点句子进行造句练习。

8. 给下列句子提出疑问。

① ئادەم قول ۋە مېڭىگە تايىنىپ دۇنيانى ياراتقان.

② باش قىسمىدا كۆز، قۇلاق، بۇرۇن، ئېغىز، مېڭە قاتارلىق ئەزالار بار.

③ بويۇن — باش بىلەن گەۋدىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدۇ.

④ گەۋدە — كۆكرەك بوشلۇقى ۋە قورساق بوشلۇقىدىن ئىبارەت ئىككى قىسىمغا بۆلۈنىدۇ.

⑤ يۈرەك — خۇددى ماشىنىنىڭ ماتورىغا ئوخشايدۇ.

9. 把下列短文译成维文。

我原来身体很好。最近头疼，咳嗽，流鼻涕，吃饭也不太好。晚上还发烧，出汗。今天早上我到医院看了病，大夫对我说："你感冒了，按时吃药，打针，休息几天就好了。"

10. 回答问题。

① ئادەمنىڭ تېنى نەچچە قىسىمغا بۆلۈنىدۇ؟

② باش قىسمىدا قانداق ئەزالار بار؟ ئۇلارنىڭ رولىنى ئايرىم - ئايرىم چۈشەندۈرۈڭ.

③ كۆكرەك قىسمىدا قانداق ئەزالار بار؟

④ قورساق بوشلۇقىدا قانداق ئەزالار بار؟

⑤ قول بىلەن پۇت قانداق قىسىملاردىن تۈزۈلگەن؟

11. 句型练习。

1. ① لېيى فېڭ — ئۇلۇغ كوممۇنىزم جەڭچىسى.
② بىزنىڭ مەكتىپىمىز — كۆپ مىللەتلىك چوڭ بىر ئائىلە.
③ كۆز — كۆرۈش ئەزاسى.
④ بىلىم — سىر ئاچىدىغان ئالتۇن ئاچقۇچ.
⑤ سەمىمىيلىك — بىر خىل گۈزەل ئەخلاق.

2. ① ئۇ خۇددى ئۆز ئاچامغا ئوخشاش ماڭا كۆيۈنىدۇ.
② ئۇ خۇددى ساڭا ئوخشاش، ھەرقانداق ئىشتىن قورقمايدۇ.
③ ئۇنىڭ مىجەزى خۇددى دادىسىغا ئوخشاش ناھايىتى مۇلايىم.
④ مىڭە خۇددى قوماندانلىق شتابىغا ئوخشاش، ئادەم بەدىنىدىكى بارلىق ئەزالارنىڭ خىزمىتىنى باشقۇرىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قىرىق يەتتىنچى دەرس

شامال چىقمىسا، دەرەخ لىڭشىماس.
风不刮，树不摇。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① بۇ، جۇڭگو ۋە چەت ئەللەرگە مەشھۇر «دۆلەت ئولىمپىك تەنھەرىكەت مەركىزى» .

② سۇ ئۈزۈش سارىيىنىڭ كۆلىمى 38 مىڭ كۋادرات مېتىر بولۇپ، ھازىر ئاسىيادىكى كۆلىمى ئەڭ زور، مۇئەسسەسەسى ئەڭ ئىلغار مۇسابىقە سارىيى ھېسابلىنىدۇ.

③ سارايىنىڭ ئىچىدە ھەرخىل تۈرلەردىكى خەلقئارا مۇسابىقىلەرنى ئۆتكۈزگىلى بولىدۇ.

④ پۇتبول قورۇلۇش ھەيۋەتلىك ۋە كۆركەم بولۇپ، قويۇق مىللىي ئۇسلۇبقا ۋە دەۋر ئالاھىدىلىكىگە ئىگە.

تېكىست

ھەيۋەتلىك، كۆركەم تەنھەرىكەت سارىيى

بېيجىڭ شەھىرىنىڭ شىمالىدا، تيەنئەنمېن مەيدانىغا 3.4

كىلومېتر كېلىدىغان جايدا ھەيۋەتلىك، كۆركەم بىر زامانىۋى تەنھەرىكەت شەھىرى بار. بۇ، جۇڭگو ۋە چەت ئەللەرگە مەشھۇر «دۆلەت ئولىمپىك تەنھەرىكەت مەركىزى».

بۇ شەھەردە، ئاسىيا تەنھەرىكەت يىغىنىغا ئاتاپ سېلىنغان سۇ ئۈزۈش سارىيى، ئۇنىۋېرسال تەنھەرىكەت سارىيى، يېنىك ئاتلېتىكا مەيدانى قاتارلىق 20 ئاساسلىق تەنھەرىكەت مۇسابىقە مەيدان، سارايلىرى بار. سۇ ئۈزۈش سارىيى قۇرۇلۇشىنىڭ كۆلىمى 38 مىڭ كۋادرات مېتر بولۇپ، ھازىر ئاسىيادىكى كۆلىمى ئەڭ زور، مۇئەسسەسەسى ئەڭ ئىلغار مۇسابىقە سارىيى ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىۋېرسال تەنھەرىكەت سارىيىنىڭ كۆلىمى 25 مىڭ كۋادرات مېتردىن ئاشىدۇ. سارايىنىڭ ئىچىدە ۋاسكېتبول، ۋالىبول، قول توپى، پەي توپ، تىكتاك توپ، سېتكا توپ، گىمناستىكا، ئېغىرلىق كۆتۈرۈش، چېلىشىش قاتارلىق تۈرلەردىكى خەلقئارا مۇسابىقىلەرنى ئۆتكۈزگىلى بولىدۇ.

يېنىك ئاتلېتىكا مەيدانىنىڭ كۆلىمى 50 مىڭ كۋادرات مېتر بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۇزۇنلۇقى 400 مېتر كېلىدىغان ئايلانما شەكىللىك يۈگۈرۈش يولى بار. ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئۆلچەملىك چىملىق پۇتبول مەيدانى، ئېگىز سەكرەش، يىراققا سەكرەش، چويۇن توپ، دىسكا، نەيزە ئېتىش مەيدانى ياسالغان.

پۈتكۈل قۇرۇلۇش ھەيۋەتلىك ۋە كۆركەم بولۇپ، قويۇق مىللىي ئۇسلۇبقا ۋە دەۋر ئالاھىدىلىكىگە ئىگە.

سۆھبەت

ئا: سىز ھەر كۈنى چېنىقامسىز؟

ئە: ھەئە، ھەر كۈنى سەھەردە يۈگۈرىمەن، گىمناستىكا ئوينايمەن.

ئا: سىز توپ تۈرلىرىگە قىزىقامسىز؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئە: تىكتاك توپ، پەي توپقا ئامراق.

ئا: پۇتبولغىچۇ؟

ئە: پۇتبولغىمۇ بەك قىزىقىمەن.

ئا: ۋاسكېتبول ئوينىيالامسىز؟

ئە: ئانچە ـ مۇنچە ئوينايمەن.

ئا: سىز بۇ قېتىمقى تەنھەرىكەت يىغىنىدا قايسى تۈرگە قاتناشتىڭىز؟

ئە: 1500 مېترغا يۈگۈرۈشكە قاتناشتىم.

ئا: نەچچىنچى بولدىڭىز؟

ئە: بىرىنچى بولدۇم.

ئا: بۇ قېتىمقى ئاسىيا تەنھەرىكەت يىغىنىدا دۆلىتىمىز كوماندىسى قانچە مېدال ئالدى؟

ئە: 134 ئالتۇن مېدال، 92 كۈمۈش مېدال، 51 مىس مېدالغا ئېرىشتى.

ئا: پۇتبول مۇسابىقىسىدە كىم چېمپىيون بولدى؟

ئە: ئۆزبېكىستان كوماندىسى چېمپىيون بولدى.

سۆزلۈك

يۈگۈرۈش يولى	(س ب)	跑道
يېنىك ئاتلېتىكا	(س ب)	田径
يىراققا سەكرەش	(س ب)	跳远
ئېگىزگە سەكرەش	(س ب)	跳高
ئىلغار	(س)	先进的，优秀的
ئېغىرلىق كۆتۈرۈش	(س ب)	举重
ۋاسكېتبول	(ئى)	篮球
ۋالىبول	(ئى)	排球
ئۆلچەملىك	(س)	合格的，合乎标准的

综合	(س)	ئۇنىۋېرسال
投标枪	(س ب)	نەيزە ئات-
奥林匹克	(ئى)	ئولىمپىك
设施,机构	(ئى)	مۇئەسسەسە
时代特色	(س ب)	دەۋر ئالاھىدىلىكى
铁饼	(ئى)	دىسكا
国际	(ئى)	خەلقئارا
宫殿;客厅;旅舍	(ئى)	ساراي
游泳	(س ب)	سۇ ئۈز-
网球	(س ب)	سېتكا توپ
现代的	(س)	زامانىۋى
稠的,稠密的,浓的	(س)	قويۇق
建筑,建筑工程	(ئى)	قۇرۇلۇش
手球	(س ب)	قول توپى
旋转形,盘旋形	(س ب)	ئايلانما شەكىللىك
羽毛球	(س ب)	پەي توپ
天安门广场	(س ب)	تيەنئەنمېن مەيدانى
铅球	(س ب)	چويۇن توپ
奋斗;摔跤,角斗	(ئى)	چېلىشىش
草坪	(ئى)	چىملىق

〔语法要点〕

词的构成 **سۆزلەرنىڭ تۈزۈلۈشى**

维吾尔语的词,从词的结构特点上可分为单纯词、派生词、对偶词、复合词等四种。

1、单纯词 تۈپ سۆز

由一个词素构成的词叫单纯词。如:

幸福	بەخت	人民	خەلق
现在	هازىر	伟大的	ئۇلۇغ

— بىر 写 ياز-

2. 派生词　　　　　　　　ياسالما سۆز

由词根和构词附加成分构成的词叫派生词。如：

学生　　ئوقۇ- (读) + غۇچى = ئوقۇغۇچى

医院　　دوختۇر (医生) + خانا = دوختۇرخانا

多数，大家　　كۆپ (多的) + چىلىك = كۆپچىلىك

改善，改进　　ياخشى (好的) + لا = ياخشىلا

乌鲁木齐人　　ئۈرۈمچى (乌鲁木齐) + لىك = ئۈرۈمچىلىك

维吾尔语中的一个词根上可以附加许多不同的构词附加成分；同一个构词附加成分可以附加在许多不同的词根上，一个词根后面可以附加两个以上的构词附加成分。如：

工人　　+ چى = ئىشچى

办公室　　+ خانا = ئىشخانا

勤劳的　　ئىش (事情) + چان = ئىشچان

失业的　　+ سىز = ئىشسىز

工作　　+ لە = ئىشلە

工人　　ئىش (事情) + چى = ئىشچى

职员　　خىزمەت (工作) + چى = خىزمەتچى

劳动者　　ئەمگەك (劳动) + چى = ئەمگەكچى

铁匠　　تۆمۈر (铁) + چى = تۆمۈرچى　　（构词چى

艺术工作者　　سەنئەت (艺术) + چى = سەنئەتچى　　附加成分）

贪玩者　　ئويۇن (游戏) + چى = ئويۇنچى

撒荒者，虚伪者　　يالغان (虚假的) + چى = يالغانچى

كېمە (船) + چى = كېمىچى (船夫) + لىك = كېمىچىلىك
造船业

ئىش (事情) + چى = ئىشچى (工人) + لىق = ئىشچىلىق
工务

ئىش (事情) + چان = ئىشچان (勤劳的) + لىق = ئىشچانلىق
勤劳

3. 对偶词　　　　　　　　　　　　　　　　　　جۈپ سۆز

由两个意义相同、相近或相对、相反的词素构成的词叫对偶词。如：

话语	گەپ - سۆز	力量	كۈچ - قۇۋۋەت
今明	بۈگۈن - ئەتە	来往	بېرىش - كېلىش
财产	مال - مۈلۈك	娱乐	ئويۇن - تاماشا
多少	ئاز - تولا	大小	چوڭ - كىچىك
收支	كىرىم - چىقىم	昼夜	كېچە - كۈندۈز
大地	يەر - زېمىن	祖先，父辈	ئاتا - بوۋا
纸张	قەغەز - پەغەز	书信，信	خەت - پەت
茶点	چاي - پاي	泥土	لاي - پاي
馕，食品	نان - پان	肉食	گۆش - پۆش
房屋	ئۆي - پۆي	果品	مېۋە - چېۋە
家眷	بالا - چاقا	一点儿，少许	ئاز - پاز
零七八碎的	ئۇششاق-چۇششەك	曲里拐弯的	ئەگرى - بۈگرى

注：خەت - پەت （信，书信）以下的词也叫谐音词。这种词在维吾尔语口语中广泛使用。

谐音词是按语言和谐规律，以一个名词、形容词为基础，附加与原词在声音上和谐的某种音节重叠构成，表示一个整体概念。

4、复合词　　　　　　　　　　　　　　　　　　بىرىككەن سۆز

由两个或两个以上的自由词素（词根）组合构成的词叫做复合词。如：

ئاشقازان 胃 （ئاش 饭 + قازان 锅）

خەلقئارا 国际 （خەلق 人民 + ئارا 之间）

قىزىلگۈل 玫瑰 （قىزىل 红的 + گۈل 花）

تام گېزىت 墙报 （تام 墙 + گېزىت 报纸）

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

ئىلغار شەخس　　ئىلغار ئوقۇتقۇچى
ئىلغارلاردىن ئۆگەنمەك　　كۆركەم شەھەر
كۆركەم بىنا　　قويۇق ئورمان
قويۇق مۇناسىۋەت　　قويۇق بۇلۇت
پۈتكۈل دۇنيا　　پۈتكۈل خەلق
دۇنياغا مەشھۇر　　مەشھۇر ئەسەر
يەر كۆلىمى　　ھەرىكەتنىڭ كۆلىمى
مۇسابىقە ئۆتكۈزمەك　　يىپ ئۆتكۈزمەك
كۈن ئۆتكۈزمەك　　يىغىن ئۆتكۈزمەك
ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزمەك　　گەپ ئۆتكۈزمەك

3. 把下列两组词搭配成词组。

تەنھەرىكەت　　ئادەم
ئىلغار　　ئۇسسۇل
مەشھۇر　　ياتاق
ئۇنىۋېرسال　　مەكتەپ
يۈگۈرۈش　　ۋەزىيەت
قويۇق　　ئۆي
زامانىۋى　　مۇسابىقە
پۈتكۈل　　تەرەپ
چوڭ　　ئاش
چىملىق　　ئويناش
ئۆزئارا　　زال
گىمناستىكا　　چېلىشىش
خەلقئارا　　جاھان

ساراي ‏ رەتلىك

كوللېكتىپ ‏ شىمالىي

4. 完成下列句子。

① غەيرەتنى بۆلۈم باشلىقى بولدى دەپ ئاڭلاپ . . . . .

② بىز تەرجىمان بولىمىز دەپ . . . . . .

③ مەن سۇ ئۈزۈش مۇسابىقىسىگە . . . . . .

④ ئۇ پەي توپ، تىكتاك توپ، سېتكا توپ . . . . . .

⑤ پۇتبول قۇرۇلۇش ھەيۋەتلىك ۋە كۆركەم بولۇپ، . . . . . .

⑥ يېنىك ئاتلېتىكا مەيدانىنىڭ ئوتتۇرىسىغا . . . . . .

⑦ بۇ قېتىمقى ئاسىيا تەنھەرىكەت يىغىنىدا دۆلىتىمىز كوماندىسى . . . . . .

⑧ ئۇ ئائىلىدىكى ئۇششاق - چۇششەك ئىشلارغا . . . . .

5. 用以下词各造两个句子。

قويۇق، ئاتا، ھېسابلاش، ئۆتكۈز، ئىلغار

6. 模仿重点句子进行造句练习。

7. 给下列句子提出疑问。

① بۇ جۇڭگو ۋە چەت ئەللەرگە مەشھۇر «دۆلەت ئولىمپىك تەنھەرىكەت مەركىزى».

② بۇ شەھەردە ئاسىيا تەنھەرىكەت يىغىنىغا ئاتاپ سېلىنغان سۇ ئۈزۈش سارىيى بار.

③ ئۇنىۋېرسال تەنھەرىكەت سارىيىنىڭ كۆلىمى 25 مىڭ كۋادرات مېتىردىن ئاشىدۇ.

④ ئۇ بۇ قېتىمقى مۇسابىقىدە چوقۇم چېمپىيون بولىدۇ.

⑤ ھەر كۈنى سەھەردە يۈگۈرىمەن، گىمناستىكا ئوينايمەن.

8. 把下列句子译成维文。

①走到电影院,我才发现口袋里没有钱。

②人们都入睡了,老师还在为同学们批改作业。

③你迟到是什么原因?

④我们把同学分成两部分，一部分跳远，一部分跳高。
⑤她是一个刚强的女人，同男子汉一样。
⑥他虽然碰到很多困难，但仍然坚持学习维吾尔语。
⑦哈斯木江无意中说出了这句话。
⑧我肚子饿得很厉害，但是我不想吃东西。
⑨从 1949 年开始中国人民成了国家的主人。
⑩科学家们发现，经常用脑学习的人不易衰老，其寿命也长。

9. 回答问题。

① «دۆلەت ئولىمپىك تەنھەرىكەت مەركىزى» قەيەردە؟
② بۇ مەركەزدە قانداق مۇسابىقە سارايلىرى بار؟
③ سۇ ئۈزۈش سارىيىنى تونۇشتۇرۇڭ.
④ ئۈنىۋېرسال سارايىنى تونۇشتۇرۇڭ.
⑤ يېنىك ئاتلېتىكا مەيدانىنى تونۇشتۇرۇڭ.

10. 句型练习。

1.
① بىزنىڭ يېزىلىرىمىزدا بۇغداي، قوناق، شال قاتارلىق زىرائەتلەر بار.
② بىزنىڭ مەكتىپىمىزدە ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىمۇ بار.
③ ئۇنىڭ قولىدا نېمە بار؟
④ بىزنىڭ ياتىقىمىزدا ئۈستەل، ئورۇندۇق، چېلەك، سۇپۇرگە، چايدان، چۆگۈن قاتارلىق نەرسىلەر بار.

2.
① ئۇ ھەممە تاپشۇرۇقلارنى ئىشلەپ بولۇپ، ئاندىن ئۆيىگە قايتتى.
② مەن سىز تاپشۇرغان ئىشلارنى تۈگىتىپ بولۇپ ئاندىن بازارغا چىقتىم.
③ ئىلى ۋادىسىدا كۆپ مىللەت توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان بولۇپ، بۇلارنىڭ ئىچىدە سانى ئەڭ كۆپى ئۇيغۇر ۋە قازاق ئىكەن.

قىرىق سەككىزىنچى دەرس

يۈزۈمنىڭ قېلىنلىقى— جېنىمنىڭ راھىتى.
脸皮厚，享清福。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① يولۋاس كېتىپ بارسا، بىر تۆگە ئۇچراپتۇ.

② ئادەم دېگەن بىر «مەخلۇق» بار، ئۇستىمىزگە ئېغىر نەرسىلەرنى ئارتىدۇ، ئۇنى ئاز دەپ مىنىدۇ.

③ ئادەم دېگەن نەرسىنىڭ ئەدىپىنى ئۆزۈم بەرمىسەم.

④ ئۇ شۇنداق ئەقىللىق، كۈچ - قۇۋۋەتلىك يارالغانكى، سىلىنىمۇ ئەخمەق قىلىدۇ.

⑤ يولۋاس ساندۇقنىڭ ئىچىگە كىرىپ، سۇنايلىنىپ يېتىشىغا ياغاچچى ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئېتىپ قۇلۇپلىۋاپتۇ.

تېكىست

يولۋاس بىلەن ئوتۇنچى

(مەسەل)

يولۋاس بىر كۈنى كېتىپ بارسا، ئالدىغا ئورۇقلۇقىدىن

قوۋۇرغىلىرىنى ئېنىق سانىغىلى بولىدىغان بىر تۆگە ئۇچراپتۇ. بۇنى كۆرگەن يولۋاس:
— سەن كىم بولىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.
— مەن تۆگە بولىمەن تەقسىر، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ تۆگە.
— نېمانچە ئورۇقسەن؟
— ئادەم دېگەن بىر «مەخلۇق» بار، بۇرنىمىزدىن تېشىپ نوختىلايدۇ. ئۈستىمىزگە ئېغىر نەرسىلەرنى ئارتىدۇ، ئۇنى ئاز دەپ مىنىدۇ. شۇڭا مۇشۇ هالغا چۈشۈپ قالدىم، — دەپتۇ تۆگە.
ئادەم دېگەن نەرسىنىڭ ئەدىپىنى ئۆزۈم بەرمىسەم، — دەپتۇ يولۋاس تۆگىگە ئىچ ئاغرىتقان هالدا.
— هەرگىز مۇمكىن ئەمەس، — دەپتۇ تۆگە، — ئۇ شۇنداق ئەقىل - پاراسەتلىك، كۈچ - قۇۋۋەتلىك قىلىپ يارالغانكى، سىلىنىمۇ ئەخمەق قىلىدۇ تېخى. يولۋاس بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن بىر ئات ئۇچراپتۇ.
— سەن كىم بولىسەن؟ — دەپتۇ يولۋاس ئاتتىن.
— ئات بولىمەن.
— نېمانچە ئورۇقسەن؟
— نېمىشقا ئورۇق بولاتتىم غوجام، ئادەم دېگەن بىر «مەخلۇق» بار. ئاغزىمغا يۈگەن سېلىپ، ئېگەرلەپ مىنىدۇ، ئېغىر ئىشلىرىغا سالىدۇ.
— ئادەم دېگەن نەرسىنىڭ چوڭلۇقى قانچىلىك؟ — دەپ سوراپتۇ يولۋاس غەزەپ بىلەن.
— هەي غوجام، ۋىجىك بىر نەرسە، ئەمما ۋاقتى كەلسە سىلىنىمۇ بىر يولىلا بابلاپ قويىدۇ، — دەپ كېتىپ قاپتۇ.
بۇ گەپنى ئاڭلىغان يولۋاس دەر غەزەپ بولۇپ: «ئادەم دېگەن نەرسىنىڭ ئەدىپىنى ئۆزۈم بەرمەيدىغان بولسام، يولۋاس بولماي كېتەي» دەپ چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقىنىچە كېتىپ بارسا،

ئالدىغا ئىككى پۇتلۇق بىر نەرسە ئۇچراپتۇ.

— سەن كىم؟

— مەن ئادەم.

يولۋاس ئىچىدە «راست، ئادەم دېگەن كىچىككىنە بىر نەرسىكەن، ئۇنىڭدا قانداق بىر كارامەت باردۇ؟» دەپ ئويلاپ ئۇنى گەپكە سالماقچى بولۇپتۇ ـ دە:

— ھەي ئادەم، قولۇڭدىكى نېمە ئۇ؟ دەپ سوراپتۇ.

— ساندۇق — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ياغاچچى.

—ئۇنى نېمىگە ئىشلىتىدۇ؟

— بۇنىڭ ئىچىگە كىرىۋالسا بوران ـ چاپقۇندىن، • قار ـ يامغۇردىن ••• ساقلانغىلى بولىدۇ.

— ئۇنىڭ ئىچىگە مەن كىرىپ باقسام بولامدۇ؟

— ئەلۋەتتە بولىدۇ.

يولۋاس ساندۇقنىڭ ئىچىگە كىرىپ، سۇنايلىنىپ يېتىشىغا، ياغاچچى ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئېتىپ قۇلۇپلىۋاپتۇ.

قاراڭغۇلۇق ئىچىدە تىنالماي قالغان يولۋاس:

— ھەي ئادەم، مېنى چىقىرىۋەت، — دەپ يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ.

— سېنى چىقىرىشقا بولمايدۇ، بولغاندىمۇ سەن ئۆلگەندە، — دەپتۇ ياغاچچى. بۇ گەپنى ئاڭلىغان يولۋاس ئادەمنىڭ ئۆزىدىن ئەقىل ـ پاراسەتلىك، كۈچ ـ قۇدرەتلىك ئىكەنلىكىگە قايىل بولغان ھالدا مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

سۆھبەت

ئا: تونۇگۈن نەگە باردىڭلار؟

ئە: ھايۋانات باغچىسىغا.

ئا: ئۇ باغچە قانداقكەن؟

ئە: بولىدىكەن. ئىشقىلىپ جاھاندا بار جان ـ جانىۋارلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك بار ئىكەن.

ئا: مەنزىرىسىچۇ؟

ئە: مەنزىرىسىمۇ ياخشىكەن. ئەتىگەن بارغان كەچكىچە ئوينىدۇق.

ئا: تاماشاڭلار كۆڭۈللۈك بولدىمۇ؟

ئە: ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئوينىدۇق.

ئا: رەسىمگە چۈشتۈڭلارمۇ؟

ئە: رەسىمگىمۇ چۈشتۇق، بىز يەنە قېيىققا چۈشۈپ كۆلنى ئايلاندۇق.

ئا: باغچىدا ئادەم كۆپمىكەن؟

ئە: يەكشەنبە بولغاچقا ئادەم بەك كۆپ ئىكەن.

ئا: بىزمۇ كېلەر يەكشەنبە بېرىپ ئويناپ كېلەيلى دەۋاتىمىز.

سۆزلۈك

يارال-	(كىم، نېمە)	出生，出现
ياغاچچى	(ئى)	木匠
يالۋۇر-	(كىمگە)	恳请，恳求
يۆگەن سال-	(نېمىگە)	戴上嚼
ئىچ ئاغرىت-	(كىمگە)	可怜，心疼
ئېگەرلە-	(نېمىنى)	备
ۋىجىك	(س)	瘦小的
ئۈست	(ئى)	上，上面
ئۆل-	(كىم، نېمە)	死，死亡
ئۇچرا-	(كىمگە، نې- مىگە)	遇见，碰见

再说	(س ب)	ئۇنى ئاز دەپ
戴笼头;控制,约束	(نېمىنى)	نوختىلا-
樵夫,卖柴人	(ئى)	ئوتۇنچى
瘦的	(س)	ئورۇق
生物	(ئى)	مەخلۇق
骑	(نېمىنى)	مىن-
有力量的,有力气的	(س)	كۈچ - قۇۋۋەتلىك
大人,先生,老爷	(ئى)	غوجام
问话,捉弄	(كىمنى)	گەپكە سال-
到时	(س ب)	ۋاقتى كەلسە
神通;奇迹;非常	(ر)	كارامەت
箱子	(ئى)	ساندۇق
伸长身子,直挺挺地	(كىم، نېمە)	سۇنايلان-
肋骨	(ئى)	قوۋۇرغا
雨雪	(ئى)	قار - يامغۇر
黑暗	(ئى)	قاراڭغۇلۇق
锁	(نېمىنى)	قۇلۇپلا-
关闭	(نېمىنى)	ئەت-
教训	(كىمنىڭ)	ئەدىپىنى بەر-
(巧妙地)欺骗;收拾,整治	(كىمنى)	بابلاپ قوي-
风暴;风雨	(ئى)	بوران - چاپقۇن
一下子	(ر)	بىر يولىلا
把通;穿通	(نېمىنى)	تەش-
骆驼	(ئى)	تۆگە
喘气	(كىم)	تىن-
切齿之声	(نېمىنى)	غۇچۇرلات-
(让)出去,出来	(نەدىن، كىمنى)	چىقىرىۋەت-

www.uyghurkitap.com

ئارت-	(نېمىنى، نېمىگە)	驮，搭
جاۋابكارلىق	(ئى)	责任
تۆشۈك	(س)	窟窿，孔，洞，眼
ئەسقات-	(كىمگە، نېمىگە)	顶用，管用，顶事
قورقۇنچاق	(س)	胆小鬼
بېشىغا كۈن چۈش-	(كىمنىڭ)	遇难

〔词语用法说明〕

连接词 كى-

连接词كى-起连接分句的作用。كى-在复句中与前一个分句的谓语连用强调、突出谓语，而后分句补充说明前一分句的谓语。如：

① قورسىقىم شۇنداق ئاچتىكى، دەرس تۈگىگىچە چىدىيالماي قالدىم.
我肚子饿得都坚持不到下课了。

② بىلىپ قويۇڭكى، مەن دېگەن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى.
你要知道，我是大学生。

③ ئېسىڭدە بولسۇنكى، هازىردىن باشلاپ سەن ئالىي مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسى بولدۇڭ.
记住，从现在开始你是高等学校的学生。

④ هەممىمىزگە مەلۇمكى، دۇنيانى ئەمگەك ياراتقان.
我们大家都知道劳动创造了世界。

⑤ بىز شۇنىڭغا ئىشىنىمىزكى، سىلەر ئۇيغۇرچىنى چوقۇم ياخشى ئۆگىنەلەيسىلەر.
我们相信，你们一定能够学好维吾尔语。

⑥ ئۆلۈمگە رازىمەنكى، قۇل بولمايمەن.

我宁愿死去,但决不作奴隶。

⑦ ئۆزىمىز ئاۋارە بولساق بولايلىكى، باشقىلارنى ئاۋارە قىلمايلى.

宁可麻烦自己,也不麻烦别人。

〔语法要点〕

ئۇيغۇر تىلىدا دائىم ئۇچرايدىغان سۆز ياسىغۇچى قوشۇمچىلەر

维吾尔语常见的构词附加成分

1. 构成名词的附加成分

-چى

史学工作者	تارىخچى	历史	تارىخ
渔民	بېلىقچى	渔	بېلىق
有趣的人	قىزىقچى	有趣	قىزىق
爱开玩笑的人	چاقچاقچى	玩笑	چاقچاق
民族主义者	مىللەتچى	民族	مىللەت

-ۋەن

园丁	باغۋەن	花园	باغ
手工艺者	ھۈنەرۋەن	手艺	ھۈنەر

-پەز

炊事员	ئاشپەز	饭	ئاش
做烤包子的人	سامسىپەز	烤包子	سامسا

-ۋاز

赌徒	قىمارۋاز	赌博	قىمار
形式主义者	شەكىلۋاز	形式	شەكىل

-گەر

商人	سودىگەر	商业	سودا
造谣者	ئىغۋاگەر	谣言	ئىغۋا

-كار

www.uyghurkitap.com

خىزمەت	工作	خىزمەتكار	勤务员
ھەۋەس	兴趣	ھەۋەسكار	爱好者

-دار

ئەمەل	官职	ئەمەلدار	官员
دىن	宗教	دىندار	信教者

-كەش

ھاراق	酒	ھاراقكەش	酒鬼
ھارۋا	马车	ھارۋىكەش	马车夫

-خور

قان	血	قانخور	吸血鬼,刽子手
ئىسراپ	浪费	ئىسراپخور	浪费者

-شۇناس

ئۇيغۇر	维吾尔	ئۇيغۇرشۇناس	维吾尔学家
تىل	语言	تىلشۇناس	语言学家

-پەرەس

خىيال	幻想	خىيالپەرەس	空想家
ئۇرۇش	战争	ئۇرۇشپەرەس	战争贩子

-داش

يول	路	يولداش	同志
خىزمەت	工作	خىزمەتداش	同事

-غۇچى، -قۇچى، -گۈچى، -كۈچى

ئوقۇ-	读	ئوقۇغۇچى	学生
باق-	抚养	باققۇچى	保母
لايىھىلە-	设计	لايىھىلىگۈچى	设计师
كۆزەت-	观察	كۆزەتكۈچى	观察员

-لىك، -لىق، -لۇق، -لۈك

（这个附加成分在语法上带有双重性，既能构成名词，又能构成形容词。）

ئانا	母亲	ئانىلىق	妈妈的,母亲的
ياخشى	好	ياخشىلىق	好处,恩情
پارتىيىۋى	党的	پارتىيىۋىلىك	党性
ھۇرۇن	懒惰的	ھۇرۇنلۇق	懒惰
بۇغداي	小麦	بۇغدايلىق	麦田
جۇڭگو	中国	جۇڭگولۇق	中国人
خوتەن	和田	خوتەنلىك	和田人
ئات	马	ئاتلىق	有马的;骑马的
چىراي	面貌	چىرايلىق	美丽的
ئەت	肉,腰	ئەتلىك	多肉的,肥的

-خانا، -زار، -ستان، -ىستان

گېزىت	报纸	گېزىتخانا	报社
گۈل	花	گۈلزار	花坛
قەبرە	坟	قەبرىستان	陵园
قىرغىز	吉尔吉斯	قىرغىزىستان	吉尔吉斯斯坦

-چىلىق، -چىلىك

ھۆل	湿的	ھۆلچىلىك	潮湿
دېھقان	农民	دېھقانچىلىق	农业

-ما، -مە، -ىم، -ۇم، -ۈم

تارت-	拉	تارتما	抽屉
بىل-	知道	بىلىم	知识
بوغ-	勒	بوغۇم	节,音节
سۈز-	过滤	سۈزمە	乳酪

-چاق، -چەك، -چۇق، -چە

تاي	一岁马驹	تايچاق	小马驹儿
كېلىن	儿媳	كېلىنچەك	小媳妇
كۆل	湖	كۆلچەك	小池
ئويۇن	游戏	ئويۇنچۇق	玩具

كىتاب	书	كىتابچە	小册子
سىزىق	线条	سىزىقچە	小横线
قىز	姑娘	قىزچاق	小姑娘

2. 构成形容词的附加成分

-چان			
ئىش	事情	ئىشچان	勤劳的
كۆڭلەك	衬衣	كۆڭلەكچان	穿着内衣的
كۈرەش	斗争，战斗	كۈرەشچان	斗争性强的
-سىز			
ۋاپا	守信，信义	ۋاپاسىز	不孝顺的，没有良心的
ئەقىل	智慧	ئەقىلسىز	不聪明的
-غى، -قى، -گى، -كى			
ياز	夏天	يازغى	夏天的
تاش	外面	تاشقى	外面的
كۈز	秋天	كۈزگى	秋天的
ئىچ	里面	ئىچكى	内部的
-پەرۋەر			
ۋەتەن	祖国	ۋەتەنپەرۋەر	爱国的
ھۆررىيەت	自由	ھۆررىيەتپەرۋەر	爱自由的
-يى، -ۋى، ي			
ئىدىيە	思想	ئىدىيىۋى	思想的
شەرق	东方	شەرقىي	东方的
سەھرا	乡村	سەھرايى	乡村的
نا-، بى-، بەت-			
ئىلاج	办法	نائىلاج	无办法的
ئىنساپ	良心	نائىنساپ	无良心的
مەنە	意义	بىمەنە	无意思的

قىلىق	行为	بەتقىلىق	恶习性的
نام	名誉	بەتنام	坏名声

3. 构成动词的附加成分

-لا، -لە

باش	头	باشلا	开始
سۆز	话	سۆزلە	说

-ئا، -ئە

سان	数目	سانا-	点数
ياش	年青的	ياشا-	生活,生存
تۈز	直的	تۈزە-	改正

-ئەر، -ئار، -ئەي، -ئاي

ئاز	少	ئازاي-	减少
كۆپ	多	كۆپەي-	增加
ئاق	白	ئاقار-	发白
كۆك	兰	كۆكەر-	发绿

4. 构成副词的附加成分

-ئان، -ئەن، -ئانە

ئاساس	基础	ئاساسەن	基本
دوست	朋友	دوستانە	友好地

-لارچە، -لەرچە

ئاكا	哥哥	ئاكىلارچە	大哥般地
مەرت	慷慨	مەرتلەرچە	慷慨地

-ىچە

ياز	夏天	يازىچە	整个夏天
ھازىر	现在,刚才	ھازىرچە	暂时

-لاپ، -لەپ

مىڭ	千	مىڭلاپ	成千地
كۆپ	多	كۆپلەپ	大量地

www.uyghurkitap.com

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

كارامەت كۆرسەتمەك	كارامەت ئىش
كارامەت ئىسسىق	كارامەت كۆپ
ئورۇق ئادەم	ئورۇق ئات
دۈشمەننىڭ ئەدىپىنى بەرمەك	بالىسىنىڭ ئەدىپىنى بەرمەك
ئىشىكنى ئەتمەك	قۇلۇپنى ئەتمەك
ئاش ئەتمەك	خېمىر ئەتمەك
سومكىنى مۈرىگە ئارتماق	تاغارنى ئاتقا ئارتماق
ياغاچ ساندۇق	ساندۇقنى ئاچماق
دوستىغا ئىچ ئاغرىتماق	بالىغا ئىچ ئاغرىتماق
ئاتقا مىنمەك	ۋېلىسىپىتكە مىنمەك

3. 把下列两组词搭配成词组。

ئاكام	مەخلۇق
ۋىجىك	قۇلۇپلىماق
قاراڭغۇلۇق	ياخشى
ئىبسىل	تۈگەتمەك
دەرۋازا	سۇنماق
ئەقىل ـ پاراسەتلىك	ئۈست
قوۋۇرغا	تەشمەك
ساندۇق	ئۇستا
كارامەت	ياغاچچى
گۇناھ	ئارتماق
تۆشۈك	ئادەم
بىر يولىلا	كىشى

4. 选用以下词填空。

(كارامەت، تېخى، بىر يولىلا، ئورۇق، ئەت-، تونۇش)

① ئۇ كۆزۈمگە بەكلا ________ كۆرۈنۈپ كەتتى.

② ئۇنى ________ سىنىڭ دوستۇڭمىكىن دەپ قاپتىمەن.

③ ئۇ ________ ئىبىسل بالا.

④ بىز بۇ ئىشنى ________ تۈگىتىۋېتەيلى.

⑤ بۈگۈنكى گۆش بەك ________ ئىكەن.

⑥ ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ________ چە بارالمايۋاتىمەن.

⑦ دوختۇرخانىغا ئاش ________ ئاپىرايمىكىن دەۋاتىمەن.

⑧ ________ ئادىمىم بولغان بولسا، بۇنچىلىك جاپا تارتمىغان بولاتتىم.

⑨ ئۇلار كونا ________لار.

⑩ بۈگۈن ھاۋا ________ سوغۇق.

5. 完成下列句子。

① ……… نېمىدەپ جاۋاب بەردىڭ.

② قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ……….

③ ئۇ ماڭا قايىل بولغان ھالدا ……….

④ ……… ساقلانغىلى بولىدۇ.

⑤ سىنىڭ ھەقىقەتەن باتۇر ئىكەنلىكىڭگە ……….

⑥ ……… بىئارام بولۇپ يۈردۈم.

⑦ قورسىقىم شۇنداق ئېچىپ كەتتىكى ……….

⑧ ……… كىشىنى قىزىقتۇرالمايدۇ.

⑨ ئارىلىقنىڭ يىراق - يېقىنلىقىغا قارىماي ……….

⑩ ……… ئىرادەڭنى سىناپ كۆر.

⑪ ۋەتەننى سۆيۈش، خەلقنى سۆيۈش ....

⑫ قەلىمىڭىزنى يانچۇقىڭىزغا ....

6. 用以下词各造两个句子。

ئۆل-، ئىچ ئاغرىت-، ئۇچرا-، كارامەت-، ئەدىپىنى بەر-

7. 把下列句子译成维文。

①谁说读书无用？读书就是学知识，知识就是力量。

②骆驼的个子高，山羊的个子矮，但高和矮都有各自的好处和坏处。

③他既聪明又勤奋，后来成了一位著名的科学家。

④我和海拉提之间没有任何矛盾，我真不明白他为什么这样做。

⑤由于工作需要，他被调到教育委员会了。

⑥为了提高人民教师的政治地位和社会地位，我国确定每年9月10日为教师节。

⑦我们应当重视发挥人民群众的才智。

8. 回答问题。

① يولۋاس كېتىۋېتىپ نېمىلەرگە يولۇقتى؟ ھەم ئۇلار بىلەن نېمە دېيىشتى؟

② يولۋاس ئادەمنىڭ ئەدىپىنى بىرىمەن دەپ كېتىۋاتسا ئالدىغا نېمە يولۇقۇپتۇ؟

9. 句型练习。

1.

① مۇئەللىم خۇشال ھالدا كىرىپ كەلدى.

② ئۇ خىجىل بولغان ھالدا گەپ باشلىدى.

③ ئانىسى كۈلۈمسىرىگەن ھالدا بىزنىڭ يېنىمىزغا كەلدى.

④ مەن بۇ ئىشنى مەقسەتلىك ھالدا قىلغىنىم يوق.

⑤ ئىگىلىكنى پىلانلىق ھالدا يولغا قويۇش كېرەك.

2.

① مەن ئالىي مەكتەپتە ئوقۇسام ئوقۇيمەنكى، ھەرگىزمۇ تېخنىكۇمدا ئوقۇمايمەن.
② بىز شۇنداق دەپ قارايمىزكى، دۇنيادا نۇقسانسىز ھېچنەرسە مەۋجۇت ئەمەس.
③ بىز شۇنى تەكىتلەيمىزكى، ئىتتىپاقلىق ھەممىدىن مۇھىم.
④ بۇ تاغ شۇنداق ئېگىزكى، ئۇنىڭغا ئۇچار قاناتمۇ ئۇچۇپ چىقالمايدۇ.

3.

① مەن بارىمەن، ئەمما كېچىكىپ بېرىشىم مۇمكىن.
② مەن سېنى چۈشىنىمەن، ئەمما ئۇ سېنى چۈشەنمەيدۇ.
③ بىز سوئال سورىدۇق، ئەمما جاۋاب بەرگىلى بىرمۇ ئادەم چىقمىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قىرىق توققۇزىنچى دەرس

ياتار قورساق — كېتەر قورساق.
晚上要睡觉，饭菜要吃少。

نۇقتىلىق جۈملىلەر　　　　重点句子

① شىنجاڭ — مەملىكىتىمىز بويىچە قۇملۇق مەيدانى ئەڭ چوڭ رايونلارنىڭ بىرى.

② قۇملۇق — شىنجاڭ ئومۇمىي يەر مەيدانىنىڭ 1/4 دىن كۆپرەكىنى ئىگىلەيدۇ.

③ تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ تېمپېراتۇرىسى يۇقىرى بولغانلىقتىن، يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 40 گرادۇستىن چۈشمەيدۇ.

④ تەكلىماكان قۇملۇقى بىزنى نېفىت بىلەن تەمىنلەپ قالماستىن، بەلكى كەلگۈسىدە پۇتمەس-تۈگىمەس تۆمۈر، تىتان قاتارلىقلار بىلەن تەمىنلىگۈسى.

⑤ كەلگۈسىدە تەكلىماكاندا ئارقا-ئارقىدىن شەھەر ۋە بوستانلىقلار بەرپا بولغۇسى.

تېكىست

تەكلىماكان قۇملۇقى

شىنجاڭ — مەملىكىتىمىز بويىچە قۇملۇق مەيدانى ئەڭ چوڭ رايونلارنىڭ بىرى. شىنجاڭدىكى قۇملۇق پۈتۈن مەملىكەت قۇملۇق مەيدانىنىڭ 60 پىرسەنتىنى، شىنجاڭ ئومۇمىي يەر مەيدانىنىڭ 1/4 دىن كۆپرەكىنى ئىگىلەيدۇ.

شىنجاڭدا جەمئىي 10 قۇملۇق بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدە تەكلىماكان قۇملۇقى ئالاھىدە ئورۇندا تۇرىدۇ.

تەكلىماكان قۇملۇقى تارىم ئويمانلىقىنىڭ مەركىزىگە جايلاشقان بولۇپ، مەملىكىتىمىز بويىچە مەيدانى ئەڭ چوڭ قۇملۇقلارنىڭ بىرى. تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ تېمپېراتۇرىسى ناھايىتى يۇقىرى بولغانلىقتىن، يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 40 گرادۇستىن چۈشمەيدۇ.

تەكلىماكاندا ھاۋا كىلىماتى نورمالسىز، قۇملار كۆچۈپ تۇرىدۇ. ياز، كۈز كۈنلىرى كۈندۈزنىڭ تېمپېراتۇرىسى نۆلدىن يۇقىرى 60 — 80 گرادۇسقا يەتسە، كەچلىرى نۆلدىن تۆۋەن 10 گرادۇسقا چۈشۈپ قالىدۇ.

تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ تۆت ئەتراپىدا دەريا ـ ئېقىنلارمۇ ناھايىتى كۆپ. بۇنىڭ ئىچىدە تەكلىماكانغا ئېقىپ كىرىدىغان دەريا 24 بولۇپ، ئاساسلىق دەريالاردىن خوتەن دەرياسى، يەكەن دەرياسى، تارىم دەرياسى قاتارلىقلار بار.

ئۆزۈن يىللاردىن بۇيان تەكلىماكان قۇملۇقى «كىرسە چىقماس»، «قۇم دېڭىزى» دەپ ئاتىلىپ كەلگەنىدى. ھازىر قېدىرىپ تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە، نېفىت ۋە تەبىئىي گاز بايلىقى ئىنتايىن كۆپ جاي دەپ قارالماقتا. تەكلىماكان قۇملۇقىدا يەر

ئاستى سۈيى بارلىقى ئىپنىقلاندى. قۇملۇقتىن يەر ئاستى سۈيىنىڭ تېپىلىشى، نېفىت ئىچىشتا سۇ مەنبەسى بىلەن تەمىنلەپلا قالماستىن، بەلكى تارىم ئويمانلىقىنى ئومۇميۈزلۈك ئېچىشتىمۇ ياخشى شارائىتلار بىلەن تەمىنلەيدۇ.

تەكلىماكان قۇملۇقى بىزنى سۇ، نېفىت بايلىق مەنبەلىرى بىلەن تەمىنلەپلا قالماستىن، بەلكى كەلگۈسىدە پۈتمەس ــ تۈگىمەس قۇم مەنبەلىرى ۋە ئۇنىڭ تەركىبىدىكى تىتان، تۆمۈر قاتارلىقلار بىلەن تەمىنلىگۈسى. تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە، تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ يەنە ھەرخىل ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋانات بايلىق مەنبەسىگە باي ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى. ئىلمىي خادىملار بۇ رايوندىن توغراق، قومۇش، ھاشارات، قۇشقاچ، ياۋا توشقان قاتارلىق كۆپ خىل ھايۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى تاپتى.

تەكلىماكان سەھرايى كەبىردىن قالسا دۇنيا بويىچە 2 ــ ئورۇندىكى قۇملۇق، تارىختىن بۇيان سىرلىق بولۇپ كەلگەن بۇ كەڭ زېمىن ئەمدى «ئۈمىد يولى» غا ئايلانغۇسى. ھازىر مەملىكىتىمىزنىڭ گېئولوگىيە، نېفىت تارماقلىرىدىن 30 نەچچە ئورۇن بىلەن بىرقانچە ئونلىغان چەت ئەللىك مۇتەخەسسىسلەر چوڭ قۇملۇقتا ئەتراپلىق قېدىرىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بارماقتا، ئالدىن كۆرۈشكە بولىدۇكى، كەلگۈسىدە تەكلىماكاندا ئارقا ــ ئارقىدىن شەھەر ۋە بوستانلىقلار بەرپا بولغۇسى. شۇنداقلا بۇ يېڭى نېفىت شەھىرى مۇشۇ قۇملۇقتىن قەد كۆتۈرۈپ چىققۇسى.

سۆھبەت

ئا: ئادىل، سىز جەنۇبىي شىنجاڭغا بارغانمۇ؟

ئە: ئۆتكەن يىلى كۈزدە خوتەنگىچە بېرىپ كەلدىم.

ئا: جەنۇبىي شىنجاڭدا قانداق ئۆزگىرىشلەر بوپتۇ؟

ئە: ئومۇمەن جەنۇبىي شىنجاڭدا ئۆزگىرىشلەر چوڭ

ئىكەن.

ئا: جەنۇبىي شىنجاڭدا بىرنەچچە يەردە نېفىت چىقىپتۇ ـ ھە؟

ئە: شۇنداق، تارىمنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا نېفىت تېپىلىپتۇ.

ئا: تەكلىماكان قۇملۇقى نەگە جايلاشقان؟

ئە: تارىم ئويمانلىقىنىڭ مەركىزىگە جايلاشقان.

ئا: تەكلىماكان قۇملۇقى چوڭمۇ؟

ئە: ئۇ پۈتۈن مەملىكەت قۇملۇق مەيدانىنىڭ 60 پىرسەنتىنى، شىنجاڭ ئومۇمىي يەر مەيدانىنىڭ 1/4 دىن كۆپرەكىنى ئىگىلەيدۇ.

ئا: تەكلىماكان قۇملۇقى چوڭلۇق جەھەتتە دۇنيا بويىچە نەچچىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ؟

ئە: تەكلىماكان سەھرايى كەبىردىن كېيىنلا تۇرىدىغان دۇنيا بويىچە 2 ـ ئورۇندىكى قۇملۇق.

ئا: پۇرسەت تېپىپ بۇ يىل يازدا جەنۇبىي شىنجاڭغا بىر بارىمسام.

سۆزلۈك

يەكەن دەرياسى	(س ب)	叶尔羌河
ئىلمىي خادىم	(س ب)	科学工作者
نورمالسىز	(س)	不正常
نۆلدىن يۇقىرى	(س ب)	零上
ئوتتۇرىچە	(ر)	平均
ئومۇمىيۈزلۈك	(س)	普遍

盆地	(ئى)	ئويمانلىق
虫，昆虫	(ئى)	ھاشارات
源泉，根源	(ئى)	مەنبە
秋	(ئى)	كۈز
可进不可出	(س ب)	كىرسە چىقماس
度，温度	(ئى)	گرادۇس
地质	(ئى)	گېئولوگىيە
河流	(س ب)	دەريا ـ ئېقىنلار
将来	(ئى)	كەلگۈسى
秘密，神秘	(س)	سىرلىق
芦苇	(ئى)	قومۇش
麻雀	(ئى)	قۇشقاچ
沙海	(س ب)	قۇم دېڭىزى
勘察	(س ب)	قېدىرىپ تەكشۈر-
预料	(نېمىنى)	ئالدىن كۆر-
周到	(س)	ئەتراپلىق
无穷无尽的	(س)	پۈتمەس ـ تۈگىمەس
天然气	(س ب)	تەبىئىي گاز
塔克拉玛干	(ئى)	تەكلىماكان
供应，提供	(نېمىنى، نېمە بىلەن)	تەمىنلە-
胡杨	(ئى)	توغراق
钛	(ئى)	تىتان
雨水	(ئى)	ھۆل ـ يېغىن
沙漠，沙地，沙滩	(ئى)	قۇملۇق
哈那斯湖	(ئى)	قاناس كۆلى

摄氏 (ئى) سېلسىيە
毫米 (م) مىللىمېتىر

〔语法要点〕

一、**غۇ** **动名词(表原动名词)**

غۇ 动名词由在动词词干上附加 -غۇ // -قۇ // -گۇ // -كۇ 附加成分构成。如:

ئاخىرلاش + قۇ ← ئاخىرلاشقۇ

تەييارلىق قىل + غۇ ← تەييارلىق قىلغۇ

چۈش + كۇ ← چۈشكۇ

كۆر + گۇ ← كۆرگۇ

动名词,常常伴随人称附加成分出现,表示主观的愿望,句中充当主语,它一般与 كەل ، بار ، يوق 等词连用。如:

① ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچى بولغۇسى بار. 他打算当老师。

② ھازىر تاماق يېگۇم يوق. 我现在不想吃饭。

③ سىزنى بەك كۆرگۈمىز كەلدى، رەسىمىڭىزنى ئەۋەتىپ بېرىڭ.

我们非常想见你,寄一张照片来吧。

④ ئالىمنىڭ بۇ كىتابنى ئالغۇسى كېلىۋاتىدۇ.

阿里木想买这本书。

带有第二人称附加成分的这种动名词形式在句中直接充当谓语,这时它表示施动者的行为动作将要实现。如:

كەلگۈسىدە تەكلىماكاندا ئارقا ـ ئارقىدىن شەھەر ۋە بوستانلىقلار بەرپا بولغۇسى.

二、标点符号(一) تىنىش بەلگىلىرى

维吾尔语使用的标点符号共有十二种。

www.uyghurkitap.com

问号	؟	سوئال بەلگىسى	句号	.	چېكىت
感叹号	!	ئۈندەش بەلگىسى	逗号	،	پەش
分号	؛	چېكىتلىك پەش	括号	( )	تىرناق
引号	‹ ›	يالاڭ تىرناق	双引号	« »	قوش تىرناق
破折号	—	سىزىق	连接号	—	سىزىقچە
省略号	…	كۆپ چېكىت	冒号	:	قوش چېكىت

1. 句号 . چېكىت

1)用于陈述句之后。如：

① مەن بۇ كىتابنى ئالىمدىن ئالدىم.

② 1911 - يىلى، ياز كۈنلىرىنىڭ بىرى.

2)用于陈述语气的命令、感叹句之后。如：

① بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويما.

② ئالىم مەن بىلەن بىر كۆرۈشسۇن.

③ خوش! ئامان بولۇڭلار.

3)用于缩写的名和姓之间。如：

(鲁·穆塔里甫) ل. مۇتەللىپ

4)用于以数字表达年、月、日时，在它们之间标上句号。如：

1995·2·10

5)用于钟点和分钟之间。如：

① سائەت 3.20 دە (سائەت ئۈچتىن يىگىرمە مىنۇت ئۆتكەندە/ سائەت ئۈچتىن يىگىرمىدە).

② سائەت 8.00 دە (سائەت سەككىزدە).

2. 问号 ؟ سوئال بەلگىسى

1)用于疑问句之后。如：

① ئۇ كىم؟

② غۇلجىغا بارمايدىغان بولدىڭىزمۇ؟

2)先后连接的疑问，只在最后一个用上问号，前面的用上逗号。如：

① بۇ ئىشنى ئۇ قىلمىدىمۇ؟

② سىز زادى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسىمۇ، ئەمەسمۇ؟

3. 感叹号 ！ ئۈندەش بەلگىسى

用于感叹句和命令语气的祈使句之后。如：

① ۋەزىپىڭىزنى ۋاقتىدا ئورۇنداڭ!

② ياشىسۇن تىنچلىق!

③ بۇ نېمىدېگەن مەنزىرىلىك جاي ـ ھە!

4. 分号 ； چېكىتلىك پەش

该符号用来分隔并列关系复句中的各分句。如：

كىمكى مېنى چېلىشىپ يېڭەلىسە، شۇ كىشىگە قىزىمنى بېرىمەن؛ ئەگەر يېڭەلمىسە، جېنىنى تېنىدىن جۇدا قىلىمەن.

5. 冒号 ： قوش چېكىت

1)用于直接引语之前，作者的话之后。如：

① ئۇ ۋېلىسىپىتىنى تامغا يۆلەپ قويۇپ بالىلارغا ۋارقىرىدى:

— ھەي، ئەكبەر قەيەردە.

② قاسىم ئۇنىڭغا ئاستا قىلىپ: «ئوخشاش!» دەپ قويدى.

2)用在提示语之后。如：

① …… ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىگە:

② ھۆرمەت بىلەن: × × ×

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

www.uyghurkitap.com

تارىم ئويمانلىقى	جۇڭغار ئويمانلىقى
سىرلىق ئادەم	سىرلىق ئىش
ئاشلىق بىلەن تەمىنلىمەك	قورال بىلەن تەمىنلىمەك
ياخشى شارائىت	شارائىتى ناچار
ئەتراپلىق ئويلىماق	مەسىلىگە ئەتراپلىق قارىماق
كەلگۈسى پارلاق	كەلگۈسى ئىشلار
كەلگۈسى زامان	گۈزەل كەلگۈسى
نورمالسىز كەيپىيات	نورمالسىز ئەھۋال
ئوتتۇرىچە مائاش	ئوتتۇرىچە مو بېشى مەھسۇلاتى

3. 把下列两组词搭配成词组。

يەكەن	بايلىق
ئومۇمىيۈزلۈك	ئويمانلىق
نېفىت	ھادىسە
ئىلمىي	ئاپەت
چوڭقۇر	ئاچماق
گرادۇس	ناھىيە
سىرلىق	شامال
نورمالسىز	بار
ھاشارات	كۆز قاراش
نۆل	ناخشا
كۆز	تۇرمۇش
دۇكان	ئادەم
شارائىت	ئالماق
پۈتمەس - تۈگىمەس	يۇقىرى
شەھەر	نەرسە

4. 用 غۇ- // قۇ- // گۇ // كۇ-动名词填空。

① تاماكىنى تاشلا ________ يوق.
② ئۆيگە قايت ________ كەلمەيۋاتىدۇ.
③ مېنى زادى چاقىر ________ يوق.
④ بۇگۈن پولۇ يە ________ بار.
⑤ غايىمىز ئەمەلگە ئاش ________.
⑥ بۇ كىشىگە زادى گەپ قىل ________ يوق.
⑦ ئاڭلىسام، بۇ كىتابنى بەك قىزىق دەيدۇ، پۇرسەت تېپىپ بىر ئوقۇ- ________ بار.
⑧ بۇگۈن مىجەزىم يوق، ھېچنەرسە يە ________ يوق.
⑨ ئۇنىڭ قىزىق گەپلىرى مېنىڭ كۆڭ ________ نى كەلتۈرۈۋەتتى.
⑩ سەندىن بىر گەپنى سورا ________ كېلىۋاتىدۇ.
⑪ ئاپتوبۇسقا چۈش ________ يوق، پىيادە ماڭ ________ كېلىۋاتىدۇ.
⑫ ئۇنئالغۇدىن بىرنى ئال ________ بار.

5. 用以下词各造两个句子。

تەمىنلە-، ئوتتۇرچە-، كەلگۈسى-، چۈش-، شارائىت

6. 摸仿重点句子进行造句练习。

7. 给下列句子提出疑问。

(1) شىنجاڭدا جەمئىي ئون قۇملۇق بار.
(2) تەكلىماكان قۇملۇقى مەملىكىتىمىز بويىچە يەر مەيدانى ئەڭ چوڭ قۇملۇق.
(3) بۇ يەرنىڭ ھاۋا كىلىماتى نورمالسىز.
(4) بۇ كەڭ زېمىن «ئۇمىد يولى» غا ئايلاندى.
⑤ پۈتۈن قۇرۇلۇش قويۇق مىللىي ئۇسلۇبقا ۋە دەۋر ئالاھىدىلىكىگە ئىگە.

⑥ بۇ مەۋسۇم ئاخىرلاشتى.
⑦ شىنجاڭ ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق ياخشى جاي.
⑧ شىنجاڭنىڭ ئالاھىدە مەھسۇلاتلىرى ناھايىتى كۆپ.

8. 把下列句子译成维文。

①你要的东西我不想给你。

②通过这件事，我认识到我过去的看法完全是错误的。

③我相信他，他不会这样说。

④我宁愿当老师，也决不当记者。

⑤他们想说的是，这种方法不起作用。

⑥我想睡觉。

⑦我不想去，但他不同意。

⑧将来，他一定会是一位出色的翻译。

⑨不但我们有一双灵巧的手，机器人也有一双灵巧的手。

⑩少数民族人口虽少，但居住地区却很辽阔，占全国面积的百分之五十到六十。

9. 回答问题。

① شىنجاڭنىڭ قۇملۇق مەيدانى قانچىلىك؟
② شىنجاڭدا نەچچە قۇملۇق بار؟
③ تەكلىماكان قەيەرگە جايلاشقان؟
④ تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ ھاۋا رايى قانداق؟
⑤ تەكلىماكانغا ئېقىپ كىرىدىغان دەريا قانچە؟ ئاساسلىق دەريالار قايسىلار؟

10. 句型练习。

1. ① چېلىشىش — ئۇيغۇرلار ئارىسىدا كەڭ تارقالغان تەنھەرىكەت تۈرلىرىنىڭ بىرى.
② تۇرپان ئويمانلىقى — دۇنيا بويىچە ئەڭ چوڭ ئويمانلىقلارنىڭ بىرى.
③ ئۈرۈمچى — گۈزەل شەھەرلەرنىڭ بىرى.

2.

① ئۇنىڭ ئىش ـ ئىزلىرى خەلقىمىزگە مەڭگۈ ئىلھام بېغىشلىغۇسى.

② بىزنىڭ ئۇلۇغ پىلانلىرىمىز يېقىن كەلگۈسىدە ئەمەلگە ئاشقۇسى.

③ كەلگۈسىدە تېخىمۇ كۆپ ئالىملار يېتىشىپ چىققۇسى.

④ مەملىكىتىمىز پۇتبول كوماندىسى يېقىن كەلگۈسىدە چېمپىيون بولغۇسى.

3.

① مەن بوغدا كۆلىگە چىقىپلا قالماستىن، بەلكى ئۇ يەردە بىرنەچچە كۈن تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان.

② بۇ ئىشنى مۇئەللىم بىلىپلا قالماستىن، بەلكى ساۋاقداشلارنىڭ ھەممىسى بىلىپ كەتتى.

③ ئۇ ئۆگىنىشتە ياخشى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى سالامەتلىكىمۇ ياخشى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەللىكىنچى دەرس

ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بار.
只要不死，总会有希望。

نۇقتىلىق جۈملىلەر 重点句子

① «جىننىس دۇنيا رېكورتى قامۇسى» 1955 ـ يىلى دۇنياغا كەلگەندىن بۇيان، هازىرغىچە 37 قېتىم نەشىر قىلىندى.

② ئۇلار يەنە ئىككىتال توپ مۇسابىقىسىدىكى توپ ئۇرۇش قېتىم سانى رېكورتىنى ئەمەلدىن قالدۇرماقچى بولۇۋاتىدۇ.

③ «قامۇس» نىڭ تەھرىرلىرى بۇنىڭدىن كېيىن بەزى خەتەرلىك، ھەتتا جانغا زامىن بولىدىغان رېكورتلارنى ئېلان قىلىشتىنمۇ ئىمكان قەدەر ساقلانماقچى.

④ ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى ۋە ئۇنىڭ مەزمۇنىنىڭ مۇكەممەللىشىشىگە ئەگىشىپ، ئۇ تېخىمۇ كۆپ كىشىلەرنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشمەكتە.

تېكىست

«جىننىس دۇنيا رېكورتى قامۇسى»

«جىننىس دۇنيا رېكورتى قامۇسى» 1955 ـ يىلى دۇنياغا

كەلگەندىن بۇيان، ھازىرغىچە 37 قېتىم نەشىر قىلىندى.

«قامۇس» قا ھەرخىل مەزمۇندىكى 15 مىڭ «دۇنيادا ئەڭ» كىرگۈزۈلگەن بولۇپ، ھەر يىلى ئۇنىڭ تەخمىنەن بەشتىن بىر قىسمى يېڭىلىنىپ تۇرىدۇ. دۇنيادىكى بۇ «ئەڭ» لەر، دۇنيادىكى بىمەنە ۋە جىددىي ئىشلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئەنگلىيە پايتەختى لوندون شەھرىنىڭ شىمالىدىكى ئىمفىرت رايونىغا جايلاشقان «جىننىس دۇنيا رېكورتى قامۇسى» تەھرىر بۆلۈمى دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر كۈنى 200 پارچىدىن كۆپرەك خەت ۋە نۇرغۇن تېلېفونلارنى قوبۇل قىلىدۇ. بۇ خەت ئەۋەتكۈچى ۋە تېلېفون بەرگۈچىلەرنىڭ كۆپى ئۆزلىرىنىڭ يېڭى رېكورتىنى ئېتىراپ قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. تەھرىر بۆلۈمى بۇ خەت ـ چەكلەرنى تاللاپ، ئۇلارنى ئەستايىدىل تەكشۈرىدۇ ۋە دەلىللەيدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ھەربىر رېكورتنىڭ رەڭلىك سۈرەت كۆرۈنۈشىنى ۋە گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنغان تونۇشتۇرۇشنى ھەم شۇ كىشىنىڭ ئۆز ئورنىدىن باشقا يەنە ئىككى كىشىنىڭ تەۋسىيەسى بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

«قامۇس» تەھرىرلىرى ئاجايىپ ـ غارايىپ مەزمۇنلارنى قىسقارتىپ، بىلىم خاراكتېرى كۈچلۈك، پايدىلىق مەزمۇنلارنى كۆپەيتىشكە تىرىشىدۇ. ئۇلار 1991 ـ يىلىدىن باشلاپ زىيادە يەپ ـ ئىچىشكە ئائىت رېكورتنى ئېلان قىلماسلىقنى قارار قىلدى. ئۇلار يەنە تىكتاك توپ مۇسابىقىسىدىكى توپ ئۇرۇش قېتىم سانى رېكورتىنى ئەمەلدىن قالدۇرماقچى بولۇۋاتىدۇ. چۈنكى بۇنداق قىلىش مۇسابىقىنىڭ ئەھمىيىتىنى يوقىتىپ، كىشىنى قىزىقتۇرالمايدىكەن. «قامۇس» نىڭ تەھرىرلىرى بۇنىڭدىن كېيىن بەزى خەتەرلىك، ھەتتا جانغا زامىن بولىدىغان

رېكورتلارنى ئېلان قىلىشتىنمۇ ئىمكان قەدەر ساقلانماقچى.
«گىننىس دۇنيا رېكورتى قامۇسى» 35 خىل تىلدا دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا نەشر قىلىنىدۇ. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى ئۇنىڭ مەزمۇنىنىڭ ئۈزلۈكسىز مۇكەممەللىشىشىگە ئەگىشىپ، ئۇ تېخىمۇ كۆپ كىشىلەرنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشمەكتە.

سۆھبەت

ئا: «گىننىس دۇنيا رېكورتى قامۇسى» قاچان دۇنياغا كەلگەن؟

ئە: 1955 ـ يىلى دۇنياغا كەلگەن.

ئا: «گىننىس دۇنيا رېكورتى قامۇسى» تەھرىر بۆلۈمى ھەر كۈنى قانچىلىك خەت تاپشۇرۇۋالىدۇ؟

ئە: ھەر كۈنى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 200 پارچىدىن كۆپرەك خەت تاپشۇرۇۋالىدۇ.

ئا: «گىننىس دۇنيا رېكورتى قامۇسى» نەچچە خىل تىلدا نەشر قىلىنىدۇ؟

ئە: 35 خىل تىلدا نەشر قىلىنىدۇ.

ئا: «گىننىس دۇنيا رېكورتى قامۇسى» ھازىرغىچە نەچچە قېتىم نەشر قىلىندى؟

ئە: ھازىرغىچە 37 قېتىم نەشر قىلىندى.

ئا: «قامۇس» قا «دۇنيادا ئەڭ» دىن قانچىلىك كىرگۈزۈلگەن؟

ئە: ھەر خىل مەزمۇندىكى «دۇنيادا ئەڭ» دىن 15 مىڭى كىرگۈزۈلگەن.

ئا: «قامۇس» قانداق مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؟

ئە: دۇنيادىكى بىمەنە ۋە جىددىي ئىشلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سۆزلۈك

يېڭىلا-	(نېمىنى)	换新,更新
ئىمكان قەدەر	(س ب)	尽量,尽可能
ئېتىراپ قىل-	(نېمىنى)	承认,确认
ئېلان قىل-	(نېمىنى)	宣布;发表
ئۆز ئىچىگە ئال-	(نېمىنى)	包括
نەشر قىل-	(نېمىنى)	出版
ئوتتۇرا ھېساب بىلەن	(س ب)	平均
ھەتتا	(ب)	甚至
مۇكەممەللەش-	(نېمە)	巩固
يەپ - ئىچ-	(نېمىنى)	吃喝
زىيادە	(س)	过分的
كۆپەيت-	(نېمە)	增加,增多
كۆرۈنۈش	(ئى)	外表,外形,样子
لوندون	(ئى)	伦敦
دەلىللە-	(نېمىنى)	证实,论证
خاراكتېر	(ئى)	性格
خەت - چەك	(ئى)	信件,书信
خەتەرلىك	(س)	危险的
ساقلان-	(نېمىدىن)	避免
رېكورت	(ئى)	记录
قىزىقتۇر-	(نېمىگە)	使发生兴趣
قىسقارت-	(نېمىنى)	减;精减;压缩,缩短
قامۇس	(ئى)	百科全书
ئالقىشقا ئېرىش-	(س ب)	受到欢迎
ئەستايىدىل	(س)	认真

跟，跟随	(كىمگە)	ئەگەش-
取消	(نېمە)	ئەمەلدىن قال-
英国	(ئى)	ئەنگلىيە
意义	(ئى)	ئەھمىيەت
无意的，荒诞的	(س)	بىمەنە
编辑部	(ب)	تەھرىر بۆلۈم
嘱咐，建议	(ئى)	تەۋسىيە
打球	(س ب)	توپ ئۇر-
打电话	(كىمگە)	تېلېفون بەر-
乒乓球	(س ب)	تىكتاك توپ
使丧命，致死	(س ب)	جانغا زامىن بول-
吉尼斯	(ئى)	جىننىس
奇怪的，离奇的	(س)	ئاجايىپ - غارايىپ
分，分开；分清；拨出	(نېمىنى)	ئاجرات-

www.uyghurkitap.com

〔语法要点〕

标点符号（二） تىنىش بەلگىلىرى

6. 连接号 — سىزىقچە

1）用于对偶词两个成分之间，表示序数的阿拉伯数字之后，或用于谓语与某些语气词之间。如：

① تىل - يېزىق　　پۇت - قول　　بەش - ئالتە

② بۇ نېمىدېگەن مەنزىرىلىك جاي - ھە!

③ 94 - يىللىق 1 - سىنىپ.

④ 1995 - يىل 2 - ئاينىڭ 12 - كۈنى.

2）移行时，用于上行之后以连接音节。如：

① تىرىش-
چانلىق

② تەرەققى-
يات

7. 破折号 —— سىزىق

用于复指成分之间，或部分判断句的主语与谓语之间，或人物对话开头之前。如：

① — سەن نېمە ئادەم؟

— مەنمۇ؟ ئوقۇغۇچى.

② بېيجىڭ — جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى.

8. 括号（ ） تىرناق

用于注释性的词语。如：

① ئەتە (سەيشەنبە) ۋاسكېتبول مۇسابىقىسى بولىدۇ.

② 90 ـ يىللارنىڭ تۇنجى باھارى يېتىپ كەلدى.

(«شىنجاڭ گېزىتى» دىن)

9. 双引号《 》 قوش تىرناق

1)用于直接引语。如：

① «ئۇنداق بولسا، ئۇلارنىڭ كونكرېت تەلىپى نېمە-كەن؟» دەپ سورىدى ئالماس.

② «ئۆلمەكنىڭ ئۇستىگە تەپمەك» دېگەندەك، بەزى ئادەملەر ئۇنى «شەمشىدىن سارالڭ» دەپ زاڭلىق قىلىدىغان بولدى.

2)用于报刊、书籍、文章、电影名称和机关、单位名称上。如：

① ئۇ «تىل ۋە تەرجىمە» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدە ئىشلەيدۇ.

② «سەددىچىن سېپىلى» ماگىزىنى.

③ «كۇئېنلۇن» مېھمانخانىسى.

10. 引号〈 〉 يالاڭ تىرناق

引号用于在双号内所引用的书报名称和引语前后。如：

مەن «‹پولات قانداق تاۋلاندى› رومانى ھەققىدە قىسقىچە تەسىرات» دېگەن ئوبزورنى ئوقۇدۇم.

11. 省略号 … كۆپ چېكىت

1)用来表示意思未尽或省略。如：

① ئىككىسى چاي ئىچىشىپ ئولتۇرۇپ، موللا نىياز

ھەققىدە پاراڭغا چۈشتى ......

② دۈشمەن ئەسكەرلىرى بالىنى سوراق قىلىشقا باشلىدى:

— ئېتىڭ نىمە؟

— . . .

— بۇ يەرگە نىمە ئۈچۈن كەلدىڭ؟

— . . .

2)用来表示话语中断或话语断断续续。如：

— مەن ··· كومىسسار ··· ئىشىكنى ئېچىڭ، ··· — دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ.

12. 逗号 ، پەش

1)用于简单句的并列部分之间(无论这些部分是词还是词组)和并列的复句的各分句之间。如：

① ئۇ ئۇستا شائىر، ھەم ئۇستا رەسسام.

② مەن ماگىزىندىن لۆڭگە، قەلەم، سىزغۇچ قاتارلىقلارنى ئالدىم.

③ شۇنى بىلىشىڭ كېرەككى، ۋاقىت ھەممىدىن قىممەت.

2)用在句中的插入语、呼语以及感叹词之后。如：

① قېنى ئەمىسە، سىز سۆزلەڭ.

② ئازاد، ئاڭلىسام سىز بېيجىڭغا بېرىپ كەپسىز.

③ پاھ، قالتىس چىرايلىقكەنغۇ - بۇ!

كۆنۈكمە

1. 熟记本课单词。

2. 熟读下列词组并译成汉文。

ئادەم سانى كۆپەيمەك　　　چارۋا - مال كۆپەيمەك

دەرس سائىتى كۆپەيمەك　　　ئوقۇتۇش بىنالىرى كۆپەيمەك

1 - كۆرۈنۈش　　　شەھەر كۆرۈنۈشى

تاشقى كۆرۈنۈشى چىرايلىق　　　ئۆگىنىشتە ئەستايىدىل

ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلماق	ئەستايىدىل ئادەم
پارتىيىگە ئەگەشمەك	ئانىسىغا ئەگىشىپ يۈرمەك
رەڭلىك تېلېۋىزور	رەڭلىك فىلىم
جۇڭگو ئىنقىلابىنىڭ خاراكتېرى	خاراكتېرى ئوخشاش
خاراكتېرى ناچار	رېكورت ياراتماق
رېكورت بۇزماق	بىمەنە ئىش
بىمەنە گەپ	ئەھمىيىتى زور
ئەھمىيەت بەرمەك	ئەھمىيىتى يوق

3. 把下列两组词搭配成词组。

ئاجايىپ ـ غارايىپ	ئېلان قىلماق
كۆپچىلىك	ئۆز ئىچىگە ئالماق
خەتەرلىك	رېكورت
ماقالە	قىزىقتۇرماق
يېڭى	نەشىر قىلماق
ئىمكان قەدەر	نەرسە
ئۈزلۈكسىز	قىسقارتماق
ھەممە	ھەرىكەت
قايتا	ئالقىشقا ئېرىشمەك
جان سانى	ئەگەشمەك
كىشى	ئالغا باسماق
يىپ	ئىش
مۇئەللىم	ئەمەلدىن قالدۇرماق
تۈزۈم	كۆپەيمەك
بىمەنە	تىرىشماق

4. 完成下列句子。

① ..... ھازىرغىچە 37 قېتىم نەشىر قىلىندى.

② تېلېفون بەرگۈچىلەرنىڭ كۆپى .....

③ ..... ئۇلارنى ئەستايىدىل تەكشۈرىدۇ ۋە دەلىللەيدۇ.

④ ئۇلار 1991 ـ يىلىدىن باشلاپ ......
⑤ «قامۇس» نىڭ تەھرىرلىرى بۇنىڭدىن كېيىن ......
⑥ ...... جۇڭگودا زور ئۆزگىرىشلەر بولدى.
⑦ ئۇنى يوقلاپ بارغۇمغۇ بار ئىدى، ......
⑧ بۇ مېنىڭ تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان ......
⑨ غايىلىك بىر ياشنىڭ ئىستىقبالى ......
⑩ ئۇنىڭ خەلق ئۈچۈن سۆزلەيدىغان سۆزى، قىلىدىغان خىزمەتلىرى ......

5. 用下列词造句。

كۆپەي ـ، ئۇزلۇكسىز، ئىمكان قەدەر، كۆرۈنۈش، قىزىقتۇر ـ، خەتەرلىك، ئەگەش ـ، ئەمەلدىن قال ـ

6. 摸仿重点句子进行造句练习。

7. 给下列句子提出疑问。

① قامۇسقا ھەرخىل مەزمۇندىكى «دۇنيادا ئەڭ» دىن 15 مىڭى كىرگۈزۈلگەن.
② تەكلىماكان قۇملۇقى تارىم ئويمانلىقىنىڭ مەركىزىگە جايلاشقان.
③ تىل ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ.
④ كۈندىلىك دەرسنى كۈندە تەكرار قىلىش كېرەك.
⑤ ئوقۇغۇچىلار ئاساسەن ئەقلىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.
⑥ بوغدا كۆلىنىڭ مەنزىرىسى رەسىملەردىكىدىنمۇ چىرايلىق.

8. 把下列句子译成维文。

①他是一位有名的科学家,虽然已经老了,但是他仍然努力工作。

②这件事情我根本就没有听说过。

③我近来感觉到自己健康状况不太正常。

④抓政治思想工作,应包括抓学生的思想工作。

⑤大学时代的欢乐生活终生难以忘怀。

⑥你虽然隐瞒了这件事,但终究会被发觉的。

⑦库尔班检讨了自己的错误。

⑧我们把同学们分成两部分,一部分唱歌,一部分跳舞。

9. 回答问题。

① «جىننىس دۇنيا رېكورتى قامۇسى» قانچە قېتىم نەشىر قىلىندى؟ ئۇنىڭغا قانچىلىك «دۇنيادىكى ئەڭ» كىرگۈزۈلگەن؟

② جىننىس دۇنيا رېكورتى قانداق بېكىتىلىدۇ؟

③ «قامۇس» تا قانداق مەزمۇنلار قىسقارتىلىپ، قانداق مەزمۇنلار كۆپەيتىلىدۇ؟

④ «قامۇس» نەچچە خىل تىلدا نەشىر قىلىنىدۇ؟

10. 句型练习。

1.

① ھازىر نۇرغۇنلىغان جايلاردا يەر ئاستى بايلىقلىرىنى قېدىرىپ تەكشۈرۈش ئەترەتلىرى تەكشۈرۈش ئېلىپ بارماقتا ۋە يەر ئاستى بايلىقلىرىنى قېزىپ چىقارماقتا.

② مەملىكىتىمىزنىڭ ھەممە جايىدا خۇشاللىق ناخشىلىرى ياڭرىماقتا.

③ ھەممە ئادەم ئۆزلىرىنىڭ بەختىيار تۇرمۇشىنى كۈيلىمەكتە، ئۇلۇغ پارتىيىنى مەدھىيىلىمەكتە.

2.

① ئۇلار ئەتە يولغا چىقماقچى بولۇۋاتىدۇ.

② ئۇ يەنە ئىنگلىزچە ئۆگەنمەكچى بولۇۋاتىدۇ.

③ مەكتەپ بۇ ئىش توغرىسىدا ئوقۇغۇچىلارنىڭ پىكرىنى ئالماقچى بولۇۋاتىدۇ.

3.

① يىغىننىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ، كىشىلەر بارغانسېرى يىغىندىن زېرىكمەكتە.

② ئىمتىھان ۋاقتىنىڭ يېقىنلىشىشىغا ئەگىشىپ ئوقۇغۇچىلار بارغانسېرى جىددىيلەشمەكتە.

③ كىشىلەرنىڭ كىرىمىنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ، مەدەنىي تۇرمۇشىمۇ جانلانماقتا.

www.uyghurkitap.com

总词汇表

ئا

母亲,妈妈	(10)	ئاپا
拿去,带	(23)	ئاپار
灾,灾难,祸患	(31)	ئاپەت
公共汽车,大轿车	(14)	ئاپتوبۇس
自治区	(27)	ئاپتونوم رايون
名字,名称;名声,名义,马	(10)	ئات
为,专为	(41)	ئاتا-
著名的	(40)	ئاتاقلىق
术语,名词	(40)	ئاتالغۇ
(物)大气	(31)	ئاتموسفېرا
奇怪的,离奇的	(50)	ئاجايىپ - غارايىپ
分,分开;分清;拨出	(50)	ئاجرات-
减弱	(33)	ئاجىزلا-
开,打开,开辟,举办;饿	(13)	ئاچ-
苦辣;愤怒,生气;劲大的	(25)	ئاچچىق
搜查,翻	(45)	ئاختۇر-
晚上,晚间,傍晚;昨晚	(17)	ئاخشام
终于,最终,最后	(16)	ئاخىر
结束,完结	(38)	ئاخىرلاش-
朋友;伙计	(24)	ئاداش
习惯	(34)	ئادەت

平时	(18)	ئادەتتە
习惯	(20)	ئادەتلەن-
平常的，一般的，普通的	(20)	ئادەتتىكى
格外，非常	(38)	ئادەتتىن تاشقىرى
公道的，公平的，公正的；阿迪里(男名)	(30)	ئادىل
休息	(30)	ئارام ئال-
勉强，好不容易；只，仅仅	(28)	ئاران
驮，搭	(48)	ئارت-
多的，多余的	(27)	ئارتۇق
演员	(18)	ئارتىس
希望	(44)	ئارزۇ قىل-
经过，通过	(31)	ئارقىلىق
军队	(26)	ئارمىيە
围，簇用；容	(29)	ئارىغا ئال-
受折磨，受痛苦，感到难过	(34)	ئازابلان-
解放	(26)	ئازادلىق
一点，稍微一点	(18)	ئاز - پاز
挂	(36)	ئاس-
基本上	(28)	ئاساسەن
根据，依据，依照，按照	(37)	ئاساسلان-
主要的	(33)	ئاساسلىق
基本的，主要的，根本的	(20)	ئاساسىي
慢，缓慢；悄悄	(25)	ئاستا
柏油路	(22)	ئاسفالت يول
天，天空	(12)	ئاسمان
天体	(40)	ئاسمان جىسىملىرى
亚洲	(28)	ئاسىيا

增长,增加;超过;剩余	(33)	ئاش-
炊食员,厨师,厨子	(9)	ئاشپەز
食堂	(11)	ئاشخانا
胃	(46)	ئاشقازان
那,那个	(17)	ئاشۇ
朋友	(44)	ئاغىنە
非洲	(28)	ئافرىقا
流	(31)	ئاق-
白种人	(28)	ئاق تەنلىك
阿克苏	(10)	ئاقسۇ
蛋白质	(33)	ئاقسىل
平安	(16)	ئاق يول
哥哥	(10)	ئاكا
听,听见,听取	(13)	ئاڭلا-
拿,取,买	(14)	ئال-
有关的	(37)	ئالاقىدار
大约,大概,约莫	(30)	ئالاھازەل
特殊,特别	(18)	ئالاھىدە
特点	(27)	ئالاھىدىلىك
瞪,斜视	(25)	ئالاي-
六	(11)	ئالتە
金子	(27)	ئالتۇن
前,前面,前边	(24)	ئالدى
首,首先	(15)	ئالدى بىلەن
忙,急忙,匆忙,着急	(30)	ئالدىرا-
急的,急忙的,忙的	(16)	ئالدىراش
急躁情绪	(44)	ئالدىراقسان
往前移动	(41)	ئالدىغا سۇرۇل-

预料	(49)	ئالدىن كۆر-
预防,预止,预范	(33)	ئالدىنى ئال-
手掌	(46)	ئالقان
受到欢迎	(50)	ئالقىشقا ئېرىش-
苹果	(27)	ئالما
交换,互换	(39)	ئالماشتۇر-
科学家;阿力木(男名)	(8)	ئالىم
最高的,高等的,高级的	(40)	ئالىي
大学,高等学府	(39)	ئالىي مەكتەپ
爱,喜欢,喜爱,疼爱	(18)	ئامراق
美国	(28)	ئامېرىكا
因素	(33)	ئامىل
母语	(40)	ئانا تىل
石榴	(27)	ئانار
不怎么,怎么(多用于否定)	(19)	ئانچە
然后	(14)	ئاندىن
人口,居民,人烟	(28)	ئاھالە
繁荣	(36)	ئاۋات
麻烦,打扰	(20)	ئاۋارە قىل-
声,声音,嗓门;音量;呼声	(38)	ئاۋاز
先,前,早先,原先,以前	(17)	ئاۋۋال
那	(7)	ئاۋۇ
家用电器	(22)	ئائىلە ئېلېكتر سايمانلىرى
月	(12)	ئاي
女,妇女	(43)	ئايال
结束,完结,了结,告终,终止	(35)	ئاياغلاش-
阿依古丽(女名)	(9)	ئايگۈل
分,分开;离开	(23)	ئايرى-

离别,离开,脱离;分手;失去	(29)	ئايرىل-
旋转;变成;晕;绕,散步	(33)	ئايلان-
使变成;使转;搞晕	(34)	ئايلاندۇر-
旋转形,盘旋形	(47)	ئايلانما شەكىللىك
嗨,喂	(36)	ئايھاي

ئە

和解,重新和好	(34)	ئەپلەش-
原谅	(34)	ئەپۇ قىل-
关闭;做	(48)	ئەت-
明天	(12)	ئەتە
周围	(45)	ئەتراپ
周到	(49)	ئەتراپلىق
早晨,早上	(14)	ئەتىگەن
早晨的,早上的	(17)	ئەتىگەنلىك
奇怪的,古怪的;真	(25)	ئەجەب
傻瓜,笨蛋,愚蠢	(36)	ئەخمەق
愚弄	(29)	ئەخمەق قىل-
道德礼貌	(36)	ئەدەب - ئەخلاق
教训	(48)	ئەدىبىنى بەر-
男	(43)	ئەر
阿拉伯	(40)	ئەرەب
夫妻,夫妇	(34)	ئەر - خوتۇن
值得	(32)	ئەرزى-
从来,历来,素来,一向	(31)	ئەزەلدىن
著作	(40)	ئەسەر
认真	(50)	ئەستايىدىل
您好	(11)	ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم

顶用，管用，顶事	(48)	ئەسقات-
提醒，提示	(43)	ئەسكەرتىش بەر-
原来，本来	(26)	ئەسلى
世纪；俘虏	(31)	ئەسىر
智慧，头脑	(36)	ئەقىل
聪明才智，智慧	(31)	ئەقىل - پاراسەت
聪明的，有智慧的	(42)	ئەقىللىق
智慧	(48)	ئەقىل - ئىدراك
跟，跟随	(50)	ئەگەش-
最	(37)	ئەڭ
优良的，优秀的，优异的	(24)	ئەلا
优等生	(24)	ئەلاچى
当然	(44)	ئەلۋەتتە
不是	(8)	ئەمەس
实际的	(40)	ئەمەلىي
取消	(50)	ئەمەلدىن قال-
实际，实践	(42)	ئەمەلىيەت
刚刚，现在，如今；这下	(13)	ئەمدى
那么，那末	(16)	ئەمىسە
无花果	(27)	ئەنجۈر
担心，担忧，惦念	(24)	ئەنسىرە-
英国	(50)	ئەنگلىيە
意义	(50)	ئەھمىيەت
情况，状况	(29)	ئەھۋال
问情况，打招呼	(36)	ئەھۋال سورا-
看情况，看来	(16)	ئەھۋالغا قارىغاندا
交谈，聊天，寒暄	(39)	ئەھۋاللاش-
后代，后辈，子孙	(28)	ئەۋلاد

原来的,本来的,当初的	(40)	ئەينى

ب

(巧妙地)欺骗;收拾	(48)	بابلاپ قوي-
有	(11)	بار
去	(14)	بار-
手指,指头	(46)	بارماق
基地	(27)	بازا
巴扎,市场,集市,街	(14)	بازار
头,头脑,脑袋;开始,开头	(28)	باش
其它的,另外的;以外,之外	(14)	باشقا
管理	(46)	باشقۇر-
开始,起头;带头,带领	(13)	باشلا-
首长,头领,长官	(44)	باشلىق
当官	(44)	باشلىق بول-
看	(36)	باق-
孩子	(42)	بالا
早,从前	(34)	بالدۇر
银行	(11)	بانكا
价,价格	(36)	باها
给予评价	(44)	باها بەر-
节,节日	(41)	بايرام
财富	(27)	بايلىق
刚才的	(25)	بايىقى
页;版	(13)	بەت
幸福	(23)	بەخت
幸福的	(27)	بەختلىك

身体	(33)	بەدەن
给，给予，交给，发给	(13)	بەر-
建立，创立，设立	(37)	بەرپا قىل-
经受，忍受；坚持	(31)	بەرداشلىق بەر-
有的，有些，某些	(16)	بەزى
五毛钱	(45)	بەش موچەن
五百一十八	(12)	بەش يۈز ئون سەككىز
非常，特别	(11)	بەك
而且，并且	(33)	بەلكى
瓶子	(32)	بوتۇلكا
粉笔	(7)	بور
风暴；风雨	(48)	بوران - چاپقۇن
门坎	(42)	بوسۇغا
会计	(26)	بوغالتىر
油果	(41)	بوغۇرساق
当，成，做	(16)	بول-
尤其是，特别	(18)	بولۇپمۇ
尽情	(23)	بولۇشىغا
祖父，外祖父，爷爷	(26)	بوۋا
身材；边，沿，滨	(28)	بوي
沿着，顺着	(22)	بويلا-
颈，脖子	(46)	بويۇن
按照，依照；一直	(20)	بويىچە
这	(7)	بۇ
布哈拉	(40)	بۇخارا
老弟，兄弟	(30)	بۇرادەر
胡子，胡须	(28)	بۇرۇت - ساقال

转,转弯,转折,转身	(25)	بۇرۇل-
前,以前,原先	(19)	بۇرۇن
鼻子	(28)	بۇرۇن
从前,很久以前	(30)	بۇرۇنىنىڭ بۇرۇنىسىدا
拆,拆毁;破坏,弄坏 损坏	(31)	بۇز-
麦子	(27)	بۇغداي
去年	(26)	بۇلتۇر
弄污,弄脏,污染;败坏	(31)	بۇلغى-
这么,这么些	(17)	بۇنچىۋالا
这样,这样的,这种	(17)	بۇنداق
以来	(21)	بۇيان
派,派遣;吩咐,命令	(30)	بۇيرۇ-
狼	(30)	بۆرە
肾	(46)	بۆرەك
(被)分,分开,划分;打断	(28)	بۆلۈن-
卷曲的	(28)	بۈدۈر
今天	(12)	بۈگۈن
今天的	(19)	بۈگۈنكى
专心,认真;醉心于,着迷	(38)	بېرىل-
压力	(33)	بېسىم
遇难	(48)	بېشىغا كۈن چۈش-
手腕	(46)	بېغىش
票	(19)	بېلەت
鱼	(33)	بېلىق
使难受,打扰,麻烦	(34)	بىئارام قىل-

www.uyghurkitap.com

马虎，粗心大意	(24)	بىپەرۋالىق
可怜的	(42)	بىچارە
安全，保险	(21)	بىخەتەرلىك
一	(11)	بىر
一点；稍微	(22)	بىرئاز
但是，可是	(35)	بىراق
某，某某，某一个	(36)	بىرەر
互相	(15)	بىر - بىرى
一边	(26)	بىر تەرەپتىن
统一	(24)	بىر تۇتاش
那时候	(23)	بىر چاغ
好几个，几个	(19)	بىرنەچچە
一会儿	(36)	بىردەم
联合，结合	(36)	بىرلەش-
联合国	(28)	بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى (ب د ت)
一起，同，跟	(42)	بىرگە
一场	(29)	بىر مەيدان
一会儿，一阵子	(30)	بىر ھازا
一顿	(41)	بىر ۋاخ
一下子	(48)	بىر يوللا
一百零三	(12)	بىر يۈز ئۈچ
我们	(9)	بىز
使厌烦，使厌恶	(44)	بىزار قىل-
知道，会，懂	(42)	بىل-
臂，手臂	(46)	بىلەك

一起,共同	(15)	بىللە
知识	(20)	بىلىم
深造	(40)	بىلىم ئاشۇر-
和,及,同	(10)	بىلەن
无意的,荒诞的	(50)	بىمەنە
楼房	(8)	بىنا
生物	(22)	بىئولوگىيە

پ

活动	(18)	پائالىيەت
快	(39)	پات
盛下,装下,容纳下	(17)	پات-
帕提玛(女名)	(10)	پاتىمە
棉花	(27)	پاختا
谈话,聊天	(25)	پاراڭغا چۈش-
谈话,交谈	(16)	پاراڭلاش-
课桌	(7)	پارتا
封,本,篇,块,张,片	(15)	پارچە
波斯	(40)	پارس
小腿	(46)	پاقالچاق
实事	(40)	پاكىت
干净的,整洁的	(11)	پاكىز
灾祸,灾难;笨的,笨拙的	(24)	پالاكەت
首都	(37)	پايتەخت
利,利益,好处	(20)	پايدا

有益的,有好处的,有利的	(17)	پايدىلىق
利用,采用,参考	(27)	پايدىلان-
从事侦探工作	(29)	پايلاقچىلىق قىل-
区别	(43)	پەرق ئەت-
有区别	(46)	پەرقلەن-
满不在乎的,疏忽大意,漠不关心	(45)	پەرۋاسىز
季,季节	(12)	پەسىل
只,只有,绝对;根本	(14)	پەقەت
哲学	(40)	پەلسەپە
羽毛球	(47)	پەي توپ
产生,出现,发生	(45)	پەيدا بول-
星期四	(12)	پەيشەنبە
邮电局	(15)	پوچتىخانا
态度	(20)	پوزىتسىيە
抓饭	(14)	پولۇ
脚,腿	(25)	پۇت
足球	(18)	پۇتبول
足球爱好者	(38)	پۇتبولچى
结实的,坚实的,牢固的	(20)	پۇختا
嗅,嗅觉	(46)	پۇرا-
机会,时机	(26)	پۇرسەت
后悔	(25)	پۇشايمان قىل-
老百姓	(44)	پۇقرا
分	(32)	پۇڭ
挣钱	(45)	پۇل تاپ-

全的,全部的,整个的	(31)	پۈتكۈل
无穷无尽的	(49)	پۈتمەس - تۈگىمەس
全部的,整个的,完美的	(14)	پۈتۈن
(表示状态)样式,样子	(24)	پېتى
敢,胆敢	(34)	پېتىن-
饼干	(41)	پېچىنە - پىرەنىك
老	(9)	پېشقەدەم
退休	(26)	پېنسىيىگە چىق-
叽咕,悄悄说,低声说	(25)	پىچىرلا-
原则,原理	(33)	پرىنسىپ
精通,熟练,精练	(40)	پىششىق
熟	(41)	پىشۇر-
意见,主意	(21)	پىكىر
交换意见	(39)	پىكىر ئالماشتۇر-
步行	(14)	پىيادە

ت

找,拾到;获得	(25)	تاپ-
脚掌,踵	(46)	تاپان
交	(44)	تاپشۇر-
作业	(7)	تاپشۇرۇق
塔塔尔	(27)	تاتار
甜食	(41)	تاتلىق يېمەكلىك
塔吉克	(27)	تاجىك
板,盘	(38)	تاختا

从……以来，从……开始	(27)	تارتىپ
拘束，拘谨；客气，难为情	(45)	تارتىنچاقلىق
散，散布，散开	(27)	تارقال-
部门	(36)	تارماق
历史	(22)	تارىخ
塔里木花朵	(42)	تارىم غۇنچىلىرى
梳理	(43)	تارا-
非常，很，太	(19)	تازا
打扫卫生	(15)	تازىلىق قىل-
差一点	(44)	تاس قال-
外面的，外的	(34)	تاشقىرقى
除此之外	(40)	تاشقىرى
扔；放弃，戒除	(23)	تاشلا-
山	(17)	تاغ
叔叔，舅舅	(15)	تاغا
山坡	(30)	تاغ باغرى
闩，上；顶；戴	(25)	تاقا-
黎明	(41)	تاڭ
个，条	(32)	تال
外面，室外，野外	(24)	تالا
争，争夺，抢；争吵	(34)	تالاش-
天才的，有天赋的	(19)	تالانتلىق
很多的，许多的	(36)	تالاي
墙	(8)	تام
饭；喉咙	(14)	تاماق
滴水成河	(32)	تاما - تاما كۆل بولار

吸烟,抽烟	(23)	تاماكا چەك-
交际舞	(18)	تانسا
西瓜	(27)	تاۋۇز
依靠	(46)	تايان-
自然	(42)	تەبىئىي
天然气	(49)	تەبىئىي گاز
假期	(16)	تەتىل
研究	(40)	تەتقىقات
经验,实验	(21)	تەجرىبە
实验室	(22)	تەجرىبىخانا
大概,大约,约莫;近似	(31)	تەخمىنەن
方面,方,一方;边;面	(17)	تەرەپ
发展;发达	(31)	تەرەققىي قىل-
秩序,条理	(19)	تەرتىپ
翻译	(15)	تەرجىمە قىل-
成分,组成	(37)	تەركىب
难度,困难	(30)	تەسلىك
感想,感受,体会	(39)	تەسىرات
影响	(34)	تەسىر يەت-
穿通;把通	(48)	تەش-
组成,组织,占	(27)	تەشكىل قىل-
渴望的	(36)	تەشنا
渴,口渴;渴望,渴求	(31)	تەشنا بول-
先生,阁下	(30)	تەقسىر
分配	(30)	تەقسىمات
复习	(15)	تەكرار قىل-

复习；重复，反复	(14)	تەكرارلا-
检查，调查	(27)	تەكشۈر-
建议	(43)	تەكلىپ بەر-
塔克拉玛干	(49)	تەكلىماكان
接触，触动；挨上	(25)	تەگ-
要求	(20)	تەلەپ
发音；口音	(13)	تەلەپپۇز
盆子	(14)	تەلەڭگە
供应，提供	(49)	تەمىنلە-
身体	(39)	تەن
体育	(18)	تەنتەربىيە
威胁，威吓，恫吓，威慑	(31)	تەھدىت
编辑部	(50)	تەھرىر بۆلۈم
嘱咐；建议	(50)	تەۋسىيە
准备，预备，筹备，筹划	(38)	تەييارلا-
准备	(16)	تەييارلىق قىل-
拖拉机手	(26)	تراكتورچى
球；群，堆；人群	(15)	توپ
集中，集会；收集，搜集	(40)	توپلا-
聚居，堆积	(27)	توپلاش-
打球	(50)	توپ ئۇر-
鸡	(32)	توخۇ
站，停，停止；停顿；值	(13)	توختا-
阻碍，防碍，干扰	(35)	توسقۇنلۇق قىل-
兔子	(30)	توشقان
小圆馕	(41)	توقاچ

胡杨	(49)	توغراق
需要,不得不	(39)	توغرا كەل-
94 级	(12)	94 - يىللىق
九	(12)	توققۇز
棒子	(38)	توقماق
纺织厂	(26)	توقۇمىچىلىق فابرىكىسى
冲突	(35)	توقۇنۇش
多,很,十分,非常	(34)	تولا
填写;弥补,补充	(45)	تولدۇر-
不完全;初中	(42)	تولۇقسىز
卷;粗的	(40)	توم
认识,相识,认识的人	(36)	تونۇش
熟人	(41)	تونۇش - بىلىش
天哪	(36)	توۋا خۇدايىم
饱,吃饱;够,足;厌烦	(30)	توي-
婚礼	(43)	توي
抓,拿,握,捉	(14)	تۇت-
连结	(46)	تۇتاش-
阴的,阴沉的	(38)	تۇتۇق
土,土地,土壤	(27)	تۇپراق
鸡蛋;卵	(33)	تۇخۇم
站,立;起,起来,住,居住	(14)	تۇر-
生活	(11)	تۇرمۇش
盐	(33)	تۇز
亲戚,亲属	(41)	تۇغقان
出生,诞生	(40)	تۇغۇل-

孤儿寡母	(41)	تۇل - يېتىم
指颜色的深度	(28)	تۇم
雾气腾腾的，雾蒙蒙的	(38)	تۇمانلىق
只	(27)	تۇياق
感觉	(45)	تۇيغۇ
突然，忽然	(25)	تۇيۇقسىز
四	(11)	تۆت
窟窿，孔，洞，眼	(48)	تۆشۈك
骆驼	(48)	تۆگە
付，支付；偿还，赔偿	(47)	تۆلە-
铁	(27)	تۆمۈر
贡献	(27)	تۆھپە
下层	(35)	تۆۋەن قاتلام
平坦的，笔直的	(22)	تۈپتۈز
种，种类	(37)	تۈر
突厥	(40)	تۈركىي
突厥语大词典	(40)	تۈركىي تىللار دىۋانى
造，修理	(20)	تۈزە-
完毕，结束，告终，了结	(25)	تۈگە-
去世	(39)	تۈگەپ كەت-
没完没了的，说不完的	(34)	تۈگىمەس
狐狸；狡猾	(30)	تۈلكە
昨天	(12)	تۈنۈگۈن
尝，品；（吃得）香，有味	(46)	تېتى-
活泼的，健旺的	(42)	تېتىك
还，尚	(25)	تېخى

更,更加	(21)	تېخىمۇ
种,播种	(27)	تېرى-
快,迅速	(42)	تېز
课文	(7)	تېكىست
碰上,接触,触及	(45)	تېگىپ كەت-
打电话	(50)	تېلېفون بەر-
电报	(45)	تېلېگرامما
浅	(20)	تېيىز
医学的	(40)	تىببىي
钛	(49)	تىتان
指甲;括号	(46)	تىرناق
努力,勤奋;上劲,力求	(13)	تىرىش-
勤奋的,努力的	(10)	تىرىشچان
辛勤,勤奋,勤勉	(35)	تىرىشچانلىق
控制,牵制,操纵;治理	(31)	تىزگىنلە-
摆,排列	(41)	تىزىل-
乒乓球	(50)	تىكتاك توپ
语言;舌头	(11)	تىل
语文	(42)	تىل ـ ئەدەبىيات
祝愿,请求	(39)	تىلە-
语言学	(40)	تىلشۇناسلىق
喘气	(48)	تىن-
太平洋	(28)	تىنچ ئوكيان
天安门广场	(47)	تيەنئەنمېن مەيدانى

ج

伤,创伤,疮	(34)	جاراھەت

公众,大众	(41)	جامائەت
命,生命;人,人口;表示亲昵	(26)	جان
阁下,殿下,陛下,先生	(30)	جاناب
使丧命,致死	(50)	جانغا زامىن بول-
生物,有生命的	(31)	جانلىقلار
固执的,死硬的,顽固的	(35)	جاھىل
回答	(17)	جاۋاب بەر-
回信	(39)	جاۋاب خەت
责任	(48)	جاۋابكارلىق
座落,位于,处于	(27)	جايلاش-
罚款	(44)	جەرىمانە
过程	(33)	جەريان
战斗,交战	(29)	جەڭ بول-
战士	(9)	جەڭچى
吸引,招引	(36)	جەلپ قىل-
合计,共计	(32)	جەمئىي
社会	(35)	جەمئىيەت
南	(11)	جەنۇب
方面	(37)	جەھەت
肱,胳膊	(46)	جەينەك
桌子	(8)	جوزا
地理	(40)	جۇغراپىيىۋى
发抖	(45)	جۇغۇلدا-
中华	(40)	جۇڭخۇا
中国	(15)	جۇڭگو
星期五	(12)	جۈمە

句子	(20)	جۈملە
同时;包括,属于	(41)	جۈملىدىن
要命	(44)	جېنىنى ئال-
闹纠纷,起口角	(38)	جېدەللەش-
紧急,紧张	(16)	جىددىي
紧张,急迫	(38)	جىددىيلەش-
丁铃铃	(38)	جىرىڭ
肝	(46)	جىگەر
罪,罪行,罪过,犯罪行为	(35)	جىنايەت
吉尼斯	(50)	جىنىس

چ

没关系,没有问题	(44)	چاتاق يوق
头发	(23)	چاچ
撒;洒	(25)	چاچ-
跳起,跃起,溅出,泛起	(30)	چاچراپ چىق-
劳累,疲劳	(14)	چارچا-
星期三	(12)	چارشەنبە
畜牧业	(27)	چارۋىچىلىق
时候,时辰	(23)	چاغ
弹;拉;吹;敲打;拍;奏	(38)	چال-
朝鲜	(28)	چاۋشيەن
嚼	(46)	چاينا-
外国	(15)	چەت ئەل
抽,吸;敲	(25)	چەك-
睁大眼,瞪眼	(43)	چەكچەي-

一定,必定;肯定	(15)	چوقۇم
大	(11)	چوڭ
变大	(34)	چوڭاي-
深,深刻,深厚	(20)	چوڭقۇر
铅球	(47)	چويۈن توپ
吗	(8)	چۇ
中午	(14)	چۈش
下,落,降落	(14)	چۈش-
了解,明白,懂得	(20)	چۈشەن-
上午	(14)	چۈشتىن بۇرۇن
下午	(14)	چۈشتىن كېيىن
丢失	(25)	چۈشۈرۈپ قوي-
中午的	(14)	چۈشلۈك
因为	(16)	چۈنكى
生气	(23)	چېچىل-
日,号	(12)	چېسلا
过分,过量,过头	(31)	چېكىدىن ئاش-
麻醉品	(35)	چېكىملىك
桶子	(8)	چېلەك
奋斗;摔跤,角斗	(47)	چېلىشىش-
映入,呈现	(36)	چېلىق-
锻炼,锤炼,磨炼	(17)	چېنىق-
脸色,面,相貌,模样儿	(25)	چىراي
漂亮	(8)	چىرايلىق
齿,牙齿	(29)	چىش
出,出来,出去;上;出产	(13)	چىق-
(让)出去,出来	(48)	چىقىرىۋەت-
草坪	(47)	چىملىق

真心	(25)	چىن قەلب
真心,诚心	(34)	چىن كۆڭۈل
真诚的诺言	(38)	چىن ۋەدە

خ

生气,见怪	(25)	خاپا بول-
错误的	(20)	خاتا
犯错误;做错	(44)	خاتالاش-
日记本	(14)	خاتىرە دەپتەر
记笔记	(20)	خاتىرە ياز-
性格	(50)	خاراكتېر
性质的;性格的	(33)	خاراكتېرلىك
愿意,情愿,甘心,乐意	(39)	خالا-
字,信	(13)	خەت
危险的	(50)	خەتەرلىك
信件,书信	(50)	خەت - چەك
发信,寄信	(15)	خەت سال-
花	(32)	خەجلە-
地图	(8)	خەرىتە
人民	(19)	خەلق
国际	(47)	خەلقئارا
人民政府	(26)	خەلق ھۆكۈمىتى
汉族	(10)	خەنزۇ
汉语	(13)	خەنزۇچە
知道,得到消息,获悉	( )	خەۋەر تاپ-
通知,报导	(21)	خەۋەر قىل-
危险	(31)	خەۋپ

www.uyghurkitap.com

再见	(16)	خەير - خوش
好吧，是	(30)	خوپ
和田	(10)	خوتەن
老板，主人	(36)	خوجايىن
高兴的，愉快的，快乐的	(14)	خۇشال - خۇرام
充满欢乐，高兴，愉快	(34)	خۇشال - خۇراملىققا
		چۆمە، خۇش بول-
秘密的，悄悄的	(34)	خۇپىيانە
真主保佑，胡大保佑	(44)	خۇدا ساقلا-
谢谢胡大；谢天谢地	(44)	خۇداغا شۈكۈر
作总结	(21)	خۇلاسە قىل-
嗜好，瘾，癖性	(23)	خۇمار
回族	(16)	خۇيزۇ
相当，颇，很，好	(29)	خېلى
顾客，买主，顾主	(44)	خېرىدار
羞愧，难为情，不好意思	(24)	خىجىل بول-
工作	(21)	خىزمەت
职工	(9)	خىزمەتچى
风格，品德，气质	(23)	خىسلەت
种，类	(23)	خىل
化学	(22)	خىمىيە
回忆，想	(25)	خىيالغا كەلتۈر-

د

爸爸，父亲	(10)	دادا
叙事诗，长诗，史诗	(40)	داستان
餐布	(41)	داستىخان

达斡尔族	(27)	داغۇر
个,条	(32)	دانە
治疗	(44)	داۋالا-
继续	(13)	داۋاملىق
继续	(41)	داۋام قىل-
有关的	(40)	دائىر
经常	(13)	دائىم
本子	(7)	دەپتەر
立即,马上,立刻	(25)	دەررۇ
课	(7)	دەرس
课堂,教室	(13)	دەرسخانا
教材,教程,教科书	(38)	دەرسلىك
愤怒,怒气冲冲	(30)	دەرغەزەپ بول-
大门	(22)	دەرۋازا
河,江	(43)	دەريا
河流	(49)	دەريا - ئېقىنلار
开始,起先,最初	(37)	دەسلەپ
恰好,正好	(34)	دەل
证实,论证	(50)	دەلىللە-
时代	(37)	دەۋر
时代特色	(47)	دەۋر ئالاھىدىلىكى
医生	(9)	دوختۇر
医院	(11)	دوختۇرخانا
药	(33)	دورا
药剂业	(40)	دورىگەرلىك
药用的;药	(33)	دورىلىق
黑板	(7)	دوسكا
遇到,碰到,遭到	(31)	دۇچ كەل-

口吃,结巴	(32)	دۇدۇقلا-
铺子,店,门市部	(36)	دۇكان
世界	(50)	دۇنيا
笨蛋;笨掘的,傻呆的	(43)	دۆت
星期一	(12)	دۈشەنبە
迪斯科	(18)	دىسكو
几乎	(21)	دېگۈدەك
海洋	(31)	دېڭىز - ئوكيان
总之	(41)	دېمەك
对话	(20)	دىئالوگ
值日,值班员	(13)	دىجورنى
铁饼	(47)	دىسكا
注意,小心	(13)	دىققەت قىل-

ر

广播	(16)	رادىئو
地区,区城;区	(27)	رايون
排,行,次序	(19)	رەت
整理	(40)	رەتلە-
否决,拒绝	(29)	رەت قىل-
布	(36)	رەخت
正式的	(18)	رەسمىي
画,图,照片	(8)	رەسىم
热西旦(女名)	(10)	رەشىدە
颜色,色泽;脸色,面色	(28)	رەڭگى
有色,彩色	(19)	رەڭلىك
领导	(22)	رەھبەرلىك

谢谢,感谢	(16)	رەھمەت
封斋	(41)	روزا تۇت-
肉孜节,开斋节	(41)	روزا ھېيت
作用;角色	(19)	رول
长篇小说	(16)	رومان
酒杯	(23)	رومكا
情绪,心情	(33)	روھىي كەيپىيات
情绪低落	(24)	روھى چۈش-
俄罗斯	(16)	رۇس
记录	(50)	رېكورت
修理,修理业	(22)	رېمونتچىلىق
传说	(40)	رىۋايەت

ز

究竟,到底	(25)	زادى
时代,时	(29)	زامان
现代的	(47)	زامانىۋى
有毒的;毒辣的,狠毒的	(35)	زەھەرلىك
强迫	(35)	زورلۇق قىل-
感冒,伤风	(33)	زۇكام
紧密,密切;紧凑	(28)	زىچ
庄稼,农作物	(27)	زىرائەت
过分的	(50)	زىيادە
损失,害处;亏损	(36)	زىيان
有害的;亏本的,赔本的	(31)	زىيانلىق

ژ

杂志	(7)	ژۇرنال

www.uyghurkitap.com

س

سائەت	(8)	钟表;小时
سات-	(23)	卖,出售;出卖
ساتقۇچى	(44)	卖者
ساتراشخانا	(11)	理发室
ساراي	(47)	宫殿;客厅;旅舍
سارغۇچ	(28)	淡黄色,浅黄色
ساغلام	(33)	健康
ساقال ئال-	(43)	刮胡子
ساقاللىق	(28)	有胡子的,大胡子的
ساقايت-	(35)	治愈,治好
ساقچى	(9)	警察
ساقلا-	(24)	等,等待;存,保存;保持,维持;保佑
ساقلان-	(50)	避免
ساڭزا	(41)	馓子
سال-	(22)	打;铺;建造;装,放人
سالام	(39)	问候,致意,敬意,敬礼
سالام خەت	(39)	问候信,平安家信
سالام ئېيت-	(39)	问候
سالامەتلىك	(17)	健康,健康状况
سان	(42)	数词,数字
سانائەت	(27)	工业
ساندۇق	(48)	箱子
سانلىق مەلۇمات	(27)	数据,统计数
ساۋابلىق	(41)	行善的,积德
ساۋات	(9)	知识,常识
ساۋاق بەر-	(32)	教课

同学	(31)	ساۋاقداش
旅游，旅行	(18)	ساياھەت قىل-
队，队列，排；战线，阵线	(26)	سەپ
旅行	(30)	سەپەر
布施	(41)	سەدىقە بەر-
火柴	(36)	سەرەڭگە
八	(11)	سەككىز
第八	(8)	سەككىزىنچى
忽视，小看	(31)	سەل قارا-
诚恳的	(45)	سەمىمىي
原因	(29)	سەۋەب
星期二	(12)	سەيشەنبە
统计	(28)	ستاتىستىكا
问题	(13)	سوئال
肥皂	(14)	سوپۇن
商业，贸易	(36)	سودا
商人	(41)	سودىگەر
问，询问，打听；请求	(20)	سورا-
品种，等级	(37)	سورت
冷，寒冷，凉	(25)	سوغۇق
打；撞，碰	(44)	سوق-
元	(43)	سوم
伸长身子，直挺挺地	(48)	سۇنايلان-
游泳	(47)	سۇ ئۈز-
讲，说，告诉，说话，诉说	(13)	سۆزلە-
讲，说，告诉	(21)	سۆزلەپ بەر-
词汇	(7)	سۆزلۈك
词语	(40)	سۆز ئىبارە

对话,交谈	(7)	سۆھبەت
质量	(37)	سۈپەت
扫,清扫,打扫	(25)	سۈپۈر-
扫帚	(8)	سۈپۈرگە
擦,揩	(13)	سۈرت-
照相	(43)	سۈرەتكە چۈش-
网球	(47)	سېتكا توپ
车间	(26)	سېخ
秒	(41)	سېكۇنت
黄种人	(28)	سېرىق تەنلىك
护士	(9)	سېستىرا
想念	(42)	سېغىن-
摄氏	(49)	سېلسىيە
比较,对比	(40)	سېلىشتۇرما
胖,肥	(33)	سېمىزلىك
外,外面	(29)	سىرت
秘密,神密	(49)	سىرلىق
您	(9)	سىز
画,绘	(16)	سىز-
尺子	(8)	سىزغۇچ
妹妹	(10)	سىڭىل
你们	(9)	سىلەر
您	(30)	سىلى
渗;消化,吸收	(31)	سىڭ-
试一试	(44)	سىناپ باق-
年级,班级;阶级;教室	(7)	سىنىپ
政治	(27)	سىياسىي

桃子	(27)	شاپتول
条件,环境	(21)	شارائىت
稻子,稻谷,水稻	(27)	شال
稀的,稀少的	(28)	شالاڭ
风	(36)	شامال
光荣的,光辉的	(27)	شانلىق
蝙蝠	(29)	شەپەرەڭ
东	(22)	شەرق
形成,形状,样式	(28)	شەكىل
阳历	(41)	شەمسىيە
星期六	(12)	شەنبە
城,城市	(22)	شەھەر
城市的	(22)	شەھەرلىك
司机	(9)	شوپۇر
顽皮,调皮	(42)	شوخ
当时	(25)	شۇ ئەسنادا
当时	(41)	شۇ چاغ
从事	(40)	شۇغۇللان-
那时	(43)	شۇ كەم
因此	(20)	شۇڭا
那么,这么	(17)	شۇنچە
这样,这么;那样,那么;是的	(16)	شۇنداق
就这样	(29)	شۇنداق قىلىپ
并,并且	(27)	شۇنىڭدەك
合伙,搭伙	(35)	شېرىك بول-
沙糖	(32)	شېكەر

www.uyghurkitap.com

诗歌	(40)	شېئىر - قوشاق
石河子	(10)	شىخەنزە
锡伯族	(27)	شىبە
新疆大学	(22)	شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى
北	(10)	شىمال

غ

山洞，岩洞，穴	(24)	غار
鹅	(43)	غاز
占上风，占优势	(29)	غالىپ كەل-
西北	(27)	غەربىي شىمال
奇怪的，奇异的，不正常的	(23)	غەلىتە
干劲；海拉提（男名）	(9)	غەيرەت
大人，先生，老爷	(48)	غوجام
切齿之声	(48)	غۇچۇرلات-

ف

语音学	(8)	فونېتىكا
物理	(22)	فىزىكا
影片	(19)	فىلىم

ق

能力，才能	(20)	قابىلىيەت
套子，罩子	(36)	قاپ
层	(28)	قات
等等	(11)	قاتارلىق
硬的	(27)	قاتتىق
参加，参与，出席	(18)	قاتناش-
看，望，瞧，视	(13)	قارا-

看着,眼看着,等着;观望	(25)	قاراپ تۇر-
黑种人	(28)	قارا تەنلىك
黑海	(37)	قارا دېڭىز
决定,决议;主意,主见	(38)	قارار
决定,作出决定	(29)	قارار قىل-
黑暗	(48)	قاراڭغۇلۇق
淡黑的,浅黑的	(28)	قارامتۇل
反对,反抗	(23)	قارشى
欢迎	(18)	قارشى ئال-
反抗,抵抗	(33)	قارشىلىق كۆرسەت-
抵抗力	(33)	قارشىلىق كۈچ
对,针对	(21)	قارىتا
看来;比;根据	(28)	قارىغاندا
雨雪	(48)	قار - يامغۇر
哈萨克族	(16)	قازاق
岸,堤;身边,跟前	(34)	قاش
留下;剩下	(25)	قال-
了不起,出色的,非常	(19)	قالتىس
身材,体态	(23)	قامەت
百科全书	(50)	قامۇس
翼,翅膀;扇	(29)	قانات
贫血	(33)	قان ئازلىق
血压升高	(33)	قان بېسىمى يۇقىرىلا-
哈那斯湖	(49)	قاناس كۆلى
第几	(12)	قانچىنچى
怎么样	(7)	قانداق
不知怎么的,不知为什么	(25)	قانداقتۇر
回,返回	(14)	قايت-
回来,反回	(21)	قايتىپ كەل-

哪，哪个，哪些，什么	(10)	قايسى
佩服	(43)	قايىل بول-
规则，规矩	(40)	قائىدە
部落	(40)	قەبىلە
进入，迈进	(31)	قەدەم قوي-
敬爱的，亲爱的	(34)	قەدىرلىك
古，古时，古代	(27)	قەدىم
古代的，古老的	(10)	قەدىمكى
发誓	(44)	قەسەم قىل-
故意，存心，有意	(25)	قەستەن
纸	(38)	قەغەز
笔	(7)	قەلەم
心，内心，胸怀	(34)	قەلب
阴历	(41)	قەمەرىيە
糖	(33)	قەنت
层；格外，非常	(12)	قەۋەت
刚强；开赛尔(男名)	(9)	قەيسەر
哪里，哪儿	(10)	قەيەر
接收；接见；招收	(42)	قوبۇل قىل-
粗鲁行为，粗野举动	(25)	قوپاللىق
武装的，持械的，携带武器的	(35)	قوراللىق
肚子	(19)	قورساق
腹腔	(46)	قورساق بوشلۇقى
怕，害怕，吓，畏惧，恐惧	(20)	قورق-
胆小鬼	(48)	قورقۇنچاق
加，添上，增加，合并	(29)	قوش-
同意，赞成；参加，加入	(29)	قوشۇل-
追，追赶，驱逐	(29)	قوغلا-
铃，铃铛	(38)	قوڭغۇراق

甜瓜	(12)	قوغۇن
棕色	(28)	قوڭۇر
手	(10)	قول
手下的人	(44)	قول ئاستىدىكىلەر
方便的，便利的	(44)	قولايلىق
手球	(47)	قول توپى
手工艺	(40)	قول ھۈنەرۋەنلىك
指挥部	(46)	قوماندانلىق شتاب
芦苇	(49)	قومۇش
玉米	(27)	قوناق
肋骨	(48)	قوۋۇرغا
羊，绵羊	(27)	قوي
放，放置，吓；提出；戒除	(20)	قوي-
稠的，稠密的；浓的	(47)	قويۇق
古兰经	(40)	قۇرئان
古尔邦节	(41)	قۇربان ھېيت
力量够，力气够，能做	(41)	قۇربى يەت-
被（晒干）被，（晾干）	(37)	قۇرۇتۇل-
空着手	(36)	قۇرۇق قول
建筑，建筑工程	(47)	قۇرۇلۇش
麻雀	(49)	قۇشقاچ
耳朵	(36)	قۇلاق
沙海	(49)	قۇم دېڭىزى
沙漠，沙地，沙滩	(49)	قۇملۇق
狡猾	(36)	قۇۋلۇق
力量；营养；能量	(37)	قۇۋۋەت

刻苦，认真	(20)	قېتىرقىنىپ
勘察	(49)	قېدىرىپ تەكشۈر-
变老，年老	(33)	قېرى-
老年人	(41)	قېرى - چۆرى
作对；偏偏，偏巧	(38)	قېرىش
怕，不喜欢	(42)	قېرىق
不比……差	(42)	قېلىشقۇچىلىكى يوق
在哪儿	(19)	قېنى
洲	(28)	قىتئە
油菜；芥菜	(27)	قىچا
阅览室	(22)	قىرائەتخانا
雉，野鸡	(30)	قىرغاۋۇل
柯尔克孜族	(27)	قىرغىز
姑娘	(10)	قىز
发红，变红，呈红色	(25)	قىزار-
热爱	(18)	قىزغىن سۆي-
发热，发烧；热闹，热烈	(18)	قىزى-
感兴趣，喜欢	(18)	قىزىق-
有趣味的，很有意思的	(18)	قىزىقارلىق
使发生兴趣	(50)	قىسقارت-
减；精减；压缩，缩短	(50)	قىزىقتۇر-
简明，简略，扼要	(42)	قىسقىچە
部分；部，册；部队	(27)	قىسىم
冬，冬天	(27)	قىش
冬天的，冬季的	(16)	قىشلىق

贵,昂贵;价值	(37)	قىممەت
做,作,干	(13)	قىل-
非常高兴	(32)	قىن - قىنىغا سىغماس- لىق
面貌	(26)	قىياپەت
折磨,使难受	(34)	قىينا-

ك

保证,保障	(33)	كاپالەتلىك قىل-
盛大的,大的	(36)	كاتتا
干部	(9)	كادىر
神通;奇迹;非常	(48)	كارامەت
不顶用	(46)	كاردىن چىق-
床	(8)	كارىۋات
滞销货	(36)	كاسات مال
牛	(27)	كالا
唇	(28)	كالپۇك
日历	(41)	كالېندار
矿	(27)	كان
走,去	(14)	كەت-
晚,晚上,晚间;迟	(15)	كەچ
漫游,游历	(40)	كەز-
割,切	(36)	كەس-
专业	(11)	كەسىپ

宽的，宽广的；辽阔的	(27)	كەڭ
引起，带来	(33)	كەلتۈرۈپ چىقار-
将来	(49)	كەلگۈسى
不幸的遭遇	(29)	كەلگۈلۈك
穷的，贫穷的，贫苦的	(26)	كەمبەغەل
水果糖	(32)	كەمپۈت
街，巷	(22)	كوچا
栋	(22)	كورپۇس
集体	(41)	كوللېكتىپ
旧，旧的	(8)	كونا
块(元)	(32)	كوي
够，足够	(45)	كۇپايە
图书馆	(11)	كۇتۇپخانا
库车(地名)	(26)	كۇچا
增加，增多	(50)	كۆپەيت-
大家	(44)	كۆپچىلىك
多民族的	(27)	كۆپ مىللەتلىك
不久	(42)	كۆپ ئۆتمەي
举，提，抬	(25)	كۆتۈر-
搬，迁移；转入，升入	(26)	كۆچ-
树苗，种	(37)	كۆچەت
抄写	(24)	كۆچۈر-
看，看见，见到	(14)	كۆر-
得意，神气	(32)	كۆرەڭلە-
让……看；指，指出；展示	(25)	كۆرسەت-

美的,美丽的,好看的,壮丽的	(22)	كۆركەم
外表,外形,样子	(50)	كۆرۈنۈش
眼睛	(10)	كۆز
目光落到;看上,看中	(36)	كۆزى چۈش-
含泪,噙泪	(24)	كۆزگە ياش ئال-
蓝;青;蓝天,天空	(28)	كۆك
蔬菜	(27)	كۆكتات
胸腔	(46)	كۆكرەك بوشلۇقى
衬衣,衬衫;连衣裙	(25)	كۆڭلەك
心,心意,心肠,心情	(34)	كۆڭۈل
关心	(15)	كۆڭۈل بۆل-
称心如意	(39)	كۆڭۈلدىكىدەك
用心	(20)	كۆڭۈل قوي-
打算,盘算	(38)	كۆڭۈلگە پۈك-
欢乐,愉快的,快乐的	(14)	كۆڭۈللۈك
娱乐活动	(18)	كۆڭۈل ئېچىش پائالىيە- تى
心情沉闷,心绪不佳	(45)	كۆڭلى غەش بول-
规模	(35)	كۆلەملىك
煤,炭,煤炭	(27)	كۆمۈر
银	(27)	كۈمۈش
习惯,适应;同意,答应	(26)	كۆن-
练习	(7)	كۆنۈكمە
等,等待,等候;招待,接待	(7)	كۈت-
力,力量,力气	(48)	كۈچ - قۇۋۋەتلىك
强大的;有力的,有劲的;力气大	(17)	كۈچلۈك
秋	(49)	كۈز
观察,观测	(29)	كۆزەت-
灰色	(28)	كۈل رەڭ

欢笑,说笑	(34)	كۈلكە ـ چاقچاق
微笑	(45)	كۈلۈمسىرە-
日,天	(11)	كۈن
日落	(41)	كۈن پات-
白天	(29)	كۈندۈز
迟到;来晚;晚点	(19)	كېچىك-
要,需要,应该,应当,必须	(20)	كېرەك
平方公里	(27)	كۋادرات كىلومېتىر
夜	(29)	كېچە
无用的,作废的	(31)	كېرەكسىز
需要的,需用的	(33)	كېرەكلىك
没关系	(45)	كېرەك يوق
没用	(45)	كېرىكى يوق
病,疾病	(44)	كېسەل
发生,产生	(33)	كېلىپ چىق-
书	(7)	كىتاب
书店	(15)	كىتابخانا
小	(32)	كىچىك
(脏了的)衣物	(15)	كىر
可进不可出	(49)	كىرسە چىقماس
使引进,领入,引入	(37)	كىرگۈز-
进,着手,开始作,投入	(30)	كىرىش-
洗衣服	(14)	كىر يۇ-
谁	(9)	كىم
电影	(14)	كىنو
电影院	(11)	كىنوخانا
穿	(45)	كىي-
黄羊	(30)	كىيىك

www.uyghurkitap.com

گ

气,气体,瓦斯	(31)	گاز
发愣,发呆;不知所措	(38)	گاڭگىرا-
有时	(23)	گاھى - گاھىدا
话	(20)	گەپ
问话,捉弄	(48)	گەپكە سال-
身体;躯体	(46)	گەۋدە
呈现,显出;体现,突出	(35)	گەۋدىلەن-
度,温度	(49)	گرادۇس
语法	(8)	گراماتىكا
肉	(33)	گۆش
大米	(33)	گۈرۈچ
美丽的,优美的	(22)	گۈزەل
美丽,美	(25)	گۈزەللىك
古丽努尔(女名)	(10)	گۈلنۇر
报纸	(7)	گېزىت
到时	(48)	ۋاقتى كەلسە
地质	(49)	گېئولوگىيە
患	(33)	گىرىپتار بول-
体操	(17)	گىمناستىكا

ل

要,应该,必须	(20)	لازىم
没用,不需要,没必要	(45)	لازىمى يوق
泥	(25)	لاي

拉面	(14)	لەڭمەن
漂浮,浮;游荡	(36)	لەيلە-
伦敦	(50)	لوندون
词典,字典	(7)	لۇغەت
辞典学	(40)	لۇغەتشۇناسلىق
毛巾	(14)	لۆڭگە
膝盖骨	(46)	لېپەك
但是	(21)	لېكىن

م

工资		مائاش
发动机	(46)	ماتور
资料	(37)	ماتېرىيال
物质;条,条文,条款	(31)	ماددا
邮票;商标	(8)	ماركا
谚语	(40)	ماقال - تەمسىل
好吧,可以,成,行	(13)	ماقۇل
住处;盛产某种东西的地方	(37)	ماكان
商店,门市部	(11)	ماگىزىن
走,行	(16)	ماڭ-
售货员	(26)	مال ساتقۇچى
这个,(在)这里,这就是,你看	(17)	مانا
满族	(27)	مانجۇ
这	(7)	ماۋۇ
这儿,这里	(17)	ماۋۇ يەر
油	(33)	ماي
被迫,不得已	(34)	مەجبۇر بول-

会议室	(22)	مەجلىسخانا
专门	(40)	مەخسۇس
生物	(48)	مەخلۇق
文化	(27)	مەدەنىيەت
中央,中心	(22)	مەركەز
集中	(35)	مەركەزلەش-
时期,时间	(36)	مەزگىللىك
寓言	(42)	مەسەل
负责	(42)	مەسئۇل
醉,喝醉	(23)	مەست بول-
练习	(16)	مەشق
练习	(20)	مەشق قىل-
著名的,闻名的,出名的		مەشھۇر
学校	(10)	مەكتەپ
毕业	(24)	مەكتەپ پۈتتۈر-
知识,学识,学问	(40)	مەلۇمات
通知,告知	(36)	مەلۇم قىل-
国家	(27)	مەملىكەت
行政工作人员	(22)	مەمۇرىي خادىم
我	(9)	مەن
源泉,根源	(49)	مەنبە
禁	(41)	مەنئىي قىل-
产品,物产	(27)	مەھسۇلات
麻赫穆德·喀什噶里	(40)	مەھمۇد قەشقەرى
存在	(31)	مەۋجۇت بول-
学期的	(16)	مەۋسۇملۇق
场,场地,场子;立场	(17)	مەيدان
好,好吧,可以,行,成	(23)	مەيلى

摩托车	(44)	موتسىكلىت
挠，抓	(36)	مورلا
丰富的，丰盛的	(27)	مول
丰收的	(37)	مول ھوسۇللۇق
祖母，外祖母，奶奶	(26)	موما
吗；也	(7)	مۇ
副的	(26)	مۇئاۋىن
设施，机构	(47)	مۇئەسسەسە
老师	(7)	مۇئەللىم
专家	(40)	مۇتەخەسسىس
主任	(26)	مۇدىر
(果)酱	(37)	مۇراببا
穆斯林	(41)	مۇسۇلمان
就是这个	(17)	مۇشۇ
功固	(50)	مۇكەممەللەش-
蒙古族	(27)	موڭغۇل
和蔼的，和气的	(45)	مۇلايىم
议论	(44)	مۇنازىرە
肥沃的	(27)	مۇنبەت
重要的	(19)	مۇھىم
合理的，适当的，合适的	(33)	مۇۋاپىق
成功的，有成就的	(39)	مۇۋەپپەقىيەتلىك
躲藏，隐藏	(29)	مۆكۈپ يۈر-
猫	(36)	مۈشۈك
旅馆，饭店	(22)	مېھمانخانا
果子，水果；成果，果实	(27)	مېۋە
水果，果品	(33)	مېۋە - چېۋە
结果	(37)	مېۋىگە كىر-

残废的，残废者	(41)	مېيىپ
没精神，不舒服	(33)	مىجەزى يوق
铜	(27)	مىس
范围	(35)	مىقياس
千	(11)	مىڭ
公元，纪元	(40)	مىلادىيە
民族	(10)	مىللەت
毫米	(49)	مىللىمېتر
十亿	(28)	مىليارد
骑	(48)	مىنـ

ن

毁灭，毁坏；死亡	(31)	نابۇت بولـ
陌生的，不认识的	(19)	ناتونۇش
不好的，不良的，低劣的	(24)	ناچار
歌，歌曲	(18)	ناخشا
早点，早饭	(30)	ناشتىلىق
乃麻孜(伊斯兰教)	(41)	ناماز
夜盲症(患者)	(33)	نامازشام قارىغۇسى
标志	(40)	نامايەندە
命名	(40)	نام بەرـ
贫穷的，贫苦，贫寒	(36)	نامرات
叫作……的，名为……的，从……命名的	(38)	ناملىق
非常	(10)	ناھايىتى
县	(26)	ناھىيە
县的	(26)	ناھىيىلىك

哪里，哪儿，何处	(10)	نە
成绩，结果，成果	(21)	نەتىجە
几，多少，若干	(10)	نەچچە
第几	(12)	نەچچىنچى
东西	(14)	نەرسە
梨，香梨；梨树	(27)	نەشپۈت
出版	(50)	نەشر قىلـ
现金	(11)	نەق پۇل
多么	(36)	نەقەدەر
投标枪	(47)	نەيزە ئاتـ
人口，户口	(27)	نوپۇس
戴笼头；控制，约束	(48)	نوختىلاـ
正常的	(33)	نورمال
不正常	(49)	نورمالسىز
号；分数	(12)	نومۇر
害羞，惭愧，不好意思	(29)	نومۇس قىلـ
羞耻	(36)	نومۇس ـ هايا
多，很多，许多	(19)	نۇرغۇن
零上	(49)	نۆلدىن يۇقىرى
薄的	(28)	نېپىز
石油	(27)	نېفىت
什么	(7)	نېمە
多么	(42)	نېمىدېگەن
纽约	(42)	نيۇ ـ يورك

ھ

累，劳累	(30)	هارـ

酒	(32)	ھاراق
现在;刚才,刚刚	(13)	ھازىر
虫,昆虫	(49)	ھاشارات
情况,状况,处境	(30)	ھال
(表示状态)	(24)	ھالدا
精疲力尽;境况不佳	(30)	ھالى قالماسلىق
天蓝色	(25)	ھاۋا رەڭ
气候	(27)	ھاۋا كىلىماتى
生命,性命;生活,活着	(31)	ھايات
生死,你死我活	(31)	ھايات ـ مامات
激动地	(25)	ھاياجان ئىچىدە
动物	(29)	ھايۋان
动物	(40)	ھايۋانات
是,是的	(7)	ھەئە
周	(12)	ھەپتە
甚至	(50)	ھەتتا
姐姐	(39)	ھەدە
过分,过度	(33)	ھەددىدىن ئارتۇق
过分,过度	(35)	ھەددىدىن زىيادە
每	(11)	ھەر
军,军人;军事的,军用的	(26)	ھەربىي
军政	(40)	ھەربىي ـ مەمۇرىي
各方面	(39)	ھەرقايسى
活动	(43)	ھەرىكەت
消化	(46)	ھەزىم قىلـ
倍;贡献;份儿	(35)	ھەسسە
成倍地,加倍的	(35)	ھەسسىلەپ
刹那,一瞬	(42)	ھەش ـ پەش

关于;论	(25)	ھەققىدە
真正的,真实的,真的	(24)	ھەقىقىي
和,以及;又	(11)	ھەم
以及,也;并且	(28)	ھەمدە
所有,全部,一切	(14)	ھەممە
感兴趣,羡慕	(18)	ھەۋەس قىل-
雄伟的,庄严的,浩荡地	(22)	ھەيۋەتلىك
政府	(20)	ھۆكۈمەت
湿的,潮湿的	(37)	ھۆل
水果	(41)	ھۆل مېۋە
雨水	(49)	ھۆل - يېغىن
从来,历来,素来,一向	(31)	ھېچقاچان
谁都,无论谁,任何人,什么人	(29)	ھېچكىم
算术;帐,帐目	(42)	ھېساب
算作,计算	(33)	ھېسابلان-
故事;小说	(16)	ھېكايە
刚才	(29)	ھېلى
那个	(17)	ھېلىقى
节日	(41)	ھېيت
拜年	(41)	ھېيتلا-
伊斯兰历	(41)	ھىجرىيە

ئو

好	(20)	ئوبدان
中,中间,中等	(10)	ئوتتۇرا
地中海	(37)	ئوتتۇرا دېڭىز
平均	(50)	ئوتتۇرا ھېساب بىلەن

中年人	(33)	ئوتتۇرا ياشلىق
平均	(49)	ئوتتۇرىچە
提出	(21)	ئوتتۇرىغا قوي-
三十	(12)	ئوتتۇز
樵夫,卖柴人	(48)	ئوتۇنچى
开着的,开放的;直爽的;清楚的,公开的;晴朗的;鲜明的	(27)	ئوچۇق
坦率地说,说老实话	(34)	ئوچۇقىنى ئېيت-
像,相同;似乎,好象	(16)	ئوخشا-
相同的,相似的,同等的,一样的	(29)	ئوخشاش
器官,机构;机关	(46)	ئورگان
森林	(22)	ئورمان
林地;多林的	(28)	ئورمانلىق
瘦的	(48)	ئورۇق
地方;位置;床铺;座位	(11)	ئورۇن
吃,吸收养分,吸取营养	(33)	ئوزۇقلان-
有营养的	(33)	ئوزۇقلۇق
踝	(46)	ئوشۇق
(男)孩	(11)	ئوغۇل
读	(13)	ئوقۇ-
教师	(9)	ئوقۇتقۇچى
教学	(21)	ئوقۇتۇش
学习,学业	(21)	ئوقۇش
学生	(9)	ئوقۇغۇچى
学生会	(22)	ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسى
大洋洲	(28)	ئوكيانىيە
坐,居住	(24)	ئولتۇر-
定居,居住	(27)	ئولتۇراقلاش-

聚餐;娱乐晚会	(18)	ئولتۇرۇش
举办,娱乐,晚会	(18)	ئولتۇرۇش قىلـ
奥林匹克	(47)	ئولىمپىك
总的;公共的,公用的,全体	(27)	ئومۇمىي
普遍	(49)	ئومۇمىيۈزلۈك
十	(11)	ئون
第十一	(11)	ئون بىرىنچى
大学	(10)	ئۇنىۋېرسىتېت
打猎	(30)	ئوۋ ئوۋلا-
叫醒,唤醒	(43)	ئويغان-
想,考虑;认为,以为	(29)	ئويلا-
盆地	(49)	ئويمانلىق
玩,玩耍,游玩	(15)	ئوينا-
节日	(18)	ئويۇن

ئۇ

他,那	(7)	ئۇ
成绩,成就,胜利	(20)	ئۇتۇق
飞,飞行,飞翔;挥发,蒸发	(29)	ئۇچ-
遇见、碰见;打、揍、击、拍;敲,碰,撞	(48)	ئۇچرا-
睡,睡觉	(14)	ئۇخلا-
直的,对面的,一直,直接	(15)	ئۇدۇل
打仗,打架	(29)	ئۇرۇش-
打架,纠纷,争斗	(34)	ئۇرۇش - تالاش
送,送行	(16)	ئۇزات-

长的,长远的,长久的	(29)	ئۇزۇن
工匠,师傅;精通,能干的,善于	(18)	ئۇستا
骨头	(28)	ئۇستىخان
渴;饮料	(16)	ئۇسسۇزلۇق
舞蹈	(18)	ئۇسسۇل
方法,办法,方式	(21)	ئۇسۇل
细小的,细碎的	(31)	ئۇششاق
他们	(9)	ئۇلار
伟大的	(40)	ئۇلۇغ
面粉	(33)	ئۇن
应允,同意,答应	(36)	ئۇنا
除此之外,此外	(18)	ئۇنىڭدىن باشقا
然后	(15)	ئۇنىڭدىن كېيىن
综合	(47)	ئۇنىۋېرسال
再说	(48)	ئۇنى ئاز دەپ
维吾尔族	(10)	ئۇيغۇر
维吾尔语	(13)	ئۇيغۇرچە

ئۆ

肺	(33)	ئۆپكە
肺炎	(33)	ئۆپكە ياللۇغى
过,通过,穿过	(14)	ئۆت-
举行,办,度过;使,过去;交过	(18)	ئۆتكۈز-
仇恨,憎恨,怨恨	(25)	ئۆچ كۆر-
山羊	(27)	ئۆچكە
不朽的,不可磨灭的	(40)	ئۆچمەس

鸭	(43)	ئۆردەك
杏，杏子	(27)	ئۆرۈك
自己	(30)	ئۆز
互相，相互，彼此	(15)	ئۆزئارا
乌孜别克族	(27)	ئۆزبېك
包括	(50)	ئۆز ئىچىگە ئال-
变，变化	(23)	ئۆزگەر-
独特的，特有的	(27)	ئۆزىگە خاس
保持自然	(42)	ئۆزىنى ئەركىن تۇتماق
长，成长，生长；提高；上升	(20)	ئۆس-
成熟，发育成熟	(33)	ئۆسۈپ يېتىل-
植物	(40)	ئۆسۈملۈك
教，教授，传授	(42)	ئۆگەت
学习	(15)	ئۆگەن-
后天	(12)	ئۆگۈن
后天	(12)	ئۆگۈنلۈك
学习委员	(13)	ئۆگىنىش باشلىقى
死，死亡	(48)	ئۆل-
标准，量度，准则	(33)	ئۆلچەم
合格的，合乎标准的	(47)	ئۆلچەملىك
落井下石；墙倒众人推	(35)	ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپمەك
生命	(24)	ئۆمۈر
房子，屋	(8)	ئۆي

ئۈ

肠子	(46)	ئۈچەي
为了	(17)	ئۈچۈن
乌鲁木齐	(10)	ئۈرۈمچى

葡萄	(27)	ئۈزۈم
不断地,连续不停地	(35)	ئۈزلۈكسىز
葡萄种植业	(37)	ئۈزۈمچىلىك
葡萄园	(37)	ئۈزۈمزارلىق
上,上面	(48)	ئۈست
桌子	(8)	ئۈستەل
希望,期望	(23)	ئۈمىد
希望,盼望	(21)	ئۈمىد قىل-
大声地,洪亮地	(13)	ئۈنلۈك
效果,效率,收获	(21)	ئۈنۈم

ۋ

去世,逝世	(26)	ۋاپات بول-
叫喊,呼喊;大喊,大叫	(29)	ۋارقىرا-
篮球	(47)	ۋاسكېتبول
时间	(13)	ۋاقىت
按时	(13)	ۋاقتىدا
排球	(47)	ۋالىبول
您好	(11)	ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام
许诺,答应;保证	(38)	ۋەدە قىل-
维生素	(33)	ۋىتامىن
瘦小的	(48)	ۋىجىك
专区,地区;郡	(27)	ۋىلايەت
招牌	(36)	ۋىۋىسكا

ئې

照顾	(42)	ئېتىبار قىل-
承认,确认	(50)	ئېتىراپ قىل-

田地	(12)	ئېتىز
疼痛，难受	(36)	ئېچىش-
得到，获得，受到	(24)	ئېرىش-
可惜	(24)	ئېسىت
想起来；恢复知觉	(25)	ئېسىگە كەل-
重	(26)	ئېغىر
重，重量；重担	(33)	ئېغىرلىق
举重	(47)	ئېغىرلىق كۆتۈرۈش
口，嘴	(16)	ئېغىز
口头	(20)	ئېغىزچە
口腔	(46)	ئېغىز بوشلۇقى
生态	(31)	ئېكولوگىيىلىك
跳高	(47)	ئېگىزگە سەكرەش
布告，告示；广告	(38)	ئېلان
宣布	(50)	ئېلان قىل-
进行	(26)	ئېلىپ بار-
买卖	(35)	ئېلىپ - سات-
拿来；带来	(24)	ئېلىپ كەل-
搏斗，交锋，交手	(38)	ئېلىش-
拿走，带走	(42)	ئېلىپ كەت
清楚	(36)	ئېنىق
需要的，必要的	(14)	ئېھتىياجلىق
也许，可能	(33)	ئېھتىمال
说，讲，告诉；唱	(18)	ئېيت-

ئى

等，而已，是	(40)	ئىبارەت
推搡；推卸	(24)	ئىتتىر-
喝，服，吃	(23)	ئىچ-

可怜,心疼	(48)	ئىچ ئاغرىت-
里,里边;内地	(34)	ئىچكىرى
无意地,不由自主地、情不自禁的	(25)	ئىختىيارسىز
害羞,害臊,惭愧,不好意思	(32)	ئىزا تارت-
有注解的,有解释的	(40)	ئىزاھلىق
找,寻找,寻觅	(23)	ئىزدە-
使用,应用;食用,饮用	(33)	ئىستېمال قىل-
热	(11)	ئىسسىق
改革	(26)	ئىسلاھات
名字,名称;名词	(10)	ئىسىم
事,事情	(15)	ئىش
不懂事	(32)	ئىش ئۇقماسلىق
信,相信,信赖;信仰	(24)	ئىشەن-
工人	(9)	ئىشچى
办公室	(22)	ئىشخانا
反正	(36)	ئىشقىلىپ
工作,干活,做	(13)	ئىشلە
做出,写出	(40)	ئىشلەپ چىق-
生产	(37)	ئىشلەپ چىقار
门	(7)	ئىشىك
能力,本领,才能	(33)	ئىقتىدار
俭省	(32)	ئىقتىسادچىللىق
节约,节省	(32)	ئىقتىساد قىل-
经济的	(27)	ئىقتىسادىي
二,两	(11)	ئىككى
备	(48)	ئىگەرلە-
主人;主语;具有	(45)	ئىگە
掌握,占有	(20)	ئىگىلە-

办法，法子	(34)	ئىلاج
先进的，优秀的	(47)	ئىلغار
以前	(42)	ئىلگىرى
推动，推进，促进	(31)	ئىلگىرى سۈر-
以前的	(25)	ئىلگىرىكى
毛病，弊病；缺陷	(35)	ئىللەت
科学工作者	(49)	ئىلمىي خادىم
考试	(16)	ئىمتىھان
可能	(36)	ئىمكان
尽量，尽可能	(50)	ئىمكان قەدەر
和睦的，友好的，融洽的	(10)	ئىناق
和睦关系，亲善关系	(23)	ئىناقلىق
和睦相处	(34)	ئىناق ئۆت-
仔细，细致	(40)	ئىنچىكىلە-
良心	(36)	ئىنساب
人，人类	(31)	ئىنسان
人类	(35)	ئىنسانىيەت
英语	(15)	ئىنگلىز تىلى
七月	(26)	ئىيۇل

ي

或，或者，要么	(29)	يا
日本	(28)	ياپونىيە
扁的，扁平的	(28)	ياپىلاق
躺，卧；睡觉	(23)	يات-
宿舍	(11)	ياتاق
好	(10)	ياخشى

喜欢	(15)	ياخشى كۆر-
改善,好转,改进	(34)	ياخشىلا
您好	(9)	ياخشىمۇ سىز
(物,核,核子)	(31)	يادرو
背,熟记	(13)	يادلا-
相称,合适,合身;和好	(29)	ياراش-
帮助	(15)	ياردەم بەر-
创造,创立,创建	(27)	يارات-
出生,出现	(48)	يارال-
写	(13)	ياز-
夏天,夏	(27)	ياز
作家	(42)	يازغۇچى
年龄,年纪,岁数,年岁	(10)	ياش
流泪	(31)	ياش تۆك-
青少年	(9)	ياش ئۆسمۈر
活,活着,生存;生活,过日子	(27)	ياشا
上了年纪的	(33)	ياشانغان
油	(41)	ياغ
下	(27)	ياغ-
木匠	(48)	ياغاچچى
不	(8)	ياق
不	(44)	ياقەي
或,或者	(24)	ياكى
核桃	(27)	ياڭاق
恳请,恳求	(48)	يالۋۇر
还好,还可以	(39)	يامان ئەمەس
雨	(27)	يامغۇر
旁边,身边,侧面	(24)	يان

uyghurkitab.com

口袋，衣袋	(25)	يانجۇق
野的，野生的；认生的	(37)	ياۋا
欧洲	(28)	ياۋروپا
摊子	(36)	يايما
吃喝	(50)	يەپ - ئىچ-
吃	(14)	يە-
够；到达；赶上	(33)	يەت-
七	(12)	يەتتە
第七	(7)	يەتتىنچى
地震	(43)	يەر تەۋرە-
地球	(31)	يەر شارى
面积	(27)	يەر كۆلىمى
地方的	(37)	يەرلىك
物资交流会	(36)	يەرمەنكە
托儿所	(11)	يەسلى
星期天	(12)	يەكشەنبە
个体户	(36)	يەككە تىجارەتچى
叶尔羌河	(19)	يەكەن دەرياسى
战胜，胜	(29)	يەڭ-
嫂嫂	(26)	يەڭگە
水果	(32)	يەل - يېمىش
还，又，再，是	(11)	يەنە
即，也就是	(33)	يەنى
叶子	(37)	يوپۇرماق
大腿	(46)	يوتا
亮	(41)	يورۇ-
隐藏	(36)	يوشۇر-
大的	(28)	يوغان

丢失,失去,不见	(36)	يوقا-
消失;完蛋	(35)	يوققا چىقار-
看望,慰问	(26)	يوقلا-
路	(17)	يول
旅客	(44)	يولۇچى
老虎	(30)	يولۋاس
走自己的路	(30)	يولىغا راۋان بول-
洗	(14)	يۇ
家乡,故乡	(26)	يۇرت
高;上,上面;上级	(24)	يۇقىرى
软	(19)	يۇمشاق
幽默	(18)	يۇمۇر
洗澡	(43)	يۇيۇن-
咳嗽	(33)	يۆتەل-
移动,调动;迁移,搬	(44)	يۆتكە-
元	(32)	يۈەن
走,行走	(19)	يۈر-
心,心脏	(36)	يۈرەك
脸,面,脸色;面,表面	(28)	يۈز
发生	(44)	يۈز بەر-
见面,会见	(39)	يۈز كۆرۈش-
脸红,害臊;眨(眼)	(25)	يۈزى چىمىلدا-
戴上嚼	(48)	يۈگەن سال-
跑,奔跑	(17)	يۈگۈر-
跑道	(47)	يۈگۈرۈش يولى
足够的,充足的,充分的	(33)	يېتەرلىك
成熟的	(10)	يېتىشكەن
半	(11)	يېرىم

农业	(40)	يېزا ئىگىلىكى
书面	(20)	يېزىقچە
讨人喜欢的;亲切的	(44)	يېقىملىق
亲近的,亲密的;近,靠近	(34)	يېقىن
接近,临近,靠近	(16)	يېقىنلاش-
亲近,亲热	(43)	يېقىنلىق
最近	(39)	يېقىندىن بۇيان
新,新的	(8)	يېڭى
换新,更新	(50)	يېڭىلا-
食物,食品	(33)	يېمەكلىك
饮食,食品	(40)	يېمەك - ئىچمەك
田径	(47)	يېنىك ئاتلېتىكا
跳远	(47)	يېراققا سەكرەش
收,收集;集中	(13)	يىغ-
会,会议	(21)	يىغىن
二十	(10)	يىگىرمە
年	(10)	يىل
根	(31)	يىلتىز
周年,年的,年度的	(36)	يىللىق

责任编辑:阿不力米提·卡迪尔
责任校对:吐尼沙依木·萨吾提

新疆大学中国语言系系列配套教材

基础维吾尔语

*

主　编:哈力克·尼亚孜

哈力克·尼亚孜,吾买尔·阿皮孜

古丽琪克热·依斯拉木,巴哈尔古丽·阿木提　编

新疆大学出版社出版发行

(乌鲁木齐市胜利路14号　邮编:830046)

乌鲁木齐隆益达印务有限公司印刷

850×1168毫米 1/32 19.5印张

1997年9月第1版　2006年10月第3次印刷

印数:6001—9000

ISBN7-5631-0911-0/G·509　定价:25.00元